

quintus curtius rufus

viața și faptele lui
alexandru cel mare

★

Ilustrația copertei : *Vasile Socoliuc*

quintus curtius rufus

---

viața și faptele lui
alexandru cel mare,
regele macedoniei

★

IN ROMĂNEȘTE DE CONSTANTIN GEROTA
TRADUCERE REVĂZUTĂ ȘI ADNOTATĂ DE
PAUL H. POPESCU GĂLĂȘANU
PREFAȚĂ DE DAN SIMONESCU

1970

EDITURA MINERVA
BUCUREȘTI

QUINTE-CURGE
HISTOIRE D'ALEXANDRE LE GRAND,

Tome I și II

Texte latin, soigneusement revue et tra-
duction nouvelle par V. Crépin

Paris, Librairie Garnier Frères

Pentru primele două cărți (Completările
lui J. Freinshemius)

ediția lui Aug. și Alph. Trognon, Tome I,
Bibliothèque latine-français, Paris, 1828.

QUINTUS CURTIUS RUFUS ÎN LIMBA ROMÂNĂ

I. Pentru prima dată se tipărește în traducere românească opera lui Q. Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare (De rebus gestis Alexandri Magni)*. Viața acestui autor și împrejurările în care și-a scris opera sînt așa de puțin cunoscute chiar specialiștilor în studii clasice latine, încît, dacă s-ar aduna la un loc paginile scrise despre el în diferite tratate clasice de istoria literaturii latine, nu s-ar strînge mai mult de o broșură de cîteva zeci de pagini, deși monografiile închinat lui Curtius sînt numeroase.

Opinia unor cercetători (L. Hermann, R. Zimmermann) este că a trăit în secolul I al erei noastre. Sînt însă alții care îl cred contemporan cu împărații Constantin cel Mare (306—337) sau chiar cu Teodosie (379—395). Au fost comentatori în evul mediu (secolul XVII) care au negat existența lui Q. Curtius Rufus și paternitatea lui asupra operei *Istoria lui Alexandru cel Mare*, atribuind-o unui autor medieval.

Părerea aceasta a fost complet părăsită din momentul ce în Biblioteca Națională din Paris s-a des-

coperit un manuscript cu opera aceasta, copiat în secolele IX—X.¹

În ultimul timp savanții au analizat cu atenție dacă nu cumva opera lui cuprinde știri sau aluzii care ar putea ajuta la datarea ei și deci și a existenței autorului. Și într-adevăr, în Cartea a zecea, cap. IX, autorul prezintă situația critică a „națiunii macedonene“, care, sub un conducător unic, Alexandru Macedon, a putut rămîne puternică. În timp ce, după moartea lui statul macedonean s-a ruinat tocmai pentru că sarcinile imperiului nu mai erau în mîinile unuia singur, ci a mai multora. Apoi, făcînd imediat o comparație cu situația poporului roman din vremea autorului, continuă astfel: „De aceea, în mod legitim și pe bună dreptate, poporul roman mărturisește că-și datorează salvarea împăratului său, apărut ca un nou astru pe cer, răspîndind lumina și gonind întunericul nopții, care era cit pe aci să fie cea din urmă pentru noi. Pe Hercule, împăratul și nu soarele e cel care prin apariția sa a readus lumină lumii scufundate în întuneric, pentru că fără capul și mintea lui Augustus membrele imperiului se clătinau din pricina dezbinărilor interne.“² S-au întrebat savanții: care dintre împărații romani să fie acela învăluit de Q. Curtius Rufus într-o metaforă atît de elogioasă? Unii au identificat pe Claudius (41—54), care, după dezordinile din vremea lui Caligula (37—41), ar fi adus oarecare liniște în viața politică a poporului roman.³ Un studiu mai nou (dacă nu chiar ultimul în această pro-

---

¹ V. Crépin, *Notice sur Quinte-Curce*, prefață la traducerea sa: Quinte-Curce, *Histoire d'Alexandre le Grand*. Texte latin soigneusement revue et traduction nouvelle par..., Paris, Librairie Garnier Frères (f.a.), Tome premier, p. 3.

² Vezi traducerea de față, vol. II, p. 319.

³ Augusto Rostagni, *Storia della letteratura latina*, Torino, 1955, vol. II, pp. 330—337 și p. 339.

bleină) al profesorului torinez Emanuele Griset documentează că opinia care identifică noul meteor în persoana împăratului Claudius, nu este justă. Mai multe argumente aduse de autor pledează pentru jumătatea secolului al II-lea, când Q. Curtius Rufus și-a scris opera sa. Dacă lăsăm la o parte unele aspecte arhaice imprumutate, evident, din limba operelor lui Sallustius (secolul I î.e.n.), rămân în povestirea lui Curtius multe „afinități“ proprii scriitorilor din prima jumătate a secolului al II-lea : Pliniu cel Tânăr, Tacit, Flavius.¹

O altă problemă pe care o ridică lucrarea literară a lui Q. Curtius Rufus este forma ei lacunară ; din ea s-au pierdut primele două cărți, care nu se găsesc în nici unul din manuscrisele rămase. De asemenea, manuscrisele nu păstrează întregi sfârșitul Cărții a cincea și începutul Cărții a șasea.

Un umanist și filolog german, Freinshemius, editând opera lui Curtius, a completat lacunele cu un text alcătuit de el, pe baza mai multor izvoare istorice antice.² Editorii mai noi, însă, au refuzat să includă în edițiile lor aceste interpolări — metodă care n-a fost adoptată

---

¹ Emanuele Griset, *Per la interpretazione di Curzio Rufo, 10, 1—6, e la datazione dell'opera*, în *Rivista di studi classici*, X, fasc. 2, 1964, pp. 160—164. Mulțumesc autorului și pe această cale pentru procurarea studiului d-sale și a altor informații bibliografice pe care mi le-a furnizat.

² Iohann Freinshem (1608—1660), filolog clasic german, specialist în opera lui Titus Livius. Oficina tipografică Elvezir din Amsterdam a publicat în 1664 *Curtius Quintus Rufus, Historia Alexandri Magni...*, avînd la pp. 1—93 de la sfîrșit : *I. Freinshemii supplementorum liber primus [et] liber secundus*. Pagina de titlu lipsește din exemplarul Bibliotecii Academiei R. S. România, dar el se poate completa după Alphonse Villems, *Les Elzevier. Histoire et annales typographiques*, Bruxelles, 1880, reproducere anastatică, Bruxelles, 1964, p. 337, nr. 1325.

și de prezenta ediție a traducerii românești, pentru a oferi cititorului o imagine completă asupra vieții și faptelor lui Alexandru cel Mare.

II. Față de această stare lacunară în care s-a transmis opera lui Curtius, credem că este necesar să arătăm aici pe scurt cauzele reale care l-au determinat pe Alexandru la extraordinarele lui cuceriri, cauzele care i le-au înlesnit, precum și cauzele prăbușirii imperiului macedonean. În felul acesta, cititorul se va putea orienta în firele, adesea încâlcite, ale narațiunii, va putea desprinde ceea ce este real de ceea ce este imaginar, deslușind profilul istoric progresist — cu limitele sale firești — al personalității și activității marelui cuceritor.¹

Expansiunea stăpînirii macedonene asupra Greciei și Orientului s-a produs într-un moment prielnic Macedoniei, cînd statele și orașele grecești erau în plină dezbinare politică. Teba și Atena, democrate, luptau împotriva Spartei oligarhice; locuitorii Focidei declaraseră război „orașul sfînt“ Delfi. Profitînd de dezbinarea dintre greci, regele Filip al Macedoniei (359—336 î.e.n.) plănuiește întinderea stăpînirii macedonene asupra Greciei, plan pe care-l duce parțial la îndeplinire.

Curînd după victoria de la Cheroneea (338 î.e.n.), Filip convoacă la Corint Congresul general al statelor grecești. La acest congres se încheie pacea între polisurile (cetățile) grecești și totodată se declară război Persiei.

În 336 î.e.n., murînd Filip, se urcă pe tronul Macedoniei fiul său, Alexandru, în vîrstă de numai 20 de ani.

---

¹ Vezi prof. univ. dr. doc. D. Tudor, *Alexandru Macedon*, București, Editura științifică, 1968.

Acesta avea să ducă la îndeplinire planurile de cucerire ale lui Filip.¹

După ce restabilește autoritatea stăpînirii macedonene în Grecia — autoritate zdruncinată prin moartea lui Filip — Alexandru pornește campania împotriva Persiei și a altor țări din Orient, izvor nesecat de bogății. Cucerirea Orientului avea să dea vieții economice din Orient un avînt nou, prin extinderea relațiilor cu țările europene, cu cele din nordul Africii, din vestul și centrul Asiei. Descoperirea și folosirea teritoriilor cucerite au dus la lărgirea mijloacelor de utilizare a muncii sclavilor și la dezvoltarea forțelor de producție.

Numeroase izvoare istorice din antichitate aduc mărturii despre vitejia eroului nostru în aceste expediții militare. După ce cucerește Atena (336 î.e.n.), el se îndreaptă spre nord și trece Dunărea (în regiunea Zimnicea—Giurgiu de azi)², unde duce lupte cu geții (335 î.e.n.). În anul 334 î.e.n. începe expediția de lungă durată împotriva Persiei, aflată sub conducerea lui Darius, care cotropise numeroase orașe și insule grecești. El redă autonomia și oarecari libertăți orașelor grecești eliberate, ca apoi să se îndrepte spre Ierusalim și Egipt (332—331 î.e.n.). După completă înfrîngere și moartea lui Darius, Alexandru cucerește numeroase cetăți și popoare

---

¹ În legătură cu spaima care cuprinsese poporul grec în timpul expediției de cucerire a lui Filip și încurajarea lui din partea oratorului Demostene (384—322 î.e.n.), vezi Demostene. Eschine. Licurg, *Pagini alese din oratoriile greci*, Antologie, note biografice și traducere de Andrei Marin, Prefață și note explicative de Maria Marinescu-Himu, București, Editura pentru Literatură, 1969, vol. II, pp. 5—32 (nr. 517 din „Biblioteca pentru toți” — Seria nouă).

² Acad. C. Daicoviciu, *Insemnări despre daci* (II), în *Steaua*, nr. 7, iulie 1967, pp. 107—110.

situate în centrul Asiei, cam la sud-est de lacul Aral (330—328 î.e.n.)¹.

În vara anului 327 î.e.n. Alexandru pornește din Bactriana spre sud-est și cucerește Taxila, „țara minunilor“, prima regiune din Pendjab (326 î.e.n.). Alexandru este ajutat de către cîrmuitorul Taxilei cu efective militare și cu elefanți pentru transportarea soldaților în lupte. Pe malul răsăritean al râului Hydaspes, Porus, regele statului Peru (în India de azi), îi rezistă cu o armată de 30.000 pedestri, 4.000 călăreți, 300 care de luptă, 200 elefanți, dar, în cele din urmă (la anul 326 î.e.n.), este înfrînt și supus. Armatele lui Alexandru, conduse de Hefaestion și Perdicas, se unesc și sărbătoresc victoria ridicînd pe malul râului Hyfasis douăsprezece altare care, după atestările lui Filostrat din Lemnos, erau închinatăe, spunea Alexandru, „tatălui meu Amon, fratelui meu Heracles, Atenei Prevăzătoarea, lui Zeus Olimpicul, Cabirilor din Samotrake, lui Helios al indienilor, fratelui meu Apolon“². Această semeață declarație voia să arate originea divină a eroului.

În anul 325 î.e.n., Alexandru cucerește Patala, oraș situat la delta Indusului ; își împarte apoi armata în două : o parte, sub conducerea lui Nearhos, o ia spre apus, de-a lungul Oceanului Indian, iar Alexandru, în fruntea unei alte părți, străbate deșerturile Gedroziei (325 î.e.n.). Iată cum descrie Strabon această grea expediție : „*În afară de insuficiența hranei, ei [soldații] mai sufereau și din pricina soarelui dogoritor și a nisipului fierbinte în care li se afundau picioarele [...]. Chinuiți de arșița soarelui și de sete, soldații se prăbușeau în mijlocul drumului și, curînd după aceea, ca și cînd ar fi fost scuturați de friguri*

¹ O expunere documentată asupra cuceririlor lui Alexandru și caracterului lor eliberator a fost făcută, în lumina tuturor izvoarelor istorice antice, de A. B. Ranovici în *Elenismul și rolul său istoric*, București, 1953, pp. 45—89.

² A. B. Ranovici, *op. cit.*, p. 79.

sau de groază, mureau tremurînd din tot corpul și închircindu-și mîinile și picioarele. Alții, sfîrșiți de oboseală și de nesomn, rătăceau drumul sau se lăsau furați de somn, iar parte din ei, întirziind din această cauză și avînd de îndurat lipsuri fără număr, piereau; doar puțini dintre ei, învingînd greutăți supraomenești, au putut să se salveze. Numeroși oameni și mulțime de bagaje s-au prăpădit din pricina ploilor ce se revărsau asupra lor în timpul nopții.“¹ Învingînd toate greutățile, Alexandru ajunge prin Persepolis (324 î.e.n.) la Babylon, unde liniștește unele tulburări și nemulțumiri ivite în rîndurile aristocrației militare din Macedonia și din jurul său. El ia de asemenea măsuri pentru o mai bună administrare a averii lui Darius, avere din care Harpalos, vistiernicul lui Alexandru Macedon, luase 5.000 de talanți cu, care fugise în Grecia.

Din Babylon, Alexandru mai întreprinde cîteva expediții, una spre Golful Persic, altele spre orașele Opis și Ecbatana (324 î.e.n.). Retrăgîndu-se la Babylon, unde își lăsase soția, pe Roxana², Alexandru se îmbolnăvește grav și moare la 13 iunie în anul 323 î.e.n., înainte de a fi împlinit 33 de ani³.

Unii scriitori din antichitate — între care, în primul rînd, Plutarh — au arătat că, în expedițiile sale, Alexandru, ca un luminat progresist al timpurilor de atunci, a depășit interesele strict macedonene sau eline. Plutarh

---

¹ La A. B. Ranovici. *op. cit.*, p. 80.

² După unele izvoare, nepoata lui Darius: în povestirea populară, *Ruxandra* este fiica acestuia și soția lui Alexandru.

³ Pentru urmărirea drumurilor lui Alexandru și a cronologiei expedițiilor lui, ale lui Crateros și Nearhos, am folosit hărțile anexate lucrărilor clasice: Joh. Gustav Droysen, *Geschichte Alexanders Grossen*, reeditată de Helmut Berve, Leipzig (f.a.), Ulrich Wilcken. *Alexandre le Grand*, Paris, 1933 și D. Tudor, *op. cit.*, p. 103.

scrie : „Alexandru, construind peste șaptezeci de orașe pentru popoarele barbare și răspîndind pe tot cuprinsul Asiei sămînța instituțiilor eline, a ajutat la ridicarea acestor popoare [...]. Căci el n-a trecut prin Asia ca un jefuitor și nici ca unul care ar fi avut de gînd să-și însușească sau să adune prăzi și averi de pe urma unor succese neașteptate [...], ci din dorința ca toți oamenii de pe pămînt să înceapă a se supune numai rațiunii și numai unei singure organizări politice.“¹

Deși mînat nu atît de convingeri democratice, ci de considerente militare, și anume din dorința lui de a nimici pe satrapii, regii și oligarhii devotați perșilor, Alexandru a dat orașelor cucerite libertatea autoadministrației, respectînd însă credințele și miturile religioase ale fiecărui popor. Așa se face că majoritatea locuitorilor țărilor cucerite, adică masele populare, priveau cu simpatie cuceririle lui Alexandru, care înlesneau realizarea năzuințelor lor de libertate. Această simpatie se oglindește mai vizibil în romanul popular, în timp ce *Alexandriile* culte adaugă date noi despre indulgența înțelegătoare, putem spune, chiar interesul pe care îl arăta Alexandru pentru superstițiile religioase și instituțiile teocratice ale fiecărui popor cucerit. Numai cu o astfel de comportare a ajutat el la înființarea unui conglomerat de triburi și popoare cu forme de viață politică, socială și culturală de o mare diversitate, caracteristică uriașului său imperiu. Această politică liberalistă era însă în contradicție cu idealul pe care Alexandru îl urmărea : *întemeierea unui stat mondial unic*. Statul unic, deși vremelnic înjghebat, n-a putut rezista : moartea prematură a lui Alexandru a grăbit descompunerea imperiului macedonean.

Totuși, prin imensa aric geografică acoperită, cuceririle lui Alexandru conțin, în cadrul lumii antice, numeroși

---

¹ La A. B. Ranovici, *op. cit.*, p. 65.

factori de progres. Ele au stimulat producția, au înviorat comerțul între popoarele din sud-estul Europei și cele ale Asiei sudice, au dus la perfecționarea căilor și mijloacelor de comunicație și transport pe uscat și pe mări.

Prin descoperirile făcute, ele au deschis perspective noi geografiei, etnografiei și științelor naturii.¹

III. Numeroși autori antici, admiratori ai marelui împărat, au scris opere sau pasaje valoroase despre războaiele și cuceririle lui. Dintre autorii greci amintim pe Polybios, Timaios, Nearhos, Aristobul, Theopompos, Diodor, Plutarh, Flavius Arrianus, Porphiricos, Athenaios, Dio Cassius, Strabon, Eusebios, Ptolemeu, Orosius și Zonaras; dintre romani: Varro, Plinius Major (cel Bătrîn), Titus Livius, Iustinus, Tacit, Quintus Curtius Rufus și Valerius Maximus. Multe dintre lucrările acestora au dispărut, dar unele dintre ele (ale lui Aristobul, Nearhos, Polybios, Timaios, Diodor, Iustinus) se găsesc fragmentar citate și reproduse în trei opere fundamentale, pe care le-am putea numi *Alexandriile culte*, pentru a le deosebi de a patra *Alixândrie*, cea populară, care, cu toată partea ei legendară, are totuși o mare importanță pentru popularizarea eroului antic în masele largi de cititori.

Alixândria populară a circulat și în țara noastră, mai întâi în limba slavă (mijlocul sec. al XVI-lea) și apoi în traducere românească, cea mai veche copie a vechii tra-

---

¹ O lucrare mai nouă care folosește critic întreaga literatură mondială cu privire la Alexandru cel Mare, este a lui Ap. Dascalakis, *Alexander the Great and Hellenism*, Thessaloniki, 1966 (Institute for Balkan Studies), VIII, 295 p. Am mai folosit și Fr. Pfister *Alexander der Grosse, Die Geschichte seines Ruhms*, în *Historia*, 13, ianuarie 1964, pp. 337—388 (articol cu 147 referințe informativ-bibliografice).

duceri fiind datată din anul 1620.¹ Prin *Alixândriu* populară au ajuns la români cele dintii cunoștințe despre Alexandru Macedon.

- *Alexandriile* culte — cum le-am numit noi în mod convențional — sînt trei, transmise integral sau aproape integral :

a) Scriitorul grec Plutarh, născut pe la 46 î.e.n. (după unii autori, ar fi trăit între anii 60—120 e.n.), a compus o biografie intitulată *Alexandru*, intercalată în cunoscuta lui operă *Vieți paralele*².

Plutarh a scris o prezentare mai scurtă a faptelor lui Alexandru, dar nu ca istoric, nici ca scriitor cu velenități artistice, ci ca un filozof, un moralist și un psiholog. Prof. N. I. Barbu, traducătorul în românește al *Vieților paralele*, în substanțialul său studiu introductiv la traducerea amintită, scrie (p. 352) : „În scrierea sa morală, Plutarh aplaudă din toată inima opera înfăptuită de Alexandru. În biografie, atitudinea sa este cu mult mai reținută, iar punctul de vedere psihologic-moral din care este privit Alexandru, pune adesea în umbră sau falsifică planurile și scopurile economice, sociale și politice, pe care le-a urmărit fiul lui Filip.“

b) Un alt scriitor grec, Flavius Arrianus, născut în jurul anului 95 e.n., a scris *Expediția lui Alexandru cel Mare*

---

¹ N. Cartoian, *Alexandria în literatura românească, Noi contribuții* (Studiu și text), București, 1922, textul publicat fiind cel din 1620 ; I. C. Chițimia și Dan Simonescu, *Cărțile populare în literatura românească*, București, 1963, vol. I, pp. 3—84. Textul publicat de Dan Simonescu reproduce ediția de la Sibiu, 1794, tipărită cu cheltuiala unui țaran, Simeon Pantea din satul Selcea de Sus I. C. Chițimia, *Romane populare românești, pătrunse prin filiera slavă : Alexandria*, București, 1966 (extras din *Romano-slavica*, XIII).

² Plutarh, *Vieți paralele*. Notiță introductivă, traduceri și note de prof. dr. doc. N. I. Barbu, București, 1966, vol. III, pp. 341—434.

in Asia.¹ Dintre lucrările antice închinatc lui Alexandru Macedon, această este cea mai veridică, cea mai valoroasă din punct de vedere științific-istoric. De altfel, se pare că Arrianus (secolul al II-lea c.n.) a avut chiar misiunea de a combate în opera sa toate exagerările și fanteziile scriitorilor înaintași lui cu privire la Alexandru. Pe toți îi numește și îi combate, dar despre Q. Curtius Rufus, autorul celei de a treia *Alexandrii culte*, nu spune un cuvânt, nu-l amintește. Este și aceasta o dovadă că Q. Curtius Rufus a scris *De rebus gestis Alexandri Magni* după ce Arrianus își scrisese opera lui, în secolul al II-lea c.n.² Curtius a folosit opera lui Arrianus, dar fără să-l citeze, după cum nu citează nici alți autori folosiți. Flavius Arrianus a fost un strălucit comandant de oști. Tocmai pentru acest motiv el a dat extindere în povestirea sa amănuntelor de ordin militar. A ignorat fanteziile legendare create de diferite popoare asupra lui Alexandru cel Mare, deși, desigur, le-a cunoscut. Pentru istoria românilor opera istorică a lui Arrianus este mai prețioasă decât celelalte, deoarece insistă asupra campaniei militare dusă de Alexandru în Dacia, descrie fluviul Istros (Dunărea) și dă amănunte despre geto-daci.³ Sînt

---

¹ Flavius Arrianus, *Expediția lui Alexandru cel Mare în Asia*. Traducere și indice de nume, Radu Alexandrescu, Studiu introductiv, note, indice de termeni, Alexandru Suceveanu, București, 1966.

² V. Crépin, *op. cit.*, p. 3.

³ Fragmentul respectiv este tradus în românește de acad. Const. Daicoviciu și traducerea acestuia reprodusă în opera lui Gh. Popa-Lisseanu, *Dacia în autorii clasici*, vol. II, București, 1943, pp. 50—52. Depășit este articolul lui Al. Papadopol Calimah, *Despre scrierile vechi pierdute atîngătoare de Dacia*, în *Columna lui Traian*, 2, 1875, p. 77 și urm. (despre Arrianus).

multe similitudini între cele două opere, a lui Arrianus și a lui Curtius.¹

c) *Alexandria* lui Q. Curtius Rufus este mai puțin operă științifică istorică, și mai mult operă literară, am zice în termenii literari actuali, un roman biografic de aventuri. Narățiunea întâmplărilor este simplă, în stil oral, plină de legende și tradiții fermecătoare.

Exemplele sînt numeroase, dar să amintesc unul singur. Alexandru se luptă cu marzii în locurile lor, cu păduri de copaci mari în rînduri dese, îndoindu-le cu mîna crengile tinere, pe care din nou le-au virit în pămînt, așa îndoite; ca urmare trunchiurile acestor copaci s-au întărit și mai mult îngroșîndu-se, de parcă ar fi avut două rădăcini. Pădurea, astfel descrisă, justifică luarea mai multor macedoneni ca prizonieri împreună cu calul lui Alexandru, Bucefal, la care acesta ținea mai mult ca la oricare, în comparație cu ceilalți cai, căci Bucefal nu se lăsa de nimeni altul să fie încălecat decît de Alexandru.

Totuși, alături de elementul narativ simplu, natural și popular, își fac locul și elemente retorice, în special de-sele și lungile discursuri în vorbire directă (*oratio recta*), rostite de diferiți comandanți de oști în fața soldaților cuceritori dar descurajați, sau în fața solilor popoarelor învinse: discursul lui Craterus și al lui Alexandru (Cartea a noua, cap. VI); al lui Alexandru care acuză pe Philotas de participare la complot (Cartea a șasea, cap. IX) și apărarea lui Philotas (Cartea a șasea, cap. X); al lui Euthymon către ostașii greci care nu voiau să lupte și răspunsul lui Theaetetus (Cartea a cincea, cap. V).

Oratoria retorică folosită ca măiestrie artistică prea des de autor, chiar cu două-trei discursuri în același capitol, era un mijloc literar caracteristic prozei istorice latine și

---

¹ Alexandru Suceveanu a arătat, capitol cu capitol, toate aceste asemănări și deosebiri dintre cele două opere, în notele critice, erudite, care însoțesc traducerea românească a operei lui Arrianus, citată mai sus (pp. 397—451).

grecești, iar autorii erau convingeți de rolul și importanța lui literară. Q. Curtius Rufus dă discursurilor un caracter patetic și dramatic: Alexandru vorbește soldaților descurajați și obosiți, îndemnându-i să pornească și în expediția ultimă, pentru cucerirea Indiei (Cartea a noua, cap. II); răspunsul lui Coenus, unul din comandanți, înainte de moartea lui (Cartea a noua, cap. III).

Autorul colorează expunerea sa cu numeroase legende și narațiuni populare, care apropie *Alexandria* sa de cunoscuta carte populară, care a făcut și face încă ocolul lumii întregi, popularizând cu farmec literar vitejiile eroului, mai ales în lumea tineretului.

Q. Curtius Rufus, mai puțin istoric decât Arrianus, este în schimb mai mult scriitor, poet chiar. El dă relief dramatic tuturor amănunțelor și de aceea înclină să creadă multe legende populare privitoare la Alexandru, ca de pildă întâlnirea cu amazoanele, confruntările cu Darius, îndoielile lui Darius cu privire la fidelitatea soției sale Stateira, bănuțită, însă pe nedrept, de legături cu tînărul erou cuceritor.

Curtius are și multe portrete în lucrarea sa literară, începînd cu acela al lui Alexandru din copilăria lui, întregit apoi la moartea lui (Cartea a zecea, cap. V), și altele închinat, pe rînd, marilor lui generali Perdiceas, Parmenio, Polyperchon, Coenus, Clitus, Philotas, Callistheres ș.a. Cu deosebit talent descrie diferitele regiuni exotice, pe care le înfățișează cu riuri, munți, bogății naturale, locuitorii cu moravurile lor religioase și profane (Persia, Cartea a cincea, cap. IV; Caucazia, Cartea a șaptea, cap. IV; India, Cartea a noua, cap. III; Sciția, Cartea a opta, cap. VIII) ș.a.

IV. Opera lui Q. Curtius Rufus, scrisă într-o latină ușoară din punct de vedere sintactic și topic, îmbogățită cu narațiuni antrenante despre un erou de faimă uni-

versală, a fost citită mult în evul mediu de elevi și studenți. La români, *Alexandria* lui Curtius a fost apreciată încă din secolul al XVII-lea. Cea mai veche traducere românească din *Alexandria* lui Curtius a făcut-o cronicarul moldovean Miron Costin prin anii 1671—1672.¹ Cronicarul a ales din operă un singur fragment (Cartea a șaptea, cap. VIII), cuvîntarea solului scit adresată lui Alexandru Macedon și cîteva rînduri din răspunsul lui Alexandru (Cartea a șaptea, cap. IX) :

Q. Curtius Rufus :

„*Si dii habitum corporis tui aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet : altera manu Orientem, altera Occidentem contingeres...* (începutul) ; *..hostes an amicos velis esse, considera*“ (sfîrșitul discursului solului).

„*Contra rex fortuna sua et consiliis eorum se usurum esse respondet ; nam et fortunam, cui confidat, et consilium suadentium ne quid temere et audacter faciat, secuturum*“ (începutul răspunsului lui Alexandru, cît a tradus Miron Costin).

Miron Costin :

„*De ți-ar fi dat Dumnezeu stat, precum ți-au dat fire, împărate Alixandre, aș zice că nu te-ar coprinde lumea ; cu mina dreaptă Răsăritul, cu stînga ai ținea Apusul... Te întreb : prietin, au nepriiatin vei vrea să-ți fim ?*“

Răspunsul lui Alixandru Machidon solilor tătărăști :

„*Sfatul vostru și norocul meu la cumpănă voi pune și ce-mi zici, voi socoti. Să nu vă pară că sint îndărătnic. Iară nici norocul meu voi lipăda, ci voi să vă arăt că nici o primejdie a lumii, la mine, nici un preț nu are și ca acela sint, carile nu îndelungat, ci vestită poftescu viața.*”

---

¹ Miron Costin. *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu, București, 1958, pp. 429—431. Același — ediția bibliofilă, București, 1965, vol. II, pp. 184—186.

² Textul latin : Q. Curtii Rufi, *De rebus gestis Alexandri Magni libri superstites*, Paris, Librairie Garnier Frères, ediție îngrijită și tradusă de V. Crépin, vol. II,

Sciții, atacați de Alexandru, locuiau la estul și vestul Mării Caspice, întinzându-se între Caspica și Marea Neagră, pînă pe la Nistru. Cum aceste regiuni, pe vremea lui Miron Costin, erau locuite de tătari, traducătorul înlocuiește cuvîntul *scythi* cu *tătari*.

Discursul solului scit (tătar) dezvoltă ideea zădărniceii eforturilor omenești, mai ales cele manifestate în domeniul cuceririlor războinice, acumulării de averi, de titluri și situații înalte. Ideea (*fortuna labilis*) pornea de la un vechi adagiu latin: *fortuna vitrea est, tum cum splendet, frangitur* (norocul este ca și sticla: cînd strălucește mai mult, atunci se sparge) și s-a răspîndit mult prin intermediul literaturii creștine medievale. Miron Costin nu întimplător a ales acest fragment, ci pentru că îi trebuia, ca să extragă din el idei și argumente, pe care, de altfel, le-a și dezvoltat poetic în poemul său versificat *Viața lumii*.

Miron Costin a mai folosit pe Q. Curtius Rufus și în lucrările sale istorice (*Poema polonă versificată despre Moldova și Țara Românească, De neamul Moldovenilor*)¹ în legătură cu dacii și cu alte popoare vechi care au locuit în părțile noastre. El face o distincție netă între opera lui Q. Curtius Rufus, pe care o numește *Faptele lui Alexandru Machidon* și *Alixândria populară* pe care o califică drept „*mincinoasă... plină de bâsne*”².

---

p. 70 și 76. Textul român: Miron Costin, *Opere*, II, Ediție îngrijită de P. P. Panaitescu, București, 1965, pp. 107—110. Acest pasaj nu trebuie confundat cu *Voroava a prea înțeleptului Garamanților către marele Alexandru...*, traducere de cronicarul Nicolae Costin din *Ceasornicul domnilor*, opera lui Guevara (cf. M. Gaster, *Literatură populară română*, București, 1883, pp. 559—570). Micul discurs al lui Guevara este numai influențat de opera lui Curtius.

¹ Miron Costin, *Opere*, ed. citată, vol. I, p. 243, 247, 309, 315; vol. II, p. 156.

² *Idem*, vol. II, p. 26.

Stolnicul Const. Cantacuzino, cronicar muntean (c. 1640—1716), amintește de „*Cfintul Curtius Romanul*“, ca autor al *Vieții lui Alexandru cel Mare* „*feciorul lui Filip*“¹. De asemenea D. Cantemir, care-l alătură lui Plutarh, ambii scriind „*de biruințele lui Alexandru Marele*“².

După Miron Costin, al doilea traducător este Nicolae Stoica de Hațeg (1751—1833), unul dintre ultimii cronicari români, care a activat pe tărîm cultural în Banat, scriind mai multe lucrări rămase, în majoritatea cazurilor, în manuscrise. Descoperind îngropate mai multe monede de pe vremea lui Alexandru Macedon, Nicolae Stoica a fost îndemnat, probabil prin anul 1825, de nevoi didactice, să traducă în românește, uneori să rezume, opera lui Curtius. Traducerea, transmisă într-un manuscris (se pare, pierdut), are titlul : *Viața lui Alexandru cel Mare*. Într-o însemnare, traducătorul spune : „*Avînd eu cules [=colecție — D.S.] de bani vechi, întră carii de-ai lui Alexandru Machidon, în anu trecut, eu, istoria lui, nu ca cea fabuloasă, tipărită [cunoștea desigur ediția de la Sibiu, 1794 — D.S.], ci pentru voi acuma întii rumânăște, în scurt, din Curtiu am scos-o*“³. Traducătorul a recomandat școlarilor români cartea lui Curtius, desigur nu numai pentru calitățile ei literare, dar și pentru fondul ei umanitar, pentru ideea toleranței religioase față de credințele tuturor popoarelor lumii (a fost o politică statornică a lui Alexandru și cu ea a cîștigat supunerea multor popoare, chiar și iubirea lor), pentru rîvna de a instrui

---

¹ Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Românești*, Ed. comentată de N. Cartoian și Dan Simonescu, Craiova, 1944, p. 77.

² D. Cantemir, *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor*, Ed. Gr. Tocilescu, București, 1901, p. 173, 299 și 623.

³ Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, Studiu și ediție de Damaschin Mioc, București, 1969, p. 57 (colecția *Cronicile medievale ale României, VII*).

poporul și a-l educa în spiritul admirației și cultului oamenilor deosebiți prin virtuți și vitejie.

În vremea noastră, istoricul și clasicistul G. Popa-Lisseanu a folosit în lucrările sale pe Q. Curtius Rufus, traducând chiar un scurt pasaj despre înfringerea lui Zopyrion în Dacia, de către geți.

Traducerea operei lui Curtius ce se publică acum — prima traducere integrală în limba română — o datorăm prof. Const. Gerota, care a folosit textul latin restabilit de V. Crépin : *Quinte Curce Histoire d'Alexandre le Grand, Texte latin soigneusement revue par...* Paris, Librairie Garnier Frères (f.a.), 2 volume.

Opera aceasta de interes istoric, dar valoroasă mai ales prin calitățile ei literare, va fi o carte de desfătare pentru orice cititor. Tineretul va găsi în ea exemple de eroism, abnegație și jertfă, când este în joc apărarea patriei. De altă parte, în cele mai noi studii consacrate lui Alexandru cel Mare, se insistă tot mai mult asupra concepției politice a marelui comandant de oști, creatorul celui dintâi imperiu universal.¹ Într-adevăr, el considera populațiile eterogene cucerite ca făcând parte dintr-un tot organic unitar : *umanitatea*, în care toți cetățenii Asiei și Europei aveau să se bucure de drepturi și tratament egale, un imperiu universal realizat *ad remedium humanitatis*.

DAN SIMONESCU

---

¹ Interpretarea aceasta aparține mai multor savanți, dar recent a reluat-o Dascalakis și Pfister, în operele citate. O recenzie dezvoltată a studiului lui Pfister a publicat sub inițialele P. G. tov. Paul Găleşanu, în *Revista de referate și recenzii*, Seria istorie-geografie, 5, 1964. pp. 227—230 (Centrul de documentare al Academiei R. S. România).

BIBLIOGRAFIA CŔNSULTATĂ

(in afară de cea citată în paginile precedente ale studiului introductiv)

Ediții :

Curtius, Rufus Quintus, *De rebus Alexandri Magni*, Augsburg, 1716.

Curtius, Rufus Quintus, *Von der Taten Alexanders des Grossen*, Übersetzt von Alyos Rainer, 1 Teil, Wien, 1806.

Quinte-Curce, *Histoire d'Alexandre le Grand, par...*, traduite par M. Beauzée, ancien membre de l'Académie Française etc. Quatrième édition, retouchée et augmentée des Suppléments de Freinshémus, nouvellement traduits, A Lyon, chez Amable Leroy, imprimeur-libraire, 1807, 2 vol. „Avertissement“, „préface et introduction“ (XXIV p.), suplimentele lui Freinshemius numai în traducere franceză, cărțile lui Curtius în latinește și franceză.

Scriitoarea Ioana Petrescu din București, posesoarea unui exemplar din această ediție, l-a împrumutat poetului I. Vinea, care l-a studiat cu intențiunea de a scrie un poem despre viața eroului.

Curtius, Rufus Quintus, *De rebus Alexandri Magni*, Augustae Taurinarum, 1873.

Curtius, Rufus Quintus, *Alexandri Magni Macedonis libri qui supersunt*, Recognovit Theodorus Vogel, Lipsiae, Teubner, 1904.

În nota 2, p. VII v. ediția elzeviriană de la Amsterdam (1664) și în nota 1, p. VI ediția lui V. Crépin, Paris, Librairie Garnier Frères (f.a.).

Critică textuală :

Cocchia, E., *Studii latini, Emendationes curtianae*, Napoli, 1883.

Kinck, C. F., *Quaestiones Curtianae criticae*, Hen-
niae, 1883.

Holtzmann, A., *Zur Lektüre und Kritik des
Q. Curtius Rufus*, Brucksal, 1895.

A. De Lorenzi, *Curzio Rufo-Contributo allo studio
del testo e della tradizione manoscritta*, Napoli,
1965.

Studii despre limbă :

Gruendler, R. *Ueber den Gebrauch einiger Präposi-
tionen bei Curtius*, Tarnowitz, 1874.

Adams, G., *De ablativi absoluti apud Q. Curtium
usu*, Marburgi, 1888.

Dr. Eichert Otto, *Vollständiges Wörterbuch zu dem
Geschichtswerke des O. Curtius Rufus*, Hannover,
1893.

Karb, F., *Der Gebrauch des Infinitivus bei
Q. Curtius Rufus*, Praga, 1896.

Blatt, H., *Das vulgarchaische Element in die
Sprache des Curtius Rufus*, Erlangen, 1923.

Helmreich, E., *Die Reden bei Curtius*, Paderborn,
1927.

Studii literare :

Huguet, H., *Delle imprese di Alessandro Magno,
opera di Q. Curzio Rufo*, Venezia, 1840, pp. 3—34 :
Prefazione.

Hug. A., *Quaestionum curtianarum*, Paris prima,
Turicii, 1870.

Dosson, S., *Études sur Quinte Curce, Sa vie et son
oeuvre*, Paris, 1887.

O. Büttner, *Quaestiones curtianae*, München, 1903.

Linagren, H., *Studia curtiana*, Uppsala, 1935.

Rolfe, S. C., *Introduction in Quintus Curtius*, London, 1945, pp. IX—XXXIV.

În note v. studiile lui V. Crépin, Augusto Rostagni (în bibliografie), Emanuele Griset (cu bibliografie), D. Tudor, C. Daicoviciu, A. B. Ranovici, Joh. Gustav Droysen, Ulrich Wilcken, Ap. Dascalakis, Fr. Pfister, N. Cartoian, Dan Simonescu, I. C. Chițimia, Plutarh, N. I. Barbu, Radu Alexandrescu, Al. Suceveanu, M. Gaster și D. Mioc.

D. S.

TABEL CRONOLOGIC ¹

(ALEXANDRU CEL MARE)

359—336 Domnia regelui Filip al II-lea al Macedoniei, care a dus la îndeplinire stăpînirea Macedoniei asupra Greciei.

356 iulie (numită după calendarul macedonean *hécatombeon*)! Se naște Alexandru, la Pella, capitala Macedoniei. Olimpia, mama lui, era superstițioasă și credea că este stăpînită de demoni. Din această cauză s-au brodat numeroase legende pe seama nașterii lui Alexandru.

343 Alexandru începe instruirea și educarea sa sub îndrumarea vestitului filozof grec Aristotel, între anii 343—340, fiind izolați de curtea regescă, într-un orașel obscur, Mieza.

340 Alexandru, întors la Pella, intră în viața publică și politică a patriei sale, luîndu-și cu precădere sarcini militare.

---

¹ Anii citați în acest tabel se referă la evenimente petrecute înaintea erei noastre.

338 Lupta de la Cheroneea dintre greci și macedoneni se sfârșește cu victoria trupelor macedonene de cavalerie, conduse chiar de Alexandru.

Curînd după victoria de la Cheroneea, este convocat Congresul de la Corint al polisurilor grecești, împăcate între ele, și se ia hotărîrea să se declare război Persiei. Congresul a însemnat recunoașterea hegemoniei macedonene asupra Greciei.

336 *vara* : Este asasinat Filip, regele Macedoniei, la nunta fiicei sale. Grecii asociază de acest asasinat speranța eliberării lor de sub hegemonia macedonenilor. Alexandru este declarat rege al Macedoniei.

336—330 Domnia regelui Darius al III-lea (Codomanul) și prăbușirea statului persan, de sub dinastia Ahemenizilor, ca urmare a expedițiilor militare conduse de Alexandru Macedon.

335 *primăvara* : Alexandru pornește în expediție împotriva ilirilor (sudul Dunării) și geților (nordul Dunării), îi supune și își asigură liniștea la granițele de nord ale regatului.

335 *vara* : Cetatea grecească Teba (Beoția) asediază garnizoana macedoneană din Cadmeia (cartier întărit, fundat, se zice, de Cadmos). Alexandru pedepsește crunt îndrăzneala dușmanului, distrugînd Teba pînă la temelie. Dezastrul Tebei a nimicuit orice speranță a po-

lisurilor grecești de a întrezări o eliberare de sub dominația macedoneană. Grecia este cucerită și pacificată.

334 *primăvara* : Alexandru trece prin Helespont în Asia și începe războiul împotriva Perșilor și mercenarilor greci din armata lui Darius, conduși de viteazul general Memnon. Victoria lui Alexandru de la râul Granicus.

333 *toamna* : Alexandru câștigă o nouă victorie la Isos. Darius se retrage lăsînd în mîna armatei macedonene cortul în care se afla mama, soția și copiii lui. Alexandru continuă expediția spre sud (Siria, Fenicia și Palestina).

332 Alexandru cucerește orașele comerciale Tyr (Fenicia), Gaza (Palestina) și o bună parte din Egipt. În Delta Nilului începe construirea orașului Alexandria.

331 *primăvara* : Trupele macedonene se îndreaptă spre Tigru și Eufrat. Trupele lui Darius opun o rezistență eroică la Gaugamela, dar sînt învinse, lăsînd averi mari biruitorilor.

330 *vara* : Darius este asasinat. Satrapul Bessus se declară „mare rege“, dar Alexandru îl respinge ca uzurpator și se proclamă succesorul Ahemenizilor.

330—329 *iarna* : Alexandru cucerește Bactria, regiunile din preajma fluviilor Oxus (Amu-Daria) și Iaxartes (Sir-Daria).

329—327 Trei ani i-au trebuit lui Alexandru ca să cucerească Sogdiana și Maracanda (azi Samarcand).

328—327 Apar nemulțumiri și comploturi împotriva lui Alexandru. Philotas și tatăl acestuia, Parmenio, Cleitos, Callisthenes, bănuți ca șefi ai complotului, au fost uciși.

327 *primăvara* : Alexandru începe cucerirea Asiei centrale și a Indiei. Lupte înverșunate cu Porus, împăratul Indiei, la riurile Hydaspes și Hyphasis.

326 Alexandru ordonă trupelor terestre (conducător fiind el însuși) și marine (sub conducerea lui Nearhos) să se retragă spre vest, convins că zeii nu mai sprijină ofensiva.

326—323 *primăvara* : Are loc retragerea oștirii macedonene : de la orașul Patala din delta Indului pînă la Golful Persic — pe Oceanul Indian ; de la Hyphasis la Persepolis, Susa și Babylon — pe uscat (prin pustiu nisipos al Gedrosiei și Caramaniei).

323 13 iunie : Alexandru se îmbolnăvește subit și moare la Babylon. În primăvara aceluiași an, marele conducător pregătise strategic și militar declanșarea unei noi expediții de cucerire.

323—281 După bătălia de la Curupedion, descompunerea progresivă a imperiului elenistic-ma-

cedonean și formarea de noi state elenistice. Lupte crâncene între urmașii lui Alexandru (diadohii).

279 Triumful lui Antigonos Gonatas și proclamarea lui ca rege al Macedoniei. Timp de peste o sută de ani dinastia lui a condus Macedonia.

D. S.

CARTEA ÎNTÎI

- Completările lui J. Freinshemius

I. Mulți autori greci au vorbit despre viața și faptele lui Alexandru, care a smuls sceptrul din mîna perșilor spre a-l strămuta în Grecia. Majoritatea acestor scriitori au fost contemporani cu domnia lui Alexandru, alții însă au trăit în inima evenimentelor, fie că au fost tovarăși de arme ai lui Alexandru, fie că acesta i-a chemat pe unii dintre ei pentru a istorisi faptele sale de armă ca să rămînă în amintirea posterității, dorind ca gloria sa să dăinuie și după moarte.

Însă, pe lingă măreția faptelor lui, dragostea înăscută a grecilor pentru plăsmuiri a făcut ca multe din isprăvile lui să pară mai degrabă minuni decît fapte adevărate. Mai demne de crezare sînt cele povestite de Ptolemeu ¹, care a domnit după el, și Aristobul ². Căci murind Alexandru,

---

¹ Ptolemeu, locțiitorul lui Alexandru la conducerea Egiptului, apoi regele acestei țări, a scris istoria militară a suveranului său.

² Aristobul a completat istoria lui Ptolemeu cu date istorice și geografice. El l-a însoțit pe Alexandru în toate expedițiile sale din Asia.

nu mai exista pentru istorici vreun motiv de teamă sau de lingușire, fiindcă atât teama cât și lingușirea ocolesc adevărul faptelor istorice. La urma urmei cine ar putea crede că Ptolemeu ar fi vrut să păteze onoarea numelui de rege, printr-o falsificare a istoriei?

Și Ptolemeu și Aristobul nu numai că au fost contemporani și martori la multe din faptele lui Alexandru, dar au contribuit temeinic la înfăptuirea lor, că atare este evident că ei singuri au putut spune mai mult decât alții adevărul. De aceea, de câte ori ei sînt de acord asupra unor fapte, noi îi preferăm altor istorici. Cînd ei nu sînt de acord, din noianul faptelor atât de felurite le alegem pe cele mai importante, le comparăm între ele și, celor care au conținut identic, le dăm crezare socotînd că așa s-a întîmplat.

Am constatat că după epoca lui Alexandru, mulți autori greci care iubesc adevărul istoric și acum de curînd și Diodor din Sicilia¹ merg pe același drum. Căci romanii care se ocupă cu istoria, se mulțumesc cu cele ce se petrec în patria lor, trecînd cu vederea evenimentele din alte țări.

Într-adevăr, faptele de arme ale poporului roman biruitor nu sînt lipsite de măreție, dar istoricilor romani li se pare că e mult mai folositor pentru concetățenii lor să se ocupe numai de propria lor istorie. Deoarece eu prețuiesc osîrdia lor, socotînd-o foarte valoroasă, cred că nu mi se vor aduce obiecțiuni dacă voi înfățișa contemporanilor mei pe acel rege, singurul dintre toți muritorii

---

¹ Diodor din Sicilia, istoric contemporan cu August, (n. 90 î.e.n.) a scris *Biblioteca istorică*, o sinteză a istoriei universale, un fel de enciclopedie în 40 de volume, la care a lucrat 30 de ani.

care într-o viață atît de scurtă a cucerit cea mai mare parte a pămîntului. De aici s-ar putea vedea că nu soarta diriguie faptele omenești, ci de cele mai multe ori soarta e diriguită de voința oamenilor și că, atunci cînd lipsește virtutea, fericirea nu este de lungă durată.

Așadar cred că Alexandru era înzestrat din plin cu toate darurile minții și ale norocului care trebuiau neapărat să urce pe cea mai înaltă treaptă a puterii un bărbat ales de soartă. Regii Macedoniei spuneau că neamul lor își trage obîrșia din Hercule. Olimpia, mama lui Alexandru, spunea că se trage din neamul lui Ahile. Copil fiind, lui Alexandru nu i-au lipsit nici imboldurile, nici pildele care să-l atragă spre glorie, căci nu i-a lipsit nici omul care să-l îndrumeze pe calea eroismului și a exercițiilor fizice. Filip, tatăl lui Alexandru, prin războaiele neîntrerupte pe care le-a purtat, a făcut din macedonenii disprețuiți pînă atunci un popor temut de toți, mai ales după cucerirea Greciei. Într-adevăr, el a pus temelia faptelor ce s-au săvîrșit după moartea sa, dar, înainte de a muri, plănuse un război împotriva perșilor și în acest scop recrutase mulți ostași, strînsese mulți bani și făcuse serioase aprovizionări pentru armata sa. Ba chiar cu ajutorul căpeteniei de oaste Parmenio¹ își făcu drum în Asia.

Dar în acest timp s-a stins din viață, parcă într-adins ca să lase pe seama fiului său toate forțele necesare purtării unui război și gloria întregă a faptelor, ca și cum aceasta a fost vrerea ursitei de a-i hărăzi numai lui Alexandru bucuria neîntreruptă a victoriilor. Din admirație pentru Ale-

---

¹ Strălucit comandant al oștirii macedonene atît sub regele Filip cît și sub Alexandru, care l-a suprimat totuși, sub acuzația de complot.

xandru nu numai datorită atitor fapte mari de arme, săvârșite mai târziu, ci chiar de la începutul domniei sale, oamenii au șovăit în simțămîntul de a crede dacă nu ar fi mai îndreptățiți să-i atribuie unui om fără seamăn de mare o obîrșie divină și să-l recunoască a fi scoborîtor direct din Iupiter și nu din Eacizi¹ sau din Hercule.

De altfel însuși Alexandru, cînd s-a dus în Libia² și a vizitat templul lui Ammon³, a vrut ca zeul să-l considere ca pe un fiu al lui. Mulți au crezut că șarpele pe care l-au văzut în patul mamei lui nu era altul decît însuși Iupiter și că acesta a fost de fapt tatăl lui Alexandru. Apoi vișurile și răspunsurile oracolelor au întărit această credință. Ba chiar Filip, cînd a trimis să consulte oracolul de la Delfi⁴, a fost îndemnat să-l adore în mod deosebit pe Ammon.

Deși unii istorici cred că această poveste este o plăsmuire a minții omenești, totuși, pun pe seama mamei lui Alexandru un adulter. Astfel ei spun că Nectanebus, regele Egiptului, fiind alungat din regatul său, a venit în Macedonia la Filip și nu cum se crede îndeobște că a ajuns pînă în Etiopia⁵. El își pusese toate nădejtile în marele ajutor pe care avea să i-l dea Filip împotriva perșilor și de aceea a venit în Macedonia. Aici, prin anumite farmece a ademenit pe Olimpia, profa-

---

¹ Descendenții lui Eac, fiul lui Iupiter și al Europei și tatăl lui Peleu și Telamon.

² Țară în Africa, aproape de Nil.

³ Hammon sau Ammon, divinitate egipteană și libiană, avea un templu celebru în localitatea numită azi Siwah. Grecii și romanii i-au respectat cultul și l-au asimilat cu Zeus, numindu-l Iupiter Hammon și reprezentîndu-l sub chip de berbec.

⁴ Renumit oracol grec din Focida.

⁵ Ținut în Africa estică, situat în sudul Egiptului.

nind patul lui de oaspete. De atunci Olimpia a fost privită cu neîncredere de Filip, căci n-a existat un alt motiv mai puternic ca acesta pentru a-l îndreptăți să se despartă de soția sa. În ziua în care Filip și-a adus pe Cleopatra¹ în palatul său, Attalus, unchiul ei, a avut curajul să-i reproșeze lui Alexandru nașterea lui rușinoasă, afirmând că însuși regele Filip i-a destăinuit că Alexandru nu e copilul său. În sfârșit, despre adulterul Olimpiei s-a dus vestea nu numai pe țărmurile noastre, ci și pe la toate noroadele cucerite. Legenda cu șarpele a fost luată din vechile mituri grecești, numai pentru a acoperi fapta rușinoasă a Olimpiei. Același lucru l-au spus messenienii odinioară despre Aristomene², precum și sicyonienii despre Aristodama³. La fel și strămoșii noștri au plăsmuit o poveste asemănătoare

---

¹ A doua soție a regelui macedonean Filip, tatăl lui Alexandru.

² Erou legendar care a condus pe concetățenii săi în cel de al doilea război messenian împotriva dominației spartiaților (683—668 î.e.n.). Dar se pare că Freinshemius îl confundă cu Aristodem, un alt rege al Messeniei, eroul primului război messenian cu spartiații. Când un oracol îi ceruse ca preț al victoriei să jertfească o fecioară din neamul său, el s-a arătat dispus să sacrifice pe propria sa fiică. Dar un tânăr care era îndrăgostit de prințesă și urmărea să o scape de la moarte, afirmă că ea este gravidă. Indignat, tatăl își ucise copila cu mâna lui, dovadă netemeinică a afirmațiilor tânărului. Disperat de rezistența sa zadarnică împotriva spartiaților, în cele din urmă Aristodem s-a sinucis pe mormântul fiicei sale, care căzuse victimă unei acuzații neîntemeiate (724 î.e.n.). La această legendă face aluzie textul, după toate probabilitățile.

³ Mama vitcazului Aratus din Sicyon (272—213 î.e.n.). Acesta a scăpat orașul său de tiranul Nicocles și a fost timp de trei decenii șeful ligii aheene care a luptat împotriva dominației macedonene. După o legendă locală,

și în privința lui Scipio¹, care a cucerit cel dintâi Cartagina. Această legendă o găsim și la nașterea celui dintâi împărat roman, căci în ceea ce privește pe Romulus, părintele și întemeietorul Romei, nu mai e nevoie să vorbim. Nu există popor oricât de înapoiat care să nu spună că întemeietorul neamului lui își trage obârșia fie dintr-un zeu, fie dintr-un vlăstar de zeu.

Însă refugiul lui Nectanebus în Macedonia nu se potrivește cu datele noastre. Când Nectanebus a fost învins de Ochus² și alungat din regatul său, venind în Macedonia, Alexandru avea șase ani. Nu mai puțin ireală este și povestea cu Iupiter. Într-adevăr, chiar Olimpia, după moartea soțului său, nemaiavând vreo teamă de cineva, se zice că ar fi luat în bătaie de joc vanitatea feciorului său, care lăsa să se creadă că se trage din Iupiter și i-a scris o scrisoare în care cerea ca să n-o expună miniei Iunonei, căci ea nu e cu nimic vinovată. Cu toate acestea se socotește că ea a fost aceea care a întărit foarte mult legenda cu Iupiter. Căci înainte de a pleca Alexandru în Asia, ea îl sfătui să nu-și uite originea sa și să nu întreprindă nimic ce n-ar fi la înălțimea unui tată atît de puternic.

---

tatăl faimosului Aratus n-ar fi fost Cleinias, ci Asclepios, care ar fi sedus-o pe Aristodama, luînd înfățișarea unui șarpe. Legenda mamei lui Aratus seamănă cu cea a Olimpiei.

¹ Publius Cornelius Scipio, poreclit Africanul (235—183 î.e.n.), învingătorul lui Hannibal în bătălia de la Zama (202 î.e.n.), în urma căreia a impus Cartaginei un tratat umilitor, consemnînd sfîrșitul celui de-al doilea război punic (201 î.e.n.).

² Regele egiptean Nectanebus a fost învins de Artaxerxes Ochus care a domnit în Persia între anii 359—338 î.e.n. și a fost aliat cu Filip.

Ceea ce este adevărat pentru toți este faptul că la zămislirea și nașterea copilului s-au arătat multe semne prevestitoare care anunțau ivirea unui om mare. Când Filip dormea, a văzut în vis pintecele Olimpiei însemnat cu o pecetie pe care era chipul unui leu. Amintirea acestui vis a păstrat-o orașul Alexandria, care, după ce a fost întemeiat în Egipt, multă vreme s-a numit Leontopolis. Aristander, cel mai mare prezicător al timpului său, care l-a însoțit mai târziu pe Alexandru, supraveghind respectarea de către acesta a rînduielilor religioase, a tilcuit că visul arată bunătatea sufletului și curajul copilului gata să vină pe lume.

În noaptea în care Olimpia l-a născut pe Alexandru a fost mistuit de foc templul Dianei din Efes¹, cel mai renumit sanctuar din Asia. Focul a fost pus de un nebun² care, după ce a fost prins și pus la cazne, a mărturisit că i-a dat foc templului nu pentru altceva decît pentru ca numele lui să rămînă de pomină prin fărădelegea sa. Magii care erau atunci în Efes nu socoteau distrugerea acestui templu singura pierdere, ci prevesteau o urgie și mai mare, răspîndind în oraș vești îngrijorătoare : că se va mai aprinde undeva un foc, care, tot din aceeași pricină, va mistui într-o zi tot Orientul.

Întimplător, în aceeași vreme, Filip tocmai cucerise Potideea³ o colonie a atenienilor, cînd află

---

¹ Templul Dianei din Efes, oraș din Asia Mică, era socotit în antichitate una din cele șapte minuni ale lumii.

² Herostrat a fost cel care a dat foc templului Dianei în ziua în care a venit pe lume Alexandru cel Mare (356 î.e.n.).

³ Oraș din Macedonia tracică situat în peninsula Chalcidică.

totodată că cvadrigele sale au ieșit biruitoare la Jocurile Olimpice, iar de la Parmenio pe care îl trimisese în Illiria, primi printr-un sol vestea unei strălucite izbînzii și anume că macedonenii i-au biruit pe barbari într-o mare luptă. Pe cînd Filip se bucura de atîtea succese obținute pretutindeni, îi sosi și știrea că Olimpia i-a adus pe lume un moștenitor, iar copilul născut în vremuri așa de glorioase va fi, după prorocirile prezicătorilor, un rege pe care nimeni nu-l va birui. Mulți spun că Filip, copleșit de atîtea bucurii, temîndu-se de pizma zeilor, a rugat-o pe Nemesis¹ ca față de acest noroc al său fără seamăn de mare, să nu-l năpăstuiască dîndu-i lovituri năprasnice, ci să se mulțumească cu una mai mică. Se spune că în orașul Pella², doi vulturi au stat toată ziua pe acoperișul casei unde naștea Olimpia, ceea ce prevestea că Alexandru va conduce două imperii: unul în Europa și altul în Asia, ceea ce s-a și întîmplat mai tîrziu, cînd această prevestire a fost îndeplinită. Sînt autori care spun că la nașterea lui Alexandru a fost un puternic cutremur de pămînt, că s-au auzit multe tunete și că numeroase trăsnete au căzut din cer.

După autorii mai bine informați, Alexandru a văzut lumina zilei la începutul Olimpiadei a 106-a³, cînd era la Atena arhonte Elpines, adică la 6 iunie, lună pe care macedonenii o numesc *loos*. În același timp poporul roman, care avea aproape patru sute de ani de existență, după ce purtase numeroase războaie cu vecinii și era într-o continuă propășire, se pregătea neîncetat să cucerească lumea.

---

¹ Zeița răzbunării și a dreptății, fiica lui Iupiter.

² Oraș macedonean, capitala lui Filip.

³ Adică între anii 356—353 î.e.n.

II. Dobîndind un vlăstar cu atitea prevestiri norocoase, Filip își puse mare nădejde într-însul și n-avu altă grijă decît să-i dea o educație aleasă. El însuși, fiind un bărbat înțelept și iubitor de patrie, știa că nu va propăși cîtuși de puțin țara sa, cu toate strădaniile depuse și cu toate faptele sale de arme, dacă va lăsa ca urmaș la tronul Macedoniei un om nepriceput și lipsit de vlagă. Chiar gloria sa va fi de scurtă durată dacă tot ceea ce el a pregătit cu atita strășnicie se va năruir datorită slăbiciunii unui atare urmaș.

Printre scrisorile sale pline de multă eleganță și înțelepciune pe care i le-a trimis lui Aristotel pe cînd acesta frecventa la Atena școala lui Platon se citește una cu următorul cuprins : „Filip îl salută pe Aristotel. Îți aduc la cunoștință că am un vlăstar. Zeilor le adresez mulțumirile mele nu numai pentru că mi l-au dat, ci și pentru că mi-au făcut parte de el în timpul vieții tale. Nădăjduiesc că îndrumat și crescut de tine va ieși un om demn de noi, capabil să-mi urmeze la tron într-un regat așa de mare, întrucît socot că e mai bine să n-ai copii, decît să le dai viață spre nefericirea ta și rușinea strămoșilor lui.“ Filip nu s-a înșelat, căci Alexandru, copil fiind, profitînd multă vreme de învățătura primită de la Aristotel, avu în acesta cel mai mare ajutor, care-i folosi să săvîrșească de pe atunci fapte foarte însemnate.

La început a avut ca îndrumători și profesori pe Leonidas, rudă cu Olimpia și pe Lysimachus din Acarnania¹. Mai avea și pe medicul Filip, din țara sa, Macedonia, care primise însărcinarea să aibă grije de sănătatea lui Alexandru. Cînd a fost mic a avut o doică cu fire liniștită și cu purtări frumoase ; aceasta se numea Hellanice (era fiica

---

¹ Ținut și totodată oraș portuar în Epir.

lui Dropis, una din cele mai vestite familii din Macedonia). Această îngrijire a dat rezultate atât de îmbucurătoare, încît din pruncie se vedea că Alexandru va deveni cel mai strălucit rege, ceea ce s-a și dovedit mai tîrziu. Într-adevăr, de mic copil era înzestrat cu o putere trupească neobișnuită și cu virtuți prin care îi întrecea pe cei de vîrsta lui.

Plăcut la chip încă de la naștere, Alexandru disprețuia toate mijloacele prin care se putea înfrumuseța corpul, spunînd că grija deosebită de înfrumusețare trupească este treaba femeilor, care n-au alte însușiri ca să fie prețuite. El va fi destul de frumos cînd va da dovadă de virtuți. Avea toate membrele proporționate și un corp bine legat. Era de statură mijlocie și chiar mai vinjos decît părea în realitate. Avea pielea albă, în afară de obrajii trandafirii și pieptul ușor colorat cu o roșeață plăcută. Părul lui era blond și în întregime cîrlionțat, nasul acvilin, iar ochii de culori deosebite, căci se spunea că ochiul stîng era verde ca marea, în schimb dreptul, negru. Avea însă nu știu ce putere înnăscută, căci nu-l puteai privi fără venerație ori teamă.

Era mai iute de picior ca nimeni altul, iuteală așa de necesară în marile campanii militare, însușire care a întretinut-o prin exerciții chiar ca rege. Adeseori se lua la întrecere cu cei mai iuți alergători dintre ai lui. Avea o răbdare de neînchipuit în muncă și adesea datorită acestei virtuți a scăpat sănătos și el și armata sa în cele mai grele împrejurări. Prin dese exerciții fizice și prin căldura sa internă înlătura orice miros neplăcut al pielii, încît atât trupul lui cît și gura răspîndeau o mireasmă plăcută pe care o răspîndea chiar îmbrăcămintea purtată de el. Din aceleași pricini sus-

țineau unii că era mare amator de vin și iute la minie.

Se văd și azi portretele și statuile lui lucrute de cei mai de seamă artiști. Luă măsuri severe ca figura lui să nu piardă nimic din frumusețe prin nepriceperea sculptorilor sau pictorilor de rind. Când cineva îl picta sau îl sculpta chipul fără voia lui era pedepsit. Așa că din mulțimea de artiști care erau în acel timp, singurul Apelles¹ l-a pictat cu voia lui. I-au mai sculptat chipul Lisip² și Pyrgoteles, iar Policleț³ i-a făcut portretul, turnându-l în bronz. Se spune că Leonidas ar fi avut obiceiul de a merge prea repede și Alexandru și-a însușit această deprindere de care nu s-a putut dezbara cu toate strădanțiile. Cred însă că prea mult se cere educației, căci această însușire se datorește mai mult firii lui tinerești, pline de vioiciune și temperamentului, decît deprinderii, căci este și firesc ca mișcările trupului să urmeze vioiciunea și impetuositatea spiritului.

¹ Celebrul pictor grec Apelles din Cos (sec. IV î.e.n.) a fost portretistul oficial al regilor macedoneni, Filip și Alexandru, precum și al regilor Egiptului. Lui i se atribuie printre alte tablouri renumite „Alexandru cu fulgerul“.

² Lisip (390—300 î.e.n.) — vestit sculptor în bronz. Face parte din triada celor mai mari maeștri ai sculpturii grecești din sec. IV î.e.n., împreună cu Praxitel și Scopas. I se atribuie 1500 sculpturi, mai ales în bronz. Sînt celebre: Atletul (Apoxiomenos), Hermes și Bachus, Afrodita etc. E un novator în concepțiile artistice și în canoane: reprezintă pe oameni impresionist (cum par să fie) și creează un nou tip de proporționalitate a corpului uman (capul să fie a opta parte din lungimea totală a corpului).

³ Policleț, zis „cel Tânăr“, (trăiește în prima jumătate a sec. IV î.e.n.) vestit arhitect și sculptor grec, autorul celebrului teatru din Epidaur și al monumentului „Victoria de la Aigos-Potamos“ și a numeroase statui.

De altfel urmașii săi n-au considerat promptitudinea în acțiuni ca un cusur, ba chiar s-au străduit să-i semene. Cum ține el gîtul puțin înclinat spre umărul stîng și avea o privire fermă și o voce tare, toți au căutat să-i imite aceste gesturi, în schimb n-au fost în stare să-l imite nici în ceea ce privește curajul, nici geniul lui. Într-adevăr, cercetînd viața multora, nu cunoaștem vreun altul demn să se compare cu Alexandru.

Cînd era copil Alexandru nici nu spunea, nici nu făcea ceva josnic. Vorbele și faptele lui erau la înălțimea împrejurărilor care întotdeauna le făcea față. Deși era dornic să-i fie apreciate acțiunile, nu-i plăcea să fie lăudat pentru orice fleac, ci se bucura numai pentru fapte mari, sau care se pot compara cu cele mari. El credea că laudele pentru faptele lipsite de însemnătate dau de bănuț și că în război victoria este cu atît mai strălucită, cu cît se acordă prețuire dușmanului învins. De aceea cînd unii îl întrebau de ce nu ia parte la concursuri cîtă vreme este un alergător atît de strașnic, spunîndu-i că trebuie să-și înscrie numele său alături de ceilalți care vor concura la Jocurile Olimpice, după exemplul unui rege al cărui nume îl poartă, intrucît un asemenea succes îi va aduce cea mai mare faimă în toată Grecia, Alexandru le răspundea : „Aș face-o dacă aș avea ca adversari regi !“

Ori de cîte ori Filip, tatăl său, cîștiga o victorie în război sau cucerea un oraș bogat, toată lumea se bucura, în schimb el nu. Ba odată, plin de tristețe, ar fi spus față de tovarășii săi de joacă că tatăl său nu-i lasă nimic să înfăptuiască și el împreună cu ceilalți copii cînd s-or face mari. Și într-adevăr, se teme că, cu cît tatăl său va face să crească imperiul, cu atît gloria sa va scădea. Și nu

-se sinchisea de aceste bogății cît era dornic de glorie. De obicei dormea foarte puțin și, ca să doarmă și mai puțin, folosea multe mijloace. Astfel, dacă îl atrăgea ceva și simțea nevoia de a-și concentra mai mult gîndirea, se culca, întinzînd mîinile afară din pat și ținea un glob de argint deasupra unui lighean astfel ca să cadă după un anumit timp, și în cădere să facă zgomot și să-i alunge somnul.

Din copilărie avea mare respect față de zei. Într-o zi la un sacrificiu, el puse în foc atîta tămîie, încît Leonidas, un bărbat sever și econom, care nu suferea risipa i-a spus : „Vei putea să arzi atîta tămîie numai după ce vei cucerii acele ținuturi unde se face tămîia !” Cînd mai tîrziu supusese Arabia bogată în tămîie, aducîndu-și aminte de vorbele lui Leonidas, i-a trimis din această regiune o mare cantitate de parfumuri, cu recomandarea să nu mai fie econom de aici înainte, cînd e vorba de sacrificiile aduse zeilor, fiindcă el e convins că zeii prețuiesc pe cei care le aduc ofrande din inimă, răsplătindu-i din plin.

Din frăgedă copilărie dădu dovezi de mare curaj și că e sortit unor fapte mărețe. Era pe atunci rege peste perși Artaxerxe, supranumit Ochus, iar Artabazus și Menapis satrapi. Aceștia, împreună cu Memnon rodianul, mare căpetenie de oștire, l-au atacat pe regele Ochus, dar fiind învinși de forțele regelui, au părăsit Asia și s-au retras la Filip Alexandru, care atunci nu avea încă șapte ani, se desfăta de minune cu ei, întrebîndu-i deseori de starea lucrurilor din Persia, le punea întrebări care nu erau potrivite cu mintea unui copil și nu cuprindeau nimic obișnuit în ele. Pe el îl interesa pe ce se întemeia puterea regilor persani, ce fel de arme folosesc, dacă popoarele sînt viteze și dacă au iuțea mare la fugă. În cîte zile se face dru-

mul de la Susa¹ pină în Macedonia? Cum se poartă și care sînt obiceiurile regelui, ce exerciții fizice face și ce părere are el despre vitejie. Mai tîrziu, fratele lui Memnon, a cărui soră era soția lui Artabazus, rugîndu-se de rege să-i ierte, acesta i-a grațiat pe amîndoi și regele Ochus i-a cerut de la Filip. Deși era la o vîrstă încă fragedă, Alexandru stîrnea atîta admirație în jurul său, încît unul din trimișii regelui Ochus, veniți să-i ceară pe prizonieri, nu s-a putut stăpîni să nu spună: „Acest copil va deveni un rege mare, al nostru nu e decît bogat!”

Toate aceste alese însușiri par că se datoresc firii lui alese, dar și unei bune educații, căci tatăl său știa cît de mari foloase a tras de pe urma prieteniei sale cu Epaminonda² și mai știa că de multe ori se pot înlăptui lucruri mai mari prin arta vorbirii decît prin forță. De aceea, avu grijă ca fiul său tînăr să fie instruit, însușindu-și o puternică cultură. Ca urmare Filip îl chemă pe Aristotel, filozof de mare reputație și, răsplătindu-l regește, îl rugă să-l învețe pe Alexandru, care era încă copil, primele noțiuni și concepții despre realitatea înconjurătoare. Aristotel nu refuză această sarcină știind cît de important lucru este ca acela care mîine va purta coroana regală să fie bine instruit de la început, încredințat că nu se poate ajunge la împlinirea marilor fapte, dacă sînt trecute cu vederea amănunte care par lipsite de însemnătate la prima vedere.

A avut mulți și diferiți profesori care excelau fiecare în domeniile lor. Alexandru își cultiva nu

---

¹ Reședința de iarnă a regilor persani.

² Generalul teban care i-a învins pe spartani la Leuctra (371 î.e.n.).

numai mintea cu temeinice cunoștințe și în domeniul artei, dar și trupul prin tot felul de exerciții care puteau să-i servească la război și căpătă o mare îndemnare în muncă, încît chiar părea că atunci cînd nu lucrează nimic, el totuși întreprindea ceva. Fie că se juca cu mingea, fie că dansa, lui nu-i lîncezeau nici spiritul și nici trupul pe care le pregătea pentru acțiunile importante de mai tîrziu.

III. După ce în sfîrșit deveni mai vîrstnic și spiritul lui se dezvoltă mai mult, Alexandru, dîndu-și seama că este în stare să întreprindă studii mai serioase, îl rechemă pe Aristotel care atunci se găsea în Mitilene¹ și-l ținu la dînsul pînă cînd ajunsese rege în locul tatălui său, după moartea lui Filip. În tot acest răstimp el a învățat tot ce se putea învăța de la un cărturar așa de vestit ca Aristotel. Pe cît de setos era ca să cunoască natura și realitatea înconjurătoare, pe atît de mult nutrea fără întrerupere nădejdea că va fi stăpînul lumii întregi. Pasiunea lui pentru cercetarea naturii lucrurilor deveni și mai accentuată și la mintea sa iscoditoare au contribuit mijloacele sale materiale. Sădindu-i în suflet speranța de a cuceri lumea, regele Filip porunci ca toți oamenii din întreaga Asie și Grecia care-și cîștigau existența de pe urma vînatului, a prinderii păsărilor sau a pescuitului și care aveau asemenea ocupații să se întrețină neconținut cu Aristotel, pentru ca el, sub îndrumarea acestuia, să studieze cu mai multă profunzime firea animalelor. Se știe că filozoful a

---

¹ Oraș din insula Lesbos.

primit pentru o astfel de lucrare de știință 800 de talanți. Alexandru era așa de pasionat de științele naturii, încît a făcut mari cheltuieli în acest scop, s-a ocupat intens de ele, deși era încredințat că nu va vedea niciodată rodul sforțărilor sale. După o sută de ani de la stingerea lui din viață au fost văzuți cerbi cu coliere de aur la gît puse de Alexandru, pentru ca urmașii să controleze verificînd concepțiile și afirmațiile celor care au tratat în lucrările lor problema longevității animalelor.

Era un adevărat cărturar care aprofunda disciplinele înalte și care erau denumite *acroamatic*¹. Și aceasta se vede dintr-o scrisoare a lui, prin care se plînge că Aristotel a micșorat valoarea cercetărilor, punîndu-le la îndemîna tuturor. Aristotel se dezvinovățește printr-o scrisoare de faptul că a pus la dispoziția publicului aceste cărți, dar ele pot fi socotite ca și inexistente, fiindcă nimeni nu le poate înțelege dacă n-a mai fost înainte inițiat în toate cunoștințele ce le cuprind. Cînd Alexandru i-a cerut lui Aristotel lucrarea acestuia despre retorică, i-a interzis categoric să mai admită ca ea să cadă și în mîinile altora, căci el dorea să-i întrecă pe toți, nu numai prin puterea sa politică, ci și prin disciplinele filozofice. De aceea nu-i făcea plăcere să împartă laudele cu oamenii de rînd.

Din scrisorile sale se constată că Alexandru a studiat profund medicina. Aceasta datorită tot lui Aristotel, fiu de medic din neamul lui Esculap. Iși însuși de asemenea din filozofie acea ramură care învață cum să-ți comanzi și ție, precum și altora,

---

¹ Termenul de *acroamatic* era atribuit lecțiilor cu teme rezervate discipolilor lui Aristotel, spre deosebire de conferințele sau prelegerile publice, denumite *esoterice*.

încît se crede că el a pornit să desființeze imperiul perșilor nu atît prin arme, cît prin pietate, sacrificiu, generozitate, spirit prevăzător, cumpătare, curaj — resursele sufletului său. Nu se sfia să spună că el e recunoscător lui Aristotel, ca și lui Filip, fiindcă dacă unul i-a dat viața, celălalt i-a arătat căile către o viață superioară. Nu-i mai puțin adevărat că însușirile sale naturale, sufletul său vibrant, mistuit de mari pasiuni, a fost înflăcărat și mai mult de lecțiile lui Aristotel, care socotea onoarea și gloria între bunurile cele mai alese. Astfel, stăpînit de aceste concepții care-l însuflețeau, Alexandru pornea război după război nu pentru că voia să-și întindă stăpînirea, ci pentru a fi adorat ca un zeu. Unii au crezut aceasta datorită uriașelor sale calități.

De altfel, Aristotel a primit mari daruri și s-a bucurat de o deosebită prețuire nu numai în timpul domniei lui Alexandru, ci el chiar și pe vremea lui Filip a fost răsplătit pentru educația lui Alexandru, cînd a obținut să i se restaureze patria care fusese ruinată. Olintienii erau socotiți de Filip cei mai primejdioși dușmani, căci erau și vecini cu Macedonia și neîntrecuți pînă atunci în vitejie. Ei nu puteau admite ca un regat vecin să-și mărească forțele sub un rege războinic și iscusit, căci mărirea acestor forțe n-aveau alt scop decît să-i ruineze pe vecini, ori să-i înrobească. De aceea ura a fost așa de mare în acest război și biruința a costat atît de mult sînge, încît Filip după ce a cucerit orașul Olint¹ l-a ras de pe fața pămîntului, iar pe toți locuitorii i-a vîndut. Față de

---

¹ Oraș în Tracia, situat în Golful Toronaic, Olintul a fost distrus de Filip în 348 î.e.n.

celelalte orașe se purta la fel. Stagira¹, cetatea de baștină a lui Aristotel, a avut aceeași soartă, fiind distrusă ca și celelalte. Atunci Aristotel, cu permisiunea și cu cheltuielile lui Alexandru a refăcut Stagira din temelie. Odată restaurată, Stagirei i se dădură și legi care se respectă și azi. Astfel, mintea aleasă a unui singur cetățean a ridicat orașul ars și năruit, pe care mîinile și sfortările atîtor oameni puternici nu l-au putut salva de la pieire, atunci cînd era întreg și nevătămat și într-o stare înfloritoare.

De aici se poate vedea de ce prețuire se bucura Aristotel din partea lui Filip și de ce el îl povățuia mereu pe fiul lui să asculte de învățămintele unui asemenea strălucit profesor, ca nu cumva să săvîrșească fapte de care să se rușineze și să le regrete toată viața. Dar și Alexandru, chiar cînd era ocupat cu treburile cele mai de seamă, n-a uitat nici o clipă să-i acorde cuvenita cinstire profesorului său. Adesea se întrețineau prin scrisori și-i punea întrebări nu numai în legătură cu tainele științei, dar și cum s-ar putea îndrepta anumite moravuri. La acestea Aristotel îi scria că ceea ce ar face fericirea lui Alexandru și a supușilor săi este faptul de a-și aminti că o putere atît de mare a fost dată nu ca să fie dăunătoare semenilor săi, ci pentru a le fi de folos. Să-și înfrîneze deci mînia de care deseori e stăpînit și niciodată să nu se supere pe cei mai prejos decît dînsul, căci nu există nimeni care să fie deopotrivă cu el.

În cele din urmă, cînd trufia puse stăpînire pe Alexandru, acesta începu să nu-i mai acorde cuvenita prețuire lui Aristotel, mai ales că după

---

¹ Oraș din peninsula Chalcidică nimicit de Filip în 349 î.e.n. și refăcut ulterior de Alexandru (azi Stavros).

moartea lui Callisthenès¹ îl socotea dușman pe filozof. Alexandru era refractar sfaturilor înțelepte și, ca să se răzbune parcă, îi plăcea să-l atragă în discuții și să-l contrazică atunci când acesta afirma că disprețuiește grandoearea și ambiția. Când Cassandru², puțin înaintea morții lui Alexandru, îndreptătea crimele care i se imputau tatălui său Filip, se spune că Alexandru a ridicat tonul strigându-i că a venit înarmat cu mașinațiunile viclene ale lui Aristotel, ca să înlătore dreptatea prin argumente neîntemeiate. Ba se mai spune că i-a amenințat cu moartea și pe Cassandru și pe Aristotel, dacă nu va dovedi că e adevărat ceea ce i s-a adus la cunoștință referitor la Filip.

Adresându-se lui Cassandru, Alexandru avea o înfățișare atît de înspăimîntătoare, încît multă vreme după moartea lui, cînd acesta își exercita prerogativele puterii asupra Greciei și a văzut din întîmplare chipul lui Alexandru de la Delfi, i s-a perindat prin fața ochilor primejdia prin care trecuse și un fior de spaimă i-a cutremurat tot trupul. Acesta a fost motivul datorită căruia filozoful a fost vorbit de rău. S-a bănuît că la îndemnul lui Aristotel s-a introdus într-un corn făcut dintr-o copită de cal o otrăvă, care a fost transportată în Babylon și datorită ei se crede că a murit Alexandru.

Alexandru era mare amator și de muzică, de care se ocupa de la început cu multă pasiune. Dar

---

¹ Filozof grec din Olint, nepotul lui Aristotel, ucis de Alexandru pentru că luase în deridere pretențiile de divinizare și fastul său oriental (365—328 î.e.n.).

² Cassandru (355—296 î.e.n.) l-a apărat pe tatăl său Antipater împotriva calomniilor la Babylon (323 î.e.n.), s-a căsătorit cu sora lui Alexandru și, după moartea acestuia, a devenit regele Macedoniei.

cînd tatăl său l-a întrebat cu dispreț dacă nu-i rușine să se transforme într-un mare cîntăreț, atunci s-a ocupat mai puțin de muzică, socotind-o un domeniu care nu se potrivește cu măreția unui rege. Cînd profesorul său de muzică îi spunea să pună degetul pe anume coardă, el răspundea : „Ce importanță are dacă apăs pe coarda de alături“, și atingea altă coardă ; la care profesorul său îi spuse : „Pentru un viitor rege, acest lucru n-are nici o importanță; dar pentru unul care vrea să devină cîntăreț, are mare importanță !“

În cele din urmă a preferat cîntecele bărbătești intonate cu vigoare și a arătat dispreț pentru cîntecele cu arii delicate, ca împotriva lucrurilor care contribuie la corupția moravurilor. De aceea el avea o deosebită prețuire pentru Timotheus¹, cu mare faimă pe acea vreme pentru muzica lui, care stîrnea avîntul, îndemnîndu-i pe oameni la fapte de vitejie. Acesta a reușit prin cîntecele sale numite frigiene să se apropie așa de mult de sufletul lui Alexandru, încît, fermecîndu-l cu ariile sale, părea transfigurat ca o ființă cuprinsă de o inspirație divină și alerga repede să pună mîna pe arme, ca și cum dușmanul era aproape de el.

A avut ca profesor de elocință pe Anaximene² din Lampsac. De aceea mai tîrziu el lasă teafăr acest oraș pe care hotărîse să-l distrugă, fiindcă fusese de partea perșilor. Observînd că Anaximene se îndrepta din oraș către el și bănuind că vine să-i ceară cruțarea și salvarea orașului său de

¹ Muzicant din Milet.

² Anaximene din Lampsac a fost nu numai retor și preceptorul lui Alexandru cel Mare, ci și istoric. Lampsac era un oraș în regiunea Troada (Asia Mică), port la Hespont.

baștină, Alexandru jură pe Zeus că nu-i va acorda nimic din ceea ce-i va cere. Dar cum Anaximene era un om repezit, deoarece auzise de acest jurământ, îi ceru lui Alexandru să distrugă Lampsac. Atunci Alexandru, deși se legase cu jurământ să nu-i acorde lui Anaximene ceea ce cere, și-a schimbat atitudinea, fiind îmblinzit de iscusința profesorului său și i-a iertat pe lampsacieni de toate greșelile lor.

Nu-i iubea de loc pe artiștii de teatru, fiindcă, după vederile sale, aceștia se îndeletniceau cu treburi prea îndepărtate de ceea ce îl frământa pe el, părindu-i că aceștia contribuie la stricarea bunelor moravuri. Nu-i prețuia de fel pe luptătorii specializați în pugilat, deși aceștia se bucurau de atunci de multă prețuire în toată Grecia. Nu-i iubea poate și pentru că îi socotea oameni leneși, preocupați numai de spectacolele publice și ospete, nu și de nevoile patriei.

În schimb celelalte arte le iubea, chiar și pe cele pe care nu le încercase. Astfel, toți acei care exce-lau prin vreo artă sau aveau cunoștințe deosebite, veneau la dînsul din toate ungherele pămîntului, fie pentru a-i prezenta creațiile minții, fie ale mi-nilor lor, și pentru talentele proprii primeau mari recompense de la Alexandru, cel mai darnic dintre toți regii, al cărui suflet a fost totdeauna la înăl-țimea rangului său. Trimitea adesea daruri și celor care-și duceau viața în ținuturi îndepărtate și se distingeau prin vreo știință sau o anume virtute. De aceea pe vremea lui Alexandru a trăit un mare număr de oameni de știință și de artiști, încît e greu să mai găsești un veac mai bogat în tot felul de creații ale culturii. Și într-adevăr, obiceiurile și mințile supușilor se formează adesea după pil-dele date de regii lor, și aproape toate schimbările

care se produc în statele acestora, sînt oglindirea gloriei sau rușinei celor care îi guvernează.

IV. Alexandru prețuia mai mult ca orice operele lui Homer. El credea că Homer a fost singurul scriitor care a înfățișat foarte bine înțelepciunea necesară omului, datorită căreia pot dăinui imperiile. Avea pentru Homer un cult atît de deosebit, încît a mers vorba că grecii îi dăduseră porecla de „Îndrăgostitul de Homer“. Purta în permanență cu dînsul operele lui Homer și nu se despărțea de ele nici cînd se culca, punîndu-le sub pernă alături de sabia sa. Spunea că această operă reprezintă pentru dînsul arta militară și știința lui războinică. Îl fericea pe Ahile că a avut parte de un poet atît de talentat care să-î cînte vitejia.

Găsind printre lucrurile prădate la Damasc o cutie de mare preț atît prin material cît și prin arta cu care era lucrată, a dat ordin să fie păstrată pentru dînsul. Întrebat de prietenii săi la ce va fi folosită, Alexandru a răspuns că a destinat-o pentru Homer, ca să se păstreze într-un obiect de preț cea mai de seamă operă a geniului omenesc. De aceea operele lui Homer, socotite o ediție perfectă și păstrată în acea cutie au căpătat denumirea de „ediția din cutie“; mai înainte aceasta servise drept cutie în care persii își păstrau parfumurile.

Odată, unuia care i-a adus o veste bună și avea un chip luminos, iradiînd de fericire, îi întinse mina voios, spunîndu-î: „Ce altă veste atît de bună îmi aduci ca să fii atît de voios, decît că a reînviat Homer?“ El se simțea atunci așa de fericit, încît, pentru ca gloria lui să fie întregă, nu dorea altceva decît să descopere un talent demn

de dinsul. Citindu-l mereu pe Homer, Alexandru ajunsese să-l știe pe dinafară, încît nu exista un altul mai familiarizat ca el cu epopeile homerice și nici un om nu-i prețuia mai bine opera. Dar din toate stihurile lui Homer, el le prefera pe acele în care Agamemnon e elogiât ca un bun cap de oștire și bun ostaș, socotindu-l întruchiparea vitejiei și pildă pentru viața sa. Înzestrat cu atîtea calități fără seamăn de mari, Alexandru și-a păstrat neștirbit prestigiul său și nu s-a schimbat, devenind trufaș și libertin cum se întîmplă cu cea mai mare parte a conducătorilor de state, care, atunci cînd sînt în fruntea lor, se vîră în toate.

Nu avea veșminte mai luxoase decît ceilalți oameni și era convins că un rege e dator să-și întrecă supușii prin virtuți, nu prin îmbrăcăminte. Era o fire voioasă, blîndă, apropiată și prietenoasă, fără a-și pierde prestanța. Îi plăcea vinul, dar nu într-o asemenea măsură încît să-și piardă mințile, ci ca să discute și să se spună vorbe de spirit, nu ca să țină cuvîntări.

Pentru plăcerile lumesti avea un dispreț total, încît maică-sa era îngrijorată că el nu va fi în stare să aibă copii. Socotea drept lege inviolabilă să nu pătezi patul altuia. A urmat cu strictete multă vreme regurile unei moralități ireproșabile, și prin curatele sale moravuri își căpătase reputația de mare rege pînă mai tîrziu cînd, prins în mrejele puterii, o dată cu schimbarea soartei sale, a uitat treptat-treptat de cumpătarea de altădată. A dovedit atît curaj și atîta dibăcie, încît s-a minunat nu numai tatăl său, ci toată lumea, cînd a îmblinzit calul Bucefal, numit astfel deoarece, datorită cornului din frunte, capul lui semăna cu cel al unui

bou¹. Tesalia era atunci renumită și avea o mulțime de regiuni unde se creșteau cai de rasă. Dar nu exista nici un cal care să fie mai prețuit ca Bucefal prin putere și frumusețe. Philonicus din Pharsalia, socotind acest cal vrednic de un mare rege, îl adusese lui Filip și vroia să i-l vîndă cu 60 de talanți.

Toți se duseseră pe o cîmpie ca să încerce calul. Dar din suita regelui nu s-a găsit nici un călăreț care să izbutească să-l încalece. De cîte ori cineva încerca să-l încalece, calul se înfură și-l trîntea la pămînt pe călăreț, încît începură toți să-l disprețuiască, socotindu-l drept cal sălbatic și nefolositor. Alexandru spuse, suspinînd : „Ce cal pierd acești oameni nepricepuți și fricoși !“ Repetînd de cîteva ori aceste vorbe, tatăl său l-a certat că-i insultă pe cei mai buni călăreți ai săi și că face pe grozavul, ca și cum el ar fi fost în stare să îmblînzească calul. „Da, răspunse el, dacă-mi dai voie, eu îl voi îmblîndi !“ „Dar — îi zise la rîndul lui Filip — ce dai dacă nu vei izbuti ?“ „Eu voi plăti calul !“ Atunci toți au început să rîdă și au căzut de acord că, dacă Alexandru va izbuti să-l încalece, tatăl va plăti calul, dacă nu, atunci fiul va pierde banii.

Atunci Alexandru luă calul de căpăstru și-l întoarse cu fața spre scare pentru ca armăsarul să nu-i vadă umbra, căci Alexandru băgase de seamă că umbra îl înfurie. Cum însă calul era mai furios, Alexandru începu să-l mîngîie pe coamă și, lepădîndu-și treptat mantaua, dintr-o săritură îl încălecă, deși calul era în culmea furiei. Bucefal, neobișnuit să se supună, începu să sară și să scuture capul. Neobișnuit cu căpăstrul, voia neapărat să fugă din toate puterile.

---

¹ Bucefal în grecește înseamnă „cap de bou“.

Era o cîmpie mare unde caii puteau să gonească în voie. Alexandru îi lărgi frîul și-i dădu pîteni, ca să alerge cît va voi. După ce calul alergă din răsputeri și voi să se oprească, Alexandru îi dădu pîteni ca să mai alerge pînă cînd, în cele din urmă, calul sleit de goană fu îmblînzit și bun pentru călărie. Filip plînsese de bucurie, îl îmbrățișă pe Alexandru cînd coborî de pe cal și-i zise, sărutîndu-l : „Macedonia e prea mică pentru un viteaz așa de mare !“ După aceea, Bucefal se comportă cu aceeași sălbăticie față de toți care vroiau să-l încalce și nu se supunea decît lui Alexandru. Tovarăș cu el în multe lupte și primejdii, Bucefal a fost ucis într-o luptă cu Porus. Cei mai de seamă artiști au crezut de cuviință că acest cal e demn să fie reprezentat. Într-adevăr, există două statui ale lui Alexandru îmblînzind calul, sculptate în urma unui concurs de Praxitele și Fidias. Deși unii s-ar putea îndoi că statuile îl reprezintă pe Alexandru, mulți autori de seamă confirmă totuși acest lucru.

V. Datorită tuturor acestor însușiri ale lui Alexandru, Filip și-a putut face o părere admirabilă despre fiul său, încît l-a socotit demn de a-i încredința conducerea Macedoniei cu depline puteri, deși n-avea decît 16 ani. Pe cînd Filip îi asedia pe bizantini, o parte din medarieni, locuitori din Tracia supuși Macedoniei, socotind că acum este momentul unei răscoale urzită de multă vreme, și-a pus în aplicare planul ridicării armelor împotriva Macedoniei.

Bucuros că are prilejul să-și dovedească bărbăția, Alexandru pornește împotriva răzvrătiților îm-

preună cu căpeteniile de oaste pe care-i lăsase tatăl său și, după ce-i biruie pe răsculați, îi evacuează din orașul lor pe care-l colonizează cu tot felul de străini. Acești locuitori îi dădură acestui oraș numele întemeietorului lor, Alexandropolis. Într-adevăr, Filip se bucură de acest succes. Dar cum credea că acest tânăr ar putea să aibă cheful de a întreprinde acțiuni mai mari decât i-ar permite puterile sale, ceea ce ar fi în dauna sa, îl chemă să stea alături de dinsul ca să învețe la școala sa să-și stăpânească prin spirit de supunere avîntul vijelios și-l folosi trimițîndu-l să cucerască orașele din Chersones.

Totuși asediul Bizanțului îl ținea pe loc de multă vreme, fiindcă acest oraș era destul de puternic prin propriile sale forțe, iar locuitorii lui luptau cu vitejie ca să-și apere libertatea. Apoi află că grecii și barbarii, care nu priveau cu ochi buni puterea lui Filip, aveau de gînd să trimită ajutoare Bizanțului. Nemaisperînd în victorie, Filip se străduia să se retragă cu cît mai puține pierderi de trupe și totodată să-și adumbrească cît mai puțin gloria.

În acest timp Atheas, regele geților, un popor ce-și avea așezările în Scitia, văzîndu-se încolțit de oștile istrienilor, a apelat la ajutorul lui Filip și i-a dat speranța că-l va lăsa moștenitorul tronului său, dacă va izbuti să iasă cu bine din această situație disperată. Dar cum căpetenia dușmanilor lui Atheas s-a stins din viață și fiindcă acesta s-a văzut scăpat de primejdia acestui război, își călcă cuvîntul și-i trimise înapoi pe macedoneni, fără să mai recurgă la ajutorul lor, spunîndu-le printre altele „că nici n-a avut nevoie de ajutorul lor și nici nu-l mai adoptă ca moștenitor pe Filip; el dispune de destule forțe să se apere singur de dușmani și are un fiu destul de capabil ca să-i moște-

nească tronul". Atunci Filip declară că pentru jignirea adusă se va răzbuna, de aceea își retrase armata din fața Bizanțului și o trimise în Scitia împotriva geților ca să-i pedepsească pe acești barbari. Însă Filip, dându-și seama că geții sînt mai presus de el ca număr, că sînt foarte viteji într-o luptă strînsă, măsurîndu-se cu ei în bătălie, izbuște să-i biruie cu ajutorul șireteniei. Trofeul acestei izbînzii consta în vite, în cai și un mare număr de femei și copii. Nu s-a înfruptat din alte prăzi, pentru că geții nu munciau ca să strîngă bogății, ci se mulțumeau numai cu strictul necesar zilnic, ei neconsiderînd sărăcia ca o rușine a vieții.

Pe cînd Filip se întorcea din Scitia cu lungile convoaie de poveri și trecea greu prin ținutul triballilor¹, aceștia ocupaseră toate drumurile cu pîlcuri de oameni înarmați și-i trimiseră vorbă că nu-l lasă să treacă dacă nu le face și lor parte din prada cucerită. Pe de altă parte în oastea lui Filip erau înrolați mulți greci mercenari care nu concepeau să piardă din mîna prăzile capturate cu prilejul acelei izbînzii, după greul război purtat de ei. Atunci, datorită învîlmășelii produse, începu lupta cu triballii. Această luptă fu destul de crudă și sîngeroasă, cu pierderi destule din ambele tabere. Însuși regele Filip fu rănit în coapsă, iar calul său ucis de aceeași săgeată lansată cu strășnicie de un arcaș de al triballilor. Alexandru alergă cel dintîi să-și ajute tatăl care era întins la pămînt. Îl acoperi cu scutul său, ca să nu mai fie lovit și doborî pe unii vrăjmași, iar pe alți atacatori îi puse pe fugă. Astfel tatăl său fu salvat de dragostea fiului, cei care îi atacaseră fugînd cu atît mai iute cu cît crezuseră că Filip a fost ucis; cu toate că

¹ Triballii — populație tracă din Moesia inferioară (azi Serbia și o parte din Bulgaria).

s-ar părea că regele își datorează viața rănii sale grave, totuși el a scăpat de moarte în pofida faptului că toți îl socoteau mort. Toate prăzile au fost pierdute în toiul învălmășelii. La început Filip, pe care rana îl silea să șchioapete, și-a făcut sînge rău din pricina acestei infirmități corporale. Dar Alexandru i-a adresat cîteva cuvinte care merită să fie întipărite în amintirea tuturor neamurilor : „Nu trebuie să te rușinezi de o rană care-ți amintește de bărbăția ta la fiecare pas ce-l faci !“

Filip a cîștigat destulă glorie și putere. El a primit destule răni și a trecut de mari primejdii fiindcă firea sa bătaioasă nu-l lăsa să stea cu brațele încrucișate. Macedonenii fuseseră tributari illirilor¹. Filip i-a făcut pe macedoneni nu numai stăpîni pe populațiile învecinate, ci și pe altele foarte îndepărtate. El îi biruise pe triballi, supusesese Trăcia și stăpînea cîteva populații din Grecia. Își atrăsese de partea sa o mulțime de noroadе, pe unele cu teama ce le insufla, pe altele prin dărnicia sa. În Tesalia, Daochus, Cineas, Trasydeus, împreună cu Eudicus și Simo din Larissa ; în Arcadia² — Cercidas, Hieronymus și Eucalpidas ; în Argolida, Myrtis, Teledamus și Mnaseas ; în Elida, Euxitheus, Cleotimus și Aristaechmus i-au adus pe compatrioții lor sub oblăduirea regelui ; Neon și Trasilochus, fiii lui Philiadas, la messenieni ; Aristrate și Epichares, la sicyonieni ; Pteodorus, Helixus, Perilaus la megarieni³ ; Hipparchus, Cli-

---

¹ Illirii locuiau în nord-vestul Greciei și de-a lungul Adriaticei. În secolul V î.e.n. ei au întemeiat un stat sclavagist înfloritor. Erau marinari și pirați renumiți.

² Regiune din centrul Peloponesului, mărginită la nord de Ahaia, la est de Argolida, la vest de Elida, iar la sud de Messenia și Laconia.

³ Megara, oraș situat la est de Golful Corintului.

tarchus și Sosistratus la eubeeni, cu toții frunțași în orașele lor, le-au atras de partea lui Filip : Olin-tul i-a fost predat de Euthykrates și Lasthenes. În sfârșit numai Sparta și-a păstrat străvechea glorie de cetate liberă, care n-a avut nici un trădător în rîndurile locuitorilor săi și de aceea nu s-a supus regelui.

Dar pentru că Filip năzuia să cucerească întreaga lume, constată că puterea cetății ateniene îi stătea pieptiș în cale, nelăsîndu-l să-și înfăptuiască năzuințele sale. Însă erau destui atenieni care-i încurajau planurile lui Filip. Poporul atenian care dispunea de puteri depline în cetate, se împotri-vea din răspuțeri supremației crescînde a macedo-nenilor, mai cu seamă prin glasul lui Demostene, care a scos în relief prin numeroase cuvîntări ce s-a întimplat cu atîtea populații vecine, arătînd că Filip folosește armele șireteniei și îndrăznelii, iar cînd e vorba să devină stăpîn, nu-și respectă cu-vîntul și nu se sinchisește de sentimentul onoarei.

Regele Filip era indignat împotriva ateniienilor, îndeosebi pentru că pierduse orașul Bizanț dato-rită sprijinului ce i l-au acordat aceștia, cu prilejul asediului. Într-adevăr, atenienii trimiseseră nu nu-mai o flotă alcătuită din o sută douăzeci de vase în ajutorul Bizanțului, dar îi îndemnaseră și pe locui-torii din Chios și pe cei din Rodos să facă la fel. De aceea, pe cînd Filip își îngrijea rana pe care o primise cu prilejul luptelor cu triballii făcea mari pregătiri în taină ca să-i atace prin surprindere pe atenieni și-și ținea oastea pe picior de război sub pretextul că illirii, un popor sălbatec, care nu primeau să stea sub jugul nimănui, încearcă să-și redobîndească neatîrnarea. Filip îl trimise pe Ale-xandru să se războiască cu acești barbari. Ale-

xandru dobîndi izbînda asupra illirilor, punîndu-i pe fugă.

Cu acest prilej toată lumea macedoneană își puse în el mari speranțe pentru viitor. Și Alexandru, la rîndul său, căpătă nădejde în steaua sa, socotîndu-se deopotrivă de viteaz și de bine dotat ca și tatăl său. Ba se credea capabil de isprăvi și mai mari, fără să recurgă la sprijinul tatălui său. Acestea sînt faptele înșirate pe scurt care s-au petrecut în decursul acestor doi ani.

După ce făcu toate pregătirile și socoti că sosise momentul potrivit pentru a trece la înfăptuirea planurilor lui, la începutul primăverii, Filip își trimise trupele în Grecia și concentră toate forțele aliaților săi în Pelopones. Așadar, Filip fusese ales comandant suprem al grecilor printr-o hotărîre comună a amficționilor¹, în scop de a-i pedepsi pe locrieni care își aveau așezările în orașul Amphissa, pentru atitudinea lor lipsită de respect. Într-adevăr, sfidînd hotărîrea amficționiei, locrienii ocupaseră ținutul Cirrhei², hărăzit lui Apolo. Mai mult, răniseră și căpetenia trupelor trimise împotriva lor pentru a-i ataca și răpuseseră cîțiva dintre ostașii lui.

Pe atunci Filip se găsea în alianță cu atenienii, însă dinșii nu-i acordară prea mare încredere regelui macedonean, deoarece acesta eri de cîte ori era vorba de a trage foloase, era capabil să-și calce cuvîntul dat. De aceea atenienii trimiseră la Filip imputerniciți, care să-i ceară să respecte tra-

---

¹ Amficționii erau reprezentanții celor 13 cetăți grecești care se întruneau la Delfi și Delos pentru a discuta problemele politice și religioase de interes comun.

² Cirrha, oraș din Focida, lângă Delfi, întemeiat de locrieni într-un loc pe care amficționii îl consacraseră lui Apolo.

tatul încheiat, sau măcar să nu săvârșească vreun act de ostilitate înainte de sosirea primăverii, căci poporul atenian studiază mijloacele de a rezolva conflictul dintre ei. Dar totodată atenienii trimiseră și la Teba o solicitare care să-i îndemne pe tebani să fie alături de dînșii în lupta împotriva dușmanului comun și pentru apărarea întregii Grecii. Dar Filip îi atrăsese de partea sa pe tebani prin oaspeții și prietenii săi, printre care Timolaus, Theogiton și Anemoetas, care exercitau o mare influență asupra concetățenilor lor și rămăseseră credincioși față de Filip. În cele din urmă Filip căpătă convingerea că, după ce i-a învins pe locrieni și pe aliații acestora, îi va fi ușor să termine și cu atenienii, dacă va duce lupta numai cu ei. De aceea trimise în grabă oastea în Focida, și cucerii Elateea, așezată la fel de aproape de granițele tebanilor ca și de ale atenienilor. Instală o garnizoană puternică și o întărește, ca și cum ar stabili acolo centrul de greutate al războiului. Vestea despre aceste pregătiri ajunse la Atena în timpul nopții și se stîrni în oraș o panică atât de mare, încît dis-de-dimineață s-a adunat poporul chemat ca de obicei la întrunire, dar de astădată nimeni nu s-a ridicat să răspundă crainicului public, cum era obiceiul, și să dea sfatul care să aducă mîntuirea patriei. Pînă la urmă Demostene a propus soluția cea mai potrivită unei asemenea situații: fără aminare să fie gata și armata de uscat și cea navală și să se trimită soli la toate popoarele din Grecia, în special tebanilor. Părerea lui a fost aprobată. S-a încredințat conducerea trupelor lui Chares și lui Lysicles, iar Demostene fu trimis ca imputernicit la tebani.

Acest fapt nu i-a scăpat ochiului vigilent al regelui macedonean, care își dădea bine seama că

acest război va fi deosebit de greu pentru dinsul dacă aceste două popoare se vor uni. Ce-i drept, în acest timp Atena era în plină propășire, datorită bogățiilor sale și încrederii de care se bucura în Grecia. La rindul ei nu era de disprețuit nici Teba prin forțele și prestigiul de care se bucura. Încă nu se uitase victoria de la Leuctra¹, prin care fusese smulsă spartanilor dominația întregii Grecii. De aceea, Filip, ca să întărească simțămintele aliaților și să destrame planurile diferitelor tabere, trimise pe doi macedoneni, Amynthas și Clearhus, împreună cu un bizantin numit Python, în elocința căruia avea multă nădejde. Se spune că acest bizantin s-ar fi adresat în acești termeni în adunarea beoțienilor :

VI. „Dacă n-ați fi aliații lui Filip iar armata atenienilor n-ar fi gata să vă ocupe Elatea², în vreme ce Filip stă liniștit în Macedonia, n-aș sta la îndoială de loc că ați dori să fiți aliații și prietenii lui. Și firește, cine n-ar prefera un rege atît de puternic, atît de strălucit prin faptele lui vitejești, unei republici plină de trufie care, dacă mai dănuie azi, își întemeiază existența mai degrabă pe prestigiul din trecut decît prin puterea sa prezentă ? Dar deoarece acest mare rege care se găsește acum cu armata lui biruitoare în pragul orașului vostru, vă este azi aliat și prieten și cum atenienii v-au pricinuit neajunsuri și în trecut și astăzi, faptul că vă îndeamnă să încheiați o alianță cu ei e un lucru nedemn și o adevărată ocară pen-

---

¹ Oraș în Beoția, unde tebanii în frunte cu Epaminonda i-au biruit pe spartani în anul 377 î.e.n.

² Oraș în Focida la nord de Teba (azi Elephta).

tru voi, tebani. Acest popor atenian, cel mai încrezut dintre toate popoarele pământului, își închipuie că numai el singur posedă înțelepciunea și spiritul de prevedere. Toate celelalte popoare și îndeosebi beoțienii (căci vouă vă aduc mereu jigniri) sînt socotite de ea popoare înapoiate și primitive, incapabile să facă deosebirea între ceea ce e folositor și ceea ce e demn.

De aceea socot că ar fi o nebunie dacă v-ați lăsa convinși să vă alegeți prieteni și dușmani nu după interesele voastre, ci după închipuirea lor, bizuindu-se pe vorbe pompoase, care constituie singura lor putere. Dar cred că nici un om întreg la minte nu preferă vorbele înaintea faptelor, mai ales în război, unde trebuie să lupți cu brațul și unde retorica nu-ți folosește la nimic. Deși atenienii se socotesc puternici prin arta lor oratorică, totuși norocul și vitejia lui Filip, întemeiate pe forțele sale și ale aliaților lui, îi vor învinge.

La urma urmei, nu știu cum să tălmăcesc cere-rile atenienilor : un act imprudent, ori nebunie ? «Tebani — vă spun ei — luați asupra voastră trăs-netul ce amenință Atica ; întreprindeți războiul cu primejduirea voastră, pentru ca noi să fim în si-guranță, împotriva unui rege, amicul și aliatul vostru ; riscați-vă viețile, jertfiți-vă ogoarele și trupurile, pentru ca Filip să nu se răzbune pe noi din pricina injuriilor ce i le-am adus !» Sînt ace-s-tea cereri ale unor oameni întregi la minte, sau ei socotesc că nu mai există și alții care știu să gîndească ? Aceia care n-au pierdut nici un prilej de a vă supăra, aceia care v-au jignit cu toate ocările, care v-au făcut să suferiți prin forța și armele lor, atît cît le-a stat în putință, aceia care și-au făcut din nenorocirile voastre fericirea lor

îndrăznesc acum să ceară ca să pieriți alături de ei, în loc să dobîndiți biruința alături de Filip.

Regele Filip, care a fost oaspetele și elevul vostru crescut sub ochii lui Epaminonda, vestitul comandant de oștire, acest om care însuflă respect, a îmbrățișat de mic copil obiceiurile voastre și are toată dragostea pentru orașul vostru ; în războiul cu focenii el a răzbunat jignirile ce i s-au adus lui Apolo însuși, în vreme ce atenienii, din ura pe care o nutresc împotriva voastră, trimit ajutoare nelegiuitorilor ; la cererea amficionilor Filip s-a dus din nou să-i pedepsească pe locuitorii din Locrida pentru insultele adresate lui Apolo ; tot el a venit să susțină interesele voastre și n-ar vrea să plece decît cînd veți fi eliberați de teama acestui oraș trufaș și totodată dușmanul vostru.

Dacă vreți să luați parte cu sfaturile și cu ferțele voastre la acest plan, el nu vă oprește să fiți mai degrabă alături de el în obținerea unei prăzi frumoase de la alții decît să suferiți neajunsurile unui război. Dacă preferați pacea, îngăduiți-i numai să treacă pe la voi. El singur e în stare să răzbune toate jignirile primite și de noi și de el, și totodată vă veți putea bucura de roadele victoriei. Mulțimea de sclavi, turmele de animale ce se vor lua de la dușmani vor fi ale voastre, ca vecini. Și această pradă v-ar înlocui pierderile ce le-ați suferit în războiul cu focenii.

Gîndiți-vă ce este înspre folosul vostru : să primiți aceste avantaje sau să vă vedeți ogoarele arse, să vi se cucerească orașele spre a fi pîrjolate, să vi se răpească toate bunurile voastre, așa cum se dorește în Atena ? Căci buna-credință a oricui, cînd e călcată în picioare, se transformă repede în minie, iar bunăvoința respinsă se transformă repede în răzbunare.

De altfel nu vă țin această cuvîntare, nici ca să vă fac imputări pentru nerecunoștința voastră, de care dați dovadă față de mine, nici să vă înfricoșez, ceea ce cred că nu e nevoie, ci mai degrabă să vă amintesc serviciile prețioase aduse vcuă de Filip sau primite de el din partea voastră, fapt care constituie o chezășie că alianța între voi și el este puternică și nelimitată, cu atît mai mult cu cît ambele părți sînt interesate s-o păstreze. Întrucît el a făcut mai mult pentru voi decît voi pentru el, trebuie deci să răspundeți la rîndul vostru cu aceeași atitudine îndatoritoare. El crede că cea mai de seamă ispravă a sa este aceea că n-a pregetat să sară în ajutorul Greciei întreprinzînd războiul împotriva barbarilor pentru gloria și salvarea ei. O, de-ar da zeii ca răzvrătirea atenienilor să le insufle macedonenilor curaj și bărbăție ! Veți auzi că au și ajuns în Asia oștile lui Filip, pe care, fără voia sa e silit să le transporte prin Grecia, ca să potolească agitațiile unor răzvrătiți. El putea fără îndoială cîștiga prietenia atenienilor dacă n-ar fi socotit că e nedemn de el și că ar fi fost o urită pildă să devină supusul lui Demostene și a multora care prin cuvîntările lor turbură sufletele mulțimii naive, la fel cum turbură vîntul valurile mării, împingindu-le unde vrea el. Vă asigur că dacă ei s-ar mulțumi cu onoarea drept recompensă, ar fi oameni cumsecade. Dar aceștia s-au obișnuit să-și vîndă onoarea și-se vînd și pe ei cu același preț și, săvîrșind numai ticăloșii, nu deosebesc ce e folositor de ceea ce e primejdios, ceea ce este drept de ceea ce e nedrept. Ei se lasă cucerii de cîștiguri și nu de dragostea de vitejie, ori de dragostea de patrie, de respectul față de zei și de oameni.

Să nu așteptați de la acești oameni lași nici ceva onorabil, nici ceva deosebit. Ei se vor sinchisi foarte puțin de interesele voastre cită vreme pe ei îi preocupă interesele patriei lor. Vor să vă arunce în această nenorocire, din care numai curajul și ocrotirea macedonenilor vă va putea scăpa. Ei vor să vă vire în cap ideea funestă că Filip ar fi cel mai rău vrăjmaș, mai rău ca Philomelus sau Onomarchus¹. Cînd comanda e de scurtă durată, chiar și faptele bune ale unui bun comandant sînt discutate atît de cetățeni, cît și de potrivnici. Nimeni însă nu calcă poruncile regilor, nimeni nu le stă împotriva. Toți sînt conduși de un singur cap și nu uitați cît de important e acest lucru în timp de război. Puterea macedonenilor n-a avut-o însă numai un singur om. După Filip se ridică Alexandru, care chiar de tînr a dat dovadă de mare curaj și pricepere. În curînd se va vedea că va fi deopotrivă cu cei mai străluciți comandanți de oști.

Dimpotrivă, la atenieni puterea de a declara pacea sau războiul este în mîna întregii obști, fiecare căutînd să-și impună punctul de vedere, după cît e de îndrăzneț : la ei pasiunile politice sînt mai presus de rațiune. Cei mai puțin înzestrați și mai pătimași se străduiesc să-i convingă pe concetățenii lor. Cei nechemați și lipsiți de pregătire își impun voința lor și declară războiul cu mai multă însuflețire decît îl poartă după aceea. Rup tratate de alianță cu aceeași ușurință cu care le și fac. Atenienii au un tratat de alianță cu Filip. Faptele dovedesc cît de mult respectă ei acest tratat ca pe ceva sfînt. Într-adevăr, ei se mulțumesc cu

---

¹ Philomelus și Onomarchus au fost doi camandanți foceni care prin puterea și ambiția lor nesăbuită au adus Focida la dezastriu.

faptul că și-au călcat cuvîntul și răspîndesc în jurul lor acest exemplu periculos.

Statornicia voastră, tebani, care vă face străluciți și mari, ca și faptele voastre de arme săvîrșite cu curaj, nu mă lasă să mă îndoiesc că voi preferați alianța unui rege cunoscută prin atîtea binefaceri, în loc să doriți prietenia unui stat pizmaș. În sfîrșit, Hercule, izbăvitorul tuturor nenorocirilor și pe care voi îl adorați ca pe un zeu născut în orașul vostru, nu va răbda ca sîngele lui să fie pătat de un război nedrept. Ceilalți aliați ai regelui nu se căiesc nici unul de această alianță cu macedonenii și doresc ca voi s-o aflați din însăși gura lor !“

Astfel vorbi Python ; apoi fură ascultați și delegații celorlalți aliați care-l elogiaseră îndelung pe rege și cerură tuturor să-l urmeze pe el, scutul ocrotitor al Greciei și nu pe atenieni, turburătorii păcii și liniștii lor.

VII. Cînd în cele din urmă i s-a dat permisiunea de a lua cuvîntul, Demostene rosti următoarele : „Știam că acești mercenari ai lui Filip nu vor înceta nici să-i aducă elogii regelui lor și nici să ne insulte pe noi. Căci cei care nu mai au nici un strop de onoare, cîntăresc prea puțin ce vorbesc, sau ce fac pînă ajung să-și îndeplinească dorințele. Dar dacă eu vă cunosc bine, tebani, lor li se vor spulbera nădejtile și veți da macedonenilor un răspuns la înălțimea virtuților voastre și a conduitei morale a grecilor. Chibzuiți bine la ceea ce trebuie să faceți ! Eu vă voi arăta prin argumente întemeiate, nu prin artificii oratorice, de care ei se tem, care este interesul vostru cel mai mare în momentul de față.

Dar fiindcă ei de teama oratoriei mele și-au concentrat grijile asupra voastră, să fie cît se poate de liniștiți, căci eu nu voi recurge deloc la arta retoricii. Artă retoricii ajută numai cauzelor pierdute. Cînd e vorba să arăți adevărul, nu interesează frumusețea frazei și nici un om înțelept nu recurge la asemenea artificii. Nu-l vom discuta nici pe Filip ; din partea mea să fie așa cum l-au descris unii, adică înzestrat cu darul elocinței și vesel la petreceri. Acestea au fost singurele laude pe care i le-au adus, ceea ce arată pe ce puțin lucru se bizuie gloria lui. De altfel, mă mir că delegații lor au adus învinuiri în fața voastră cetății noastre pentru niște fapte care, dacă ar fi adevărate, de bună seamă că ar trebui să ne dea de gîndit nu numai nouă, atenienilor, ci și vouă, tebanilor. Ei au scos în relief dezavantajele statului democrat. Noi cunoaștem ambele forme de guvernămînt, dar preferăm statul democrat celui stăpînit de un monarh. Au vorbit astfel ca și cum ar fi vorbit la ospetele și petrecerile macedonenilor, care năzuiesc prin lingușiri să obțină favorurile noastre. Ei n-au vorbit ca într-un stat liber, cum îi obligă datoria lor de delegați. Într-adevăr, cunoaștem ura neomenească a regilor și a slugilor regești față de neamurile și orașele libere. Numai că ăștia cînd au făcut ce-au făcut, s-au ascuns cu naivitate după degete. Împreună cu voi, tebanii, trebuie să depunem toate eforturile ca să ne păstrăm drepturile și legile noastre. În primul rînd ar fi de dorit ca acei care sînt în fruntea statului să se întrecă numai într-o singură privință și anume cum să-și conducă mai bine patria și cum trebuie îndeplinite, mai repede hotărîrile lor. Nimeni să nu urmărească decît interesele statului și nu pe ale sale proprii. Nimeni să nu primească daruri. Nimeni să nu-și

cedeze țara sa lui Filip, așa cum au făcut-o acești delegați. Desigur, tebani, fericirea deplină pe pământ n-o au nici cetățile, dar nici oamenii. Cel mai fericit este acela căruia soarta i-a hărăzit cele mai puține nenorociri.

Nimeni nu tăgăduiește că noi n-avem cetățeni ticăloși, sau că voi, tebanii, nu i-ați avut, sau nu-i aveți, căci dacă n-ar fi existat asemenea oameni, nu ne-ar pune în primejdie acum Filip libertatea noastră, ducând acest război împotriva noastră. Noi avem totuși și cetățeni buni și puternici; aceștia sînt mai numeroși decît cei ticăloși. Vreți o dovadă? Ne păstrăm libertatea, nu sîntem sclavii lui Filip cum ești tu, Python, care ai vrut ca bizantinii să fie sclavi, sau tu, Daochus, și tu, Thrasideus, care i-ai vîndut pe tesalieni regelui Filip, căci vă dați seama că Tesalia a fost subjugată de Filip și, dacă nu mă înșel, deplingeți alături de noi soarta ei nenorocită. Orașul Bizanț era pîndit de aceeași pieire ca și Olîntul, însă noi l-am salvat. Într-adevăr, preacinstitul și preacumsecadele ocrotitor al Greciei hotărîse să distrugă acest oraș grec, prieten și aliat al nostru!

Iată care e marea înțelepciune a acestui rege! El folosește viclenia în locul inteligenței, socotește sperjurul drept artă și recurge la perfidie, considerînd-o drept virtute. «Dar, — va spune cineva, — cum și prin ce mijloace a dobîndit o putere așa de temut?» Dacă nu i-ar fi ademenit pe greci prin înșelăciune, prin uneltiri și prin trădare, dacă nu i-a învins pe barbari mai degrabă cu aurul decît cu sabia, n-ar fi izbutit. În sfîrșit, pe unii i-a silit să-i caute prietenia iar după ce a dobîndit-o, și-a dat arama pe față călcînd-o în picioare. Totuși, în timp ce pe el îl numesc ocrotitorul Greciei, pe noi ne socotesc tulburătorii ei. Dar de ce nu le e ru-

șine macedonenilor cînd pun pe seama noastră fărădelegile proprii, în loc să-și mărturisească neglegiurile lor, care sînt atît de vădite ?

Dacă vreunul din voi e vinovat că a primit dăruri sau a trădat, oare e în interesul vostru să-l apărați, să-l ajutați, să-l smulgeți din fața legilor, ca să nu fie pedepsit ? Acuzînd pe alții, vă condamnați pe voi înșivă. Căci dacă ați săvîrșit aceste fapte, neștiind cum merg lucrurile, vă doresc acum să fiți mai prevăzători de aci înainte. În schimb dacă le-au săvîrșit cu bună-știință și premeditare, atunci să le fie rușine ! Nevinovăția mea și a acelor acuzați împreună cu mine este limpede, fiindcă noi n-am primit nimic de la Filip, cum voi înșivă o mărturișiți. Căci dacă acum i-am fi cerut ceva lui, un rege atît de darnic, sînt sigur că nu ne-ar fi lăsat să plecăm cu mîna goală, cum o știți și voi. Dacă aceasta este atitudinea lor, ca să nu le dea ascultare celor care nu-și iubesc patria, eu sînt alături de ei, tebani, și vă rog din suflet, vă conjur, pentru salvarea voastră și a Greciei să ne însușim ceea ce ne sfătuiesc ei, ceea ce au hotărît ei.

Dacă veți face acest lucru, nu veți ajunge să fiți vînduți ca animalele de turmă și nici ogoarele voastre să devină loc de închisori, nici să fiți supuși peonilor ¹ și triballilor, ori să ajungeți împreună cu alții sclavii lui Filip. Ei vă cer să socotiți această vînzare de animale ca o răsplată potrivită pentru ajungerea în sclavie și că nimic nu mai are valoare, nici soția, nici copiii, nici părinții, nici libertatea, nici gloria, nici credința, în sfîrșit, tot ce este sfînt la greci. Tcate acestea le-ați pierdut tebani, dacă voi nu vă uniți cu noi, ca să rezistăm vicle-

---

¹ Locuitorii Pecniei, ținut din nord-vestul Macedoniei, între Illiria și Strymon (Struma de azi) luptau în rîndurile armatei macedonene, în cadrul trupelor de cavalerie.

niei și violenței lui Filip. Iar dacă credeți că veți fi apărați, luptînd alții pentru voi, mă tem că vă veți înșela amarnic. Căci dacă Filip va fi biruitor — ceea ce refuz a crede — cine se mai îndoiește că voi sau vreo altă populație greacă își va mai păstra libertatea? (Numai cine vrea să piară mai are încredere în Filip.)

Iar dacă noi vom învinge fără voi, gîndiți-vă ce ați mai putea aștepta de la un popor pe care l-ați părăsit în cea mai mare primejdie, căci oricare ar fi atitudinea voastră, atenienii sînt hotărîți să înfrunte orice primejdie, și să-și dea viața pentru libertate. Deși avem toată încrederea în forțele noastre, totuși, dacă și voi ați fi uniți cu noi, vom fi superiori adversarului, pe care fiecare în parte îl putem egala.

Noi, atenienii, nu trecem cu vederea puterea lui Filip și am prevăzut că această putere va crește și se va dezvolta. Dacă și ceilalți greci ar fi gîndit la fel, am fi evitat această nenorocire. Ne-am luptat mult timp cu Filip nu pentru Amphipolis¹ sau Halonesus², cum credeau cei mai mulți, ci pentru salvarea și libertatea grecilor, pînă cînd părăsiți de toți, ba chiar atacați de unii, am fost nevoiți să facem o pace mai mult necesară decît oncrabilă. Acum însă cred că Minerva, protectoarea cetății noastre și Apolo Pythianul, zeul părinților noștri, precum și ceilalți zei ai grecilor au deschis ochii și ne încurajează pe noi toți credincioșii lor, pentru a răzbuna răpirea libertății lăsată de părinți. Desigur că Hercule n-a auzit fără indignare cuvintele delegaților care susțin că neamul lui Filip se trage

---

¹ Oraș portuar în Macedonia.

² Halonesus, insulă în Marea Egee, situată la sud de Lemnos (azi Eustratios).

din acest zeu. Oare Hercule să recunoască pe deoparte drept urmaş al său pe unul care dispreţuieşte religia, iar pe de altă, el, fiind grec, să recunoască ca urmaş pe un macedonean ? El, zeul care a urit şi pedepsit pe tirani, care a desfiinţat tirania, să recunoască acum ca fiu al său pe un tiran ? Nici-cînd faptele lui Hercule nu sînt puse în lumină mai bine ca acum. Dar Filip ţine Grecia în sclavie, ba chiar în unele oraşe a pus tirani oameni de ai săi ca pe Filistides în Oreus¹, pe Hipparchus în Eretria² şi pe Thaurostenes în Chalcidica. Însă locuitorii Eubeii, arheenii, corintienii, locuitorii din Megara, din Leucadia³, din Corcyra⁴, sînt alături de noi. Alţii aşteaptă ca norocul, care a fost singurul sprijin al puterii macedonenilor, să se schimbe şi, dacă se va schimba, totul va căpăta o nouă faţă. Tesalienii, de unde Filip îşi recrutează forţele cavaleriei sale şi care multă vreme n-au fost tovarăşi de luptă cu nimeni, illirii şi ceilalţi barbari vecini cu Macedonia, care au o fire nesupusă şi un curaj fără seamăn, sînt revoltaţi de noua sclavie în care au căzut şi vor termina războiul început de noi, alături de noi, dacă vom obţine primele succese.

Alăturaţi-vă nouă luptînd cu îndirjire în această acţiune întreprinsă de noi, lăsaţi la o parte orice conflict care adesea se naşte din motive neîntemeiate între oraşe vecine. Bucuria după încheierea cu succes a războiului va desfiinţa uşor urile personale, aducînd prietenia şi înţelegerea între

---

¹ Oreus (sau Histiaia), oraş din nordul insulei Eubeei.

² Localitate din partea vestică a aceleiaşi insule.

³ Leucadia, insulă şi oraş din Marea Ionică în dreptul Acarnaniei (azi Homaxidi).

⁴ Insulă şi oraş din Marea Ionică, situate în dreptul Epirului.

oameni. Dacă conflictele personale între oameni produc rușine și pagube fiecăruia, cu atît mai mult ele vor contribui la năruirea statului. Să nu vă fie teamă de vicleniile lui Filip, astupați-vă urechile la făgăduielile lui și nu vă întindeți mîna spre darurile lui ! Dacă socotiți libertatea mai presus de orice, vicleniile și darurile lui vor fi zadarnice. Discordiile dintre greci l-au făcut pe Filip puternic. Unirea noastră îl va distruge. Pe cît este de îndrăzneț, în aceeași măsură poate fi pus la punct și domolit, dar dacă se va întîmpla acest lucru, nu va mai fi nici o primejdie pentru ceilalți. Căci Filip țintește după glorie și tiranie, iar cei care sînt sub stăpînirea lui doresc liniștea. Să nu aveți care cumva teamă de Alexandru, deși susținătorii acestuia au o părere atît de proastă de voi, încît vă socotesc în stare să vă înfricoșeze chiar numele unui copil !“

VIII. Ai fi putut crede că tebanii, care ascultasera cu atenție și chiar cu simpatie pe delegații regelui, se schimbă deodată în alți oameni într-o asemenea măsură, încît să-l socotească pe Filip dușman, dacă nu va părăsi ținuturile lor și ale aliaților lor, declarînd că vor alunga din orașe pe toți sateliții lui Filip din facțiunea promacedoneană și că se vor alătura forțelor ateniene. Dar Filip, deși era mai degrabă tulburat decît înspăimîntat de această rupere neașteptată a legăturilor cu tebanii, totuși n-a renunțat la planurile sale. După ce s-au dat două lupte ușoare încheiate cu izbînză pentru tebani, prilej de nespusă bucurie

pentru atenieni, ambele tabere se instalară cu toate forțele lângă Cheroneea¹, oraș în Beoția.

Pe greci îi înflăcă ră gloria strămoșilor și dragostea de libertate. Filip se încredea în armata lui vitează după atâtea biruințe câștigate în luptă și nu se bizuia mai puțin pe propria lui persoană înzestrată cu talente militare superioare. Marii comandanți de oști ai grecilor muriseră între timp. Theagenes care atunci era căpetenia oastei tebanilor, pe lângă că se pricepea puțin într-ale războiului, era și o fire care nu rezista în fața puterii banilor. Cu toate acestea îi întrecea cu mult pe toți comandanții atenienilor și prin vitejie, curaj și experiența vieții. Dar forțele celor două populații puternice îndreptate împotriva unui singur adversar și a căror autoritate și exemplu atrăseseră și pe corințieni și alte populații, îi stârniseră îngrijorarea lui Filip asupra sfârșitului acestei lupte, în care numai într-o mică parte a unei zile urma să se hotărască viața și soarta fiecăruia. Șefii tebanilor nu părăseau propunerile de pace, dar avântul atenienilor învinse și mai toate speranțele și forțele Greciei atârnavă de soarta unei singure bătălii.

Pe de altă parte Alexandru, care nu putea să-și stăpânească avântul, căuta să-l convingă pe tatăl său să nu-i scape din mână prilejul unei glorii așa de mari. În cele din urmă, după acest îndemn, el însuși îi atacă pe dușmani cel dintâi. Lupta a fost înverșunată și izbînda multă vreme nedecisă, pînă cînd tînărul Alexandru, pe care tatăl său îl pusese în fruntea unor trupe de elită, atacă cu strășnicie cohorta sacră a tebanilor alcătuită din cei mai viteji ostași și-i sili să-și părăsească pozițiile, astfel încît în modul acesta perspectivele victoriei au

---

¹ Cheroneea, oraș situat în vestul Beoției. Bătălia a avut loc în anul 338 î.e.n. (azi Caprona).

devenit neîndoielnice. Descurajați de înfrîngerea aliaților, slăbiți de căldură și de răni, atenienii n-ău mai putut ține piept atacului macedonenilor, căci Filip, fie din indvie, fie din rușinea de a nu părea mai prejos de tînărul său fiu, s-a năpustit în luptă cu tot avîntul. Astfel, de această singură bătălie a depins soarta libertății Greciei. Au căzut pe cîmpul de bătăie mai mult de o mie de ostași atenieni, pe lingă două mii căzuți prizonieri. Mulți dintre aliați au murit în luptă, însă cei scăpați cu viață au fost luați prizonieri de învingător. După aceea, Alexandru fu trimis la Atena ca să spună atenienilor că Filip îi iartă de toate greșelile și le oferă paccă, le înapoiază prizonierii fără preț de răscumpărare, că nu oprește pe nimeni să-i îngroape pe cei căzuți pe cîmpul de luptă. Căci regele plănua să se războiască cu perșii și căuta să-și atragă prietenia grecilor și buna lor credință prin blîndețe și cum-pătare.

Totuși Filip dădu o lovitură grea atenienilor, luîndu-le stăpînirea mării și insulelor. Cu tebanii a fost mai crud, căci el nu uitase că, datorită trădării lor neașteptate, ajunsese la o mare primejdie și Filip socotea că, după atîtea binefaceri aduse vechilor săi aliați, aceștia n-au avut nici un mctiv să-l părăsească pe el și să se unească cu atenienii. De aceea după ce Filip a cucerit orașul Teba, unde a instalat acum o garnizoană macedoneană, i-a su-primat pe toți pe care îi ura și i se păreau suspecti. Pe alții i-a alungat din oraș. Îi rechemă pe cei din facțiunea promacedoneană, care fuseseră exilați, le încredință magistraturile supreme și-i însărcină cu conducerea treburilor publice.

În sfîrșit, celelalte populații care ridicaseră armele împotriva lui Filip s-au domolit la vestea victoriei. Din toată Grecia numai spartanii și arca-

dienii au scăpat de a fi subjuogați de Filip. Pe unii i-a supus cu forța, cu alții a încheiat alianțe dezavantajoase pentru ei. Într-o adunare a întregii Grecii ce s-a ținut la Corint, el le-a adus la cunoștință că trebuie să pornească războiul cu perșii și să-i înfrunte pe acești barbari, care dintr-o trufie nestăvilită năzuiesc să cuprindă tot pământul, așa că el e nevoit ori să admită a fi sclavul lor toată viața, ori să pornească fără întârziere împotriva perșilor. Nu e vorba ca grecii să se bucure de pace sau să poarte ei înșiși războiul, ci el vrea să știe dacă ei sînt de părere să-i încredințeze lui sarcina de a purta acest război, desfășurîndu-l pe teritoriul dușmanilor. Nu e vorba numai de răzbunarea vechilor jigniri și nedreptăți, ci și de a spăla rușinea că unele populații grecești se găsesc în robia perșilor. Și acest țel va fi ușor de îndeplinit, dacă în Grecia va domni liniștea și dacă va putea, nestîngenit de nimeni, să folosească toate forțele într-un război dincolo de mare. În chipul acesta va putea fi asigurată pacea în țară după ce macedonenii se vor angaja într-un război departe de Grecia și după ce vor fi transportați acolo toți cei care în mod obișnuit seamănă dezbinări și ațîță lumea la răzvrătiri. Așadar ei să hotărască cine va fi comandantul suprem al acestei campanii și cu ce armată se va purta acest război. Mulți știu cît de mult se pretinde unui stat ca să fie puternic, dar totodată trebuie să se știe că libertatea, odată pierdută pe calea armelor, nu poate fi redobîndită prin vorbe.

Nu e de mirare că, prin strigăte pline de entuziasm, Filip fu numit comandantul suprem al Greciei, cu misiunea de a pleca în Asia ca să elibereze toate cetățile din robia perșilor. S-a întocmit în cele din urmă o listă cu ajutoarele cu care contri-

buie fiecare cetate, câte trupe, ce cantități de arme și ce sume de bani dă fiecare. S-a știut că i s-au făgăduit din partea cetăților grecești lui Filip două sute de mii de pedestrași și cincisprezece mii de călăreți, fără a-i socoti la număr pe macedonenii și pe barbarii care erau supuși macedonenilor.

IX. Însă cum nici o fericire omenească nu este lipsită de amarăciunea dezamăgirilor, izbînzile din afară sînt urmate de tulburările din familie. Prin răceala și mîndria sa, Olimpia îndepărta din zi în zi mai mult dragostea lui Filip. Unii spun că de aceea ar fi fost repudiată. Se pare că, deși Filip era căsătorit cu Olimpia, și-a mai luat ca soție și pe Cleopatra, fără a se despărți de cea dintîi.

Desigur, Alexandru nu s-a dus să ia parte la căsătoria tatălui său cu o femeie care îi devenise mamă vitregă, căci n-a putut răbda să fie jignită astfel scumpa sa mamă, a cărei dezonoare îl atingea și pe el, mai ales că se spunea că ea a fost alungată din casă fiind bănuită de fapte imorale. Totuși, a fost de față la nuntă asistînd la o ceartă care a avut loc cu prilejul ospățului nupțial, cînd el a scos-o pe mamă-sa de acolo. Attalus, unchiul Cleopatrei, care băuse peste fire, neputîndu-și înăbuși gîndurile ascunse, a spus macedonenilor să-i roage pe zei ca din noua căsătorie să-i dea lui Filip un moștenitor legitim al tronului. Atunci Alexandru, care clocotea de mînios ce era, simțindu-se jignit, strigă indignat : „Așadar, ticălosule, vezi în mine un copil vitreg ?“ și-i aruncă în față cupa pe care o ținea în mînă. Attalus făcu la fel și aruncă și el cu cupa în obrazul lui Alexandru.

S-a iscat o zarvă mare, iar Filip, care era la altă masă, văzînd că se tulbură veselia acestei zile, se îndreptă către Alexandru cu sabia în mînă și poate că și-ar fi ucis feciorul dacă n-ar fi șchiopătat din cauza rănii pe care o primise de curînd și dacă, amețit de băutură, nu s-ar fi împiedicat, fără să mai fie în stare să-și verse mînia. Comesenii îngroziți de această întîmplare neprevăzută și văzîndu-l pe rege prăvălit, au avut timpul să intervină și să-l facă scăpat pe fiu. Totuși, n-a fost ușor pentru ei să-l liniștească pe Alexandru care devenise ținta multor jigniri și, deși se rostea numele tatălui său și al regelui Macedoniei, și că succesiunea la tronul regatului e un drept natural al său, nu s-a putut stăpîni de a-i adresa insulte lui Filip, spunîndu-le astfel macedonenilor prezenți : „Uitați-vă ce strălucită căpetenie aveți și cine are să vă conducă războiul din Asia, acest ins care se tîrăște, clătînîndu-se, de la un pat la altul !“

Îngrijorat de soarta sa și a mamei sale, Alexandru o conduse pe Olimpia în Epir, unde domnea fratele ei, iar el a plecat la regele illirilor. Ulterior, prin mijlocirea lui Demaratus Corintianul, care i-a împăcat pe tată și fiu, s-au întors amîndoi în Macedonia. Olimpia, o femeie dîrză, îl îndemna mereu pe fiul său ca și el, rîvnind după putere, să-și atragă de partea lui cît mai mulți prieteni printr-o atitudine prietenoasă și chiar cu bani, pentru ca prin alianța cu oamenii cei mai puternici, să se aperse de furia tatălui său.

Filip de bună seamă că îl sfătuisese cîndva să-și atragă dragostea semenilor prin atitudini demne, nu prin daruri. Chiar prin scrisori îi spunea că e o greșeală a nădăjdui să cîștigi dragostea oamenilor care s-au vindut pe bani și că acest procedeu nu este o atitudine demnă de un rege, ci de

slugi și de oameni de rînd. Însă cum tot Filip îi spusese adesea că cu bani poți cumpăra pe oricine și se servise deseori de această armă, se pare că el scrisese fiului său nu ca să-i arate ce este drept, ci de teamă ca nu cumva și fiul său să îndrepte propriile sale arme împotriva lui. Îi imputa de asemenea lui Alexandru că s-a îndrăgostit de fiica lui Pexodorus, pe care tatăl său o făgăduise lui Arrhidaeus, căci acest lucru nu însemna altceva decît degenerarea neamului său și nu este demn de el și de rangul care i-a fost sortit, să ajungă să prefera a avea drept socru un barbar din Caria în locul unui rege.

Dar Filip n-a disprețuit niciodată vreo împrejurare care să-i întărească puterea. S-a căsătorit cu femeii din îndepărtate țărîmuri barbare, din ținuturile illirilor și geților și a avut o puzderie de copii de la soțiile și concubinele sale. Deoarece Alexandru nu se arăta încîntat că are un număr așa de mare de frați, Filip i s-a adresat cu blîndețe, spunîndu-i că el ar avea mulți rivăli la tron și-l sfătuieste să-i întreacă pe toți prin însușiri alese, ca să iasă în vileag că a ajuns la tron prin meritele sale, nu datorită tatălui său.

Din aceste motive și din altele asemănătoare s-au iscat multe conflicte între ei și cum dragostea, odată ruptă, nu se mai putea reface, prăpastia dintre tată și fiu s-a adîncit mai mult, mai ales din cauza Olimpicii, care, violentă și plină de orgoliu femeiesc, îl îndemna pe Alexandru la răzbunare. Îl atrăsese de partea sa și pe fratele său, Alexandru, ca în mod nelegiuit să-i declare război lui Filip. Dar ca nu cumva să fie împins să întreprindă un război în aceste împrejurări ne-

prielnice, șiretul rege, deși se simțea destul de tare, s-a străduit să prevină dezlănțuirea acestui conflict : a făcut o nouă alianță și, urmărind să-l cîștige pe regele Epirului, i-a dat în căsătorie pe Cleopatra, sora lui Alexandru.

Ca să sărbătorească această nuntă, s-au adunat la Argos regii neamurilor vecine și trimișii cetăților grecești într-un număr destul de mare. Filip alesese acest oraș parcă în semn de prevestire a celor ce aveau să se întîmple, căci aici erau înmormîntați, după obicei, regii macedonenilor. Se spune chiar că Filip, consultînd oracolul lui Apolo de la Delfi în legătură cu războiul cu perșii, a primit răspunsul că el se va stinge în curînd din viață. Dar Filip socotind acest răspuns în doi peri, cum obișnuiesc oracolele să răspundă, l-a tălmăcit în sprijinul său și în dauna barbarilor. Au mai fost și alte semne în legătură cu moartea lui Filip, dar nimeni nu le-a băgat atunci de seamă pînă cînd nu s-a întîmplat faptul în sine.

În garda personală a lui Filip exista și un oarecare Pausanias, pe care regele îl ridicase la acest rang ca o consolare pentru insulta primită de la Attalus. Într-adevăr, Pausanias, îmbătîndu-se peste măsură la un ospăț cu numeroși invitați a fost silit de Attalus să satisfacă poftele josnice ale comensinilor lui. Pausanias i-a cerut voie regelui să se răzbune, dar regele, în loc să-i admită răzbunarea, l-a ridicat pe Attalus la un rang și mai înalt ca înainte, căci lui Filip îi venea greu să admită ca un comandant încercat în războaie ca Attalus, de curînd legat cu dînsul printr-o strînsă înrudire, să fie pedepsit. Ba l-a numit comandantul unei oștiri și l-a trimis în Asia împreună cu Parmenio și Amyntas, ca să se folosească de ei în campania împotriva perșilor.

În schimb l-a rugat pe Pausanias să considere durerea lui mai prejos față de îndatoririle către patrie și, cu vorbe îmbietoare și acordându-i și o soldă mare, a încercat să-l împace. Dar în sufletul acestui tânăr jignirile aduse lăsaseră urme mult prea adânci, ca să fie ademenit de avantajele oferite de Filip. De aceea ura împotriva lui Attalus care îl insultase, s-a îndreptat către Filip, cel care îi interzisese să se răzbune. S-a crezut, nu fără temei, că el a adus la cunoștință planurile sale dușmanilor lui Attalus și celor pe care îi știa că nu sînt în bune raporturi cu Filip. Și după ce Olimpia a pus o coroană de aur pe capul acestui paricid, cînd era executat prin răstignirea pe cruce și s-au mai săvîrșit și alte crime, nimeni nu s-a mai îndoit asupra pricinilor acestui atentat, atît de puternic ieșite în vileag.

De abia răsăriseră zorile și o mulțime imensă umpluse teatrul ca să vadă un spectacol care avea să întrecă prin fast și măreție pe toate cele de altădată, după cum se spunea. Între altele, în teatru erau expuse capodopere de artă care aveau totuși o valoare prea mică pentru niște regi puternici, de a căror averi nenumărate nici ei nu mai țineau socoteală. Astfel existau douăsprezece statui ale zeilor, în care talentul artiștilor se întrecea cu frumusețea materialului din care erau făcute. A treisprezecea statuie era a lui Filip, într-un nimic mai prejos față de celelalte.

Această trufie a fost în curînd pedepsită. Plin de fală că a avut parte de atîtea succese în viață, Filip se socotea deopotrivă cu zeii. Înainte însă de a se bucura de această cinstire nemeritată l-a surprins moartea. Pausanias îl pîndea. Și pe cînd Filip intra în teatru neînsoțit de nimeni, întrucît își trimisese garda personală înainte și pe ostașii ca-

re-l însoțeau îi lăsase în urmă (vrînd să arate că se bucură de popularitate și dragostea tuturor și n-are nevoie de pază), Pausanias se năpusti asupra lui cu un pumnal de-al barbarilor ascuns în haine și străpunse trupul lui Filip care nu se aștepta la asemenea faptă. Acesta a fost sfîrșitul celui mai mare dintre regii epocii lui.

Filip a făcut din regatul Macedoniei slab și mic, un regat puternic. Îi îngenunchease pe toți barbarii vecini. Supusese Grecia și amenința imperiul persan. Avea sub steagul lui armata greacă și comandantii de trupe, numiți de el, trecură în Asia tocmai cînd el, care era pe punctul de a înfăptui aceste planuri menite să fie încununuate cu roadele victoriei, s-a stins din viață. Astfel, cele mai mărețe fapte sînt întotdeauna pîndite de primejdii, iar nădejtile cele mai mari se spulberă datorită unei întîmplări neprevăzute.

Aflînd de uciderea regelui, Olimpia o trimise la spînzurătoare pe Cleopatra, fiica surorii lui Attalus, iar pe copilul acesteia îl arsese într-un lighean de aramă cu cîteva zile mai înainte de moartea regelui. Pricinui chinuri aspre chiar prietenilor și rudelor ei și se dezlănțui cu o furie atît de cumplită cum arareori se poate crede despre o femeie că e în stare să se manifeste în felul acesta.

X. Alexandru, în lipsa căruia mama sa săvîrșise aceste fapte, apăru la timp ca o stea salvatoare în toiul unei groaznice furtuni, ca să îmblînzească lucrurile. Într-adevăr, îngenuncheați de curînd de Filip, grecii trăgeau din nou nădejdea să-și redobîndească libertatea pierdută. Pe de

altă parte, barbarii vecini erau gata să ridice armele, și nici în Macedonia situația nu era calmă. Attalus, comandantul unei armate care nu putea fi trecută cu vederea, printr-o conducere iscusită își câștigase simpatia ostașilor și își apropiase chiar pe oamenii cei mai de seamă ai Macedoniei, încît aceștia i-au făgăduit ca soție pe sora lui Philotas ; totuși, Attalus era ținta unor atacuri date din multe direcții și nu putea fi privit ca un om devotat lui Alexandru, ci ca vrăjmaș înverșunat. De altfel Filip îl alesese ca ginere pe Amyntas, fiul lui Perdicas, fratele lui Filip, dîndu-i în căsătorie pe Cyna, una din fiicele lui, iar Amyntas spera să urmeze la tron după suprimarea tatălui lui Alexandru.

O mare parte din popor ura însă tirania Olimpiei. Dorind o schimbare a situației, unii înclinau ba către unul, ba către altul, potrivit simțămintelor fiecăruia. Erau unii care spuneau că va fi repus în drepturile sale Alexandru, fiul lui Eropus, care fusese exclus de la succesiunea tronului prin violență și viclenie, mai întii de Amyntas, apoi de Filip. Chiar trupele care făceau parte din populații diferite nutreau speranțe și manifestau o simpatie deosebită pentru comandanții lor, urzind tot feluri de planuri. Mîntea lui Alexandru nu prevăzuse asemenea stări de lucruri primejdioase. Deși erau pe placul tuturor firea și comportările lui Alexandru, nu-l admiteau totuși la tron datorită vîrstei, căci ei erau de părere că un tînăr de douăzeci de ani își ia pe umerii săi o povară prea mare și, chiar dacă o va lua, nu o va putea duce pînă la capăt. Apoi Alexandru ducea lipsă și de bani, izvorul tuturor lucrurilor, cheltuiți în schimb din belșug de perșii care se străduiau să atragă de partea lor cît mai mulți oameni din întrecaga Gre-

cie. Dar ca o culme a neajunsurilor, pirații toscani prădau țărmurile mării macedonene. Alexandru convocă pe colaboratorii săi cei mai apropiați ca să discute situația prezentă ; unii au fost de părere că nu trebuie să-l mai preocupe situația din Grecia, ci să domnească cu blîndețe peste barbarii care începuseră să se miște și, după ce vor fi potolite agitațiile interne, mai ușor se vor rezolva problemele dinafară.

Dar tînărul dotat cu un curaj fără seamăn nu privea cu ochi buni aceste sfaturi prea prudente, care puteau fi tîlmăcite drept semne de lașitate, demne de un om fricos. El spunea că dacă la începutul domniei va îngădui să fie privit cu dispreț, fără a reacționa, aceasta înseamnă că va fi disprețuit toată viața sa.

Moartea neașteptată a lui Filip l-a surprins mai puțin pe Alexandru cît pe răsculați : încă tulburați și nehotăriți în planurile lor, ei pot fi ușor înăbușiți. Alexandru era incredințat că întîrzierea macedonenilor va da curaj căpeteniilor răscoalei, iar acei care încă șovăie se vor uni cu răsculații. „Oare să începem o luptă nesigură împotriva celor bine pregătiți și întăriți acum cînd e nevoie mai mult de repeziciune decît de forță? — spuse el prietenilor săi la o consfătuire. Căci dacă nu vom avea curajul necesar față de fiecare, ce se va întîmpla mîine cînd, dîndu-și seamă cu toții că ne temem, se vor uni împotriva noastră? — Așa le vorbi Alexandru adăugînd : „El îi va sili pe cetățeni și pe dușmani să mărturisească totuși că, în urma morții tatălui său, trupul și numele regelui este altul, dar mintea și bărbăția nu s-au schimbat!“ Unii au socotit că această schimbare va fi un prilej prielnic răzvrătirii, însă în curînd ei își vor lua pedeapsa, cu condiția ca macedonenii să

dovedească și față de dinsul aceeași bărbăție și vigoare pe care le-au arătat pe timpul tatălui său, vreme de atîția ani, cu o glorie neîntrecută și cu strălucite rezultate pentru ei. Dacă îl vor sprijini, acționînd cu cea mai mare repeziciune, îi scutesc de orice alte sarcini, în afară de acest război. Soarta a făcut ca propunerea lui Alexandru să fie aprobată de toți. Curajul pe care l-a arătat în vorbe, l-a dovedit în aceeași măsură și a fost încununat de succese în toate acțiunile sale de mai tirziu. Dîndu-se în vileag comploturile pe care le urzise Amyntas, Alexandru le zădărnici. L-a înfruntat pe Attalus prin Hecataeus și Parmenio. Dintre acei despre care se zvonea că luaseră parte la uciderea lui Filip, l-a iertat numai pe Alexandru Lyncestes, fiindcă-l însoțise la suirea pe tron și el i-a adresat cel dintîi salutul, dîndu-i titlatura de rege. În schimb tuturor celorlalți le-a făcut de petrecanie.

Mulți credeau că prin aceste măsuri de pedepsire cruntă a ucigașilor lui Filip, își lua măsuri de precauție și pentru siguranța lui, spulberînd totodată și zvonurile că și el ar fi fost părtaș la omorîrea tatălui său. Conflictelor frecvente dintre Filip și Alexandru lăseau să mijească această bănuială și se spunea că pe Pausanias, care i se plînsese lui de jignirile aduse de Filip, el l-ar fi îndemnat la această crimă, repetînd stihurile din tragedia lui Euripide, prin care Medeea o amenința cu aceeași moarte pe rivala sa, precum și pe cei care o măritaseră pe aceasta cu Iason. Însă odată, cînd a răspuns la scrisoarea lui Darius, în mina căruia căzuse această scrisoare, a dat toată vina pe perși, declarînd că aceștia au cumpărat cu aurul lor pe asasinii lui Filip. Și pentru a spulbera orice urmă de vinovăție pentru sine, în ce privește omorîrea

lui Filip, se știe că Alexandru, înainte de a muri, plănuise să ridice un templu măreț în amintirea tatălui său. Acest plan a fost găsit în însemnările din ultimul timp al vieții sale. Însă succesorii săi nu au ținut seamă de acest proiect.

XI. Ca să înfăptuiască ceea ce plănuise el, chibzuiră că lucrul cel mai important este să mențină mai departe existența statului grec, pe care-l cucerise Filip. De aceea, fără întârziere, Alexandru se ivi pe neașteptate cu armata sa în Tesalia. Unii tesalieni i se împotrăviră și blocară calea de acces la Tempe, valea foarte îngustă prin care se făcea comunicația cu Macedonia. Într-adevăr, aceste state sînt despărțite de doi munți vestiți, Olimpul și Ossa¹. Pe valea croită printre acești munți curge râul Peneu², care străbate această regiune cu privesți fără seamă de minunate, meritînd pe bună dreptate sacrificiile solemne ce i se aduc. De o parte și de alta, albia lui este adumbrită de codri impresionanți, vuietul apelor sale fiind acoperit de cîntecul păsărilor din arborii vecini. Era o cale îngustă, lungă cam de cinci mii de pași, greu de străbătut chiar pentru un cal cu povară pe spate și pe care zece oameni înarmați o puteau închide, zădărnîcînd accesul unor forțe ostășești oricît de numeroase. Dar Alexandru își tăie un drum în trepte chiar în locul unde se credea că stîncile sînt inaccesibile. Repeziciunea cu care se ivi pe povîrnișurile muntelui Ossa, intra-

¹ Munte în Tesalia, la sud de culmea Olimpului de care îl desparte valea râului Tempe.

² Rîu din Grecia sudică, străbătînd regiunea Elidei pentru a se vărsa în Marea Ionică.

rea în Tesalia pe o cale ocolită stîrniră spaima tuturor, încît tesalienii nu numai că nu i se împotriva, dar îi puseră la dispoziție întregul lor ținut și cu dreptul de a primi dări în condițiile stabilite de Filip. Alexandru însă dădu ordin ca Ftia¹ să fie scutită de orice dajdii, deoarece era patria lui Ahile, din care își trăgea obîrșia neamul macedonean și despre care eroul afirma că și l-a ales ca model și tovarăș de arme în războiul împotriva perșilor.

Din Tesalia Alexandru se îndreaptă către Termopile, unde era o adunare generală a polisurilor grecești, denumită de greci Pylaicum; aici fiind proclamat de această amficionie comandantul suprem al forțelor grecești în locul tatălui său, ordonă să fie confirmată libertatea ambracienilor², pe care ei o redobîndiseră după ce alungaseră garnizoana macedoneană din orașul lor. Alexandru a declarat că el avusese intenția, cu cîteva zile mai înainte, să le recunoască din proprie inițiativă independența. După aceea regele macedonean purcese cu oastea sa spre Teba și, după ce înăbuși în sînge răscoala beoțienilor și a atenienilor care se împotriveau cu înverșunare planurilor sale, ordonă ca împuterniciții cetăților grecești să fie prezenți la adunarea de la Corint. Acolo acești împuterniciți confirmară decretul amficioniei, numindu-l comandant suprem al tuturor forțelor grecești în locul tatălui său, Filip, și încuviințară să i se pună la dispoziție trupele necesare pentru campania împotriva perșilor.

---

¹ Oraș și totodată ținut din Tesalia.

² Locuitori din Ambracia, oraș din Epir.

Din întâmplare în Corint trăia și filozoful cinic Diogene¹, care fiind sărac lipit, propovăduia libertatea spiritului și sărăcia, considerându-le mai presus de orice bogăție și grijă pămînteană. Diogene sta la soare într-o suburbie a Corintului, denumită Craneus, într-o dumbravă adumbrată de o pădurice de chiparoși. Deoarece Alexandru se duse acolo împins de curiozitatea de a-l vedea, hotărît în sinea lui să-i îndeplinească orice dorință, Diogene nu-i ceru altceva decît să se dea la o parte din dreptul soarelui. Alexandru, admirînd acest răspuns neașteptat al lui Diogene, care într-un prilej atît de prielnic pentru soarta sa n-a vrut să tragă nici un folos, zice-se că i-a spus filozofului : „Dacă n-aș fi Alexandru, aș vrea să fiu Diogene !” Într-adevăr, sufletul ieșit din comun al lui Diogene, privind lucrurile de la înălțimea filozofiei, disprețuia toate averile din dorința cărora ceilalți muritori se pierd. Atitudinea aceasta n-a putut să fie trecută cu vederea de Alexandru, un tînăr înzestrat cu o inteligență atît de scilpitoare ; dar orbit de patimi, el n-a fost în măsură să-și dea seama totuși că e mult mai bine să nu alergi după amăgitoarele bogății și în schimb să te mulțumești numai cu atît cît ai nevoie.

Din Pelopones a plecat la Delfi ca să-l consulte pe Apolo asupra războiului pe care-l plănuiise. Dar preoteasa îi spuse că nu poate intra în templu ca să-l consulte pe zeu imediat, ci după cîteva zile. Atunci plecă el însuși la oracol și o sili pe preoteasă să vină cu dînsul în templu. Dar preoteasa cînd văzu că datina transmisă din moși-strămoși n-a mai avut nici o putere în fața stăruinței

---

¹ Diogene din Sinope (404—323 î.e.n.), filozof grec care a aplicat principiile școlii cinice, trăind în conformitate cu legile naturii și disprețuind avantajele civilizației.

regelui, a strigat : „Ești de neinvins, fiul meu !“ Alexandru îi răspunse că e mulțumit cu această prevestire și nu mai are nevoie de nici un oracol. După ce făcu toate pregătirile în grabă, se înapoie în regatul său și se strădui din răspuțeri să înlăture disprețul cu care erau priviți macedonenii. Pregătind totul, la începutul primăverii porni din Amphipolis cu război împotriva neamurilor libere ale Traciei. În zece zile ajunse aproape de muntele Haemus ¹.

Tracii în număr foarte mare ocupaseră creasta muntelui, ca să oprească trecerea regelui Alexandru și-și înconjuraseră tabăra cu multe care, pentru ca, atunci când vor fi atacați, să le dea drumul să pornească la vale, strivindu-i pe dușmani. Alexandru, care cunoștea șiretenia barbarilor, porunci ostașilor săi ca atunci când carele vor fi năpustite asupra lor, macedonenii să formeze dispozitivul de falangă ² și nu vor suferi nici un neajuns. Dacă vor fi surprinși, să se culce la pământ, să-și alăture strîns scuturile unul lângă altul, formînd un pod ca o carapace de broască țestoasă. Astfel șiretlicul inamicilor a fost zădărnicit. Carerele au trecut în mare parte prin intervalul dintre

---

¹ Numele antic al munților Balcani.

² Falanga macedoneană corespunde legiunii la romani. Chiar dacă regele Filip al II-lea n-ar fi autorul ei, este sigur că acesta a perfecționat-o. Efectivele falangei macedonene erau de 16.000 pedestri, rînduiți pe 16 rînduri, stînd scut lângă scut. Ostașii erau înarmați cu o lance (*sarissa*), lungă de la cinci pînă la șase metri, pe care o mînuiau cu ambele mîini și cu o sabie scurtă, atîrnată la centură. Erău protejați de o platoșe, cască, jambiere și un scut larg. Cînd lăncile erau plecate în jos, vîrfurile celui de al cincilea rînd depășeau pe cele ale primului rînd. Astfel falanga avea aspectul unui zid de fier. Alexandru, după campania din India, a introdus o modificare. A permis încadrarea în falangă și a persanilor, rîn-

șirurile ostașilor. Carele care treceau peste ostași înarmați, fiind ușoare și alunecând repede peste scuturi, n-au pricinuit nici un neajuns, astfel că acest atac dezlănțuit ca o vijelie s-a încheiat fără pierderi.

Văzându-se scăpați de acest pericol, macedonenii pornesc atacul scoțind strigăte puternice. Arcașii de la aripa dreaptă începură să atace cu săgeți dese pe barbarii care înaintau. De aceea falanga urcă pînă la creastă fără primejdie și îndată ce s-a putut așeza pe un loc neted, a pus pe fugă pe un dușman prost înarmat, obținînd o victorie categorică. Dar tocmai faptul că barbarii veniseră la luptă aproape dezarmați i-a ajutat să scape cu fuga, căci, lipsiți de arme, le-a fost ușor să se strecoare printre locurile cunoscute, astfel încît din tot puhoiul lor au pierit numai o mie cinci sute, restul scăpînd cu fuga. Au fost luați un mare număr de femei și copii. Îvingătorul puse stăpînire pe o pradă destul de bogată, dacă ținem seama de situația acestor regiuni. Astfel deschizînd trecerea munților Haemus, Alexandru pătrunse pînă în inima Traciei.

---

duindu-și dispozitivul tactic de luptă astfel: primele trei șiruri de ostași și șirul 16 erau constituite din hopliți (ostași greu înarmați); în centru erau amplasați arcașii și o trupă de ostași înarmați cu lănci. În caz de atac cele 12 rînduri din centru se desfășurau pe flancuri, cele 4 rînduri de hopliți rămîneau pe loc pentru a proteja retragerea, sau aveau misiunea exploatării succesului. Acest dispozitiv de luptă avea avantajul desfășurării unor atacuri rapide pe orice teren. A ieșit din uzul tactic datorită rigidității, lipsei de suplețe și de elasticitate, după înfrîngerea lui Perseus la Pydna de către romani (168 î.e.n.). Comandantul ei se numea decadarh, iar ostașii falangei pezeteroi — pedestrași.

Exista la aceste neamuri o dumbravă consacrată de multă vreme lui Bachus. Aici, cînd Alexandru, după ritualul barbar, aduse sacrificii zeului al cărui cult era în mare cinste la traci, vinul pe care-l vărsase pe altar s-a aprins și flăcările ridicate în văzduh erau atît de mari, încît depășeau înălțimea templului. Toți au tilcuit această întîmplare ca un semn că Alexandru se va bucura de o slavă nepieritoare. De altfel și alte întîmplări au întărit credința în aceste prorociri. La tracii care se numesc odrizi se află un munte și un oraș numit Libethrus¹, orașul bucurîndu-se de mare faimă, căci acolo s-a născut Orfeu. Unii s-au dus acolo și au adus la cunoștință regelui ceea ce văzuseră și anume, că din statuia divinității lucrată din lemn de chiparos a curs foarte multă sudoare. Această minune i-a înspăimîntat pe mulți, dar prorocul Aristander îi asigură că această minune care se referă la Alexandru este o dovadă că poezii coborîtori din muze vor vărsa multă sudoare ca să-i cînte faptele lui. Dincolo de munții Haemus locuiau triballii, o populație puternică. Cînd Alexandru coborî la ei, Syrmius, regele lor, avînd cunoștință de mai dinainte de expediția lui Alexandru, se retrăsese în insula Peuce². Într-adevăr, Alexandru avea o flotă mică, malurile fluviului erau cit se poate de povîrnite și debarcarea era grea, iar adversarul puternic și vigilant se putea apăra foarte ușor. Ca urmare macedonienii, fără să atace, s-au retras mulțumindu-se doar cu izbînda cîștigată împotriva lor, cu cîteva zile înainte.

---

¹ Oraș din sudul Macedoniei, pe țărmul golfului Thermaic.

² Insulă situată la gurile Istrului (Dunărea de azi).

de a ajunge aici, ei atacaseră o altă oaste a tribalilor și nimiciseră trei mii de oameni, în vreme ce macedonenii pierduseră abia cincizeci.

XII. Încetînd operațiunile militare împotriva regelui Syrmius, Alexandru porni cu oastea împotriva geților, care își așezaseră în linie de bătaie, pe celălalt mal al fluviului, oastea lor formată din 4 000 de călăreți și zece mii de pedestrași. El a întreprins aceste operațiuni militare nu atît pentru că era nevoit să le desfășoare, cît din dorința de glorie, ca să fie proslăvit că a trecut peste cel mai mare fluviu al Europei, apărut de cei mai viteji oameni. Astfel, îmbarcă atîți călăreți, cîți încăpură pe vase. Apoi urcă o mare parte din pedestrași în bărci, căci avea foarte multe, iar pe alții îi trecu fluviul pe burdufuri. Însăpămîntați de atacul neprevăzut al macedonenilor (întunericul nopții pe de o parte, grîul înalt de pe malul fluviului pe de altă parte, îi acoperea și nu se vedeau), geții cu anevoință putură să se împotrivească celui dintîi atac al călăreților dușmani. Cînd Nicanor sosi în grabă cu falanga, ei fugiră și se îndreptară în dezordine spre orașul care se găsea la o depărtare de patru mii de pași de fluviu. Cînd se apropie și Alexandru, geții plecară luîndu-și soțiile și copiii, atît cît putură să ducă cu ei pe cai, lăsîndu-i pe ceilalți în mîinile învingătorului.

Regele ordonă ca pe cei capturați să-i aducă căpeteniile de trupă macedonene Meleagru și Filip. După ce distruse orașul și după ce ridică pe malul fluviului altare lui Iupiter, lui Hercule, fluviului Istru care i-a fost favorabil cînd l-a

trecut, în aceeași zi își duse armata pe malul celălalt și raportă o victorie, fără vărsare de sânge. Apoi veniră trimișii popoarelor vecine și ai regelui Sirmius cu daruri pe care le socoteau ei mai de preț. Chiar triburile germanice care locuiesc în regiunile începînd de la izvoarele Istrului pînă aproape de golful Adriaticei, au trimis delegați, căci Istrul își are obîrșia în Germania și ei îl numesc pe limba lor Danubiu.

Alexandru admiră la germani forța lor trușească, ascuțimea minții lor. Îi întrebă de ce se tem ei mai mult în viață, încredințat că puterea sa le însuflă teamă și că ei vor mărturisi fățiș aceasta. Germanii îi răspunseră că nu se tem de nimeni ; singura lor teamă e ca numai cerul să nu cadă pe ei. Însă îndeobște ei leagă prietenii cu oamenii puternici. Mirîndu-se de acest răspuns neașteptat, regele tăcu puțin, apoi îi spuse că germanii sînt un popor plin de mîndrie și încheie cu ei alianța pe care o ceruseră. Alexandru făcu pace și cu Sirmius și cu alte popoare. Socotind că a cîștigat destulă glorie în această expediție, își încordă întreaga minte numai pentru războiul împotriva perșilor, pe care nădăjduia să-l cîștige cu puține eforturi, dar cu multe foloase.

A mers vorba că Alexandru, unchiul lui Alexandru Machedon, fratele Olimpiei, a spus că se simte sleit de războiul din Italia : „Ce nedreaptă e soarta noastră ! În vreme ce eu mă războiesc numai cu bărbații, în schimb regele Macedoniei duce război cu femeile !“ De altfel Alexandru luă cu dînsul pe toți regii tracilor care ar fi putut să ridice armele împotriva sa, sau pe care i-a socotit el folositori în războiul împotriva perșilor, ca și cum ar fi un semn de prețuire că taberele lor rămăseseră fără căpetenii și fără aceștia tracii nu

îndrăzneau să întreprindă nici o acțiune. Pe cînd Alexandru se întorcea în Macedonia prin ținutul agrienilor ¹ și peonilor, află de răscoala illirilor. Din vînzător de cărbune, Bardylis ajunsese rege al multor populații din acea regiune, constituind o primejdie pentru Macedonia, pînă ce fu biruit de Filip într-o luptă grea. Ridicînd din nou armele, oastea sa fu complet distrusă de macedoneni și el căzu prizonier în mîinile învingătorilor. Syrmius s-a stins din viață la vîrsta de nouăzeci de ani. Însă fiul său Clitus, care declara pretutindeni că s-a ivit prilejul potrivit pentru a-și cîștiga libertatea, își convinse concetățenii săi să pună mîna pe arme împotriva lui Alexandru care era în război cu vitezele populații ce-și aveau așezările dincolo de Istru. De aceea illirii se uniseră cu Glaucias, regele norodului care se numea taulantienii ².

Autariații ³, alt neam, aveau de gînd să-i atace pe macedoneni în marș, dar Langarus, regele agrienilor, aliat și prieten cu Alexandru, îi ceru acestuia să-i lase lui această sarcină și anume : el îi va hărțui în așa fel cu poporul său, încît nu numai că vor înceta de a-i mai ataca pe macedoneni, ci îi va convinge să-și apere bunurile lor. Regele se bucură foarte mult de atitudinea prietenoasă a acestui tînăr și-i trimise daruri, promițîndu-i că-i va da în căsătorie pe sora sa Cyna, pe care tatăl său o zămislise cu o femeie din Illiria și pe care tatăl său o dăduse în căsătorie lui Amyntas. Într-adevăr, agrianul și-a ținut făgăduiala, dar fiind lovit de-o boală grea, în curînd muri, parcă anume

---

¹ Numele unei populații din Tracia, învecinîndu-se la sud cu peonii, locuitori din nordul Macedoniei.

² Populație din nord-vestul Illiriei.

³ Populație tot din Illiria, neidentificată pînă în prezent

spre a nu se bucura de învoiala încheiată cu Alexandru.

După ce autariații au fost pacificați fără luptă, Alexandru ajunsese la Pelion¹, oraș al Dassarației situat pe râul Eordaicus². Adversarii dădeau impresia că sînt gata de luptă, căci năvălind afară din orașul lor păreau că vor dezlănțui atacul. Dar deîndată s-au și retras, înainte de a se măsura în luptă, deși ei ocupaseră locurile cele mai prielnice și codrii și toate drumurile. Macedonenilor li se înfățișă o privesște cutremurătoare: trei tineri lipsiți de viață și trei fete ucise zăcînd alături de trei berbeci negri înjunghiați. Barbarii aduseseră aceste sacrificii zeilor lor, pentru ca aceștia să insufle curaj celor ce aveau să plece la luptă. Dar pentru această fărădelege săvîrșită, un zeu al răzbunării le-a insuflat, în loc de bărbăție și curaj, frică și lașitate.

Respingîndu-i pînă în orașul lor, Alexandru hotărîse să-i țină închiși în oraș, înconjurîndu-l cu un zid exterior, cînd a doua zi Glaucias sosi acolo cu numeroase trupe de taulanțieni. În această situație, regele pierzînd speranța că va mai putea cuceri orașul, se gîndea cum și-ar putea retrage trupele în siguranță. El află că Philotas plecase cu turmele taberii la pășunat, fiind însoțit de o trupă de călăreți, pentru a face rost de cereale. Regele auzi că această trupă este în primejdie, fiindcă Glaucias, ocupînd toate înălțimile, putea supraveghea orice mișcare care ar fi putut fi întreprinsă de Alexandru. Atunci Alexandru își lăsă o parte din oaste pentru a continua asediul, după ce băgase groaza în illiri, iar

¹ Oraș din Iliria, situat în regiunea Dassarației.

² Rîu în ținutul cordeilor din centrul Macedoniei.

cu cealaltă trupă plecă repede și se retrase pentru a evita orice pericol.

Dar marșul era foarte anevoios, deoarece întâmpina mari piedici pe de o parte datorită fluviului, pe de altă datorită stîncilor înalte și povirnite, care în multe locuri făceau ca drumul să fie atît de îngust, încît cu anevoință puteau trece alături patru oameni înarmați. Clitus și Glaucias așezaseră pe munții povirniți unități întregi de arcași și prăștiași și multe cete de ostași greu înarmați. Atunci Alexandru care distribuise două sute de călăreți în fruntea fiecărei falange, porunci ca toți călăreții să ridice lăncile numai decît la un semnal dat, apoi imediat să le plece în așa fel, ca și cum ar fi voit să le arunce asupra vrăjmașului, întorcîndu-se rînd pe rînd cînd la dreapta, cînd la stînga. Prin această stratagemă dușmanul era ținut în loc.

Regele înainta cu repeziciune cînd împărțindu-și falanga în multe unități, cînd concentrînd-o într-un singur tot, în cele din urmă înainta în formație triunghiulară și atacă năprasnic flancul stîng al illirilor. Aceștia fură atît de înspăimîntați de repeziciunea și iscusința atacului macedonenilor, încît părăsiră deîndată munții pe care-i ocupaseră și se retraseră spre oraș. Rămăseseră prea puțini illiri pe creasta muntelui pe care-l ocupaseră macedonenii și chiar și ei fură puși pe fugă de acolo. La rîndu-i Alexandru le ocupă poziția cam cu 2000 de agrieni și de ostași înarmați cu arcuri și săgeți, pentru ca de acolo să vină în sprijinul falangei care primise ordin să treacă fluviul. La vederea acestei manevre vrăjmașii se întoarseră în grabă din nou pe munte, cu intenția de a ataca ariergarda lui Alexandru în momentul trecerii fluviului, cînd trupele de ostași

greu înarmați vor fi pe malul celălalt. Dar Alexandru nu se înfricoșă de loc văzîndu-i că se întorc și luptă mai departe cu aceeași vitejie. În acest timp, falanga care izbutise să treacă fluviul, scoase strigăte atît de puternice, ca și cum ar fi vrut să vină în sprijinul trupelor proprii, încît viri groaza în dușmani. De altfel, Alexandru prevăzuse ce se va întîmpla și dăduse ordin ca de îndată ce macedonenii vor ajunge pe malul celălalt, să se rînduiască numaidecît în linie de bătaie desfășurîndu-se cît mai mult spre aripa stîngă, unde era punctul cel mai apropiat de fluviu și de vrăjmaș, pentru a da impresia că trupele sale sînt cu mult mai numeroase.

De aceea taulantienii, temîndu-se că întreaga oaste macedoneană va dezlănțui atacul asupra lor, se dădură ceva mai înapoi. Alexandru profită de această situație și îi grăbi pe ai săi către fluviu; după ce ajunsese acolo, el trecu deîndată de partea cealaltă cu primele sale unități. Dușmanii însă reveniră și amenințară ariergarda macedoneană care trebuia să treacă fluviul. Cu ajutorul unor catapulte care aruncau pietre de la distanță regele îndepărtă pe vrăjmaș de fluviu, în timp ce aceia care intraseră în apă îi atacau pe taulantieneni cu o ploaie de săgeți din mijlocul apei. În felul acesta macedonenii și-au urmat drumul în liniște și fără pierderi. Alexandru se retrăsese vreme de trei zile, cînd i se aduse la cunoștință că în urma retragerii sale, vrăjmașii încredințați că acum au scăpat, ca și cum ei i-ar fi pus pe fugă pe macedoneni, și-au întins pretutindeni corturile fără nici o rînduială, în fața taberii lor nu mai există nici șanțuri și nici un val de parapete, potrivit uzului războiului și că tau-

lantienii nu se îngrijesc nici de corpuri de gardă, nici de străji.

Alexandru luă cu dînsul trupa de arcași, pe agriani și trupe de macedoneni pe care le conduceau Perdicas și Coenus. Noaptea trecu fluviul cu ei și înainte către dușman, dînd ordin ca restul trupelor să-l urmeze. Înainte numai cu trupele ușor înarmate și fără să mai aștepte trupa, îi atacă noaptea pe vrăjmași, ca să nu piardă prilejul, căci din pricina întîrzierii sale ei erau adormiți și fără arme. A fost un măcel groaznic. Foarte mulți au căzut prizonieri, iar ceilalți au fugit. Alexandru i-a urmărit pînă la poalele munților Taulantieni. Clitus se salvă de acest dezastru refugiindu-se în orașul Pelium. Dar, fie că nu avea încredere nici în întăriturile orașului și nici în curajul concetățenilor săi, a dat foc orașului și s-a retras ca într-un exil în ținutul taulanti-enilor.

XIII. În acest timp zvonurile care străbăteau toată Grecia că Alexandru a murit și a fost învins în ținutul triballilor, dădu curaj vrăjmașilor Macedoniei în nădejdea că se va schimba întreaga situație. Ceea ce nu constituie cea mai mică nenorocire în treburile omenești este ușurința cu care, după un simplu zvon, credem cu tărie în faptele dorite de noi din toată inima, ca și cum o credință puternică și surdă la glasul rațiunii ar putea transforma minciunile în adevăruri. Se află și un om care le dădu asigurări tuturor în privința morții lui Alexandru și, ca să fie crezut, arată rănille pe care le primise el însuși cu același prilej. Acest zvon a fost primit cu bucurie de te-

bani și răspîndit pretutindeni, dar acest lucru a fost și începutul pieirii Tebei. Înclinați să dea crezare oricărui zvon, unii din aceia pe care Filip îi exilase, încurajați de acest zvon, porniră sub comanda lui Phoenix și a lui Prothytes și-i măcelăriră pe comandanții macedonenilor care comandau în Cadmeia¹ și ieșiseră fără nici o teamă afară din oraș. Apoi deoarece cetățenii îi înconjurară și-i urmară sub cuvînt că vor eliberarea patriei, împresurară garnizoana macedoneană și o înconjurară cu un val de întărituri și cu șanțuri duble, ca să nu poată primi nici alimente, nici ajutoare. În sfîrșit, trimiseră delegați la toate polisurile grecești, cerînd tuturor populațiilor Greciei să nu-i părăsească în aceste împrejurări, cînd ei vor să redea cetății lor libertatea atît de rușinoș răpită.

Demostene, stăpînit de vechea ură pe care o nutrea împotriva macedonenilor, se strădui să-i convingă pe atenieni ca să acorde sprijin tebanilor. Totuși, Atena n-a trimis ajutoare tebanilor, deoarece atenienii, îngroziți de înapoierea neașteptată a lui Alexandru, socotiră că e mai bine să aștepte ce va hotări soarta. Demostene însă a trimis tebanilor ajutoare din mijloace materiale proprii și le-a procurat numeroase arme ; prin intermediul lor cei pe care Filip îi dezarmase exercitau o puternică presiune asupra cetății Cadmeia. O mulțime destul de mare de oșteni din Pelopones veniseră la istm². Antipater, pe care Alexandru îl lăsase ca locțiitor la conducerea Macedoniei, trimisese să roage pe locuitorii acestei cetăți să nu se împotrivescă hotărîrii comune

---

¹ Fortăreață din Teba.

² Istmul Corintului.

a Greciei și să nu ia parte la nici o acțiune alături de dușmanii lui Alexandru. Totuși aceștia au consimțit să-i primească pe trimișii tebanii. Deoarece mulțimea ostașilor din Pelopones erau mișcați de situația grea a tebanilor, Astylus, comandantul lor suprem de obârșie arcadiană, născocea neîncetat tot soiul de pricini pentru a-i amîna, nu datorită faptului că această acțiune ar fi fost grea, ci datorită lăcomiei, căci pretindea prea mari sume de bani de la tebanii care aveau mare nevoie de ajutor. El le ceruse zece talanți și pentru că nu putură să-i plătească, cei din tabăra promacedoneană îi dădură banii lui Astylus ca să zădărnicească orice plan de acțiune. Ca urmare fură spulberate speranțele tebanilor în ajutorul arcadienilor. Demostene stărui totuși ca măcar alte trupe din Pelopones să nu lupte împotriva tebanilor. El le dăduse ceva bani, spunîndu-le că mai primise trei sute de talanți de la perși pentru a se întehi lupta împotriva lui Alexandru.

Regele era informat de toate aceste stări de lucruri. El plecă cu oastea sa și trecu de Eordeea¹ și Elymiotida, apoi de stîncile din Stymphaia² și Paravaia³. După șapte zile de la plecarea sa din Pelion, ajunse în Tesalia, la Pelinna⁴. De aici în șase zile sosi în Beoția și de acolo la Onchestos⁵, la șase mii de pași de Teba.

Tebanii care nu știau nimic din toate acestea își făceau tot felul de pregătiri, însă mai mult cu semeție decît cu cuvenita prudență. Nu le venea

---

¹ Regiune situată în sudul Macedoniei.

², ³ Ținuturi din munții Pindului.

⁴ Cetate neidentificată din nord-vestul Tesaliei.

⁵ Oraș în Beoția la vest de Teba. Cei șase mii de pași corespund distanței de circa nouă kilometri.

să creadă că trupele macedonenilor se aflau la Termopile și erau așa de străini de realitate, încît erau încredințați că cel care comanda armata macedoneană era nu Alexandru cel Mare, ci un alt Alexandru, fiul lui Aeropos ¹.

Regele își așază tabăra aproape de templul lui Iolaos ², înaintea porții Pretida și hotărîse să le acorde un răgaz tebanilor de a renunța la atitudinea lor ostilă. Dar tebanii, în loc să le dea satisfacție cerînd scuze, tăbăriră asupra corpului de gardă al macedonenilor. Doborîră pe cîtiva din ei, iar pe ceilalți îi alungară din posturile lor. Se apropiară în felul acesta pînă lingă tabăra macedonenilor, dar fură deîndată respinși de trupele de ostași ușor înarmați ai lui Alexandru, trimiși împotriva lor. A doua zi, Alexandru voind să-i ajute pe cei care erau încercuiți în cetățuie, își apropie trupele de poarta prin care trecea drumul către Atica și așteaptă să vadă un semn de căință din partea tebanilor pentru a ierta greșeala lor. Dar cei care doreau pacea erau terorizați de puterea celor exilați și a celor chemați de aceștia, care nu sperau să mai scape cu zile dacă macedonenii vor fi stăpîni ai Tebei; de aceea ei voiau mai degrabă să piară sub ruinele patriei decît să-și dobîndească salvarea cu prețul vieții atrăgînd de partea lor și pe cîtiva fruntași beoțieni. Cit de mare a fost ticăloșia oamenilor, se poate vedea din următorul fapt: cînd Alexandru le-a cerut să-i predea pe autorii răzvrătirii ca să ispășească fărădelegea săvirșită, cerîndu-le numai două capete, ei avură îndrăzneala să ceară la rin-

---

¹ Fiul lui Aeropos, din neamul Lynceștilor era căsătorit cu fiica lui Antipater. A fost omorît în 330 î.e.n.

² Erou legendar, tovarășul lui Hercule.

dul lor pe Philotas și pe Antipater, pe care regele îi iubea mai mult ca pe oricare, și să dea de știre prin crainici că acei care vor să apere libertatea Greciei, luptînd alături de marele rege al perșilor împotriva tiranului grecilor, vor găsi oricînd un adăpost în Teba.

Totuși orașul Teba n-a fost atacat din ordinul lui Alexandru. Dar după cum relatează Ptolemeu, căci alții spun altfel, Perdiccas care apăra acea parte a taberei opusă valului de întărituri cu care dușmanii înconjuraseră Cadmeia, fără a mai aștepta semnalul de luptă, îi atacă pe tebani, trecu peste întăriturile ce le aveau și începu lupta cu ei. Ba îl convinse și pe Amyntas care își avea cohorta prin apropiere să-i urmeze exemplul. Temîndu-se pentru ai săi, Alexandru sosi cu toate trupele, dădu ordin ca ostașii ușor înarmați să plece în sprijinul tovarășilor lor de arme, iar el se opri cu restul armatei în fața valului de întărituri.

Se încinse o luptă crîncenă : Perdiccas, pe cînd încerca să treacă peste fortificații, a fost grav rănit și scos din luptă. Au pierit mulți arcași cretani împreună cu Eurybotas, comandantul lor. Tebani îi atăcau cu îndîrjire pe macedonenii înfricoșați și-i urmăreau pe cei care își căutau scăparea la Alexandru. Dar cînd regele atacă cu falanga așezată în linie de bătaie rîndurile în dezordine ale adversarului, soarta luptei se schimbă deîndată și tebani atît de mult se înspăimîntară, încît se așternură pe fugă fără să se mai gîndească să închidă nici măcar porțile prin care intraseră. Dar și cei care apărau cetățuia Cadmeia fugiră pe drumurile situate la poalele ei. Astfel, cel mai de seamă oraș al Greciei a fost cucerit în aceeași zi în care a început să fie asc-

diat. Au fost săvârșite cele mai cumplite atrocități : femeile fură masacrate de-a valma cu bărbații. Nici copiii n-au fost cruțați de la măcel.

Dar aceste cruzimi le-au săvârșit în primul rînd focidienii, plateenii și cei din Orhomenos și Thespieae¹, căci bogățiile de altădată și purtările tiranice ale tebanilor și vecinătatea lor ei le socoteau primejdioase ; pentru aceste motive macedonenii n-au trecut peste marginile legilor războiului. În celălalt din urmă s-a adus la cunoștința tuturor ostașilor să se pună capăt măcelului, fiind uciși peste șase mii de tebani ; Alexandru a ordonat ca ceilalți locuitori rămași în viață să fie luați prizonieri. Astfel au fost vîndute peste treizeci de mii de persoane libere din Teba. Clitarchus² scrie că din toate prăzile de război s-au strîns cam patru sute patruzeci de talanți. Alți autori au relatat că acești bani au rezultat numai din vînzarea prizonierilor. Cei o sută de talanți pe care tesalienii îi datorau tebanilor, Alexandru îi consideră ca restituiți. Fuseseră prea puțini aceia care se împotriviseră războiului și aceștia au fost singurii care n-au fost luați în sclavie. Același lucru s-a petrecut și cu preoții și cu acei care arătaseră prietenie lui Alexandru și Filip. Dintre ceilalți locuitori, o singură femeie numită Timoclea, care săvîrșise fapte frumoase, a fost lăsată în libertate, bucurîndu-se de o bună reputație și în ochii urmașilor.

Între tracii luptînd alături de Alexandru, a fost și un comandant de cavalerie care, după ce ne-

---

¹ Orhomenos și Thespieae — orașe din Beoția.

² Istoricul Clitarchus a luat parte la expediția lui Alexandru cel Mare în Asia Mică. Din opera lui ni s-au păstrat cîteva fragmente.

cinstise pe această femeie, îi ceru prin amenințări să-i spună unde și-a ascuns averile sale. Femeia, îndurerată nu atât de bunurile ce trebuia să le dea, cât de dezonoarea sa, profită de lăcomia acestui barbar, ca să se răzbune pe el. Ea îi arată un puț în care s-a prefăcut că și-a aruncat toate averile sale. Cum barbarul se uită cu ochi lacomi în puț, lovindu-l cu piciorul ea îl îmbrânci în fântină și, fiindcă barbarul încerca să se salveze, aruncă asupra lui o grindină de pietre în cap, încît îl îngropă acolo.

Tovarășii de arme a celui ucis o luară pe Timoclea și o duseră înaintea regelui, ca să fie pedepsită pentru uciderea comandantului lor. Alexandru întrebă cine este și pentru ce vină este adusă înaintea sa. Ea îi răspunse neînfricătată și cu seninătate în priviri : „Sînt sora lui Teagene, fostul comandant suprem al tebanilor, care a murit apărînd libertatea grecilor. Eu am ucis un ticălos ca să-mi răzbun rușinea ce mi-a făcut-o, necinstindu-mă. Dacă tu hotărăști ca, punîndu-mă la cazne, să dau satisfacție maniilor acestei bestii, să știi că o femeie care și-a pierdut cinstea nu disprețuiește nimic mai mult ca viața. Oricît de groaznică va fi pedeapsa mea, eu mor prea tirziu, fiindcă nu mai pot îndura să trăiesc fără cinste și fără patrie !” Cînd Alexandru află adevărul declară că tracul a fost pe drept omorît, pentru că el nu aprobă să fie necinstite femeile libere ; după ce o elogie pe Timoclea, ordonă să i se acorde libertatea ei și tuturor rudelor ei, și le dădu permisiunea de a se retrage unde vor. Iertă pe toți urmașii lui Pindar ¹ ca semn de pre-

---

¹ Pindar (521—441 î.e.n.), marele poet liric grec, autor a 17 cărți de imnuri corale și ode eroice, s-a născut la Teba.

țuire a poetului care l-a elogiât în stihurile sale pe Alexandru, strămoșul regelui. El i-a oprit pe macedoneni să dea foc casei lui Pindar, căci prețuia nu numai virtuțile celor care trăiesc, ci avea și respectul pentru memoria oamenilor mari, iar pe urmașii acestora îi copleșea cu binefaceri. Într-adevăr, după ce Alexandru l-a învins pe Darius, a trimis locuitorilor din Crotona¹ o parte din prăzi, pentru că în timpul războiului lui Xerxe, când toate coloniile grecești își pierduseră nădejdea în victorie și în soarta Greciei, ei au trimis o navă la Salamina sub conducerea lui Phayllus. Ba chiar le arată prețuirea sa și oferi daruri locuitorilor din Plateea, fiindcă strămoșii lor dăruiseră pământuri grecilor care luptaseră împotriva lui Mardonius².

XIV. Au fost de altfel multe semne care prevesteau dezastrul tebanilor. Cu trei luni înainte de sosirea lui Alexandru în Teba, a apărut în templul zeiței Ceres, templu numit Thesmofore, o pînză neagră de păianjen. În timpul luptei de la Leuctra această pînză căpătase culoarea albă și ca urmare orașul Teba a ajuns la o mare propășire. Mai mult, puțin înainte de sosirea macedonenilor, din statuile așezate în for s-a văzut curgînd sudoare. S-a auzit apoi un muget groaznic ieșit din lacul de lîngă Onchestos. Din fin-

---

¹ Oraș portuar din sudul Italiei.

² Generalul persan care a căzut la Plateea în războiul greco-persan (479 î.e.n.). După Salamina, atenienii au re-purtat o mare victorie asupra perșilor (480 î.e.n.), și pe uscat, la Plateea (azi Kokla), localitate în Beoția, la sud de Teba.

tina Dircea țîșnea afară sînge în loc de apă. Toate aceste prevestiri ar fi fost de-ajuns ca să-i înfricoșeze și pe cei mai încăpățînați, dacă pe cei hărăziți unei asemenea soarte nu i-ar fi dus la pieire trufia.

Într-adevăr tebanii, bizuindu-se pe gloria și renumele strămoșilor lor, de la a căror moravuri se depărtaseră mult, încredințați că se vor bucura mereu de aceeași soartă, fără să-și dea seama că nu mai sînt însuflețiți de aceeași vitejie și avînt, grăbiră prăbușirea patriei lor, deoarece nu se temuseră să trimită decît zece mii de oameni împotriva a treizeci de mii de pedestrași și trei mii de călăreți macedoneni, pentru a se împotrivi unei oștiri cu faimă care repurtase atîtea biruințe. Cînd Alexandru puse stăpînire pe Teba, el îi întrebă pe aliații săi într-o adunare ce atitudine să aibă față de acest oraș. Cum în rîndurile aliaților săi erau și focidieni și un mare număr de beoțieni care-și aminteau de vechile lor conflicte cu tebanii, sfîrșite întotdeauna cîm neajunsuri pentru ei și care erau încredințați că nu vor scăpa de ura lor și nu vor avea liniște și pace atît timp cît va dăinui Teba, cerură și obținură ca să se dărîme zidurile orașului și clădirile, iar pămîntul să fie împărțit între învingători, după cum va stabili regele.

Astfel, într-o singură zi fu rasă de pe fața pămîntului Teba, acest vestit oraș situat în mijlocul Greciei, care se putuse mîndri că din sînul său au răsărit numai oameni de seamă, ba chiar și zei, după ce fusese locuit de aceeași populație opt sute de ani, de la oracolul cu corbii. Căci odinioară cînd beoțienii fuseseră alungați de traci și de pelasgi, oracolul le dăduse acest răspuns: după patru veacuri se vor întoarce în patria lor

și vor poposi acolo unde vor vedea corbi albi. Cînd au ajuns în Tesalia aproape de orașul Arne, au făcut popas într-un loc unde văzură niște corbi albi, pe care copiii îi făceau din ghips. Orașul Teba a fost ras de pe fața pămîntului în cîntece de flaut, la fel cum Lysandru¹ distrusese Atena cu șaizeci de ani mai înainte.

Totuși, Alexandru dădu ordin să se cruce templele și toate lăcașurile sfinte. Luă măsuri să nu li se producă stricăciuni, fie din neglijență, fie din lăcomie. Pe lingă că Alexandru avea în chip firesc un mare respect față de zei, dar fusese mișcat de încercarea cîtorva ostași care, vrînd să jefuiască templul cabirilor², construit în apropierea orașului lor, izbucnind pe neașteptate o furtună năprasnică, au fost loviți de trăsnet și prefăcuți în scrum de vilvătaiele focului căzut din cer. Alexandru nu se atingea de statuile ridicate în locuri publice, fie ale zeilor, fie ale oamenilor de seamă. S-a scris că, după cucerirea și prädarea orașului, mulți locuitori și-au ascuns aurul în cutele de la veșmintele statuilor și că l-au regăsit după douăzeci de ani, cînd Cassandru, fiul lui Antipater a refăcut orașul Teba. Se crede că acesta a ridicat din nou Teba nu atît din milă pentru cei fugiți, cît pentru a ponegri amintirea lui Alexandru pe care-l urîse.

Deși au fost restaurate vechile ziduri ale orașului Teba, nu s-a mai revenit nici la vechile moravuri, nici la vechea situație. Teba nu s-a mai putut înălța niciodată atîta încît să prindă puteri. Lovită de atîtea dezastre, Teba a rămas pînă în

---

¹ Vestit comandant al spartanilor, învingătorul ateniilor în lupta de la Aigos Potamos în 404 î.e.n.

² Divinități antice grecești reprezentînd forțele telurice.

zilele noastre numai cu aspectul unui oraș de rînd. Se spune că Alexandru s-a căit mai tîrziu de ceea ce a făcut, căci nimicirea Tebei este ca și cînd ai smulge cel puțin un ochi al Greciei. Uciderea lui Clytus și teama macedonenilor care refuzară cu încăpăținare să înainteze mai departe de India, el le atribui mai tîrziu miniei lui Bachus care a vrut să-l pedepsească fiindcă i-a distrus patria. Unii au crezut că și moartea regelui care a pornit tot de la un abuz de vin, a fost tot răzbunarea zeului Bachus.

În sfîrșit, după terminarea acestei expediții, Alexandru trimise crainici ca să le aducă la cunoștință atenienilor să-i predea pe oratorii care-i instigaseră așa de mult îndemnîndu-i să se răscoale împotriva macedonenilor. Ei le vestiră că, dacă li se va părea prea scump să jertfească cîteva vieți, atunci să-și arunce privirile asupra nenorocirii tebanilor. Însă Focion¹, care prin viața lui demnă se bucura de multă prețuire în ochii concetățenilor săi, căută să-i convingă că nu fac bine supărîndu-l prin înverșunarea lor pe un tînăr rege învingător și-i sfătui pe aceia de care depindea înlăturarea primejdiei să nu șovăie să-și dea viața pentru a-și salva patria, imitînd exemplul fiicelor lui Lea și Erechteu², și îndepărtînd primejdia ce plutește asupra tuturor. Demostene, care era cerut de Alexandru, se ridică la tribună și le cuvîntă astfel: „Atenienii se amăgesc dacă cred că prin predarea cîtorva pot evita primejdia care-i amenință. Macedonenii vicleni îi

¹ Orator și om politic atenian executat ca democrat în anul 318 î.e.n.

² Erechteu a fost un rege legendar al Atenei. Textul face aluzie la patru fete din Atica, sacrificate pe mormîntul unui ciclop.

cer îndeosebi pe aceia al căror curaj și atitudine cinstită și semeată nu le convine. Cînd vor pleca toți acești apărători ai libertății publice, ei se vor năpusti asupra orașului lipsit de orice apărare și sărăcit, la fel ca lupii care se reped asupra unei turme de oi lipsite de ciini, ca s-o apere !“

Demostene s-a purtat astfel, vădindu-și ura față de macedoneni, încît nu putea nădăjdui la o atitudine binevoitoare din partea acestora. După moartea lui Filip, el îi convinse pe conducători să ridice un mic templu în onoarea lui Pausanias, să aducă sacrificii zeilor, în sfîrșit să facă tot ce trebuie într-o serbare publică unde să domnească veselia. Despre Alexandru spunea cînd că e un copil, cînd că e un „margites“, cuvînt care înseamnă culmea lașității. Atras de aurul perșilor, Demostene a fost flacăra sau mai bine zis trîmbița aproape a tuturor războaielor pe care le-au desfășurat grecii împotriva lui Alexandru și a tatălui său, Filip. El ceruse în fața tuturor lui Attalus, cel mai mare dușman al lui Alexandru, să-i declare război acestuia, făgăduindu-i totodată alianța și sprijinul ateniienilor.

De altfel, nici locuitorii orașului Atena nu făcuseră greșeli mai mici : ei dărimaseră toate statuile lui Filip și folosiseră materialul pentru construcții fără importanță, iar poporul orb și schimbător și care nu se gîndește niciodată la viitor, ațîțat de o mîină de răscuțați, în furia sa săvîrșise toate ticăloșiile de care era în stare. Dar din toate atitudinile de vrăjmășie manifestate de ateniieni și din toate insultele aduse, ceea ce l-a supărat mai mult pe Alexandru a fost simpatia față de tebani. Ei dăduseră azil tuturor tebanilor, care izbutiseră să scape cu viață după prăbușirea orașului lor, deși Alexandru le interzisese aceasta.

Arătară atîta durere față de situația tragică a tebanilor, încît coplesîți de tristețe, atenienii amînară pe altă dată serbările pe care an de an le desfășurau cu o solemnitate deosebită în cinstea lui Bachus. Totuși Alexandru, preocupat exclusiv de războiul împotriva perșilor, în loc să se răzbune, preferă să ierte toate injuriile aduse lui de greci. De aceea cînd Demade¹, pe care Filip îl prețuisese mult, îl rugă în numele orașului să-i ierte, Alexandru îi iertă pe toți atenienii, chiar și pe Demostene, Licurg² și pe alții, deși el ceruse să-i fie predați. Nu trimise în exil decît pe Charidemus, care se refugie la perși. Folosit cîtva timp de perși, acesta fu răpus din ordinul lui Darius, fiind socotit prea îndrăzneț la vorbă. Au fost și alți atenieni de vază care s-au retras din Atena, datorită urii pe care o nutreau împotriva regelui Alexandru și a acestuia față de adversarii săi și într-adevăr, aceștia dădură mult de lucru macedonenilor, ducîndu-se la dușmanii lui. Evenimentele au avut un asemenea curs încît nu se mai afla un grec în care să se mai aibă încredere. După dezastrul Tebei, ai cărei ostași greu înarmați erau așa de vestiți, nimeni nu se mai încredea în fortificațiile unui oraș, cînd avea înaintea ochilor căderea Leucadiei. Regele cuceri Leucadia silind-o să capituleze prin foame. Leucadienii se bizuiau pe așezarea orașului și pe cantitățile uriașe de provizii, care le dădeau putința să reziste la un lung asediu. Dar Alexandru

---

¹ Demade (384—320 î.e.n.), orator și bărbat politic atenian, adversar al lui Demostene și unul din șefii partidului promacedonean. Luat prizonier la Cheroneea de către Filip, a mediat pacea dintre greci și macedoneni.

² Licurg (396—323 î.e.n.), orator atenian, adversar al lui Filip al II-lea.

ocupînd tot teritoriul din jurul Leucadiei, toți locuitorii se retraseră în Leucadia ; deoarece mulțimea se mărea zi de zi, proviziile lor s-au terminat mai curînd decît se așteptau.

În acest timp, veniră trimiși din Pelopones la Alexandru să-i adreseze felicitări pentru victoriile pe care le-a repurtat asupra barbarilor și pentru că a pedepsit cutezanța nesăbuită a unor greci. Arcadienii, care începuseră să se alătore și să dea ajutor tebanilor, îl asigurară că au pedepsit cu moartea pe toate căpeteniile lor, sub imboldul cărora își ieșiseră din brazdă, vădindu-și dușmănia față de el. Eleenii îi spusese că ei și-au rechemat în patrie pe toți ai lor trimiși în exil, nu pentru altceva, decît pentru că Alexandru și-a manifestat simpatia față de ei. Etolienii se scuzară cu aceea că, datorită atîtor agitații de proporții așa de mari în Grecia, nici populația lor n-a putut rămîne deoparte nepăsătoare.

Megarienii îl făcură să ridă pe rege și pe cei de față cu el prin noul lor fel de a-l onora : i-au declarat că, avînd în vedere dragostea pe care Alexandru a manifestat-o față de greci și pentru atîtea binefaceri pe care le-au primit din partea lui, printr-o hotărîre a adunării poporului, ei îi conferă titlul de cetățean în Megara. Deoarece această cinste n-a fost acordată decît lui Hercule, regele a primit-o cu bucurie, iar celorlalți le spuse că nu urează Greciei altceva decît viață lungă. Și ca să nu se mai răzvrătească în viitor, el i-a iertat de tot ce au făcut în trecut. Dar pentru că nu avea toată încrederea în spartani, readuse în Messene pe copiii lui Philiadas, care fuseseră alungați de acolo. Dădu lui Cheron orașul Pellene din Ahaia și-și puse oameni de încredere în Sicyon și în alte orașe ale Peloponesului, ca să-i

țină sub observații mai de aproape pe spartani și să le afle planurile.

De altfel, numai în câteva luni Alexandru putu să realizeze aceste mari fapte. Și în acest timp scurt el termină un război atât de greu și de proporții atât de mari, depunând eforturi mult mai mici decât oricare altul. Într-adevăr, el mărturisi că nu datorește această victorie decât repeziciunii cu care acționase. Când cineva îl întrebă cum a putut supune Grecia, răspunse : „Neamînînd nimic de azi pe mîine !“

CARTEA A DOUA

Completarea lui J. Freinshemius

I. În vremea aceasta regele perşilor era Darius¹. Se urcase pe tron cu puţin timp înainte de moartea lui Filip. El fusese ridicat la acest rang cu sprijinul unui eunuc numit Bagoas. După moartea regelui Ochus şi a fiului său Arsanes şi stingerea din viaţă a întregii familii, Bagoas, care nu putea deţine cîrma statului ocupînd el tronul, s-a străduit din răspuţeri să-l încredinţeze unui persan de vază pentru ca, datorită acestui serviciu, el să se bucure de o trecere neîngrădită. De altfel poporul persan nu-l considera pe Darius nedemn de acest rang, căci acesta avea oarecari legături cu casa regală. Într-adevăr, Ostaces, unchiul lui Ochus, era tatăl lui Arsanes şi Arsanes al lui Codoman, căci acesta era vechiul nume al lui Darius. Cînd s-a suit pe tronul lui Cyrus, a renunţat la vechiul nume de Codoman, după obi-

---

¹ Darius III Codomanul, strănepotul lui Darius Nothus a fost regele Persiei între 336—331 î.e.n. Învingîndu-l pe Alexandru cel Mare la Granicos, Issos şi Gaugamela, a fost suprimat de satrapul Bessus.

ceiul perșilor și a vrut să i se spună Darius. De altfel era un mare viteaz în război. Darius își câștigase această faimă de viteaz, când a învins într-o luptă pe cel mai temut dușman care și-a manifestat dușmănia față de susținătorii săi, atunci când Ochus se afla în război cu cadussi¹.

Darius a fost al zecelea rege al perșilor, de la Cyrus², întemeietorul acestui imperiu, căci Ochus urmasse după Artaxerxes³, tatăl său; la rîndu-i Artaxerxes l-a urmat pe Darius⁴, căruia Artaxerxes, fiul lui Xerxes⁵, îi lăsase regatul. Xerxes îl primise de la Darius, tatăl său. Cît despre acest Darius, el era fiul lui Hystaspe și după ce familia lui Cyrus se stinsese prin Cambyse⁶, el smulge sceptrul din mîna magilor, printr-o faimoasă conjurație făcută de șapte nobili persani. Sub domnia acestor regi, imperiul perșilor s-a

---

¹ Cadusii, populație războinică din Media, avîndu-și așezările în bazinul rîului Amarados, la vest de Marea Caspică.

² Cyrus II, zis „cel Mare“ (558—529 î.e.n.), din dinastia Ahemenizilor, creatorul primului stat redutabil persan sclavagist, înglobînd prin cuceriri Media, Lydia, Babilonul etc.

³ Artaxerxes, succesorul fratelui său Cyrus cel Tânăr pe care l-a detronat și ucis în 401 î.e.n.

⁴ Darius I (522—486 î.e.n.), considerat cel mai mare rege persan prin politica sa de expansiune-campanii contra sciților și grecilor — de care a fost bătut la Maraton în 490 î.e.n., — și prin formele și organizarea statului sclavagist persan.

⁵ Xerxes (485—465 î.e.n.), fiul lui Darius și continuator al politicii acestuia de cuceriri și anexiuni, cunoscut prin campania contra Greciei și victoria asupra lui Leonidas, regele Spartei, la Termopile. A fost învins la Salamina de Temistocle și apoi la Plateea și Mycale de liga polisurilor grecești, conduse de Atena.

⁶ Cambyse (592—522 î.e.n.), succesorul lui Cyrus al II-lea, a cucerit și anexat Egiptul la 525 î.e.n.

bucurat de înflorire și glorie aproape două sute treizeci de ani, pe vremea cînd acest popor la începutul său nu se dedase la plăceri, ci lupta cu bărbăție pentru libertate, glorie și putere. Cu scurgerea vremii, după ce acestui popor i s-a părut că a cules roadele puterii, ca răsplată a vitejiei sale, persanii au început să privească cu dispreț această virtute și își trăiau viața bizuindu-se nu atît pe strășnicia lor, cît pe faima puterii pe care o moșteniseră de la strămoși. Într-adevăr, succesele obținute de perși în războaiele cu grecii se datorează mai degrabă uriașelor lor bogății, decît puterii armelor. În cele din urmă însă perșii, dîndu-și seama că cu tot aurul și bogățiile nu pot ține piept lui Alexandru și văzînd că nu mai pot nădăjdui la ajutorul dinafară, fură nevoiți să se bizuie numai pe forțele lor, dar pentru că erau stăpîniți de lene și plăceri, nu și-au putut opri prăbușirea.

Într-adevăr, nevoile trezesc judecata și stîrnesc curajul ; în schimb urmările bogățiilor sînt luxul și lașitatea. Așadar Darius, aflînd de moartea lui Filip, ale cărui pregătiri de război căpătaseră mari proporții și-i înfricoșaseră toți supușii, se crezu scăpat de orice teamă. Persanii priveau cu dispreț numele și tinerețea lui Alexandru, încredințați că acesta va fi fericit dacă va fi lăsat să se plimbe la adăpost de primejdii între zidurile orașului Pella. Dar cînd li se aduseră la cunoștință campaniile lui militare și biruințele obținute una după alta, începură să se teamă de acest tînăr rege pe care-l disprețuiseră mai înainte, și începură să facă cele mai serioase pregătiri și eforturi în vederea unui război sîngeros, de lungă durată. Deoarece cu prilejul războaielor dinainte constataseră că ostașii asiatici nu pot fi deopo-

trivă cu cei din Europa, își trimiseră recrutori în Grecia, de unde angajară cu plată cincizeci de mii de ostași din tinerii cei mai viguroși. Îi puseră sub comanda lui Memnon Rodianul, a cărui credință și vitejie perșii le constatară din plin cu prilejul a numeroase războaie de mai înainte, după ce Memnon primise ordin să ocupe Cyzicus¹, și plecă imediat. După ce trecu în marșuri forțate prin Frigia², vecină cu Troia, ajunse pe muntele Ida³, care prin numele său dovedește că la cei vechi căpătau o asemenea denumire toate locurile năpădite de arbori. Acest munte este cel mai înalt dintre toți munții care privesc spre Helespont. La mijlocul muntelui exista o peșteră pomenită în multe mituri, care se bucură de mare faimă și cinstire, căci se spune că pe muntele Ida a crescut Paris, — lepădat acolo din porunca tatălui său — și și-a dat părerea despre frumusețea celor trei zeițe : Iunona, Minerva și Venus.

Se spune că acest munte a fost patria dactililor corybanți ideeni care descoperiră cei dintâi fierul și-l folosiră potrivit îndrumărilor date de Cibela⁴. Corybanții au adus pe lume acest metal cu o îndoită întrebuințare, căci nu poți afirma că el constituie un prețios ajutor numai la nevoie și la muncă, câtă vreme este și o unealtă primejdioasă

---

¹ Cyzicus (azi Balkîz), oraș portuar frigian în sudul Propontidei (Marea Marmara).

² Frigia, regiune în nordul Asiei Mici la est de Troada, de-a lungul Propontidei și la nord de Mysia.

³ Ida (azi Kaz-Dagh), munte situat la sud de Troia, menționat în *Iliada*.

⁴ Străveche divinitate greacă de origine frigiană, personificare a naturii ca izvor al vieții, identificată cu Rea, soția lui Cronos, mama lui Zeus, denumită de romani Dea magna sau Mater majora, mama tuturor zeilor. La Pessinunt avea un vestit templu.

pentru cei stăpîniți de ură și minie. Se mai spune că Ida este un munte unic în felul său : aptoape de răsăritul Caniculei, vînturile bat cu furie la poalele muntelui, iar pe creasta lui aerul e liniștit, soarele se vede chiar noaptea, din vîrfurile muntelui, dar nu în forma unui glob, ci are o formă lățită la orizont și, după ce învăluie muntele într-o orbitoare lumină, însă inegal difuzată, își reface treptat-treptat orbita sa obișnuită. Chiar cînd răsar zorile, soarele nu luminează un spațiu mai mare ca un pogon de pămînt, însă apoi își reia forma sa obișnuită și-și urmează cursul lui cunoscut. Eu cred că imaginea imperfectă a soarelui care se înalță în văzduh, datorită faptului că aerul e deosebit de rece în timpul nopții și faptului că nu adie nici un vînt, este cauza acestui fenomen neobișnuit care nu e altceva decît o iluzie optică care dispare cînd răsare astrul în forma lui obișnuită, iradiînd căldură. Căci atunci cînd cerul e senin și limpede, razele soarelui străbat mai ușor atmosfera, dar cînd e negură și vreme rece, razele nu pot trece ușor, ca și cum razele lui s-ar reflecta într-o oglindă care le-ar difuza, mărin-du-le forța de iradiație.

Teritoriul Cyzicului se întinde de la poalele muntelui Ida către Propontida¹. Orașul e construit în mijlocul unei insule de mărime mijlocie și se leagă de țarm prin două porturi. Alexandru ajunse ceva mai tîrziu acolo, căci el naviga pe mare, în timpul sosirii lui Memnon. Memnon dădu un atac prin surprindere asupra orașului Cyzicus. Locuitorii se apărăară însă cu curaj și respinseră atacul.

---

¹ Marea Marmara de astăzi.

Neputînd cuceri oraşul, Memnon devastă ţinutul şi luă prăzi mari. Pe de altă parte căpeteniile macedonene de trupe nu şedeau cu mîinile încrucişate. Parmenio cuceri oraşul Gryneum¹ şi făcu sclavi pe toţi locuitorii. Apoi trecînd riul Caicus², impresură Pitanes³, un oraş bogat şi cu o aşezare prielnică care dispunea de un port unde aveau să debarce trupele venite din Europa. Dar sosirea grabnică a lui Memnon îl sili pe Parmenio să ridice asediul. Apoi Palas care se găsea în Troada⁴, cu o mică trupă de macedoneni şi de ostaşi mercenari, îi atacă pe perşi. Dar dîndu-şi seama că nu e destul de puternic faţă de forţele superioare numericeşte ale potrivnicului, se retrase la Rhoeteum⁵.

II. În acest răstimp Alexandru termină tot ce avea de terminat în Grecia şi se reîntoarce în Macedonia; el ţinu un consiliu cu cei mai apropiaţi subalterni ai lui ca să-şi dea bine seama ce atitudine să adopte: să dezlănţuie sau să evite un război atît de important şi de greu. Antipater⁶ şi Parmenio, cei mai respectaţi şi prin vîrstă şi prin prestigiul lor, îl rugară să nu-şi asume singur

¹ Gryneum, oraş portuar în Eolia (azi Porto Glymi), în golful Eleat, la sud de Pergam.

² Rîu în Mysia (Asia Mică). Se varsă în golful Eleat, la nord de Grynium.

³ Localitate portuară în Eolia în faţa insulei Lesbos.

⁴ Regiunea din jurul Troii, între Propontida, Frigia şi Eolia.

⁵ Aşezare pe promontoriul din vecinătatea Troii.

⁶ Antipater, tatăl lui Cassandru şi a lui Iolcos, guvernatorul Macedoniei în timpul campaniei lui Alexandru în Asia, tutorele familiei acestuia, mort în 319 î.e.n.

scurile, întreprinzînd o campanie atît de importantă, mai ales cînd soarta e nesigură, ci să aştepte să aibă un copil şi atunci va exista un urmaş care să asigure liniştea şi continuitatea statului, şi numai după aceea să se gîndească şi la mărirea patriei. Căci în afară de Alexandru nu e nimeni din îngele lui Filip care să merite coroana regală. Olimpia a făcut să piară toţi copiii lui Filip cu Cleopatra. Apoi lumea era încredinţată că Arrhidaeus¹ n-ar fi fost potrivit pentru tronul Macedoniei, datorită atît faptului că nu părea a fi în toate minţile, cît şi al imoralităţii mamei sale. Dar Alexandru nu se împăca să şadă cu braţele încrucişate şi era frămîntat de un singur gînd : războiul şi slava dobîndită în urma victoriilor. Atunci el răspunse : „Într-adevăr, ca oameni cinstiţi care vă iubiţi patria mai presus de orice, sînteţi îndreptăţiţi să puneţi în cumpănă foloasele şi neajunsurile patriei. Oare cine nu-şi dă seama că noi întreprindem o acţiune grea ? Dacă această campanie va fi începută fără judecată şi se va încheia cu un sfîrşit dezastruos, orice cîinţă din partea noastră va fi tirzie şi nu vom mai putea depăra această greşeală. Înainte de a întinde pînele corăbiei, noi trebuie să ne sfătuim şi să hotărîm dacă ne imbarcăm sau rămînem pe loc, căci dacă vom naviga în voia vînturilor şi a valurilor, atunci drumul nostru va fi la cheremul lor. De aceea, eu nu mă supăr că părerea voastră se deosebeşte de a mea, ba chiar mă bucură sinceritatea voastră şi vă rog s-o păstraţi şi să răspundeţi fără teamă la tot ce vă voi întreba. Prietenii regelui sînt cei care merită acest nume, prin sfatul lor tre-

---

¹ Fiul lui Filip şi al unei dansatoare (Filina), proclamat rege după moartea lui Alexandru, a fost asasinat în 317 î.e.n. din ordinul Olimpiei.

buie să aibă în vedere nu numai interesele lor, ci și folosul și gloria regelui lor. Cine e de părere că s-ar putea proceda altfel decât el însuși ar proceda, se înșală amarnic, mai ales dacă nu-l îndrumează cum trebuie pe cel care-i cere sfatul.

De altfel, ca să înțelegeți planul meu tactic, trebuie să știți că nimic nu e mai dăunător pentru mine decât amânarea. După ce am pacificat pe toți barbarii din jurul Macedoniei, după ce am potolit toate răzvrătirile grecilor, e mai bine să lăsăm să-și irosească forțele cea mai puternică armată în trîndăvie și inactivitate? Sau e mai bine s-o ducem în ținuturile bogate ale Asiei, pe care odinioară nădăjduiam să le stăpînim și ca trofeele de război luate de la perși, să fie răsplata strădaniilor depuse de această armată sub comanda tatălui meu și apoi a mea, care conduc statul macedonean de trei ani? Domnia lui Darius este încă proaspătă și murind Bagoas, care l-a adus la tron, de la început Darius a fost acuzat de cruzime și nerecunoștință față de ai săi. Și aceste stări de fapt fac chiar și pe cei mai supuși să-i urască pe cei care conduc și totodată să-i transforme în răzvrățiți.

Oare noi vom sta în inactivitate pînă se vor întări atît autoritatea lui Darius, cît și forțele lui, pînă își organizează totul în țara sa și pînă va strămuta după aceea războiul în Macedonia? Dacă noi pierdem vremea stînd cu brațele încrucișate, dușmanul nostru va fi în mare cîștig, pentru că avantajele rezultate din rapiditate vor trece de partea lui. În asemenea împrejurări prima convingere sădită în suflet este hotărîtoare și vine în sprijinul celui care are în mînă inițiativa.

Ca atare este socotit mai puternic cel care declară războiul și nu cel care e nevoit să se apere.

Voi aduce o mare știrbire reputației mele dacă îi voi dezamăgi, spulberînd nădejtile celor care m-au socotit vrednic, în pofida tinereții mele, de cîntea pe care n-a obținut-o tatăl meu cu puțin timp înainte de a se stinge din viață, el, un strălucit comandant de oști, cu atîtea dovezi de vitejie. De bună seamă, adunarea grecilor nu ne-a încredințat comanda oastei lor, ca să ne dedăm trîndăviei și plăcerilor în Macedonia și să uităm a ne răzbuna pentru vechile și noile insulte pe care le-au adus și le aduc perșii grecilor, ci ca să-i și pedepsim pentru atitudinea lor jignitoare față de noi, izvorită dintr-un spirit tiranic și un dispreț neobișnuit.

Ce să mai amintesc de acele neamuri grecești răspîndite în toată Asia care zac azi sub călcîiul atît de apăsător al barbarilor, încît suferințele lor nu mai pot fi îndurate? Nu mai amintesc ce rușămînți ne adresa și cu ce argumente Delius Efesianul pleda acum de curînd cauza lor, fapte pe care le cunoașteți voi înșivă. De bună seamă poate aceste neamuri, cînd ne vor zări steagurile, vor trece de partea noastră și se vor avînta cu bărbăție la luptă, înfruntînd orice primejdii alături de liberatorii și răzbunătorii lor, împotriva tîpînitorilor cruzi și nedrepti. Dar de ce să trec eu cu vederea deopotrivă și cine sîntem noi și cine sînt dușmanii noștri, cînd mi-arunc în jur privirea pentru a căuta ajutoare împotriva unor neamuri pe care ar fi mai rușinos decît glorios a le învinge, dacă biruința s-ar face prea tîrziu așteptată? Pe vremea părinților noștri o mină de tartani au intrat în Asia, măsurîndu-se cu o ăriașă oștire dușmană și au învins-o foarte re-

pede. Perșii au îndurat cu greu ca Frigia, Lydia și Paflagonia² să le fie pustiite și, ori de câte ori au vrut să se împotrivescă, au fost măcelărit pînă la ultimul, pînă cînd Agesilaus³ a fost chemat din Asia în Grecia din cauza unor răscoal și numai în felul acesta li s-a dat răgaz acestei populații să mai scape de groaza în care trăiau. Cu cîțiva ani mai înainte, zece mii de greci, fără comandant, fără hrană, s-au retras în patrie din fundul Persiei, făcîndu-și drum cu sabia printr atîtea popoare vrăjmașe pînă ce au ajuns în Grecia, deși erau urmăriți de acea mare armată care regele perșilor luptase pentru domnie cu fratele său Cyrus și pe care-l biruise.⁴ Ori de câte ori această armată persană îi ataca pe greci, din atîtea ori era împrăștiată și pusă pe fugă.

Noi care am supus toată Grecia, care am potolit-o în urma atîtor victorii, care i-am biruit în război pe cei mai puternici dintre greci, iar pe unii îi avem în rîndurile armatei noastre, să nu mai temem de Asia, după ce a suferit atîtea pierderi dezastruoase din partea unui mic număr de trupe grecești, pe care noi le-am învins întotdeauna?”

---

¹ Regiune în Asia Mică pe coasta occidentală, situată între Mysia și Caria, cu capitala în orașul Sardes, regat faimosului rege Cresus, desființat de Cyrus.

² Regiune din Asia Mică, situată în partea nordică, la sud de Marea Neagră, între Bithynia și Pont.

³ Agesilaus, unul din regii Spartei (au fost mai mulți cu acest nume); cel menționat aici e cel care poartă războiul cu liga democratică condusă de Atena și Teba între 380—360 î.e.n., Sparta aliindu-se cu perșii.

⁴ Se referă la expediția din Persia pînă în Grecia a celor zece mii de mercenari greci angajați de Cyrus cu Tînăr împotriva lui Artaxerxe. Retragera lor a avut loc după moartea lui Cyrus în bătălia de la Cunaxa (401 î.e.n.) și a fost descrisă de Xenofon în *Anabasis*.

Prin aceste argumente și altele pe care le-a mai dăugat, Alexandru îi convinse pe toți, încît în unanimitate fură de aceeași părere cu el. Chiar Parmenio, care fusese de părere să se amîne războiul, spuse că acesta este necesar și-l sfătui pe Alexandru să-l înceapă cît mai repede. Deci toți fiind de părere să se grăbească dezlănțuirea războiului, s-au adus sacrificii lui Iupiter Olimpiaul, aproape de orașul Dium¹ în Macedonia. Aceste sacrificii fuseră inaugurate de Arhelaeus² care a domnit după Perdicas³, fiul lui Alexandru⁴. Nouă zile au avut loc reprezentații în cinstea celor nouă muze. Apoi Alexandru dădu o masă bogată într-un cort mare și frumos îmbodobit, la care au luat parte o sută de invitați. Acolo se ospătară regele Macedoniei cu prietenii și cu comandantii săi, precum și cu trimișii orașelor. Ordonă să se împartă la toată ostășimea din ertfele zeilor și alte lucruri, pentru ca această zi de sărbătoare să fie ca o festivitate plină de entuziasm și veselie, ziua aceasta fiind un fericit semn de bună prevestire pentru războiul ce va începe.

III. La începutul primăverii, Alexandru își adună trupe de peste tot și trecu în Asia cu o armată mai puternică prin vitejie decît prin nu-

---

¹ Oraș portuar situat în sudul Macedoniei pe coasta Golfului Termaic.

² Arhelaeus I, rege macedonean care a domnit între 419—399 î.e.n., iar Arhelaeus II, mai târziu.

³ Perdicas al III-lea s-a urcat pe tronul Macedoniei după 359 î.e.n.

⁴ Alexandru, rege al Macedoniei (370—359 î.e.n.).

măr. Parmenio comanda treizeci de mii de pe
destrași dintre care treisprezece mii erau mace
doneni, cinci mii mercenari și restul îl constituia
trupele pe care aliații le trimiseseră pentru ace
război.

Ilirii, tracii și triballii, în număr de cinci m
de oameni, însoțeau armata macedoneană. Ma
erau pe lângă ei și o mie de arcași agriani. Phi
lotas comanda cavaleria macedoneană care er
alcătuită din o mie opt sute de călăreți. Calas co
manda tot atâtea trupe de cavalerie din Tesalia
Din vestul Greciei nu erau decît șase sute de că
lăreți pe care Alexandru i-a pus sub comanda lu
Erigyus. Casandru forma avangarda armatei ma
cedonene cu nouă sute de ostași traci și peoni
Alexandru n-a stat în cumpănă ca, pornind cu
această armată la luptă, să înfrunte uriașele forțe
ale oștirii barbarilor și dispuse să se ia hrană pen
tru treizeci de zile. El se bizuia pe ostașii săi de
veniți veterani după atâtea biruințe și care prin
vitejia și experiența războiului ajunseseră de neîn
vins, oricine ar fi fost dușmanul și oricare ar fi
fost forțele lui.

Alexandru îi spusese lui Antipater, pe care-
lăsase cu douăsprezece mii de ostași să conducă
Macedonia și Grecia în lipsa sa, să facă merce
înrolări de trupe în Europa, pentru a avea re
zerve, în scopul înlocuirii pierderilor suferite fie
în bătălii, fie datorită bolilor care se puteau ivi
în ostășime. Lui i-a rămas numai această nădejde
a victoriei, căci împărțise totul prietenilor săi.

Înainte de a se imbarca, el împărțise tot ce se
putea dărui alor săi, ca să rămână neștirbită mă
reția domniei sale. Perdicas însă n-a vrut să pri
mească darurile oferite și-l întrebă pe rege : „Tu
ce ți-ai oprit?“ „Speranța“, răspunse Alexandru

La care Perdiccas îi replică : „Aceasta ne rămîne și nouă, fiindcă luptăm sub steagurile tale !“ Deși puțini au fost cei care l-au imitat pe Perdiccas, totuși Alexandru i-a lăsat în pace pe toți. Cînd regele Macedoniei a fost întrebat unde își ține tezaurul său, el a răspuns : „Tezaurul meu se află la prietenii mei“. Într-adevăr, deoarece Alexandru era convins că întîmplarea joacă un mare rol în desfășurarea evenimentelor, se pare că-și rostuiuse foarte bine bogățiile sale, căci dacă avea să fie învingător, urma să găsească altele mai mari, iar dacă va fi învins, le va pierde și pe ele.

În această vreme se arată plin de dărnicie față de oamenii vrednici și cu însușiri alese, care meritau o soartă mai bună. Puțin a lipsit ca să nu ajungă datorită dărniciiei sale la strîmtoare, dînd locuitorilor ogoare și pămînturi, ba chiar și veniturile pe o perioadă îndelungată de timp. Punea deoparte numai banii necesari războiului și, cum avea puțini bani, îi administra foarte bine. Într-adevăr, la moartea lui Filip, Alexandru a găsit în casă aproape șase sute de talanți și cîteva pahare de aur și argint : în schimb datoriile se urcau cam la cinci sute de talanți. De bună seamă Filip, deși făcuse să crească bogățiile Macedoniei în mod apreciabil, mai ales după ce pusese mina pe minele de aur de la Crenides¹ (el i-a dat numele de Philippi) care îi aduceau un venit anual de o mie de talanți, totuși, prin războaiele dese și prin daniile făcute, tot el secătuisese tezaurul statului. De altfel, Filip făcuse și mari cheltuieli ca să refacă și să împodobească Mace-

---

¹ Oraș grecesc din sudul Traciei macedonene, la est de vărsarea fluviului Struma în golful Strumei (azi Filibedjik). Localitate celebră prin bătălia și victoria lui Cezar asupra lui Pompei.

donia, foarte săracă. Mulți relatează că el la începutul domniei a fost sărac și când a avut un pahar în greutate cam de cincizeci de drahme¹ la culcare îl așeza sub perna capului. Așadar, fiul lui Filip porni război împotriva regelui perșilor care, atunci când se culca, avea sub căpătii în loc de pernă cinci mii de talanți de aur și sub picioare în loc de scăunel trei mii de talanți de argint, păstrați în acest scop în încăperi de dormit, în vreme ce Alexandru adăugase la datoria tatălui său un nou împrumut de peste opt sute de talanți și din care rămăsese abia cu a zecea parte.

Alexandru se spune că a pornit la război în cîntecul din flaut al lui Timotheus, într-o stare de voieșie fără seamăn a ostașilor, fiind siguri de bogățiile barbarilor împotriva cărora duceau războiul. Cu flota navigă pe un lac din vecinătatea muntelui cu numele de Cercinities². Ajunse mai întii la Amphipolis³ și de aci la gura fluviului Strymon⁴. După ce trecu fluviul Strymon, o luă pe lîngă muntele Pangeu⁵ pe un drum care ducea spre Abdera⁶ și Maronea⁷.

De altfel Alexandru hotărîse să mărșăluiască pe malul apei, ca să vină în ajutorul vaselor sale care înaintau prin apropiere, dacă perșii din în-

---

¹ Drahma, monedă grecească, reprezentînd a suta parte dintr-o mină, iar mina a șazecea parte dintr-un talant. Subdiviziunea drahmei era obolul (a șasea parte).

² Lac și munte situat la sârsarea fluviului Struma.

³ Oraș portuar la gura fluviului Struma (la sud de lacul Cercinities).

⁴ Struma de azi.

⁵ Azi Pîrnavi, culme muntoasă la est de vărsarea Strumei în golful cu același nume (Marea Tracică).

⁶ Localitate portuară pe coasta Macedoniei tracice, în fața insulei Tasos.

⁷ Localitate situată pe coasta Macedoniei tracice, la est de Abdera.

timplare ar veni să-i atace, de vreme ce erau stăpînii mărilor. Alexandru dispunea de o flotă neînsemnată, pe cînd adversarii de una puternică în care vasele Ciprului și Feniciei aveau marinari pricepuți în manevrele navale și cu multă experiență. Nu de mult, Macedonia încercase să pună stăpînire pe mări, dar dispunea de vase puține iar aliații săi, dacă i le furnizau, n-o făceau cu bunăvoință. Chiar atenienii, cînd li s-a cerut cîteva trireme, au trimis numai douăzeci, fiindcă oratorii lor le-au spus că e primejdios să le dea multe vase macedonenilor, căci Alexandru le-ar putea folosi chiar împotriva lor. De aici Alexandru se îndreaptă către fluviul Ebru¹ pe care, trecîndu-l ușor, ajunsese în ținutul Paetica din Tracia. Aci, trecînd un alt rîu numit Melas² după douăzeci de zile de cînd plecase din Macedonia, ajunsese la Sestus³, situat aproape de extremitatea continentului, Helespont, în locul unde Asia e despărțită de Europa printr-o strîmtoare îngustă. Într-adevăr, Macedonia e unită cu Tracia și, întrucît are două regiuni care se întind spre răsărit, ea ar atinge Asia dacă n-ar fi despărțită de mare. Helespontul este situat în partea dreaptă, împiedicînd să se treacă dincolo. Apoi Bosforul, al cărui nume întreg este Bosforul tracic⁴, desparte Bizanțul⁵ de Calchedon⁶.

---

¹ Fluviul Marița de astăzi, curge de la nord și se varsă în Marea Tracică (Marea Egee).

² Rîu în Tracia macedoneană, vărsîndu-se în golful cu același nume.

³ Localitate portuară pe coasta estică a Helespontului (Dardanele de azi).

⁴ Strîmtoarea Bosfor de azi.

⁵ Constantinopolul de azi.

⁶ Oraș portuar situat în fața Bizanțului, pe coasta asiatică.

Între aceste strîmtori se află Propontida, care-și mărește spațiul lîngă Bithynia¹, aproape de ținuturile pontice. Mai jos de Bithynia se găsesc Mysia, apoi Frigia și Lydia cu care se învecinează, fiind ceva mai departe de mare. Mai către interiorul Asiei sînt ținuturi vestite prin rodnicia pămîntului și avuțiile lor și unde locuiesc neamuri bogate. În ținuturile din fața Traciei și Greciei își au așezările locuitorii Helespontului, apoi mai departe troienii, cunoscuți prin tragicul lor sfîrșit. Mai jos de aceștia locuiesc eolienii² și ionienii³ de-a lungul țărmului maritim, pe un vast teritoriu al Lydiei. În sfîrșit, urmează Caria⁴, legată cu Dorida⁵ și care în cea mai mare parte este înconjurată de mare și nu dispune de un teritoriu mai puțin întins în interiorul Asiei. În apropiere de aceste ținuturi sînt cîteva insule renumite ca Lesbosul eolian, Chios, Samosul ionian, Rodosul dorian și multe altele, ale căror nume au devenit vestite prin monumentele grecilor. Căci din timpurile vechi grecii ocupau toate aceste ținuturi, trimițînd în dese rînduri coloniști care au rămas acolo. Dar coloniile ajungînd sub stăpînirea regelui perșilor și satrapilor lor, vechea lor libertate s-a transformat într-o sclavie barbară.

---

¹ Regiune situată în nordul Asiei Mici, la sud de Marea Neagră, începînd de la Bosfor.

² Eolia, regiune în Asia Mică, situată de-a lungul litoralului asiatic pînă la golful Eleat, la sud de insula Lesbos.

³ Ionia, regiune în Asia Mică, la sud de Eolia, de-a lungul coastei pînă la sud de Milet.

⁴ Regiune situată la sud și est de Ionia.

⁵ Dorida (de la doriceni, locuitorii ei), regiune de coastă a Asiei Mici, dincolo de Halicarnas, între Ionia și Lydia.

Cînd ajunse la Sestus, Alexandru trimise cea mai mare parte din trupe la Abydos¹ sub comanda lui Parmenio. Abydos este situat pe cealaltă parte a țărmlui. Îi dădu lui Parmenio o sută șaizeci de trireme și multe alte vase pentru transportul aprovizionării. Alexandru cu restul armatei se îndreptă către Eleunte², consacrat lui Protesilaus³, al cărui mormînt era o movilă de pămînt. În jurul mormîntului erau numeroși ulmi de o rară frumusețe. Frunzele crescute pe ramurile ulmilor cu fața spre Troia, cad de îndată ce se crapă de ziuă, pe cînd celelalte frunze rămîn verzi în pomi. Acest lucru ar vrea parcă să amintească — după cum se crede — cumplita soartă a acestui erou care în floarea tinereții fiind, trecuse cu grecii în Asia și fusese prima victimă a războiului troian. Alexandru aduse sacrificii eroului și-l rugă să-i ajute ca să înainteze pe pămîntul dușman sub auspicii mai prielnice, decît a avut el. De aici cu cincizeci de vase mari se îndreptă către Sigeum⁴, un oraș portuar care își luase numele de la greci și care trimise și el o flotă în timpul războiului troian.

Cînd naviga în mijlocul valurilor din Helespont, căci el își conducea vasul său, aduse sacrificii zeului Neptun și nereidelor⁵ un taur, iar zeilor mării le aruncă în mare ca dar o cupă de aur, cu care el făcuse libațiunea. Cînd flota sa ajunse în port,

---

¹ Azi Nagara, oraș portuar grec situat pe litoralul vestic al Helespontului.

² Localitate neidentificată.

³ Erou troian menționat în *Iliada*.

⁴ Localitate portuară situată la intrarea Helespontului.

⁵ Fiicele divinității marine Nereu și ale lui Doris. Erau în număr de cincizeci și locuiau în fundul mării. Cele mai cunoscute nereide erau Thetis, mama lui Ahile și Amfitrite, soția lui Neptun.

Alexandru aruncă pe țărm o suliță și sări cel dinții pe uscat, declarînd că el vrea să cucerească Asia cu sprijinul zeilor printr-un război drept și cinstit. Ordonă să se ridice altare zeilor pe locul unde a debarcat pe țărm : lui Iupiter, ocrotitorul său, Minervei și lui Hercule. Mai dete porunca să li se ridice altare și pe locul din care a părăsit Europa.

IV. Apoi Alexandru porni spre meleagurile unde se mai vedeau urmele vechii Troie. Acolo el cercetă cu de-amănuntul relicvele unor fapte eroice : un cetățean îi oferi lira lui Paris, la gestul căruia Alexandru răspunse : „Nu mă încintă acest instrument al lui Paris care cîntă toate plăcerile vieții ce n-au nici o legătură cu războiul ; dați-mi în schimb lira lui Ahile, cel ce cînta isprăvile atîtor oameni viteji cu aceeași mîină cu care săvîrșea fapte, întrecîndu-i pe toți !“

Și pentru că Alexandru avea o admirație deosebită pentru Ahile, din neamul căruia se mîndrea că-și trage obîrșia, scoțîndu-și veșmintele de pe el, dădu ocol mormîntului împreună cu prietenii săi, îl stropi cu ulei și-l împodobi cu o coroană. Hephaestion puse o altă coroană pe mormîntul lui Patrocle, vrînd să arate că și el se bucură de prietenia lui Alexandru, cum se bucura Patrocle de prietenia lui Ahile.

Între multe cuvîntări pe care le-a rostit Alexandru despre acest erou el a spus că Ahile a fost fericit pentru două motive : mai întii pentru că în viață a avut un prieten adevărat, și în al doilea rînd pentru că, după ce s-a stins din viață, a avut parte de un mare poet. Aduse sacrificii și în

cinstea celorlalți eroi, ale căror morminte se vedeau. Aduse jertfe lui Priam chiar pe altarul lui Iupiter Herceus¹, fie ca să-i îmblânzească pe zeii mani², căci Priam a fost ucis de Pyrrhus³ lângă altarul lui Hercule, fie datorită rudeniei pe care credea că o are el cu troienii, fiindcă Neoptolem a luat în căsătorie pe Andromaca, soția lui Hector rămasă văduvă. Aduse cu multă cucernicie sacrificii zeiței Minerva pentru care avea o deosebită venerație. Își atîrnă armele în templul zeiței și luă de acolo altele, despre care se spunea că sînt de pe vremea războiului troian. Porunci ca aceste arme să fie purtate de o gardă de ostași care mergeau înaintea trupei, ca și cum i le-ar fi împrumutat un zeu prielnic în scopul cuceririi Asiei. Cu aceste arme — zice-se — era înarmat Alexandru la Granicus cînd a luptat împotriva satrapilor. De altfel Alexandru avea preferințe pentru arme arătoase, dorindu-le mai mult ca orice alte podoabe.

Aflu că el se servea de un scut mic strălucitor, de un coif cu creastă acoperită de frumoase pene albe care atîrnau de o parte și de alta a feței și erau foarte mari. Purta o platoșă dublă de în piept. Coiful din fier care fusese făurit de Teofil era atît de strălucitor, încît ai fi crezut că era din argintul cel mai curat. La gît purta o placă de metal împodobită cu pietre prețioase. Era încins cu o sabie foarte ascuțită și călîtă cum nu se poate mai bine ; o făcea și mai prețioasă faptul că, deși

¹ Epitet dat lui Iupiter invocat ca protector al unei case.

² Zeii mani în mitologia romană erau sufletele celor răposați, fiind invocați ca genii protectoare ale familiei cu prilejul unor anumite sărbători, cînd li se aduceau prinosuri. Curtius Rufus nu comite aici o inadvertență istorică decît în ceea ce privește termenii, deoarece și la popoarele tracice exista acest cult al morților.

³ Fiul lui Ahile, numit și Neoptolem.

era construită din fier, pe de o parte nu era prea grea, pe de alta, foarte ușor de manevrat. Peste platoșă mai îmbrăca uneori și o haină militară care se numea pe atunci manta siciliană. Însă nu s-a folosit de toate aceste arme decât ceva mai târziu, căci platoșa de care am vorbit a făcut parte din capturile luate în lupta de la Issos. Cyprius, regele citienilor¹, i-a dat în dar o sabie. Rodienii îi dădură o cingătoare pentru sabie făurită de maestrul Helicon, cu mare faimă între vechii artiști, și care i-o lucraseră cu o deosebită artă. Nu-mi pare rău că am amintit aceste lucruri, pe care scriitorii vechi le-au socotit demne de relatat; de altfel cred că orice faptă sau părere a marilor regi nu sînt fără însemnătate și că stîrnesc plăcere. Armele lui Alexandru, chiar cele care îndeobște erau socotite ușoare, au devenit obiect de venerație de-a lungul vremurilor, încît un roman², după ce cucerise regatul Pontic, și-a împodobit carul triumfal cu mantaua lui Alexandru. Construind un pod peste mare, spre a imita pe Darius și pe Xerxes, un altul l-a străbătut îmbrăcat în platoșa lui Alexandru.

După ce a părăsit templul Minervei, Alexandru s-a îndreptat către Arisbe³, unde erau taberele macedonenilor care veniseră sub comanda lui Parmenio. A doua zi trecu de Percotes⁴ și Lampsacus⁵

---

¹ Citii sau ciprioții, locuitorii insului Cipru.

² Se face aluzie la consulul roman Lucullus, contemporan cu Pompei și Cezar, cînd l-a învins pe Mitridate, regele Pontului, teritoriu din nordul Asiei Mici și sudul Mării Negre.

³ Oraș grecesc în regiunea Troadei.

⁴ Rîu în Troada nordică, vărsîndu-se în Helespont.

⁵ Port în Troada nordică, pe coasta estică a Helespontului.

și se îndreptă către râul Practus care izvorăște din muntele Ida și curge între Lampsacus și Abydus, apoi, făcînd un mic cot către nord, se varsă în Propontida. Lăsînd în urma sa pe Hermotus, regele Alexandru se îndreptă către Colonae¹, oraș așezat în mijlocul ținutului lampsacienilor. După ce toate aceste orașe se supuseră (căci el îi iertase pe lampsacieni), trimise pe Panegoras ca să ia în primire orașul priapienilor² pe care ei îl predau de la sine. Amyntas, fiul lui Arabeus, a primit ordin să se ducă în recunoaștere cu patru pîlcuri de cercetași călări, dintre care un pîlc era format din ostași din Apollonia³, pe care îi comanda Socrates, ca să facă recunoașterea terenului, căci dușmanii nu erau departe și se pregăteau de război cu deosebită grijă.

În fruntea perșilor era Memnon, un comandant foarte priceput în arta militară. Acesta stăruia din răsputeri pe lângă ai săi să se retragă luînd orice ar putea fi de folos dușmanilor, apoi să distrugă totul în urma lor, iar iarba de pe cîmp s-o calce cu copitele cailor ; să se dea foc satelor și orașelor și să nu rămînă decît pămîntul gol. Macedonenii au adus hrană numai pentru o lună și după o lună vor trăi din prădăciuni. Dacă li se va tăia orice puțință de a se aproviziona, ei se vor retrage în scurt timp și în felul acesta, toată Asia va fi salvată numai cu mici pierderi. Este dureros acest leac, dar

---

¹ Localitate situată în Troada, la est de Lampsacus.

² Populația orașului Priapus, localitate portuară din nordul Troadei, pe coasta Propontidei (azi Karaboghd).

³ Oraș macedonean, situat pe coasta golfului Strymonic, la est de Amphipolis. Existau mai multe orașe cu numele acesta.

în toate împrejurările, cînd primejdia e aproape oamenii prevăzători fac ca marile primejdii să fie înlăturate cu pagube mai mici. Ei procedează întocmai ca medicii care, atunci cînd constată că o parte a corpului e suferindă și că răul amenință să se răspîndească peste tot, taie mădularul bolnav ca să se asigure sănătatea întregului trup. Îndeobște perșii nu recurg la asemenea mijloace trecînd cu vederea exemplele din trecut. Odinioară regele Darius a pustiit el însuși aceste cîmpuri și orașe, pentru ca sciții care aveau de gînd să treacă pe aici să nu găsească nimic. Căci dacă vor să dea lupta, totul depinde de noroc. Dacă perșii vor fi alungați de aici, Alexandru va cuceri aceste regiuni. În schimb, dacă perșii vor fi învingători, nu vor avea nimic de cîștigat.

Pe Hércule ! să nu se treacă cu vederea tăria falangei macedonene, pe care zadarnic o va înfrunta pedestrirea persană, deși superioară numericeste. Apoi, la macedoneni prezența regelui contribuie foarte mult la izbîndă, căci ostașii, care luptă în fața lui sînt însuflețiți de nădejdi, rușine și glorie. Toate aceste virtuți le au macedoneni. Perșilor le lipsește Darius. Nimeni nu stă la îndoială că e mai folositor să te lupți în țară străină decît în țara ta. Dacă își vor însuși sfatul său, vor trage numai foloase ; acum să se gîndească dacă e bine să invadeze sau nu Macedonia.

Discursul lui Memnon n-a plăcut nici unui comandant. „Această propunere — spuneau ei — poate să fie bună pentru Memnon, rodianul, căruia îi convine să prelungească cît mai mult războiul, ca să primească multă vreme onoruri și ajutoare bănești de la rege. Dar e rușinos lucru să trădăm popoarele supuse care și-au încredințat soarta lor în mîinile noastre, și nici nu ne-am putea

dezvinovăți față de rege, care ne-a dat ordinul să purtăm războiul !”

Într-adevăr Darius, cînd a auzit că Alexandru vine din Macedonia, a trimis scrisori tuturor prefectilor săi, dîndu-le ordin să pedepsească cu biciul sminteala copilărească a fiului lui Filip, ca să-i aducă aminte de vîrsta și de situația lui ; apoi să-l îmbrace într-un veșmînt de culoarea purperei și să-l trimită legat cît mai repede la dînsul. Să scufunde vasele cu marinari cu tot, iar pe ostașii lui Alexandru să-i ducă în surghiun pînă la marginea cea mai îndepărtată a Mării Roșii. Orbit de trufie, Darius era foarte sigur de viitorul său și, nebănuind soarta ce-l aștepta, uita de tot că oamenii nu sînt atotputernici. El era încredințat că-și trage obîrșia din rîndurile zeilor și că puterea sa este deopotrivă cu a zeilor, nesocotind legenda că regii perșilor se trag din Perseu ¹, fiul lui Iupiter care și-a dat numele perșilor. Puțin mai înainte poruncise să se scrie atenienilor o scrisoare plină de îngimfare, în care le spunea că, de vreme ce vor mai degrabă prietenia macedonenilor și nu pe a sa, de aici înainte să nu-i mai ceară aur, căci dacă vor mai cere, el nu le va mai da.

V. Alexandru, care înainta mereu, ajunsese într-o regiune pe care regele perșilor o dăruise lui

---

¹ Erou mitic de origină argiană, fiul lui Danae, fiica regelui Etiopiei, Acrisius și a lui Zeus care s-a unit cu ea preschimbând într-o ploaie de aur. A tăiat capul Gorgonei ai căror ochi aveau puterea să împietrească pe oricine îi vedea și a salvat-o pe Andromeda de un monstru, căsătorindu-se cu ea. Și-a scăpat apoi mama din mîinile Iranului Polydeetes, împietrindu-l cu ajutorul Gorgonei.

Memnon. El dădu ordin să nu se facă vreo stricăciune și să fie cruțați și locuitorii, și roadele pământului. Prin această purtare voia să-l asigure de prețuirea lui pe acest comandant, singurul pe care nu-l disprețuia, chiar în ipoteza că nu-l va putea atrage de partea sa. Unii macedoneni se mirau de mărinimia regelui lor față de cel mai înverșunat dușman al macedonenilor și spuneau că el trebuie doborât de îndată ce-l vor avea în mână, iar între timp nu trebuie scutit de nici o lovitură. Alexandru le răspunse astfel : „E mai bine să cîștigăm un om prin binefaceri și să ni-l facem din dușman prieten, căci el va lupta pentru noi cu aceeași vitejie și pricepere“.

Alexandru ajunsese în cîmpiile Adrasteii¹ prin care curge impetuos riul Granicus. Acolo, întorcîndu-se unii cercetași plecați cu Hegelochus ca să facă recunoașterea terenului, aceștia au adus vestea că perșii sînt instalați în ordine de bătaie pe malul celălalt al rîului. Alexandru întîrzie puțin pentru a se consfătui cum să se treacă riul și convocă pe toți comandanții armatei. Pentru mulți trecerea unui rîu atît de adînc li se părea o încercare îndrăzneată și fără perspectivă de reușită, mai ales că malul înalt era foarte greu de atins și de ocupat de atîtea mii de călăreți și pedestrași. Erau unii care spuneau că luna Desius (adică luna iunie în care se găseau) este neprielnică pentru macedoneni.

Alexandru nu se temea de vreo primejdie, dar nu disprețuia superstițiile, căci își da seama cît de puternică este în mințile unor oameni simpli influența religiei, orcît de neîntemeiată ar fi fost aceasta. Atunci declară că luna Desius se va chema

---

¹ Cîmpia din bazinul rîului Granicus în Troada nordică. Granicus se varsă în Marea Marmara.

tot Artemisius, numele lunii precedente și, ca să liniștească spiritele înfricoșate, îl vesti în taină pe Aristander (care tocmai aducea jertfe zeilor ca să prevestească o trecere norocoasă a râului) și-l îndemnă să scrie cu o anumită licoare niște litere inversate pe mîna cu care trebuie să ridice măruntaiele calde încă ale animalului sacrificat, pentru ca acestea să apară scrise cum trebuie pe ficatul victimei : tîlcul inscripției urma să fie că zeii acordă biruință lui Alexandru.

Răspîndindu-se faima acestei minuni, sufletele tuturor se umplură de nădejde, încît fiecare spunea în gura mare că nu trebuie să se mai îndoiască de nimic după această chezășie a sprijinului zeilor. Înduplecați prin această stratagemă, ostașii lui Alexandru credeau că victoria fără doar și poate va fi a lor. Convins că trebuie să profite de avîntul ostașilor săi la luptă, regele trecu trupele deîndată pe celălalt mal, deși Parmenio îl sfătuiseră să mai aștepte măcar o zi (căci o mare parte a zilei trecuse). La această propunere, Alexandru răspunse cu o ironie la adresa lui Parmenio, zicînd : „Helespontul ar roși de rușine dacă ar ști că, după ce am trecut peste el, acum șovăim înaintea unui rîu !“

Treisprezece pîlcuri de cavalerie trecură împreună cu regele, luptîndu-se cu valurile rîului. Dar înainte de a pune piciorul pe pămîntul zdrăvăn și de a reface rîndurile răvășite în timpul trecerii rîului, cavaleria persană se năpusti asupra lor din toate părțile și-i supuse unei presiuni puternice pe macedoneni. Așadar perșii, neținînd seamă de sfatul lui Memnon, s-au hotărît să lupte (căci Arsites, satrapul Frigiei, declarase că el nu va îngădui să se dea foc nici unei colibe din ținu-

tul său și de părerea lui au fost și ceilalți) și au venit cu o sută de mii de pedestrași și douăzeci de mii de călăreți și și-au așezat tabăra pe malul râului Granicus, ca să folosească râul ca un puternic obstacol care îi închidea lui Alexandru poarta către inima Asiei.

Cînd perșii aflu de sosirea lui Alexandru, își rînduiau așa fel cavaleria pe care se bizuiau în primul rînd, încît pe Memnon cu fiii săi și pe persanul Arsanes îi așezară în fața aripii drepte a macedonenilor pe care o comanda regele însuși, căci Parmenio comanda aripa stîngă. Arsites se afla în același flanc cu Memnon, cu cavaleria auxiliară a păflagonilor. Spithridates, ginerele regelui Darius, era în fruntea trupelor de rezervă alături de fratele său Rhoesace, satrapul Frigiei și Ioniei, însoțit de cavaleria hircanilor¹. La aripa dreaptă două mii de ostași mezi și tot atîția bactrieni² îl urmau pe Rheomitres. Pharnaces, fratele reginei Arbupales și nepotul lui Artaxerxes, din neamul lui Darius, comandau centrul armatei, împreună cu Mithrobarzanes guvernatorul Cappadociei³, Nifates și Petanes, Arsaces și Atizyes li se alăturară acestora cu pîlcuri de cavalerie aparținînd diferitelor noroade.

Toată această armată puternică prin efectivele sale și care avea de partea sa și avantajul terenului se năpusti vitejește asupra vrăjmașului, încît înclăștarea deveni năprasnică. În cea mai mare

---

¹ Hircania, regiune situată la sud și est de Marea Caspică.

² Bactriana, vast teritoriu situat la nord de Munții Hindu-Kuș, între Sogdiana, Aria, Margiana și Paropamisadae.

³ Regiune situată între Marea Neagră și extremitatea estică a Mediteranei, între Cilicia, Armenia și Frigia.

primejdie era regele Alexandru pe care mai toți îl cunoșteau după armele și faptele sale eroice, după comenzile pe care le da și asupra căruia se îndreptau mai mulți perși ca să-l atace. Într-adevăr, în toiul luptei o suliță străpunsese o cută a platoșei de metal a lui Alexandru, fără a-l răni. Cînd însă fu atacat de Rhoesace și Spithridates, cei mai viteji comandanți persani, se dezlănțui o luptă pe viață și pe moarte : cu acest prilej Alexandru și rupse lancea în platoșa lui Spithridates ; cînd puse mîna pe sabie ca să încerce să repete lovitură, fratele lui Spithridates veni călare și-l atacă pe neașteptate cu o sabie persană, lovindu-l cu atîta putere dintr-o latură, încît despică creasta coifului lui Alexandru și o parte din penaj, iar tăișul sabiei ajunsé chiar pînă la părul regelui. Repetînd lovitură cu care îi spărsese coiful lui Alexandru, acesta rămăsese cu capul descoperit. Spithridates se pregătea să descălece pentru a-l ataca din nou. Atunci Clitus, văzînd pericolul în care era regele, interveni și se năpusti năprasnic asupra acestuia și cu o lovitură de sabie făcu să cadă la pămînt brațul barbarului cu sabie cu tot.

Alexandru îl doborî cu sabia pe Spithridates. Totuși, perșii luptară cu curaj pînă cînd, uluiți de moartea atîtor comandanți — căci pieriseră foarte mulți — văzînd că și falanga macedoneană a trecut riul, călăreții se puseră pe fugă. Nici pedestri-mea persană n-a rezistat mult timp în linia de bătaie. Încredințați că toată cavaleria lor este destul de puternică pentru a-l zdrobi pe vrăjmaș, perșii se gîndeau mai mult la prăzi decît la luptă ; de aceea, surprinși de victoria macedonenilor, ceea ce a urmat a fost mai degrabă un măcel al celor prinși decît o luptă.

Însă trupele de mercenari de sub comanda lui Omareș, așezate pe o colină, se apărau vitejește, fiindcă acesta se împotriva atît predării cît și primirii unor anumite condițiuni. În încăierarea cu acesta au căzut mai mulți macedonenii decît pieriseră în lupta cu cavaleria inamică. Chiar și regele Alexandru care lupta în primele rînduri a fost amenințat de o mare primejdie, căci calul pe care călărea a fost ucis de un persan, străpuns fiind de sabia acestuia. Mîniat de împotrivirea întîlnită, Alexandru îl înconjură pe dușman cu cavaleria sa și apoi cu falanga, și-i hăcui pe persani, făcînd un măcel cumplit în rîndurile lor ; au scăpat cu viață numai vreo două mii de persani, care s-au predat. Cu totul din rîndurile persanilor au căzut douăzeci de mii de pedestrași și două mii de călăreți. Au fost luați cam tot atîția prizonieri. Dintre comandanți au scăpat cu fuga Memnon împreună cu Arsaces, Rheomitres și Atizyes. Ceilalți au murit datorită rănilor, luptînd vitejește. Arsites și-a căutat scăparea în Frigia și, fie de rușine, fie de părere de rău că el a fost, pe bună dreptate, pricina acestui dezastru, și-a curmat singur viața.

Alexandru a pierdut puțini ostași în această luptă, cam treizeci de pedestrași și șaptezeci și cinci de călăreți, în schimb pe cei mai viteji. De aceea pentru a le demonstra tuturor că oricare ar fi sfîrșitul războiului, vitejia se va bucura întotdeauna în ochii lui de cuvenita răsplată și cinstire pentru obținerea victoriei, Alexandru îi copleșește cu daruri pe toți ostașii săi, împărțindu-le prăzile capturate de la perși, iar celor morți le face o înmormîntare măreață, îngropîndu-i cu armele lor și alte podoabe militare ; pe părinții lor și pe copiii macedonenilor căzuți i-a scutit de dajdii către

stat. Pe răniți i-a tratat cu o deosebită grijă ; însuși regele umbla din cort în cort ca să cunoască personal situația ; el cerceta pe fiecare grav-rănit chiar dacă făcea parte din rîndurile ostașilor simpli și răsplătea prin daruri, laude și distincții victoria lui, făgăduindu-i recompense și mai mari. Această mărinimie i-a făcut pe toți să fie credincioși regelui și nici unul n-a șovăit să se jertfească pentru cel care nu admitea ca în viață ai săi să fie săraci și după moarte lipsiți de onoruri. Îndeosebi aduse cuvenitele onoruri celor douăzeci și cinci de călăreți din rîndurile escadronului de „prieteni“ care și-au dat viața luptînd într-un loc neprielnic, fiind copleșiți de numărul uriaș al perșilor. Dădu ordin ca numai sculptorul Lisip, cel mai vestit artist al epocii sale, să facă statui ecvestre de bronz în amintirea lor. Statuile au fost așezate în orașul Dium din Macedonia. După multă vreme, cînd regatul Macedoniei a fost desființat, statuile au fost transportate de Q. Caecilius Metellus¹ la Roma.

Victoria se datorește în primul rînd regelui Alexandru. El își rînduise armata în linie de bătaie cu multă măiestrie, observase natura terenului, trecuse trupele peste fluviu nu de-a dreptul, ci în diagonală, ca nu cumva cînd vor ieși din apă perșii să le atace deîndată. Cînd ostașii săi erau într-o situație critică, Alexandru a făcut să le crească avîntul prin vorbele sale de îmbărbă-

---

¹ Praetor, consul, proconsul, censor (mort în 105 î.e.n.), supranumit Macedonicus, cel care în urma războiului cu Macedonia și Grecia a desființat statul macedonean în 146 î.e.n., transformîndu-l în provincie romană. A construit un celebru portic și două temple dedicate lui Iupiter și Minervei, pe care le-a împodobit cu statui și sculpturi aduse din Macedonia și Grecia.

tare, spunându-le că măcar o dată să-l mai atace pe vrăjmaș cu strășnicia lor obișnuită. De altfel și prin vitejeștile sale acțiuni Alexandru a fost la înălțime : pe mulți i-a ucis cu lancea, pe alții cu sabia, iar persanii care se năpustiseră asupra sa ca să-l atace au fost cei dintii care au fugit. Chiar hotărârile sale, în aparență temerare, dovedeau mai multă judecată decît îndrăzneală. Dar pentru că macedonenii aveau să lupte cu un adversar cu forțe proaspete și mult superior numericeste, el s-a străduit să-și întărească trupele chiar cînd ajunseseră într-o situație disperată, căci o dată rînduite în fața rîului și fără nici o posibilitate de a scăpa prin fugă, singura măsură care le mai rămăseseră pentru a se salva era dobîndirea biruinței. Tesalienii care constituiau grosul cavaleriei macedonene în ziua aceasta s-au încununat cu nimbii unei mari glorii, dar și ceilalți și-au făcut datoria, mai ales călăreții, căci această luptă a fost cîștigată în primul rînd de cavalerie, deoarece pedestrașii se retrăseseră.

Apoi Alexandru ordonă să fie îngropați cei mai de seamă din rîndurile perșilor și toți mercenarii greci, care căzuseră doborîți de macedoneni. Pe cei care-i prinsese vii, a poruncit să fie trimiși în închisorile din Macedonia, fiindcă s-au împotrivit hotărîrii comune a grecilor și au luptat în rîndurile dușmanilor, pentru ca patria lor să fie subjugată de barbari. În schimb a lăsat liberi pe tebani care, după ce orașul lor fusese ruinat și ogoarele distruse de macedoneni, fuseseră împinși mai degrabă de disperare la luptă decît din dorința de a purta război, căci după atîtea lovituri îndurate de acești oropsiți ura la Alexandru se transformase în milă. După aceasta Alexandru alege trei sute de scuturi și le trimise Minervei din Atena cu o

frumoasă inscripție : „Alexandru, fiul lui Filip și toți grecii, afară de spartani, trimit acest dar din trofeele capturate de la locuitorii barbari din Asia“.

Făcu acest gest căci, aducându-le grecilor dovezile victoriei, el se gîdea că ei vor fi mai supuși în alte împrejurări și critică trufia spartanilor care se rupseseră de majoritatea grecilor și se lipsiseră de laurii izbînzii în acest război. N-a uitat nici pe mama sa pentru care Alexandru a avut întotdeauna un deosebit cult. I-a trimis, din trofeele capturate de la cei bogați, vase de aur și argint, stoffe de purpură și alte lucruri prețioase.

VI. După bătălie Alexandru se reîntoarce la Troia și mulțumi zeiței Minerva care l-a ajutat să întreprindă acest război atît de primejdios, potrivit semnelor prevestitoare. Într-adevăr, puțin mai înainte, după ce ajunse la Troia, în urma traversării Helespontului, cum am istorisit mai sus, el a văzut înaintea templului Minervei o statuie a unui cavaler călare, trîntită la pămînt. Ea îl înfățișa pe Ariobarzanes care odinioară fusese satrapul Frigiei. Aristander tălmăci acest fapt ca o prevestire, spunîndu-i lui Alexandru că el va obține în curînd o strălucită biruință cu cavaleria sa, și nu departe de Frigia, în care luptă va doborî cu mîna sa pe un mare comandant al dușmanilor. Lupta n-a contrazis prezicerile prorocului, căci Spithridates, doborît de sabia lui Alexandru, i-a întărit prezicerea. De aceea el împodobi cu multă grijă acest templu cu obiecte prețioase, dar pentru că Troia nu se deosebea mult de un sat oarecare. îi dădu numele de orașul Ilion. Ca să-și păstreze

cu demnitate acest strălucit nume, însărcină oameni care să aibă grija să reconstruiască și să mărească Troia și dispuse să fie socotit oraș liber și scutit de orice sarcini. Când a văzut că templul zeiței este prea mic și în paragină, pentru eternizarea locului se preocupă de construirea unui templu măreț. Dar pe când nutrea acest plan măreț, l-a răpit moartea, iar urmașii săi nu i-au mai adus la îndeplinire planul.

Această biruință i-a deschis însă regelui poarta spre întreaga Asie de la Eufrat pînă la Munții Taurus¹. Îngrozite de această neașteptată înfrîngere în care își pierduseră nu numai trupele, ci și comandanții lor, popoarele nu mai aveau altă cale de așteptat în generozitatea învingătorului și de aceea se străduiau să-l cîștige de partea lor printr-o grabnică supunere. Încredința lui Calas, comandantul tesalienilor, guvernarea Frigiei pe care Arsites, prin sinuciderea sa, o lăsase fără conducător. Multe populații care își aveau așezările pe lîngă munți, au coborît și s-au predat cu tot ce aveau regelui Alexandru. El îi luă sub ocrotirea sa și-i trimise la vetrele lor. Iertă populația zeliților, fiindcă el știa că au fost constrînși de perși să lupte împotriva sa. Impuse tuturor aceleași dări pe care obișnuiau să le plătească lui Darius. După aceea a supus la plata acestui tribut, fără excepție, toate populațiile din Asia care i s-au închinat lui. El știa că orice stăpînire străină nu este iubită, chiar dacă se dovedește mai blîndă decît a unui rege băștinaș, iar dacă la vechile dări se adaugă altele noi, ea devine de nesuportat. De aceea cînd cineva îi spuse că ar putea să perceapă dări cu

---

¹ Șir de munți care încep din Licia, se continuă în Podișul Anatoliei și străbat partea meridională a Asiei Mici.

mult mai mari de la un imperiu atât de întins, el îi răspunde : „Nu-mi plac grădinarii care în loc să culceagă frunzele legumelor, taie planta din rădăcină“. Alexandru a aflat că oraşul Dascyleum¹ este apărat de o garnizoană a perşilor. A trimis acolo pe Parmenio, pe care locuitorii l-au primit deîndată, deoarece când au auzit că au sosit macedonenii, perşii au fugit. Alexandru s-a îndreptat apoi către Sardes², capitala tuturor oraşelor cărora regii persani le dădură porunca să se supună satrapilor persani din regiunile maritime.

Alexandru nu se depărtase mai mult de şaptezeci de stadii de oraş, când Mithrenes, pe care Darius îl însărcinase cu apărarea cetăţii Sardes, capitala Lydiei, îi ieşi în întâmpinare întovărăşit de locuitorii de frunte, ca să-i predea oraşul, fortăreaţa şi bănetul păstrat acolo. Alexandru primi solia lor cu bunăvoinţă şi plecă spre râul Hermus³, aflat la o depărtare de douăzeci de stadii de oraş. Aşezându-şi acolo tabăra, trimise pe Amyntas, fiul lui Andromenes, să ia în primire o cetate care se preda. Această cetate era aşezată pe o măgură înaltă, la care nu se putea ajunge prin nici o parte şi care ar fi rezistat în faţa oricărui atac, chiar dacă n-ar fi fost împrejmuită cu ziduri, metereze şi parapete şi ar fi putut fi cucerită numai după un asediu îndelungat. Bucurîndu-se de norocul lui, căci îl frământase foarte mult cucerirea acestei cetăţi întărite, care n-ar fi capitulat decît după o lungă impresurare şi acum văzîndu-se scăpat de

---

¹ Oraş portuar în Bithynia, pe coasta sudică a Propontidei Marmara (azi Vaskili).

² Străvechi şi important centru economic şi politic grecesc situat la est de Smirna (Asia Mică), capitala Lydiei.

³ Rîu care curge de la vest spre est şi se varsă în Mediterana în golful cu acelaşi nume.

această povară, hotări să înalțe un templu lui Iupiter Olimpicul în acel loc. Pe cînd el cerceta cu grijă ca să găsească locul cel mai potrivit pentru construirea templului, deodată s-a dezlănțuit o furtună însoțită de o ploaie atît de abundentă, încît a umplut cu apă o parte a fortăreței acolo unde fusese cîndva palatul regilor Lydieni. Încredințat că înșiși zeii și-au desemnat locul consacrat, Alexandru dădu ordin să se zidească templul acolo.

Apoi lăsă comanda fortăreței în sarcina lui Pausanias, unul din cohorta prietenilor săi devotați, dîndu-i în ajutor pe agrieni. Pe celelalte trupe ale aliaților le-a trimis sub conducerea lui Calas și Alexandru, fiul lui Aeropus, în satrapia lui Memnon. Pentru strîngerea dărilor însărcină pe un oarecare Nicias. Pe Asandru, fiul lui Philotas, l-a trimis în Lydia, ale cărei hotare se întindeau pînă la satrapia lui Spithridates. I-a dat în acest scop călăreți și cîteva cohorte de ostași ușor înarmați, cît a găsit el cu cale că sînt îndestulătoare deocamdată. Lydienilor le-a îngăduit să se folosească nestingheriți de legile lor. Și fiindcă știa că locuitorii din Sardes sînt adepții cultului Dianeii pe care o numesc Celaenes, aprobă ca templul să aibă drept de azil. Pe trădătorul Mithrenes l-a tratat cu cîntea cuvenită, pentru ca pilda lui să-i convingă și pe alți satrapi să-l trădeze pe Darius. După cîtva timp l-a însărcinat să îndeplinească funcția de guvernator al Armeniei. În cetatea Sardes s-au găsit scrisori unde erau trecute între altele și sumele pe care satrapii perșilor le plătiseră grecilor, ca să-i convingă să lupte împotriva macedonenilor. Aici află că Demostene primise în acest scop mari sume în statere de aur și că scrisorile lui se păstrau acolo. Dar fiindcă făcuse pace cu atenienii, Alexandru hotări să treacă cu vederea această situa-

ție. Însă se gîdea că trebuie să ia măsuri împotriva atitudinii lui Demostene, ca să-i țină pe atenieni sub ascultare, căci răzvrătirea acestora avea să coaleză întreaga Grecie împotriva sa. Nu i s-a părut altul mai potrivit ca Phocion¹ pentru deosebita credință și cinste și pentru virtuțile lui statornice. Sărăcia pentru el era o onoare. Așa l-a cunoscut pe Phocion la început, cînd era nevoie de un asemenea om. Apoi mai admiră sufletul mare și vitejia lui dovedită în multe împrejurări după căderea imperiului lui Darius, cînd Alexandru devenise așa de mîndru, încît nu mai socotea pe nimeni vrednic să-i mai adreseze cuvîntul „salut“. Cu toate acestea se știe că a acordat această cinste deosebită numai la două persoane, și anume lui Antipater și lui Phocion.

Se știe că Alexandru i-a trimis într-o zi lui Phocion un dar de o sută de talanți. Apoi îi dădu voie să-și aleagă unul din patru orașe cunoscute ca : Cius², Eleea³, Mylassa⁴ și Gergithus⁵; în locul ultimului oraș unii pun Patara⁶. Însă Phocion nu primi nici unul din aceste favoruri. Dar ca să nu pară că disprețuiește prietenia unui rege atît de puternic, ceru ca sofistul Echekratides, Athenodor din Insula Imbros⁷ Damarat și Sparton din Rodos, ținuți sub pază în cetățuia din Sardes, să fie puși

---

¹ Orator și general atenian, contemporan cu Demostene, partizanul păcii cu Filip al II-lea, convins că Atena nu poate ține piept Macedoniei.

² Oraș în Bithynia.

³ Port situat pe coasta Golfului Eleat (Asia Mică), la sud de Pergam.

⁴ Localitate în Caria, la nord de Halicarnas, azi Melissos.

⁵ Localitate în Troada, la nord-est de Troia (azi Tșan).

⁶ Localitate în Licia (azi Furnes).

⁷ Insulă în Egee, situată la nord de Insula Lemnos.

în libertate. Această măsură fu adusă la îndeplinire fără întârziere. Alexandru porni apoi spre Efes ; căci cei care erau însărcinați cu apărarea acestui oraș, auzind de prăbușirea perșilor, au plecat cu două dintre corăbiile efesienilor.

Între aceștia erau și Amyntas, fiul lui Antiochus, care fugise din Macedonia, fără să fi suferit vreun neajuns ; dar fiindcă se temea de rege și fiindcă îl ura pe Alexandru, nici acesta nu putea rămâne nepăsător. După patru zile de când plecase din Sardes, Alexandru intră în Efes. Aci readuse pe surghiuniții care fuseseră alungați în mod abuziv de conducerea oligarhică, institui republica și o încredință poporului. Poporul stăpîn pe libertatea dorită de atîta timp ceru să fie pedepsiți cei care îl chemaseră pe Memnon, prădaseră templul Dianei, distruseseră statuia lui Filip și pricinuiseră stricăciuni monumentului ridicat în cinstea lui Heropytus, așezat în for ca liberator al orașului. Dintre aceștia, Pelagon și fratele său Syrfax, precum și verii lor au fost ridicați din templul în care își căutaseră refugiul și au fost deîndată uciși cu pietre. Și pentru că se săvîrșeau mereu fără-delegi, atacuri și samavolnicii, Alexandru opri poporul să-și mai descarce mînia și interzise să mai cerceteze cineva aceste lucruri ori să-și mai manifeste cineva revolta. Prin aceste măsuri fură salvați fruntașii și cei mai bogați oameni ai orașului, căci sub pretextul unei crime adevărate sau ticluite, averile și demnitatea lor ar fi căzut pradă urii și lăcomiei populației.

În acest timp locuitorii din Magnesia¹ și cei din Tralles² trimit soli la Alexandru ca să se su-

¹ Oraș din Ionia, situat la sud-est de Efes, vestit prin înfrîngerea lui Antioch cel Mare de către frații Scipioni.

² Localitate în Caria, la est de Magnesia.

pună lui. El dădu ordin lui Parmenio să trimită acolo cinci mii de pedestrași și două sute de călăreți. De asemenea trimise pe Alcimalus cam cu același număr de trupe în jurul orașelor colicilor și ionicilor, care erau supuse perșilor și-i sfătui și pe unul și pe altul să desființeze stăpînirea oligarhilor și să se introducă peste tot republici democratice. Într-adevăr, Alexandru aflase că poporul prefera acest sistem de guvernare și de aceea barbarii persani puseseră la cîrma statului tirani, ca să-l țină în frîu.

În zilele în care Alexandru a făcut popas la Efes ca să se mai odihnească după atîtea griji, se ducea descori în atelierul lui Apelles, vrînd ca numai penele lui să-i picteze portretul. Atît de mult l-a iubit pe Apelles, încît Alexandru, simțind că artistul s-a îndrăgostit de cea mai iubită femeie a sa, regele i-a dăruit-o lui. Ea se numea Pancasta și era din Larissa, oraș de seamă din Tesalia și regele ținea la ea foarte mult și pentru că era deosebit de frumoasă și pentru că era cea dintîi femeie pe care o plăcuse ca tînăr. Ținînd seama de noblețea sufletească a lui Alexandru, nu se cuvine să amintim ori să credem că în atelierul lui Apelles Alexandru ar fi vorbit vrute și nevrute și că ar fi fost oprit o dată de Apelles printr-o glumă mușcătoare. De altfel, asemenea vorbe nu se potrivesc cu măreția unui rege atît de strălucit și cu modestia pictorului care nu era nici redus la minte, nici neștiutor. Cît privește pe Alexandru, el sudiase de mic copil artele frumoase căroră, deși nu s-a dedicat de loc, nu înseamnă că nu știa să le aprecieze cum se cuvine.

Mai aproape de adevăr este această versiune pe care o relatează unii. Se spune că la Apelles locuia un preot al zeiței Diana din Efes care se

numea Megabyzos și Apelles i-ar fi spus acestuia:
„Cit timp taci și nu vorbești, aurul și purpurul
cu care ești îmbrăcat fac să îți se aducă cinstirea
din partea mulțimii, dar când vorbești de lucrurile
pe care nu le înțelegi, rid de tine pînă și copiii
care amestecă culorile pe paletă!”

În Efes, Herostrat dăduse foc unui templu ce
lebru, cum am mai spus, și atunci efesienii începu-
reconstruiau cu cea mai mare atenție și cu foarte
multe cheltuieli. Vrînd să vină în sprijinul zeilor
lui lor, Alexandru a dat ordin ca tributul pe care
efesienii obișnuiseră să-l plătească perșilor să-l
dea zeiței Diana. Recunoscînd acestui templu
dreptul de azil care, zice-se, încă din vechime
fusesse respectat chiar de către Bachus și Hercu-
cule. Mări spațiul templului astfel încît să aibă
un stadiu și în lungime și în lățime.

După ce pacifică toată Asia, scrisese efesienilor
că el le va înapoia toate cheltuielile făcute pen-
tru construcția templului și le va da de la el tot
ce trebuie pentru a-l termina și să mări, dar să
menționeze și numele lui în inscripția templu-
lui, după ce va fi restaurat. Dar efesienii se împo-
triviră. Cum însă în acel timp era primejdios
să refuzi ceea ce cerea Alexandru, împuternici-
tul lor recurse la lingușire, știind că Alexan-
dru se lăsa ușor cîștigat. El spuse că nu se cu-
vine ca un rege care a ajuns în culmea gloriei,
să consacre ceva zeilor, cînd el însuși este zeu și
că oamenii aduc aceste onoruri numai unei ființe
mai puternice. Aceasta a fost singura discuție
între cel mai mare rege și împuternicitul acestui
oraș, în privința dobîndirii gloriei. Efesienii au
obținut tot ce au dorit. Au preferat totuși să se
lipsască de marile sume de bani făgăduite decît

să admită să existe în templul lor o inscripție chiar cu numele unui rege. Se poate socoti cât de mari au fost cheltuielile în această privință dacă numai un singur tablou pe care ei l-au dedicat, a costat douăzeci de talanți de aur. Tabloul îl reprezenta pe Alexandru ținând trăsnetul în mână — și a fost lucrat de Apelles cu o artă inimitabilă, folosind numai patru culori pentru a-l face cât mai admirat de oamenii pricepuți.

VII. În acest timp locuitorii Smyrnei¹ au fost readuși în orașul lor ca să refacă vechea splendoare a orașului, căci timp de patru sute de ani de când lydienii au distrus vechea Smyrnă, ei și-au stabilit așezările când într-un sat, când într-altul. Sub imboldul unui vis pe care-l avusese, Alexandru reconstrui orașul Smyrna la douăzeci de stadii departe de așezarea vechiului oraș. Când Alexandru avea mai puțin de lucru, venea aici ca să se odihnească, visînd. Din întimplare odată, obosit fiind, a adormit la poalele muntelui Pagus². În timpul somnului i se păru că aude pe zeița Nemesis, care avea templul în apropiere, că îi poruncește să întemeieze în același loc un oraș și să-i aducă acolo pe locuitorii din Smyrna. Acest lucru l-a confirmat și oracolul lui Apolo din Claros³ pe care locuitorii, consultîndu-l, zeul le-a făgăduit că schimbarea locului le va aduce propășirea. Astfel temelii noului

---

¹ Oraș portuar al ionienilor situat pe malul Golfului Hermus (azi Izmir).

² Munte situat în apropierea Smyrnei.

³ Oraș din Ionia unde se afla un templu celebru al lui Apolo.

oraș s-a pus din ordinul regelui Alexandru, iar Antigonus se bucură de gloria de a-l termina atunci când Alexandru i-a dat această însărcinare puțin timp după ce i-a încredințat guvernarea Lydiei, Frigiei și a altor ținuturi învecinate.

În Golful Smyrnei locuiesc cei din Clazomene¹ pe teritoriul îngust care se întinde în mare cam aproape șaiszeci de stadii formind un fel de peninsulă. Partea opusă a istmului, față în față cu Clazomene, e ocupată de orașul Teos². În partea cea mai depărtată a golfului se află orașul Erythrae³, vestit pe atunci pentru darul femeilor de a prevesti viitorul. Lângă acest oraș se găsește un munte foarte înalt cu numele de Mimas⁴, situat în fața Insulei Chios, care apoi își îndulcește panta treptat-treptat, terminându-se într-o cîmpie nu departe de locul ocupat de orașul Clazomene.

Cercetînd natura terenului, Alexandru hotărî ca, tăind în două istmul, să despartă peninsula de continent astfel ca Erythrae și muntele Mimas să fie înconjurate de mare și să unească golful de sus cu cel de jos. Din toate acțiunile sale însă aceasta n-a izbutit, pe cînd celelalte au fost toate încununuate de succes. Probabil că la aceasta a contribuit și vrerea zeilor care nu permit muritorilor să schimbe înfățișarea pămîntului așa cum i-a dat-o natura, cum s-a văzut și la alții care, după ce au încercat acțiuni asemănătoare, acestea au rămas fără rezultate. Totuși,

---

¹ Oraș maritim situat la vest de Smyrna.

² Localitate portuară, la sud de Clazomene.

³ Port ionian din extremitatea vestică a peninsulei cu același nume, la est de Smyrna.

⁴ Munte situat în extremitatea nordică a Peninsulei Erythrae.

pe cei din Clazomene îi legă de continent printr-un dig de aproape două stadii, căci odinioară, de frica perșilor, locuitorii preschimbaseră orașul lor într-o insulă. El lăsă sarcina împlinirii acestei acțiuni guvernatorilor pe care-i numi în aceste regiuni.

După ce sărbători în Efes victoria cu mare pompă și aduse sacrificii în cinstea Dianei, Alexandru organizează o partidă militară în cinstea zeiței și a doua zi luă cu el, pe lângă pedestrașii ce-i avea, toată cavaleria tracilor și patru pîlcuri de călăreți din garda personală, între care era și cea regală și se îndreptă spre Milet¹. E drept că Hegesistratus, comandantul garnizoanei îl făcuse prin scrisorile lui să tragă nădejdea că orașul se va preda. Dar cum a aflat că flota perșilor se găsește în apropiere și-a schimbat părerea, fiindcă locuitorii orașului hotărîseră să rămînă de partea lui Darius. De altfel orașul era destul de bine aprovizionat cu alimente, cu arme și de toate cele trebuincioase în timpul unui asediu. Dispunea de multe trupe, de o mulțime de ostași, fiindcă după bătălie Memnon se retrăsese în Milet și lăsase multe efective din armată ca să întărească garnizoana de acolo.

De aceea Alexandru înaintează în linie de bătaie și cucerește din mers orașul exterior, cum îi spuneau ei, căci locuitorii și ostașii se retrăseseră în cetățuia din centrul orașului, ca să nu-și împrăștie forțele și așteptau ajutor de la ai lor, ajutor pe care-l credeau aproape. Dar sosirea flotei macedonenilor le-a spulberat orice nădejde. Flota sub comanda lui Nicanor a ocupat Insula Lade, ceva mai sus de Milet. În sfîrșit cînd flota duș-

---

¹ Important centru maritim ionian la sud de Efes.

mană a ancorat lângă promontoriul Mycalei. Alexandru intră în portul milesienilor și le tăie locuitorilor orice nădejde de ajutor de la perși. Barbarii nu se împotrivesc, deși îi întreceau prin numărul navelor, fiindcă ei dispuneau de aproape patru sute de nave, pe cînd Nicanor avea numai o sută șaiszeci. Atunci Glaucippus, căpetenia orașului, trimise vorbă lui Alexandru, cerîndu-i să admită ca portul să fie comun și pentru perși și pentru macedoneni.

Primi de la Alexandru acest răspuns supărător : că dînsul n-a venit în Asia să primească ce dau alții, ci fiecare să stăpînească ceea ce are. Ca urmare să știe : ori să lase pe seama unuia mai bun ca ei să hotărască asupra soartei lor, ori să fie gata de luptă a doua zi ! Însă locuitorii orașului au respins cu bărbăție primul atac al macedonenilor. Între alții muriră doi fii ai Hellenicii, fosta doică a lui Alexandru și se stinse din viață și Clitus, care s-a bucurat de cea mai înaltă prețuire din partea lui Alexandru, după ce i-a salvat viața. Cînd însă macedonenii, cuprinși de minie din cauza eșecului inițial, doborîră cu mașinile de război o mare parte din zidurile orașului și erau neîndoiește că sînt gata să năvălească în oraș, impresurații, văzînd în port vasele macedonenilor, fură cuprinși de o nouă panică. Unii din ei porniră înot pe scuturi către cea mai mică insulă situată în apropierea orașului. Îmbarcați pe luntre, alții se străduiră să facă la fel, dar fură surprinși la intrarea în port de vasele macedonenilor.

După ce Alexandru cuceri Miletul, deoarece cei retrași în insulă plănuiau să întreprindă aceeași

¹ Promontoriu situat la extremitatea peninsulei cu același nume în fața Insulei Samos.

acțiune, el trimise împotriva lor vase prevăzute
a proră cu scări, pentru ca ostașii să se poată
urca pe coastele povîrnite ale insulei ca și pe zi-
turile unui oraș vrăjmaș. Cînd însă se încredință
că ostașii greci care se refugiaseră acolo, deși nu
erau mai mulți de trei sute, sînt hotărîți să lupte
pînă la ultima lor suflare, lui Alexandru i se făcu
milă de acești viteji, aflați în primejdia de a-și
pierde viața pentru a rămîne credincioși celor
care i-au trimis acolo, îi iertă și-i chemă să intre
în rîndurile trupelor sale. Barbarii prinși fură
considerați sclavi, iar pe milesienii care mai ră-
măseseră în viață, i-a lăsat în oraș liberi, în amin-
tirea gloriei de altă dată a orașului. Căci Miletul
se bucurase de o mare propășire în trecut prin
bogățiile sale, deoarece, navigînd cu vasele pe
mările învecinate, fondase mai mult de șaptezeci
de colonii și cîștigase un mare renume, fiind cu-
noscut prin numeroși cetățeni care obținuseră
premii cu prilejul jocurilor sacre. Aceștia au fă-
cut să crească și mai mult gloria patriei lor. Căci
aceste premii, după cum era obiceiul la greci,
erau socotite cele mai mari biruințe. Vrînd să
ia în glumă acest obicei, privind mulțimea de sta-
tui din Milet, Alexandru ar fi zis: „Unde se gă-
seau brațele acestor viteji cînd ați primit să fiți
subjugați de perși?” Într-adevăr Alexandru,
bărbat viteaz, prețuia omul gîndindu-se cum s-au
comportat pe cîmpul de luptă și găsea rușinos
lucru ca cineva să-și irosească puterile trupești
pentru plăcerile norodului de rînd trîndav, în loc
să fie folositor în lupte adevărate.

În acest timp ostașii macedonenii intrând prin forța armelor în oraș, luau ca trofeu tot ce întâlneau în cale. Astfel au ajuns la templul zeiței Ceres¹ și cum unii năvăliseră în templu ca să-prade, deodată izbucni din fundul templului un foc cu vilvătăi așa de orbitoare, încît cei care încercaseră să profaneze templul își pierdură vederea. Aici Alexandru văzu unele monumente ale strămoșilor săi. Cercetă o fântînă a cărei apă era sărată la izvor și dulce cînd curge în rîu. Locuitorii Miletului o numesc Ahileca, căci se zice că în ea s-a spălat Ahile, după ce-l ucisese pe Strambelus, fiul lui Telamon, care dăduse ajutor lesbienilor. În Milet era celebru prin bogățiile sale un templu al lui Apolo Didymeianul² în care se pronunțau oracole. Se zice că Seleucus³, care a fost cel mai de seamă rege după Alexandru, consultînd oracolul dacă trebuie sau nu să se ducă în Macedonia, ar fi primit acest răspuns : „Să-și ia rămas bun de la Europa și să îmbrățișeze Asia“. Se mai întîmplă și un alt

¹ Divinitate romană identificată cu Demeter, zeița agriculturii și fecundității solului, a recoltelor și grîului. Curtius Rufus procedează frecvent în felul acesta, identificînd divinitățile grecești cu cele romane, deși în cazul de față Ceres era una dintre cele mai vechi divinități autohtone romane, sincretismul religiei romane cu cele grecești fiind un fenomen ulterior epocii lui Alexandru cel Mare și anume, după cucerirea Greciei în secolul II î.e.n.

² Apelativul Didymeianul provine de la muntele frigian Didymus sau Dindymus, unde Apolo și Cibeles aveau cîte un templu.

³ Seleucus, general de seamă al lui Alexandru Macedon, întemeietorul dinastiei Seleucizilor, a devenit regele celui mai mare stat elenistic, denumit regatul Seleucizilor, cuprinzînd Media, Persia, Susiana, Bactriana, Partia, Mesopotamia de nord, Siria și o mare parte din Asia Mică. A domnit între 321—280 î.e.n. Regatul Seleucizilor a durat pînă în 130 î.e.n., cînd a fost cucerit de romani.

miracol care atrase atenția regelui, al cărui spirit era foarte dornic de a cunoaște cît de multe. Pe Alexandru îl încînta tot ce era nou, nemaiauzit și nemaivăzut.

Astfel află că în orașul Iassus¹, situat într-o insulă aproape de Milet, trăia un om care în copilărie fusese îndrăgit de un delfin! Peștele îi cunoștea vocea și venea ori de cîte ori îl chema băiatul, lăsîndu-l să se așeze pe spatele lui și-l plimba. De aceea Alexandru socotind că omul e iubit de zeul Neptun, îl făcu mare preot al acestui zeu.

VIII. Astfel ocupă Alexandru Miletul, în timp ce flota numeroasă a perșilor cutreiera marea și-i provoca la luptă pe macedoneni, bizuindu-se pe puhoiul vaselor și pe iscusința lor mai mare în meșteșugul navigației. Ba chiar adeseori flota lor se arăta în semn de sfidare în portul orașului unde se adăpostise flota lui Alexandru. Atunci regele trimise pe Philotas cu trupe de cavalerie și trei cohorte de pedestrași în Golful Capului Mycale, unde era ancorată flota dușmană, ca să-i respingă pe perși dacă intenționează să debarce și să nu le permită să se aprovizioneze cu apă de băut sau cu lemne și nici să-și procure de pe uscat cele trebuincioase pentru bunul trai. Acest lucru pricinui barbarilor mari neajunsuri, silindu-i să stea în port ca niște asediați. Ei nu puteau nici să debarce pe uscat cînd voiau, nici să se aprovizioneze cu cele trebuincioase. După ce s-au sfătuit, barbarii s-au

---

¹ Port din Caria, situat pe malul golfului cu același nume (azi Assyn-Calesi).

îndreptat pe mare spre Samos¹, de unde s-au aprovizionat cu alimente și s-au înapoiat în portul Milet, rînduindu-și flota în linie de bătaie. În acest timp marinarii de pe cinci vase ale perșilor văzură că în portul din insula despre care am vorbit mai sus era ancorată flota macedoneană. Ei au venit fuga în port, incredințați că oamenii de pe vase erau duși după treburi în alte părți și-și închipuiau că nu va fi greu pentru ei să pună mîna pe niște vase părăsite. Dar Alexandru își imbarcă repede ostașii prezenți pe zece trireme și le porunci să iasă în calea vrăjmașilor. Însămintăți și de numărul vaselor și de atacul dezlănțuit pe neașteptate tocmai de aceia pe care ei veniseră să-i surprindă nepregătiți, perșii au întors spatele. Totuși a fost capturat un singur vas persan în care erau trupe din Iassus, însă celelalte vase persane mai iuți au navigat repede către ai lor. Astfel flota persană s-a retras din apele Miletului, fără să realizeze nimic din ceea ce plănuse. Cînd își dădu seama că flota sa nu este la înălțimea flotei vrăjmașului și că nu-i este de folos pentru alte operațiuni, cînd știa ce cheltuieli mari erau necesare pentru întreținerea ei, Alexandru hotărî să renunțe la dînsa. Opri numai cîteva nave care-i trebuia să-i transporte mașinile de război pentru asediu. Parmenio era însă de altă părere și-l sfătui să dea lupta și pe apă : căci dacă macedonenii vor fi învingători pe mare, succesele obținute vor fi de folos și pentru celelalte acțiuni. Dacă vor fi învinși macedonenii nu pierd nimic, fiindcă și așa perșii stăpînesc mările, deoarece cei care posedă mai multă armată de uscat vor apăra ușor țarmu-

---

¹ Insulă ioniană în fața Miletului, la est de Capul Mycale.

rile. Pentru ca părerea lui să învingă, spuse că el însuși care a dat acest sfat, e gata să dea această luptă navală cu atîta flotă cît va crede regele să-i pună la dispoziție.

De altfel părerea lui Parmenio era întărită și printr-o prevestire, căci cu cîteva zile mai înainte un vultur s-a așezat pe țărnul mării în spatele flotei regești. Dar Alexandru combătu părerea lui Parmenio și i-a spus că se înșală dacă crede că trebuie să opună unor forțe atît de puternice de ale dușmanului o flotă alcătuită dintr-un număr atît de mic de corăbii și că dînsul nu are marinari experimentați cum sînt cei ai adversarului, foarte iscusiți în manevrele marine ; el are toată încrederea în curajul macedonenilor, dar acest curaj contribuie foarte puțin la victoria pe apă. Flota depinde mai mult de capriciile vîntului și ale valurilor pe care marinarii iscusiți știu să le evite, ori să le folosească pentru victoria lor. Nici în construcția vaselor nu are de loc sau aproape de loc încredere și, ca urmare, încercările macedonenilor de a se măsura cu perșii pe mare-ar fi zadarnice, pe cînd barbarii ar putea fie să-i evite pe macedonenii fără nici o primejdie, fie chiar să-i și învingă dacă s-ar ivi prilejul unei bătălii navale. Și această înfrîngere nu va fi un lucru lipsit de însemnătate, deoarece toată Asia va prinde curaj cînd va ști că la începutul războiului dușmanii perșilor au fost bătuti. Căci în toiul grelelor evenimente cea mai mare parte din omenire are astfel de stări sufletești, încît așteaptă cu încordare sfîrșitul acestor evenimente care le aduc fie salvarea, fie pieirea.

„Să nu ne îndoim numai de Asia — zise el —, căci nici grecii nu ne vor mai rămîne credincioși dacă se vor convinge că noi am pierdut acest no-

roc, la drept vorbind singurul lucru de care țin ei seama în privința noastră. Eu sînt sigur că vulturul pe care l-am văzut în spatele flotei noastre este semnul izbînzii mele. Dar această prevestire arată limpede că noi vom birui vrăjmașul pe uscat, căci pasărea prevestitoare a biruinței s-a așezat nu pe vase, ci pe uscat, arătîndu-ne nu numai victoria în război, ci și locul unde vom desfășura războiul. Dacă noi vom supune, cum am început, orașele-maritime ale perșilor, flota lor se va desființa de la sine, căci nu vor mai avea nici ajutoare la îndemînă, nici hrană, nici chiar porturi sigure în care să se adăpostească. Dacă îi luați dușmanului aceste avantaje, cu cît flota va fi mai mare, cu atît va fi desființată mai repede. De altfel noi am aflat de curînd din prevestirea acelei tablete de aramă pe care a aruncat-o afară o fîntînă din Licia că sfîrșitul imperiului persan este aproape.“

El dădu ordin flotei să plece și încredință unor capi de oștire sarcina de a supune Pontul¹ și regiunile învecinate. Apoi își urmă drumul stabilit, plecînd în Caria, unde auzise că se retrăsese un mare număr de dușmani. Într-adevăr Hălîcarnasul², foarte întărit prin natura locului și apărut de două rînduri de fortificații, lăsa pe locuitorii lui să sperie că este în stare să oprească cu zidurile lui tari ca un puternic zăgaz forțele lui Alexandru, care porneau la asalt năprasnic, aidoma unui torent. Reazemul lor era însă în Memnon, care pregătise totul cu pricepere pentru a rezista unui asediu. Nu de mult Darius îl pusese comandantul

---

¹ Teritoriul regatului situat în nord-estul Asiei Mici, la sud de Marea Neagră, la est de Paflagonia și nord de Cappadocia și Armenia.

² Oraș portuar la sud de Milet, capitala regatului Cariei.

coastelor maritime și al întregii flote persane, căci era un om inteligent și știa să se folosească de împrejurări. Deși Darius își da acum seama că Memnon îi întrece pe toți comandanții perșilor prin arta războiului, totuși îi acorda mai puțină prețuire decât merita, pe temeiul că e de neam grec și odinioară fusese oaspetele curții regale din Macedonia și de aceea putea fi bănuțit că înclină spre trădare. Ca urmare Memnon își trimise soția și copiii la Darius, ca să fie mai în siguranță, de fapt în speranța de a cîștiga și mai mult încrederea regelui, trimițîndu-i pe ai săi ca ostateci. Intrînd în Caria, Alexandru supuse în scurtă vreme toate orașele dintre Milet și Halicarnas, căci cele mai multe orașe erau locuite de greci cărora obișnuia să le restituie legile și privilegiile, spunînd că el a venit în Asia ca să-i elibereze de jugul persan.

Nu mai mică fu recunoștința barbarilor față de el datorită faptului că a primit cu multă bunăvoință pe Ada, o femeie de viță regească : ea venise în întîmpinarea lui pe aceste meleaguri și-l rugă să o ia sub ocrotirea lui și să-i înapoieze regatul. Într-adevăr, Hecatomnus, regele Cariei, a avut trei fii și două fiice. Dintre aceștia cel mai mare era Mausolus¹, care s-a căsătorit cu Artemiza. Cea mai mică dintre fete a fost Ada, care s-a căsătorit cu fratele său, Hidrieus. Lui Mausolus i-a urmat la tron Artemiza, sora și soția sa, căci după obiceiul patriei lor se puteau căsători frații între ei, ca să poată domni împreună. După ce Artemiza s-a stins din viață de dorul soțului pierdut, i-a

---

¹ Regele Cariei (Asia Mică) între 373—355 î.e.n. și-a impus dominația asupra Lydiei și Doridei. În Halicarnas a început construcția vestitului monument Mausoleul, templu și mormînt, una din cele șapte minuni ale lumii vechi, terminat de soția sa în 355 î.e.n.

urmat la tron Hidrieus. Cum acesta s-a stins din viață neavînd vlăstari, i-a lăsat tronul Adei. Pe Ada a detronat-o Pexodorus, unul din fiii lui Hecatomnus. Dar, deși și Pexodorus a răposat, ea tot n-a izbutit să-și redobîndească tronul, fiindcă Pexodorus își luase ca ginere pe Orontobates, un nobil persan care prin averea și trecerea de care se bucura trebuia să fie sprijinitorul tronului ocupat prin silnicie. Însă cu toate că socrul murise, Orontobates ocupa tronul, ca și cum ar fi fost zestrea soției sale.

De această nedreptate se plinse Ada lui Alexandru și, cedîndu-i acestuia Alinda ¹, o fortăreață greu de cucerit, Alexandru încuviință cu plăcere să fie socotit fiul ei și-i promise că-i va acorda cuvenitul sprijin ca să-și redobîndească în curînd cinstea vechiului ei rang. Și într-adevăr, Alexandru și-a respectat cuvîntul, căci după ce cuceri Halicarnasul, porunci ca toată Caria s-o recunoască pe Ada ca regină. Faima buneii primiri a acestei regine de către Alexandru s-a răspîndit în toate ținuturile și multe orașe au trecut de partea lui, căci cele mai multe erau conduse fie de rudele Adei, fie de prieteni de-ai ei. Aceștia trimiseră lui Alexandru coroane de aur și-i făgăduiră că vor recunoaște puterea regelui macedonean, supunîndu-i-se lui, că vor îndeplini tot ce le va cere.

În timpul cînd se petreceau aceste lucruri. Ada, se îngriji să se pregătească mîncări alese și cu gust, precum și prăjituri și le trimise regelui ca dar împreună cu bucătari și cofetari, socotînd că-i va produce pe bună dreptate mare plăcere atunci cînd, obosit de război, se va desfăta cu luxul și plăcerile Asiei. Dar regele înțelept, care socotea că

---

¹ Oraș în centrul regiunii Caria.

îmbulbarea stomacului nu este potrivită pentru un om care se preocupă de treburi serioase, mulțumi cu multă căldură Adei și-i spuse să nu se frământa pentru dînsul, deoarece pentru nevoile sale are bucătari foarte buni, pe care-i recomandase odinioară pedagogul său, Leonidas, și care-l sfătuiseră să ia o masă ușoară dis-de-dimineată, iar la prînz și la cină o masă cumpătată.

IX. Astfel aproape toată Caria se supune lui Alexandru, numai Halicarnasul, capitala regatului, era apărată de o puternică garnizoană. Socoțind că un asediu ar dura prea mult, dădu ordin să se transporte din vasele lor echipajul, proviziile și mașinile necesare pentru asaltarea orașului. El însuși își instalează trupele de pedestrași în tabăra situată la depărtare de cincî stadii de oraș. După cîtva timp atacă zidurile de lingă poarta care deschide drum spre orașul Mylassa¹ din Caria. Deoarece locuitorii orașului au dezlănțuit pe neașteptate un atac pentru străpungerea încercuirii, macedonenii li s-au împotrivit luptînd cu strășnicie, au ucis pe cîtiva dintre ei și i-au respins fără mare greutate, pierzînd cîtiva ostași.

După ce s-au scurs vreo cîteva zile, Alexandru spera să cîștige de partea sa orașul Myndus² prin trădare și plecă noaptea cu o parte din trupe într-acolo. Dar pentru că constată că nu se mai face nici o mișcare, chemă trupele greu înarmate și le dădu ordin să distrugă zidurile, căci el nu adusese nici scări, nici mașini de război, fiindcă n-avusese

---

¹ Oraș în Caria, situat la nord de Halicarnas (azi Melas).

² Localitate portuară a Doridei, la vest de Halicarnas.

intenția să asedieze orașul Myndus. Deși macedonenii dărimară un turn, totuși ei nu izbutiră să-și croiască un drum de acces, căci dărîmăturile zidului acopereau locul pe care-l ocupase înainte turnul. Locuitorii se apărară cu strășnicie, fiind ajutați și de cei din Halicarnas, trimiși pe calea apei de Memnon care își dăduse seama de primejdie. Astfel atacul macedonenilor s-a încheiat fără succes.

Întorcîndu-se la asediul Halicarnasului, Alexandru înainte de toate hotărăște să umple un șanț mare, lat de treizeci de coți și adînc de cincisprezece coți, pe care îl săpase vrăjmașul în fața orașului. Pregăti trei broaște țestoase¹ care să-i apere fără vreun neajuns pe ostași cînd aruncau pămînt și fascine în șanț. După ce șanțul a fost astupat, regele porunci să se aducă turnurile și mașinile de război cu care se dărîmă zidurile. Izbutind acum să năruie o bucată din zid, prin spărtura căruia fu deschis un drum, macedonenii se străduiau să intre în oraș, dar vrăjmașii, datorită numărului mare se înlocuiau rînd pe rînd cînd oboseau și mai ales, îmbărbătați fiind de prezența comandanților lor, îndrăzneau orice; în felul acesta ei s-au apărat luptînd cu o vitejie fără seamăn.

Ziua s-a scurs cu diferite încăierări. Memnon, care credea că dușmanii oboșiți de eforturile depuse au o pază mai puțin atentă, ieși dintre zidurile orașului în fruntea unui corp puternic de

---

¹ Broasca țestoasă (în lat. *testudo*) era un dispozitiv de protecție a atacatorilor unei cetăți asaltate, formate din așezarea scuturilor deasupra capului luptătorilor, strîns lipiți unul de altul, asemenea carapacii unei broaște țestoase. Broasca țestoasă îi ferea de rănire pe atacatori de săgețile și lăncile aruncate de pe ziduri de asediați. Romanii îndeosebi au folosit acest sistem de protecție.

ostași și dădu foc lucrărilor militare. Dar macedonenii alergară repede la foc și, pe cînd ei se străduiau să stingă flăcările, vrăjmașii căutau să mărească incendiul, în vreme ce asediatorii se împotriveau ca focul să ia proporții, așa că lupta a fost aprigă. Macedonenii îi întreceau pe adversari prin vitejie și deprinderea de a înfrunta primejdiile, dar erau covârșiți de numărul mare al mașinilor de război persane. Și pentru că lupta se desfășura nu departe de zidul înconjurător pe care erau instalate mașinile de aruncat pietre și săgeți de la distanță, cu prilejul acestui atac macedonenii au avut numeroși răniți, pentru că nu puteau răspunde în aceeași măsură.

Între timp se scoteau strigăte năprasnice și de o tabără și de cealaltă. Unii îmbărbătau pe ai lor și-i amenințau pe adversari. Gemetele celor răniți și celor care mureau umpleau întunericul nopții de groază și zgomote, sporite și de glasurile mulțimii care, în vreme ce unii luptau, alții se ocupau cu repararea spărturilor din zid. În cele din urmă macedonenii, depunînd eforturi mai mari, îi împinseră pe dușmani dincolo de ziduri, pricinuindu-le o pierdere de o sută șaptezeci de oameni. Între ei a pierit și Neoptolemus, care se refugiase împreună cu fratele său Amyntas la Darius. De la macedoneni au căzut nu mai mult decît șaisprezece oameni, dar au fost răniți aproape trei sute, fiindcă lupta s-a dat noaptea și ei nu se puteau apăra nici împotriva loviturilor pe care nu le vedeau, nici împotriva sulitelor și pietrelor care cădeau în timpul nopții la voia întîmplării.

Cîteva zile mai tîrziu o întîmplare fără mare însemnătate a fost pricina unei lupte destul de serioase. Ea a pornit de la doi veterani din trupa lui Perdicas. Aceștia locuiau în același cort și,

după ce au băut zdravăn, în cursul discuțiilor prietenești s-au lăudat cu faptele lor de arme într-o asemenea măsură, încît au început să se certe, fiecare susținînd că isprăvile sale sînt mai grozave. Atunci unul din ei zise : „De ce să întinăm această întrecere cinstită dintre noi cu vorbe de prisos ? Mai bine să vedem cine are brațe de luptă mai zdravene și nu gură de flecăreală. Iată, să luăm ca judecător mai bun, prilejul care ni se oferă. El va judeca mai bine și va hotărî în întrecerea dintre noi doi. Hai, dacă ai curaj, urmează-mă !” Înfierbîntați de ambiție și de vin, fiecare cu planul său, ia armele și aleargă la ziduri în partea cetății către Mylassa. Vrajmașul băgă de seamă acțiunea lor îndrăzneată și un puhoi de ostași veni în întîmpinarea lor. Neclintiți pe poziție, amîndoi luptă, lovind cu strășnicie pe cei mai apropiați și aruncînd cu lăncile în cei mai depărtați. Dar vitejia acestor doi macedoneni în fața unui număr mult mai mare de dușmani care luptau de pe poziții superioare, s-ar fi încheiat cu insuccesul lor, dacă tovarășii lor de arme n-ar fi observat primejdia și n-ar fi venit în ajutorul lor la început mai puțini, apoi tot mai mulți.

Același lucru l-au făcut și locuitorii orașului, intervenind la rîndu-le la luptă. Pe măsură ce macedoneni veneau în sprijinul tovarășilor lor și asediații se revărsau într-un număr tot mai mare spre locul de luptă în sprijinul oamenilor lor, izbînda trecea ba de partea celor cu efective mai mari, ba de partea celor mai viteji, pînă cînd Alexandru, înaintînd cu trupele care erau în jurul său, viri groaza în dușmani și deîndată aceștia fură respinși pînă dincolo de ziduri, încît puțin a lipsit ca macedoneni să se ia după aceștia, sărînd zidurile. În vreme ce apărătorii Halicarnasului erau preocu-

pați la ceea ce se petrecea în fața cetății lor, din întâmplare zidurile erau nesupravegheate și două turnuri căzuseră o dată cu zidul de care erau legate, din cauza izbiturilor berbecilor. Al treilea turn care era de-acum lovit, n-a putut rezista multă vreme în fața celor ce-l dărâmau.

Dar fiindcă această bătălie a fost dată pe nepregătite și armata nu intrase în luptă cu toate efectivele, macedonenii au scăpat din mână victoria. Alexandru, după părerea grecilor, vroia mai degrabă să amine prilejul unei victorii decât să aibă pierderi prea mari și să nu-și poată îngropa morții, căci el întotdeauna se străduia să și-i înmormînteze pe ai săi, ba chiar mai degrabă să se înțeleagă cu adversarul în această privință decât să lase neîngropate leșurile celor căzuți. Însă atenienii care luptau în rîndurile perșilor sub comanda lui Ephiates și Trasibulus nutreau o ură atît de neîmpăcată împotriva macedonenilor, încît întreceau orice închipuire în privința omeniei și de aceea se împotriveau să fie îngropate leșurile macedonenilor, deoarece ei susțineau că cei care au căzut în luptă pe lîngă faptul că fuseseră cei mai viteji, fuseseră și cei mai înverșunați dușmani ai perșilor. Totuși, n-au putut să-l convingă în această privință pe Memnon, care socotea că e nedemn pentru datinele grecilor să se refuze înmormîntarea dușmanilor căzuți în luptă. „Împotriva adversarilor de bună seamă trebuie să folosim armele și forța, dar nu se cuvine să recurgem la acte nedemne, mai ales față de acci care s-au stins din viață și care acum nu mai pot fi pentru noi nici buni, nici răi ! “

Într-adevăr, în afară de alte calități ale lui Memnon, merită să fie pomenită și atitudinea sa demnă și cumpătată. El socotea că nu e frumos

să-i adresezi vrăjmaşului jigniri pornite dintr-o fire pătimasă, ci să-l întreci prin vitejie şi înţelep-ciune şi să-i înfringi curajul prin bărbăţie. Astfel, cînd unul din mercenarii săi îl insultă pe Alexandru din răutate, îl lovi cu lancea, spunîndu-i : „Eu nu te-am adus aici ca să-l insultî pe Alexandru, ci ca să lupţi împotriva lui !“

X. În vremea aceasta asediaţii se străduiau din răputeri să-şi asigure prin lucrări de întărire rezistenţa. Ei ridicară în locul zidului năruit un alt zid interior din cărămidă arsă, dar nu în linie dreaptă, ci curbat, întocmai ca forma lunii noi, construcţie la care folosiră multe braţe şi-l terminară foarte repede. Însă Alexandru chiar în ziua următoare începu să izbească cu berbecii şi acest zid, căci, fiind proaspăt construit, era mai uşor de dărîmat. În timp ce macedonenii erau ocupaţi cu această operaţiune, din nou asediaţii năvăliră afară din oraş, în mare număr şi dădură foc la parii ce le foloseau la lucru şi la o parte din turnul de lemn. Philotas şi Hellanicus, care erau însărcinaţi cu paza maşinilor de război în acea zi, împiedicară să se întindă focul mai departe. Cînd însă vrăjmaşii îl văzură pe Alexandru, atît de mult se tulburară încît îşi aruncară făcliile pe care le purtau, ba îşi aruncară chiar şi armele şi o luară repede la fugă înapoi spre oraş. De acolo respingeau uşor atacurile, fiind avantajaţi de natura terenului, pe care-l apărau fără sfortări şi fiindcă zidul, după cum am spus, era în așa fel construit, încît nu putea fi atacat frontal ci numai din flancuri. Comandanţii perşilor văzînd însă că situaţia se îngreuiază din ce în ce mai mult şi încredinţaţi că macedo-

nenii nu vor pleca pînă ce nu vor cuceri oraşul, ţinură un consiliu ca să discute această stare de lucruri. Acolo Ephialtes, un bărbat înzestrat cu o deosebită forţă trupească şi sufletească, a vorbit despre neajunsurile care rezultă dintr-un război îndelungat. El era de părere că nu trebuie să se aştepte pînă ce li se vor irosi forţele, căci după ce vor fi înfrinţi, cei învinşi împreună cu oraşul însuşi vor rămîne la bunul plac al învingătorului, de aceea atîta timp cînd mai au încă putere, să spargă incercuirea năvălind afară cu toate forţele ostăşeşti şi, cu o bărbăţie fără seamăn, să-l înfrunte pe adversar. Sfatul lui cu cît era mai îndrăzneţ în aparenţă, cu atîta era socotit mai uşor de adus la îndeplinire, căci trupele vrăjmaşe, preocupate probabil cu alte planuri şi fiind cu totul nepregătite să înfrunte acest atac neaşteptat, vor fi împrăştiate şi puse pe fugă.

Însuşi Memnon care îndeobşte nu dădea o importanţă mai mare unor planuri îndrăzneţe decît unei tactici prevăzătoare, nu s-a împotrivit propunerii lui Ephialtes, chiar dacă era lipsită de perspective şi nu licărea pentru el vreo nădejde de ajutor de undeva şi chiar dacă în sinea sa era convins că sfîrşitul acestui asediu va fi dezastruos. Memnon îşi dădea seama că într-o situaţie atît de primejdioasă n-ar fi nepotrivit să-şi încerce şansele de izbîndă măsurîndu-se cu acest cap de oşti atît de viteaz, pe care parcă o putere divină îl inspiră, îndemnîndu-l să recurgă la măsuri extreme. Ca urmare Ephialtes îşi alege din toţi mercenarii două mii de ostaşi, le dădu ordin să pregătească o mie de făclii şi în revărsatul zorilor să se înfăţişeze înarmaţi şi să aştepte ordinul. Cum se crăpă de ziuă, Alexandru aduse din nou maşinile de război la zidul de cărămidă şi pe cînd macedonenii se

ocupau cu această operațiune, Ephialtes deschise pe neașteptate poarta cetății și jumătate din trupele sale năvăli cu făclii în mână, iar el cu celelalte trupe îi urmă în rînduri dese, ca să-i împiedice pe vrăjmași să stingă făcliile.

Cînd Alexandru își dădu seama de această situație, cu repeziciune își rîndui ostașii în linie de bătaie, își constitui o unitate de șoc din soldații de elită, dădu ordin ca alți ostași să stingă focurile și se îndreptă el însuși împotriva lui Ephialtes și a lor săi. Dar Ephialtes, datorită forței sale deosebite, doboră pe oricare macedonean care se încumeta să înainteze către el, îi îmbărbăta pe ai săi prin viu grai, prin gesturi și mai cu seamă prin exemplul vitejiei sale. De altfel, pentru asediați această luptă nu era grea, deoarece își construiseră un turn de lemn înalt de o sută de coți și de acolo aruncau fără primejdie pentru ei, lănci și pietre cu catapultele¹ lor. În acest timp a ieșit din altă parte a orașului (numită de ei Tripylon), de unde macedonenii se așteptau cel mai puțin, un nou puhoi de locuitori înarmați, sub conducerea lui Memnon. S-a stîrnit o învălmășeală și o neorînduială atît de puternică în rîndurile oștirii macedonene, încît nici regele Alexandru singur nu știa ce trebuie să facă. Dar prin măreția sufletului său, prin ordinele potrivite ce știa să le dea și cu norocul care

¹ Catapulta (cuv. grecesc) — mașină de război întrebuințată în antichitate la asediul cetăților. Era o armă folosită curent de macedonenii, grecii, și ulterior de romani, bazîndu-se pe principiul elasticității torsionii. Catapulta era formată dintr-o platformă mobilă pe care era fixată solid o coardă (funie) din intestine de vite răsucite, între două traverse paralele. Cu ajutorul unui levier, funia era învîrtită în plan vertical. La extremitatea levierului era o lingură de fier pe care se așezau proiectilele, lănci, săgeți ori bolovani grei pînă la 80 kg. Acestea erau lansate pînă la o distanță de 500—1000 m.

l-a ajutat întotdeauna când ajungea în impas, el a înlăturat toate primejdiile. Deoarece ostașii dușmani care dăduseră foc la catapulte au fost alungați și hăcuiți de trupele macedonene însărcinate cu paza lor și de ostașii trimiși de rege, Ptolemeu, fiul lui Filip, comandantul gărzii regale, însoțit de propriile sale trupe împreună cu cohortele lui Addeus și Timandru, îl înfruntă pe Memnon. Macedonenii îi învinseseră pe vrăjmași încununându-se de glorie, deși au pierdut pe Ptolemeu, pe Addeus și pe Clearchus, comandantul arcașilor, împreună cu aproape patruzeci de soldați. La rîndul lor, dușmanii se retraseră în neorînduială și într-o grabă atît de mare, încît podul îngust pe care-l construiseră deasupra șanțului ca să treacă peste el s-a prăbușit, datorită puhoiului de ostași fugind de-a valma ca să se salveze. Unii care erau pe pod au căzut în șanț, în timp ce mulți au pierit călcați în picioare de ceilalți. Pe alții îi doborîră macedonenii cu sulitele aruncate de la înălțimea zidurilor ocupate. Dintre cei care scăpaseră cu viață din acest dezastru, destui și-au găsit sfîrșitul lingă porțile orașului, căci toți fiind cuprinși de panică și temîndu-se ca nu cumva o dată cu ai lor să năvălească și macedonenii, au închis repede porțile și au lăsat o mare parte din locuitori la bunul plac al dușmanului, destinați pieirii. În acest timp Ephialtes stirnea groaza în juru-i, fie din nădejde, fie din deznădejde, luptînd cu o strășnicie fără seamăn împotriva ostașilor regelui Alexandru. Însă izbînda ar fi fost îndoielnică dacă veteranii macedoneni n-ar fi sărit în sprijinul tovarășilor lor, văzînd primejdia în care se aflau. Acești ostași vîrstnici erau ținuți în tabără ca privilegiați și nu erau obligați să facă munci și să întreprindă fapte periculoase de arme decît cînd se ajungea la o mare

ananghie, deși primeau solda și se bucurau de aceleași recompense întocmai ca și ceilalți ostași. Ei meritau această cinste pentru faptele lor eroice și vârsta lor înaintată, precum și pentru serviciile lor de război aduse și regilor de mai înainte, și lui Alexandru însuși. Când au aflat că oastea lor e în primejdie și că macedonenii înspăimîntați se retrag din luptă, căutîndu-și loc de retragere, aceștia se repezără în prima linie de bătaie sub conducerea unui oarecare Atharias și reîmprospătară lupta care lîncezea, aducîndu-le muștrări celor tineri pentru acest eșec și cerîndu-le să-și încordeze din nou forțele.

Astfel, dîndu-și ajutor unii altora și concentrîndu-și toate eforturile în această încleștare pe viață și pe moarte, au pricinuit dușmanilor pierderi atît de mari, încît dintr-o dată s-a schimbat soarta războiului. Ephialtes a fost doborît împreună cu cei mai viteji ostași ai săi, iar ceilalți au fost respinși în oraș. Mulți macedoneni au intrat o dată cu aceștia în oraș care era ca și cucerit prin forța armelor, cînd regele a dat ordin trupelor sale să se retragă, fie că vroia să cruțe orașul, fie că, apropiindu-se noaptea, îi era teamă de capcane întinse în niște locuri pe care nu le cunoștea. În această bătălie fuseseră nimicite cele mai de seamă forțe luptătoare ale celor asediați. Atunci Memnon ținu o consfătuire cu Orontobates care comanda orașul și cu ceilalți comandanți. Ei dispuseră astfel : se dădu foc în noaptea întunecoasă turnului de lemn și depozitului unde erau păstrate armele, precum și caselor vecine cu zidul, pentru ca focul întezit să se întindă repede de la magazie la turn.

Cu acest prilej cea mai mare parte a locuitorilor orașului și a trupelor se retraseră în fortăreața situată într-o insulă. Alții se retraseră în fortăreața

Salmacida, numită așa după numele unei fântini celebre, care se găsea acolo. Locuitorii scăpați cu viață împreună cu bunurile de preț au fost transportați de comandanți în Insula Cos¹. Aflind acestea de la dezertori și dându-și seama și din cele ce vedea cu ochii ce se petrece în oraș, Alexandru deși era miezul nopții, dădu ordin ca macedonenii să năvălească în oraș și pe cei care-i vor prinde că dau foc caselor să-i nimicească, iar pe cei care stau liniștiți în casele lor să-i cruțe. A doua zi Alexandru își aruncă privirile asupra celor două fortărețe unde erau instalați perșii și mercenarii și găsi cu cale că asediul ar fi o treabă de lungă durată, trăgând concluzia că, odată cucerită capitala acestei țări, pentru acest fapt nu merită să zăbovească pierzându-și vremea în trândăvie și nepăsare. Ca atare dădu ordin să se dărîme orașul, iar Ptolemeu primi sarcina să supravegheze aceste fortărețe înconjurată de ziduri și șanțuri și-l lăsă în Caria ca să asigure apărarea acestor ținuturi cu trei mii de soldați străini și o mie două sute de călăreți.

Ptolemeu nu după mult timp își uni trupele cu Asandros, guvernatorul Lydiei, îl învinse pe Orontobates și astfel macedonenii care erau însuflețiți de multă vreme de ură față de cei din Halicarnas, se încordară din răspuțeri la luptă și, după obiceiul străbunilor, cuceriră fortărețele. Dar regele, avînd în gînd să cucerească Frigia și regiunile învecinate, îl trimise pe Parmenio cu trupe constituite din oamenii săi devotați și cu trupe auxiliare de cavalerie și tesalieni în fruntea cărora Alexandru îl puse pe Lyncestes, ca să năvălească din Sardes în Frigia și să obțină de la adversar provizii pentru trupa ce o va trimite, precum și

¹ Insulă din Arhipelagul Sporadelor, situată la sud de Halicarnas, locuită de doriieni.

hrană pentru animale. Pentru această operațiune i-a dat și căruțe care să fie transportate acolo. Apoi cînd află că mulți dintre macedoneni se în-suraseră înaintea acestei campanii și ardeau de dorința de a-și revedea soțiile, îi puse pe toți aceștia sub comanda lui Ptolemeu, fiul lui Seleucus, care făcea parte din garda sa personală și-i dădu ordin să-i ducă în Macedonia ca să petreacă iarna cu soțiile. Doi dintre comandantii săi, Coenus și Meleagru, au plecat și ei pentru același motiv. Această atitudine a lui Alexandru a stîrnit un adînc răsunset în inimile ostașilor săi, făcîndu-i să-l urmeze cu mai multă însuflețire în război, cînd au văzut din acest exemplu că vor putea obține un răgaz ca să-și vadă și ei pe cei dragi. Alexandru dădu ordin comandanților ca în perioada cît stau în Macedonia, să facă înrolări serioase de călăreți și pedestrași și să strîngă cît de mulți cai pe care să-i aducă împreună cu oștenii care pleacă acum și care, zicea el, la primăvară au să se întoarcă la unități. El a băgat de seamă că ostașii săi încep să se strice din cauza moravurilor asiatice și că în tabără există o mulțime de oameni robiți de desfrîu. Porunci ca toți acești desfrînați să fie adunați și trimiși într-o mică insulă mai departe, în Golful Ceramicus¹. Locul în care au fost duși a căpătat un nume de tristă faimă, spunîndu-i-se „orașul desfrînaților“, în amintirea acestei urite stări de lucruri.

XI. După ce a făcut toate acestea. Alexandru se strădui în continuare să-și înfăptuiască planul

¹ Golf la sud de Halicarnas.

său, ca tot Țărmul maritim să fie supus lui, spre a zădărnici orice operațiune navală din partea flo-tei inamice. După ce luă în primire cetatea Hiparna¹, pe care o stăpîneau mercenarii străini, aceștia intrară în subordinea lui. Apoi se îndreptă către Licia. Aci încheie alianță cu telmissii², trecu riul Xantos³, dobîndind orașul cu același nume. Luă în stăpînire Pinara⁴ și Patara⁵, cele mai cunoscute orașe din acele regiuni împreună cu alte orașe mai mici în număr cam de treizeci. Stabi-lindu-se pace, el trecu în Milyas⁶. Teritoriul Milyas, deși face parte din Frigia, totuși persanii l-au atribuit Licieii.

Pe cînd lua în stăpînire Licia, provincie în Asia Mică, veni ră trimișii phaseliților⁷ ca să încheie cu el un tratat de alianță. Au dat ca semn al ospitali-tății o coroană de aur. Același lucru îl cerură și solii multor orașe din Licia inferioară. Astfel re-gele trimise pe unii din comandantii de trupe ma-cedonene să ia în primire orașele de la phaseliți și licieni. După cîteva zile plecă în orașul Phaselis din Licia. Macedonenii atacă ră puternica cetățuie construită de locuitorii din Pisidia pentru ei, care pricinuia multe neajunsuri vecinilor. La sosirea lui Alexandru această cetățuie fu repede cucerită de macedoneni. Stătu cîteva zile la Phaselis, ca să-și refacă armata și să se mai odihnească, si-

¹ Localitate neidentificată.

² Locuitorii orașului portuar Telmissus, situat pe coasta sud-estică a Licieii, la nord de Patara (azi Makri).

³ Riu în Licia, curgînd dinspre nord spre sud și văr-sîndu-se în Mediterană lîngă orașul Patara. Orașul cu același nume e situat aproape de vărsare.

⁴ Localitate în Licia între Telmissus și Xanthus.

⁵ Port în Licia.

⁶ Regiune situată la nord de Licia și la vest de Caria.

⁷ Phaselis, oraș portuar situat pe coasta estică a Licieii (azi Tekirova).

liți fiind de vremea rea, fiindcă era toiul iernii și drumurile erau aproape impracticabile.

Acolo, cu prilejul unui banchet dat într-o atmosferă de mare veselie Alexandru a văzut statuia lui Theodectes¹, făcută de cetățeni și așezată în piață. Ca și cum ar fi fost amețit de vin, Alexandru s-a sculat repede de la masă și în fugă s-a apropiat de statuie și a pus pe ea multe coroane de flori, deoarece îl cunoscuse și legase cu el o strînsă prietenie pe vremea cînd era elevul lui Aristotel. Dar o veste neplăcută din partea lui Parmenio i-a spulberat repede voioșia tinerească. Într-adevăr, Parmenio puse mîna pe un persan oarecare numit Asisines, trimis de Darius în aparență la Atizyes, satrapul Frigiei, însă cu însărcinări secrete ca să prindă momentul cînd îl va găsi pe Alexandru Lyncestes, făgăduindu-i că dacă se va angaja să aducă la îndeplinire acest plan, va primi ca răsplată regatul Macedoniei, precum și o mie de talanți. Într-adevăr, Lyncestes și dezertorul Amyntas plănuiseră de mult nelegiuirea uciderii regelui Alexandru. Ei îl urau pe Alexandru, deoarece, în afară de alte motive, acesta stăruise să fie pedepsiți Heromenes și Arabeus, frații lui Lyncestes, implicați în uciderea regelui Filip, tatăl său.

Deși Lyncestes fusese iertat de orice pedeapsă, iar ulterior regele i-a acordat înalte demnități, încît îi datora multă recunoștință, totuși îl stăpîneau ambiția și dorința de a domni, așa fel încît socotea că trebuie să recurgă la orice mijloc ca să-și croiască drum spre tron.

Discutîndu-se această situație în sfat, prietenii regelui îi aduceau dojeni pentru mîrînimia față de

---

¹ Vestit orator și autor de tragedii al timpului, după atestările istoriografiei antice. Nu s-a păstrat nimic din opera lui.

acest om care, deși vinovat de această crimă, nu numai că nu este pedepsit, dar e încărcat cu toate onorurile și e numit comandantul celui mai de seamă corp de cavalerie. Atunci cine va mai păstra credință regelui în viitor, dacă acesta îl scutește de orice pedeapsă pe un asasin, îl socotește prieten apropiat, îi oferă toate înaltele demnități; oare i se oferă funcții de răspundere tocmai ca răsplată pentru crima de paricid? Lyncestes trebuie pedepsit fără întârziere înainte de a-și da seama că îi este cunoscută uneltirea și înainte de a-i instiga pe tesalienii gata de răzvrătire. Regele nu trebuie să treacă cu vederea o primejdie atât de mare, fiindcă o alta mai mare nu se poate închipui, și nici să disprețuiască prevestirile pe care zeii i le-au făcut fățiș, sfătuindu-l să se ferească de uneltirile urzite.

Într-adevăr, nu de mult, în timpul asediului orașului Halicarnas, pe când Alexandru se odihnea în timpul zilei, istovit de trudă, o rîndunică, pasăre cunoscută ca prevestitoare, zbura cu mare zgomot împrejurul capului regelui care dormea, ciripind cînd ici, cînd colo, și mai tare ca de obicei, coborîndu-se chiar și pe pat. Regele, într-adevăr, obosit, nu s-a trezit din somnul său, în schimb pentru că ciripitul ei neînterupt îl supăra, o alungă cu mîna. Însă rîndunica în loc să se sperie, se așeză pe capul lui și nu încetă de a ciripi pînă cînd Alexandru nu s-a trezit de-a binelea și a gonit-o din încăpere. Această întimplare Aristander o tîlmăcește spunînd că regele e amenințat de o primejdie venită din partea unui prieten, dar uneltirea urzită în taină va fi descoperită. El tilcuia această întimplare întemeindu-se pe firca acestei păsări, care este cea mai gureșe în comparație cu celelalte su-

rate zburătoare, dar totodată și cea mai prietenoasă cu omul.

Cântărind bine aceste lucruri, Alexandru înțelese că ceea ce i se spusese lui în privința lui Asisines corespundea cu ceea ce tilcuise prezicătorul. Își aduse aminte cu neliniște că mama sa îl sfătuisse într-o scrisoare ca să se ferească de acest om. Atunci socoti că nu mai trebuie să amine ceea ce voia să facă și-l anunță pe Parmenio ceea ce hotărîse, căci Lyncestes, după cum am spus mai sus, se găsea cu Parmenio în Frigia. Dar, pentru ca nu cumva hotărîrea să fie dezvăluită, Alexandru nu vru să-l anunțe pe Parmenio printr-o scrisoare, ci trimise poruncă printr-un om de încredere. Acesta era Amphoterus, fratele lui Craterus, care își schimbă veșmintele sale macedonene și se îmbracă cu haine frigiene și luă cu el cîteva pergieni ¹, care cunoșteau drumul și ajunse în taină la Parmenio.

Astfel este prins Alexandru Lyncestes. Moartea i-a fost aminată multă vreme pentru demnitatea și reputația sa și a familiei sale. Lyncestes, după trei ani de cînd au fost pedepsiți complicii lui Philotas, muri și el, fiind găsit vinovat de aceeași fărădelege și condamnat la pedeapsa capitală. Regele plecă la Phaselis, după ce descoperi aceste uneltiri și-și dădu seama că numai datorită unei divinități a avut noroc și de data asta să scape cu viață. O parte din trupe le-a trimis înainte prin munți spre orașul pergienilor, cealaltă parte a armatei mărșăluind de-a lungul țărmlui înalt pe un drumeag, între Muntele Climax ² și Marea Pamfiliei ³, cînd

¹ Locuitorii orașului Perge (azi Murtana) din Pamfilia sudică, aproape de coastă.

² Muntele Climax n-a fost identificat topografic.

³ Porțiunea din Marea Mediterană din sudul regiunii Pamfilia (sudul Asiei Mici).

marea era liniștită, căci atunci cînd vin talazuri mari, drumeagul se acoperă de apă, iar iarna se află totdeauna sub apă.

Dar Alexandru, care nu se temea de nimic mai mult ca de întîrzieri, își conducea trupele și pe drumuri grele și pe cele ușoare cu aceeași însuflețire. Vînturile dinspre miazănoapte băteau fără întrerupere în acest timp și împingeau valurile mării pe țarmuri, acoperind toate drumurile. Ba mai mult, turnînd cu găleata cădeau și niște ploii, așa cum se obișnuiește cînd bat aceste vînturi. Cum sosi Alexandru acolo, deodată începu vîntul dinspre miazănoapte, care însenină cerul, opri ploile, apa se retrase în mare și apăru drumul curat pe unde să meargă macedonenii. Totuși, ei au mers prin vaduri nesigure, străbătînd niște băltoace cu apa pînă la briu. Alexandru era înzestrat cu o nestăvilită bărbăție spre a înfrunța primejdiile, încît nu mă îndoiesc să cred că această bărbăție izvora din sufletul lui măreț, dar totodată sînt convins că această bărbăție a lui a crescut și s-a întărit datorită numeroaselor miracole și semne prevestitoare, fiind predestinat de o voință divină să îndeplinească mari și strălucite fapte. Pe cînd era încă în Macedonia se spune că i s-a arătat în vis un om cu o înfățișare deosebită de a celorlalți muritori și l-a sfătuit să-l urmeze cît mai degrabă în Asia, ca să cucerească imperiul persan. Mai tîrziu, pe cînd purta războiul în Fenicia, un preot evreu se înfățișă înaintea lui și Alexandru recunoscu în acesta chipul ce-l văzuse în somn și își aduse aminte de acel vis minunat. Pe cînd asedia Tyrul, Alexandru somase pe regii și populațiile vecine să i se supună și să-i furnizeze ostași pentru armata sa. Dar evreii, care stăpîneau Ierusalimul, oraș cu mare faimă, se împotrivesc cererii lui Ale-

xandru pentru că — spuneau ei — au un tratat de alianță cu Darius ; pentru acest motiv ei refuzară să încheie alianța cu macedonenii. Ca să pedepsească îndărătnicia acestui popor, Alexandru își duse trupele în Iudeea. Locuitorii Ierusalimului însă, ca să îmblinzească mînia regelui, îi ieșiră în întîmpinare cu soțiile și copiii ca să-l roage să-i ierte.

Înainte mergeau preoții îmbrăcați în veșminte foarte subțiri de in. După ei urma însuși poporul îmbrăcat în haine albe. În fruntea mulțimii era Jaddus, marele preot, înveșmîntat în odăjdii solemne. Uimit de priveliștea și frumusețea acestui cortegiu care se apropia de el, regele coborî de pe cal și înaintă singur spre ei. El s-a închinat zeului al cărui nume era săpat pe o placă de aur din diadema marelui preot, pe care Alexandru îl salută cu tot respectul cuvenit. Acest gest la care nu se aștepta nimeni, stîrnî mirare în sufletele tuturor celor care veniseră cu Alexandru. În schimb iudeii care se temuseră la început că-i pîndește o moarte apropiată, acum nădăjduiau nu numai că vor scăpa cu viață, ci că se vor bucura și de bunăvoința neașteptată a regelui, pe care-l înconjurară, aducîndu-i laude, mulțumiri și rugîndu-se pentru el.

Dimpotrivă, căpeteniile siriene, care-l urmaseră pe Alexandru din pricina deselor acte de dușmănie și prigoniri suferite din partea evreilor și care acum erau incredințați că datorită atitudinii lor pline de vrăjmășie față de Alexandru și macedonenii, evreii vor avea de suferit cumplite chinuri de la Alexandru, au rămas încremenți. Nu le venea să creadă ochilor dacă ceea ce văd este adevărat, ori este închipuirea unui vis. Noutatea acestei priveliști nu-i uimi mai puțin pe macedonenii,

incit Parmenio îndrăzni să se apropie de el și să-l întrebe de ce aduce o cinstire atât de deosebită unei religii străine? Nu e demn să fie sărbătorit un rege așa de mare... de un popor atât de josnic. Atunci Alexandru îi povesti lui Parmenio visul său. Apoi, la intrarea în oraș, aduse sacrificii divinității evreilor după obiceiul țării în cel mai frumos templu de acolo, oferindu-i și daruri.

Acolo Alexandru însuși văzu cărțile sfinte ale acestui popor, în care se cuprindeau profeții foarte vechi, între care era și căderea Tyrului sub macedoneni și că perșii vor fi biruiți de un grec. Alexandru, tălmăcind această profeție, incredințat că e vorba de dînsul, încuviință ca iudeii să trăiască liberi în țară și în afară după legile și obiceiurile lor. Și fiindcă din șapte în șapte ani ei nu-și lucrează ogoarele, le dădu voie ca în acest an să nu-și plătească partea lor de tribut. Alexandru admiră natura ținutului, care era fără seamăn de bogată în fructe și singura țară în care se producea balsamul. Numi ca guvernator al acestei regiuni pe Andromachus pe care samaritenii, dușmani neîmpăcați ai iudeilor, l-au răpus după puțin timp, în mod sălbatic. Dar acestea s-au petrecut după supunerea Tyrului și Gazei, despre care voi vorbi cînd va fi momentul.

XII. După ce trecu pe drumeagurile înguste și ajunse la Marea Pamfiliei, plecînd din Perga, pe drum îl întîmpină solia aspendiilor¹ formată din frunțașii orașului. Ei cerură să fie scutiți de a accepta în orașul lor o garnizoană macedoneană și-i

---

¹ Locuitorii orașului Aspendus din Pamfilia sudică aproape de Marea Pamfiliei (azi Balkiz).

oferiră cincizeci de talanți pentru plata ostașilor făgăduindu-i că-i vor da tot atîția cai cîți obișnuiseră să le dea perșilor ca tribut. De aci regel trecu la sideți¹, care locuiau în jurul râului Melas², neam care se trăgea din cumeenii din Eolida dar vorbeau o limbă barbară. Acești greci își uitaseră limba lor maternă nu datorită noianului din vremuri scurse, cum se poate închipui, ci ei își aminteau că strămoșii lor, cînd au sosit în această regiune, dintr-o dată și-au uitat limba patriei și au început să vorbească o limbă nouă și neuzitată înainte.

După ce cuceri Side, care era capitala Pamfiliei Alexandru se îndreptă către Syllium³, oraș apărut și de poziția lui naturală, și de o garnizoană foarte puternică alcătuită din ostași străini. Dar fiindcă auzise că aspendii s-au răsculat, aceasta a fost cauza pentru care Alexandru s-a abătut din drum, îndreptîndu-se spre aspendii. Însăpămîntat de atacul neașteptat al macedonenilor, aceștia și-au părăsit locuințele și s-au retras în fortăreață.

Alexandru puse stăpînire pe orașul pustiu și își așeză tabăra la poalele fortăreței și cum avea cu el specialiști foarte bine pregătiți, amenințîndu-i pe aspendii că va pune la cale toate pregătirile pentru asediu, îi sili pe asediați să-i ceară pace. Alexandru nu dorea nimic mai mult. El, care se gîdea să înfăptuiască isprăvi mari, nu vroia să fie oprit prea mult în loc de asediul unei ce-

¹ Locuitorii orașului Side, port pe coasta sudică a Pamfiliei, la sud-est de Aspendus (azi Eski-Adalia).

² Rîu care curge de la nord la sud, vărsîndu-se în Marea Pamfiliei, la Side.

³ Azi Selyon, localitate în Pamfilia, la nord de Aspendus.

tăți întărite. Totuși, ca să nu lasă nepedepsită îndrăzneala răzvrătiților, ceru să i se dea ca cheazășie ostatici și anume pe cei mai de seamă cetățeni ai orașului și totodată îi obligă să-i achite un tribut de două ori mai mare, cum nu mai plățiseră vreodată. Mai adăugă că ei trebuie să se supună guvernatorului pe care-l va numi Alexandru, să plătească un tribut anual macedonenilor și să restituie bunurile vecinilor lor, pe care ei îi alungaseră de pe pământurile lor. După ce termină cu toate acestea, se îndreaptă către orașul Perga și de aci își continuă drumul spre Frigia. Dar mergînd prin aceste locuri a fost nevoit să treacă prin defileul îngust între doi munți, care aproape se uneau lângă Telmissa, orașul pisidienilor¹. Drumeagurile erau așa de înguste în munți, încît păreau aidomă unor porți; aici un mare număr de barbari înarmați îi pîndeau de o parte și de alta a defileului. Alexandru dădu ordin ca să se așeze tabăra chiar la intrarea în această regiune, încredințat că va fi atacat, ceea ce de altfel s-a și întimplat. Văzînd tabăra macedonenilor acolo, telmissii vor crede că au scăpat de primejdie și nu vor rămîne mult timp în acest defileu; vor lăsa o mînă de oameni aici ca pază, iar ceilalți se vor retrage în oraș. Profitînd repede de această împrejurare, Alexandru trimise trupele de arcași și prăștiași numaidecît însoțite de cîteva formațiuni din trupele cu arme grele și-i alungară pe barbari; apoi își așeză tabăra în fața orașului Telmissa. Aici îi primi pe solii selgienilor care-i oferiră alianță și ajutor împotriva telmissilor, cu care erau în conflict, deși erau de același neam. Ale-

---

¹ Pisidia, regiune în Asia Mică, la nord de Pamfilia, la est de Mylias și Frigia și la vest de Caria.

xandru i-a primit foarte bine și, ca să nu-și piardă vremea cu asediul unui singur oraș, își mută tabăra la Sagalassum¹, un oraș puternic, apărat cu curaj de tineretul luptător, căci toți pisidienii erau războinici. Sagalașii însă îi întreceau pe toți pisidienii și primiseră și trupe de ajutor de la Telmissa, aliata lor credincioasă, și se încredeau mai mult în locuitorii lor decât în ziduri. Ei își rînduiră oastea în linie de bătaie pe un deal. Datorită poziției prielnice pentru ei, sagalașii respinseră trupele ușor înarmate trimise de Alexandru: însă agriani li se împotriviră vitejește, fiindcă falanga macedonenilor era aproape, iar când îl văzură și pe regele Alexandru în fața steagurilor, le crescă și mai mult avîntul. Cea mai mare greutate pentru ostașii lui Alexandru a fost să urce culmea. După ce însă au ajuns pe creastă și au ocupat platoul, le-a fost mai ușor să dea peste cap puhoiul de ostași ai dușmanilor proveniți de pe plaiurile de munte și care erau prost înarmați. Dintre comandanții macedoneni au căzut în luptă Cleander cu aproape douăzeci de ostași, iar dintre barbari au pierit cam cinci sute. Restul s-a salvat prin fugă, cunoscînd locurile pe unde să-și caute refugiul. Totuși, regele Alexandru a urmărit pe fugari cu unitățile de armament greu care fugeau dîndu-și toată osteneala. Cu același avînt a cucerit și orașul. Apoi atacă și celelalte localități fortificate ale pisidienilor, dintre care unele le-a cucerit prin luptă, iar altele s-au supus, punînd unele condițiuni. După cucerirea orașului Telmissa, l-a ras de pe fața pămîntului ca să-i pedepsească pe locuitori pentru atitudinea lor potrivnică. A desființat

---

¹ Oraș în centrul Pisidiei, în zona muntoasă a culmei Taurus (azi Sirg).

libertatea telmissiilor, aruncându-i în robie și nu mult timp după aceea a acordat libertatea celenilor¹ și câtorva orașe din Pisidia. După ce a pacificat astfel aceste populații îndărătnice, se îndreaptă spre Frigia unde se găsește lacul Ascarnius², a cărui apă se întărește de la sine și, transformându-se în sare, îi scutește pe locuitori să se deplaseze la mari depărtări ca să și-o procure. În acest timp Memnon, adunându-și din nou forțe de pretutindeni, plănuiește să desfășoare războiul în Grecia și Macedonia, pentru ca în modul acesta să-l scoată pe Alexandru din Asia, unde el se statornicise. Într-adevăr, Darius își pusese toată nădejdea în Memnon care prin vitejia și spiritul lui de prevedere întârziase la Halicarnas așa de mult victoria decisivă a lui Alexandru, de aceea îl numi comandantul suprem al armatei persane, trimițându-i totodată și mari sume de bani.

Astfel Memnon cu o oștire alcătuită din trupe de mercenari cu efective cât mai mari cu putință, naviga cu trei sute de vase pe mare, nestingherit de nimeni și se gândea ce l-ar putea dezavantaja și ce-ar putea fi în avantajul său într-o campanie atât de grea. El ocupă centrele care nu erau bine apărate, între care și Lampsacus. Atacă apoi insulele cărora macedonenii nu le puteau acorda ajutorul lor, din lipsă de vase, deși stăpîneau țărmurile și într-o parte și alta. Divergențele de păreri precumpăneau în sprijinul planului lui Memnon, căci, într-adevăr, deși unii erau de partea lui Alexandru pe care-l socoteau scut al libertății lor, totuși mai existau și alții care primiseră

---

¹ Celene, oraș în sudul Frigiei, aproape de granița Pisidiei (azi Diner).

² Lac în Frigia, la sud de Celene (astăzi Adgi-tuz-ghiol = Lac amar).

demnități mari sub perși. Aceștia voiau mai degrabă să fie supuși puterii persane decât să fie instaurată o republică liberă, unde toți să fie egali. Astfel Athenagoras și Apollonides, cei mai de seamă fruntași din Insula Chios îl chemară pe Memnon, după ce aduseseră la cunoștință planul lor lui Phisinus, lui Megareus¹ și altora care erau de partea lor. Ca urmare Chios căzu prin trădare în mâinile lui Memnon care, instalând acolo o garnizoană de pază, încredință administrația orașelor lui Apollonides și partizanilor acestuia.

De acolo Memnon se îndreptă către Lesbos și supuse fără multe eforturi Antissa², Pyrrha și Eresus³. În Methymna⁴ îl instală ca guvernator pe Aristonicus și puse stăpânire pe toată insula, în afară de orașul Mitilene⁵, cel mai renumit oraș care, deși îndură neajunsurile unui asediu timp de mai multe zile, totuși Memnon nu-l putu cuceri. După ce înconjurase orașul cu șanțuri, el închise portul și distribui vasele flotei sale pe apă în locurile cele mai potrivite, luând măsuri ca nu cumva să vină vreun ajutor de undeva. Însă Memnon a murit de ciumă. O dată cu dispariția acestuia s-a spulberat toate nădejtile perșilor, moartea sa lăsînd un gol de neînlocuit. Când simți că i se apropie sfîrșitul, Memnon lăsă comanda lui Pharnabazus, fiul surorii sale și lui Artabazus, pînă ce Darius, încuștințat asupra situației, va dispune altfel.

¹ Phisinus și Megareus, numele unor greci din Chios, partizanii perșilor.

² Antissa, localitate portuară în vestul Insulei Lesbos (azi Tlifut-Kalessi).

³ Pyrrha și Eresus, localități portuare în sudul Insulei Lesbos.

⁴ Oraș din nordul Insulei Lesbos.

⁵ Mitilene, cel mai important centru economic și politic al Insulei Lesbos, situat în estul acesteia.

Pharnabazus împărți sarcinile asediului cu Autophradates, care comanda flota maritimă și-i sili pe asediați să se predea, cu condiția ca garnizoana să iasă din orașul Mitilene fără nici un neajuns, să dărime coloanele pe care erau săpate clauzele încheiate cu Alexandru, să jure credință lui Darius și să primească în oraș jumătate din locuitorii exilați. Dar perșii nu respectară în întregime condițiile pactului încheiat, căci instalară în oraș o garnizoană, aducând trupe în fruntea cărora îl puseră pe Lycomedes rodianul, iar guvernarea o încredințară lui Diogene, care fusese exilat fiindcă era partizanul grecilor. Au fost impuși mai ales la plata unei mari sume de bani toți cei bogați, avându-se grijă ca aceste dări să nu cadă asupra tuturor locuitorilor orașului Mitilene și îndeosebi asupra celor săraci.

CARTEA A TREIA

L. În răstimpul acestor evenimente ¹, Alexandru, după ce l-a trimis pe Cleander cu bani ca să recruteze trupe din Pelopones și după ce a potolit răscoala, a liniștit situația în Licia și Pamfilia, a înaintat cu oastea pînă la orașul Celene. Pe atunci curgea prin mijlocul acestui oraș riul Marsyas², celebru datorită pomenirii lui în poemele mitologice grecești. Apa izvorului care cade vertiginos din vârful unui munte foarte înalt pe o stîncă de la poale formează o cascadă cu un duruit asurzitor, mărindu-și apele lui cristaline și revărsîndu-se și, deși n-are vreun afluent, udă toate șesurile situate în jurul lui. De aceea culoarea apelor lui asemănătoare mării liniștite a prilejuit poetilor motive de inspirație : căci s-a plăsmuit și

¹ Se referă la evenimentele din Insula Lesbos istorisite în ultimul capitol din Cartea a doua.

² Numele cîntărețului din flaut care l-a provocat la o competiție muzicală pe zeul Apolo. Învîngîndu-l la concurs, Apolo l-a pedepsit pe Marsyas și l-a legat de un pom, după care l-a jupuit de viu. Din sîngele lui s-ar fi ivit apele unui riu.

răspîndit mitul că nimfele îndrăgostite de rîu au sălăşluit pe acea stîncă. Dar îşi păstrează denumirea de la obirşie numai cît timp curge printre zidurile oraşului : cum iese dincolo de metereze, rostogolindu-şi apele mai involburate, capătă un nou nume : Lycos¹.

Alexandru intră în acest oraş părăsit de locuitorii săi, dar pornind la atacarea cetăţuii în care aceştia se refugiaseră, le trimise mai întîi un crainic care să le aducă la cunoştinţă că, dacă nu i se predau, vor avea de îndurat cele mai grele chinuri. Conducîndu-l pe crainic prin terenul înalt al cetăţuii greu de cucerit datorită atît poziţiei sale naturale cît şi a măiestriei construcţiei sale, cei din Celene îi cerură să-şi arunce privirile asupra ei pentru a-şi da seama cît e de înaltă şi să-l înştiinţeze pe Alexandru că părerile locuitorilor în privinţa fortificaţiilor diferă de ale lui : să afle că ei le cred de necucerit şi că vor muri cu toţi, pînă la cel din urmă, rămînînd credincioşi lui Darius. Însă, după ce au văzut că cetăţuia lor este încercuită şi că situaţia devine din ce în ce mai critică, au încheiat un armistiţiu pe o durată de 60 de zile, învoindu-se să predea oraşul dacă Darius nu le va trimite ajutoare în intervalul stabilit. Pentru că după acest interval de timp nu li s-a trimis nici un fel de ajutor, celenienii s-au predat regelui macedonean la termenul stabilit anterior.

Sosesc apoi împuterniciţi din partea atenienilor care au cerut să li se înapoieze prizonierii luaţi la rîul Granicus. Alexandru le-a răspuns că va ordona să li se înapoieze nu numai pe aceşti pri-

¹ În greceşte înseamnă lup (*lycos*).

zonieri¹, ci și pe ceilalți greci abia după terminarea războiului cu perșii. Însă urmărindu-l pas cu pas pe Darius, despre care aflase că încă nu trecuse Eufratul², își concentrează de pretutindeni toate trupele și forțele sale ca să obțină victoria decisivă în acest război atit de uriaș.

În Frigia, pe unde își conducea armata, satele erau mult mai numeroase ca orașele. Pe atunci mai exista acolo palatul lui Midas³, atit de celebru, altădată, în orașul cu numele de Gordium⁴, pe lângă care curge râul Sangarius⁵, situat la o depărtare egală de Pontul Euxin și Marea Ciliciei⁶. Am aflat că între aceste două mări Asia are cel mai strimt spațiu, ambele mări îngustînd uscatul sub forma unui istm. Pentru că este legat de continent și totodată înconjurat în cea mai mare parte de valurile mării, istmul dă regiunii forma unei insule, căci dacă n-ar sta stavilă în

¹ E vorba de cei circa 2000 de greci mercenari înrolați în armata lui Darius.

² Eufratul (în persană *u-fratu*, înseamnă foarte larg), unul din marile fluvii ale Asiei Mici avînd peste 2000 km lungime. Izvorăște din Munții Armeniei, aproape de Ararat, formează granița între Siria și Mesopotamia, se unește cu fluviul Tigru, căpătînd denumirea de Șat-el-arab și se varsă în Golful Persic.

³ Regele Frigiei, fiul lui Gordius, personaj legendar. Apolo l-a pedepsit, lăsîndu-i să-i crească urechi de măgar; bărbierul regelui, unicul om care știa acest lucru, a mărturisit însă secretul său trestiiilor unei bălți, iar acestea l-au transmis mai departe lumii întregi.

⁴ Oraș în Frigia pe malul drept al râului Sangarius, celebru prin templul lui Zeus (azi Bey-bazar); acolo se găsea carul regelui Gordius, un țaran devenit rege datorită unui oracol care făgăduise tronul regatului celui ce va intra primul în templu.

⁵ Fluviu care izvorăște din muntele Adoreos (Frigia), străbate Bithynia și se varsă în Marea Neagră (azi Sakaria).

⁶ Mediterana din sudul Ciliciei.

calea talazurilor, cele două mări despărțite de el s-ar uni.

După ce orașul făcu act de supunere, Alexandru intră în templu. El văzu un car despre care se știe că transportase pe Gordius, tatăl lui Midas; înfățișarea lui exterioară nu se deosebea, de bună seamă, de cele mai grosolane care folosite pentru muncile obișnuite. Ceea ce însă bătea la ochi era jugul lui legat cu nenumărate noduri care se împleteau încolăcindu-se strâns, încît nu mai puteai descoperi de unde pornește primul nod. Deoarece locuitorii din Gordium susțineau sus și tare că un oracol a prorocit că cel care va dezlega acest nod cu neputință de dezlegat va pune stăpînire pe Asia, l-a cuprins pe Alexandru dorința de a aduce la îndeplinire acea prorocie. În jurul regelui se găseau o mulțime de frigieni și macedoneni, primii așteptînd cu nerăbdare rezultatul, ceilalți stînd cu sufletul la gură, neștiind pe ce se întemeiază încrederea atît de oarbă a regelui. Într-adevăr, noianul de noduri era atît de încurcat, încît nimeni nu-și putea da seama nici cu mintea, nici cu simțul văzului de unde încep și nici unde se sfîrșesc ori se ascund legăturile nodului și, pentru că Alexandru a îndrăznit să încerce ca să-l dezlege, acest fapt stîrnise îngrijorări în sufletul său, ca nu cumva zădărnicierea încercării să se prefacă într-o prevestire rea. După ce s-a luptat multă vreme cu misterioasele noduri fără vreun rezultat, el a spus: „N-are importanță cum se dezleagă acest nod!” și cu o lovitură de sabie tăie nodul cu curele cu tot; în felul acesta Alexandru ori a ocolit prevestirea oracolului, ori a îndeplinit-o.

După aceea, fiindcă hotărîse să pună mîna pe Darius oriunde s-ar găsi și urmărea să-și asigure

spatele, îl însărcină cu comanda flotei pe Amphoterus, pentru apărarea țărmului Helespontului, iar pe Hegelochus îl puse în fruntea trupelor, dându-i misiunea de a elibera insulele Lesbos, Chios și Cos de garnizoanele dușmane. Li s-au dat acestora cinci sute de talanți pentru nevoile războiului iar lui Antipater și celor care apărau orașele Greciei li s-au trimis șase sute de talanți; aliații au primit ordin să-i pună la dispoziție, potrivit clauzelor tratatului, vase care să supravegheze Helespontul, căci Alexandru încă nu aflase că se stinsese din viață Memnon, față de care luase toate măsurile de prevedere, dându-și încredințat de bine seama că, dacă din partea acestuia nu va fi întreprinsă nici o acțiune, atunci el va fi stăpînul întregii situații.

S-a ajuns în orașul Ancyra¹, de unde, după ce a făcut numărătoarea trupelor, Alexandru intră în Paflagonia. Vecinii acestei provincii erau veneții², de la care unii istorici cred că-și trag obirșia veneții. Întreaga regiune a făcut act de supunere în fața regelui; după ce i-au dat ostatici, au obținut din partea lui să nu fie obligați la plata vreunui tribut, de vreme ce nici perșilor nu-l plățiseră. Calas a fost pús în fruntea acestei provincii iar Alexandru, după ce a luat în primire trupele care-i fusseră trimise ca ajutoare din Macedonia, s-a îndreptat către Cappadocia³.

II. În schimb Darius, cînd i s-a adus la cunoștință moartea lui Memnon, a fost din cale afară

¹ Azi Ancara, capitala Turciei.

² Veneții sau eneții, populație din Paflagonia. Veneția din Italia a fost fondată de ei.

³ Cappadocia (azi Caramania), ținut între Marea Neagră și Marea Mediterană, Cilicia, Frigia și Pont.

de 'zdruncinat și, pierzînd orice altă speranță, a hotărît să dea singur bătălia decisivă ; el deza-proba tot ce făcuseră căpeteniile sale de oaste, încredințat că, deși nici unul din ei nu avusese noroc, totuși au fost delăsători ; de aceea, după ce și-a instalat tabăra lângă Babylon¹, pentru ca ostașii să pornească la război cu o mai mare strășnicie, le-a înfățișat imaginea tuturor forțelor sale și în acest scop puse să se construiască o incintă care să cuprindă un corp de zece mii de ostași, imitîndu-l în această privință pe Xerxes, și acolo începu numărătoarea trupelor. Din zori pînă în noapte, trupele persane au intrat în această incintă : ieșind de acolo, forțele ostășimii, cită frunză și iarbă de călăreți și de pedestrași, părăind cu mult mai numeroase ca în realitate, împînziseră toate cîmpiile Mesopotamiei².

Persii erau 100 000 ; în rîndurile acestora, efectivele cavaleriei numărau 30 000 de oameni. Mezii³ aveau zece mii de călăreți și cincizeci de mii de pedestrași. Cei două mii de călăreți barcani⁴

---

¹ Babylonul ale cărei ruine se află aproape de Hillah, la 93 km sud de Bagdad, era situat în partea de sud a Babyloniei, pe ambele maluri ale Eufratului. Era înconjurat de ziduri înalte și un șanț plin cu apă. A fost mai întii una din cele patru capitale ale monarhiei persane, iar sub Alexandru, capitala imperiului asiatic. Babylonul a fost distrus de seleucizi, urmașii lui Alexandru.

² Mesopotamia cuprindea Babylonul, Siria în sens larg, iar în sens restrîns etimologic era teritoriul dintre Tigru și Eufrat.

³ Locuitorii Mediei, teritoriul situat la est de Mesopotamia, corespunzînd centrului și nord-vestului Iranului, între Marea Caspică și Susiana, cu capitala Ecbatana. Quintus Curtius Rufus și Xenofon delimitau eronat Media, situînd-o în înregime la est de fluviul Tigru.

⁴ Locuitori: care-și aveau așezările în jurul orașului Barcas și în vecinătatea Hyrcaniei (la sud de Marea Caspică).

erau înarmați cu topoare cu două tăișuri și cu ușoare scuturi rotunde care se asemănau foarte mult cu scuturile numite *caetra*; 10 000 de pedestrași urmau după trupele de cavalerie cu același fel de armament. Armenii trimiseseră 40 000 de pedestrași cărora li s-au adăugat 7 000 de călăreți. Hyrcanii¹ contribuiseră cu efectivele a 6 000 de călăreți aleși, cum e obiceiul la aceste neamuri, cărora li s-au alăturat 1 000 de călăreți tapuri². Derbicii³ înarmaseră 40 000 de pedestrași, cei mai mulți dotați cu lănci cu vârful de bronz sau de fier; unii din ei întăriseră partea lemnoasă trecînd-o prin foc; și aceștia au⁴ fost însoțiți de două mii de pedestrași din același neam. De pe țărmurile Mării Caspice venise o oaste de 8 000 de pedestrași, precum și 200 de călăreți. Împreună cu acestea mai erau și trupe ale altor neamuri puțin cunoscute care-i puseseră la dispoziție 2 000 de pedestrași și un număr dublu de călăreți. S-au mai alăturat acestor trupe 30 000 de greci, înrolați ca mercenari, toți în floarea tinereții. Cît despre bactrieni⁴, și sogdieni⁵, și indieni, și ceilalți locuitori de la Marea Roșie⁶, neamuri cărora Da-

¹ Hyrcania, regiune în sudul și estul Caspicii.

² Tapurii își aveau așezările la sud de Hyrcania.

³ Derbicii locuiau la est de Hyrcania, în bazinul fluviului Oxus, pe teritoriul Margianeii.

⁴ Populație care-și avea așezările în Bactria, delimitată de Munții Hindu-Kuș și fluviul Amu-Daria (Oxus). Bactria corespundea teritoriului Buhariei de azi. Capitala era orașul Bactra (azi Balkh) pe malul râului Bactrus (azi Dehas). După moartea lui Alexandru, Bactria a devenit un regat puternic.

⁵ Sogdiana, provincie septentrională a regatului persan, situată între fluviile Oxus și Iaxarte, cu capitala Maracanda. Sogdienii erau înrudiți cu sciții. Sogdiana corespunde Turchestanului și unei părți din Buhara.

⁶ Marea Roșie este aici Golful Persic.

rius însuși le uitase numele, grăbirea ostilităților îl împiedicase să mai apeleze la ele.

Dar nu de trupe ducea lipsă Darius, fiind cât se poate de satisfăcut de imaginea de atunci a acestor uriașe puhoai de oameni, pe de o parte, iar pe de altă curtenii lui cu obișnuita lor atitudine lingușitoare îi îmbătau sufletul cu nădejdea victoriei; întorcîndu-se către Charidemus¹ atenianul, mare meșter în arta războaielor și inverșunat împotriva lui Alexandru din cauza exilării lui (căci din ordinul lui fusese alungat din Atena), i se adresă punindu-i întrebarea dacă el găsește cu cale că e destul^{de} bine pregătit pentru a-i zdrobi pe macedoneni. Acesta însă, uitînd și de situația în care se afla și trecînd cu vederea și trufia regelui, îi răspunse: „Adevărul, cu toate că probabil tu nu vrei să-l ascuți, dacă nu ți-l voi spune acum, zadarnic îl voi mărturisi altă dată. Această armată cu asemenea puhoai uriașe de oameni, făcînd parte din atîtea neamuri chemate din așezările întregului orient, este în măsură să insufle groază neamurilor învecinate; purpura și aurul iau ochii prin strălucirea lor, armele le sînt atît de scînteietoare și abundența lor atît de mare, cum nu s-au înfățișat vreodată ochilor și n-au fost gîndite vreodată cu mintea. În schimb armata macedoneană cu aspectu-i sălbatic și disprețuind de bună seamă și zorzoanele și fastul, ascunde în spatele scuturilor și lăncilor lor formații de luptă care nu pot fi clintite, precum și forțele compacte ale luptătorilor. Dispozitivului lor rigid de luptă al pedestrimci ei însuși îi dau numele de falangă. Strîns alături om lîngă om, armă lîngă armă,

---

¹ Charidemus avea reputația unui mare comandant, deoarece își dovedise calitățile sale în războiul ligii ateniene cu Filip al II-lea, fiind colaborator al lui Demostene.

atenți la semnalul celui care-i comandă, s-au deprins să urmeze planurile și să-și păstreze rîndurile. Toți execută ordinul care li se dă : fie de a-l ataca frontal pe vrăjmaș, fie de a-l învălui, fie de a se năpusti către flanc, fie de a schimba tactica de luptă. În această privință își dovedesc iscusința nu numai comandanții lor, ci și ostașii. Și să nu crezi că macedonenii jinduiesc după aur și argint, ci această disciplină a lor a fost învățată la școala sărăciei : cînd sînt obosiți, pămîntul le servește drept așternut ; se satură cu mîncarea pe care o găsesc la îndemină. Timpul hărăzit somnului e totdeauna mai scurt decît acela al nopții : călăreții tesalieni, acarnanieni ¹ și etolieni ², trupe neînvînse în război, crezi tu că vor putea fi respinși cu praștiile și cu lăncile călite-n foc ? Este nevoie de o forță despotică ca a lor : trebuie să-ți cauți ajutoare în acea țară care i-a zămislit pe aceștia. Trimite acest argint și acest aur, ca să îți faci rost de ostași !“

Darius îndeobște era o ființă blîndă și influențabilă, însă avuțiile și îngîmfarea strică firea oricui. De aceea neputînd suporta adevărul, ordonă să i se aplice pedeapsa capitală unui oaspete și unui om care ceruse să fie primit în rîndurile sale, dîndu-i cele mai folositoare sfaturi. Charidemus nici chiar atunci nu s-a gîndit la libertatea sa și i-a grăit astfel : „Îl am pe omul care e gata să-mi răzbune moartea ! Pentru că ai disprețuit

¹ Acarnania, regiune situată în vestul Greciei, între Golful Corint la sud, Golful Ambracian la nord, Marea Ionică la vest și Etolia la est.

² Etolia era delimitată la est de Acarnania, la sud de Golful Corint, la est de Dorida și Malida și la nord de Phtiotida. Polisurile teritoriului erau constituite într-o ligă, un stat federativ la care aderară și alte polisuri, denumită liga etoliană, condusă de un hiparh și de o adunare generală.

sfatul meu, te va pedepsi cel împotriva căruia ți l-am dat. Într-adevăr, fiindcă ai fost prins de beția puterii, încît te-ai schimbat deodată, vei deveni o învățătură pentru urmași și aceasta datorită faptului că oamenii nu iau aminte la lecțiile pe care le dă natura, atunci cînd se lasă tiriți de împrejurări !” Cei care primiseră poruncă să-i rîdice viața lui Charidemus, îl strangulară pe cînd rostea aceste cuvinte. După aceea însă Darius s-a căit : a recunoscut mai tirziu că atenianul i-a spus adevărul și a ordonat să fie înmormîntat.

III. Thimodes, fiul lui Mentor, un tînăr destoinic, primise însărcinarea din partea regelui să ia în primire de la Pharnabazus comanda peste toți ostașii străini în care își punea cea mai mare nădejde : el va recurge la serviciile lor în război ; lui Pharnabazus, Darius îi dădu comanda pe care o avusese înainte Memnon. Frămîntat în timpul zilei de grijile care-l copleșeau, el era și mai chinat noaptea în somn de niște vedenii a unor primejdii amenințătoare, fie că aceste vedenii răsăreau dintr-un suflet bolnav, fie că erau presimțirile unui suflet dotat cu darul prorocirii. Se făcea că tabăra lui Alexandru era străluminată de un foc strălucitor și că puțin după aceea Alexandru era condus către dînsul îmbrăcat în acele veșminte pe care le purtase el și a străbătut călare Babylonul și apoi deodată a dispărut din fața ochilor săi împreună cu calul.

Prin tilcurile felurite ale visului tălmăcitorii¹ îi pricinuiseră un zbucium și mai mare lui Da-

---

¹ Aceștia erau chaldeceni, care din cele mai vechi timpuri se ocupau cu astrologia și prorocirile.

rius : unii îi spuneau regelui Darius că visul acesta e un semn bun pentru persani, deoarece tabăra vrăjmașilor arsesese, iar el îl văzuse pe Alexandru sub chipul unui om dezbrăcat de veșmintele sale regești și îmbrăcat în haine persane, ba încă de om de rînd.

Alții, dimpotrivă, tălmăceau astfel visul : priveștea taberei macedonene învăluită în lumină prevestește nimbii strălucitori pe care îi răspîndește gloria lui Alexandru, iar macedonenii conduși de acesta vor fi stăpînii Asiei ; faptul că visul l-a arătat pe Alexandru îmbrăcat cu asemenea veșminte, e neîndoielnic un semn al izbîndei, pentru că Darius purtase aceleași veșminte cînd fusese proclamat rege. Și cum se întîmplă îndeobște, proaspătul zbuțiu reîmprospătase și vechile prevestiri, căci tălmăcitorii știau că Darius la începutul domniei sale dăduse poruncă să schimbe forma tecii săbiei persane, înlocuind-o cu aceea pe care o foloseau grecii și deîndată chaldeenii au tălmăcit această schimbare că imperiul persan va trece în mîinile acelora a căror armă el o imitase. Ca urmare Darius voios și de răspunsurile tălmăcitorilor, care fură răspîndite prin gloate și de vedenia pe care o avusese în somn, porunci ca armata sa să înainteze către Eufrat.

După obiceiul străbun al perșilor a rămas tradiția să se pornească la drum numai după răsăritul soarelui. Cînd se lumină bine de ziuă, se dădu semnalul de plecare din cortul regelui cu o trimbiță ; deasupra cortului lui, în văzul tuturor imaginea soarelui strălucea reflectată printr-un cristal. Dispozitivul de marș era acesta : în frunte era purtat focul pe care perșii îl socotesc sfînt și veșnic, în niște altare de argint. În preajma acestor altare mergeau magii care intonau un imn

străbun. Urmau după magi, purtînd veșminte de purpură, 365 de tineri, deopotrivă cu numărul zilelor dintr-un an, pentru că și perșii împărțeau anul tot într-atîtea zile. Venea apoi carul consacrat lui Iupiter, tras de cai albi, după care urma un alt cal de o mărime neobișnuită, pe care-l numeau calul soarelui ; biciuști de aur și veșmintele albe erau podoabele celor care mînau cail. Nu departe de ei mergeau 10 care încrustate cu mult aur și argint. Urma apoi cavaleria a 12 neamuri cu arme și obiceiuri felurite. Primii mergeau cei pe care perșii îi numesc „nemuritorii“¹ în număr de zece mii ; pentru aceștia se făcuse risipă mai mult ca pentru toți, în semn de deosebită cinstire: unii purtau coliere de aur, veșminte brodate cu aur, alții cămăși cu mîneci lungi împodobite și cu pietre prețioase.

La o mică distanță mergeau 15 000 de ostași, cei denumiți „rudele regelui“². Într-adevăr, această mulțime de ostași, gătiți aproape ca femeile, se distingeau mai mult prin lux decît prin arme de seamă. Cei care urmau după ei se chemau dori-fori³, însărcinați să poarte veșmintele regelui ; ei precedau carul regelui, din înălțimea căruia el îi domina pe toți.

---

¹ Era corpul de elită al cavaleriei persane cu efectiv de 10 000 de ostași, numai persani. Purtau acest nume pentru că rîndurile lor se completau neîncetat, după descompletări cu prilejul luptelor, cînd unitatea suferea pierderi.

² „Rudele regelui“ însemna în limba persană : a) rudele regelui persan care dețineau cele mai mari demnități la curte ; b) un corp de elită (cavalerie, infanterie), cu un efectiv de 15 000 ostași care formau garda regilor persani, distingîndu-se prin veșmintul și armura luxoasă.

³ Nume dat corpului de gardă al regilor persani, avînd 15 000 ostași, datorită armelor lor aurite.

Ambele laturi ale carului erau împodobite cu statuile zeilor, cizelate în aur și argint : pietre prețioase scînteietoare împodobeau atelajul deasupra căruia erau montate două statuiete de aur înalte de cît un cot, una reprezentînd pe Ninus¹, cealaltă pe Belus². Între cele două statuete se găsea emblema sacră, un vultur³ de aur aidoma celor care planează cu aripile întinse.

Îmbrăcămintea regelui bătea la ochi mai mult ca la toți prin măreția ei : cămașa lungă de purpură, la mijloc cu broderii albe ; mantia scînteietoare prin aurul de pe ea, împodobită cu doi șoimi de aur, care păreau că se reped unul asupra altuia cu ciocurile ; de o centură de aur încinsă după obiceiul femeilor atîrna o sabie scurtă, avînd o teacă încrustată cu pietre prețioase. Pe cap purta tiara, însemnul specific regilor, căreia perșii îi spun *cidaris*⁴ ; era o fișie de culoarea cerului combinată cu alb. După car urmau 10 000 de lăncieri : ei purtau lănci încrustate cu podoabe de argint, iar virful era garnisit cu aur. Suita regelui din 200 de persoane, care-l excorta în dreapta și în stînga, era alcătuită din cei mai nobili dintre rudele sale. Alaiul acestora îl încheiau 30 000 de pedestrași, după care urmau caii regelui în număr de patru sute ; la un interval

---

¹ Personaj legendar, fiul lui Belus, soțul Semiramidei, fondatorul monarhiei asiriene.

² Fondatorul legendar al imperiului asirian, adorat de babilonieni ca zeu suprem, identificat fie cu soarele, fie cu Saturn. Famosul turn al lui Babel, îi era consacrat lui Belus.

³ Vulturul cu penele aurite înfipt într-o prăjină înaltă era principalul steag al perșilor.

⁴ Tiara, dreaptă, înaltă și rigidă, de formă cilindrică, înconjurată de o diademă albastră cu puncte albe, purtată de regii persani.

de un stadiu se afla Sisigambis, mama lui Darius, purtată într-un car ; într-un altul era soția lui ; o suită de femei călare le însoțeau pe regine. După ele veneau 15 trăsură, denumite *armamaxe*¹. În ele ședeau vlăstarii² regelui și cei care se ocupau de educația acestora, precum și o ceată de eunuci, o categorie de oameni care nu e privită cu dispreț de persani. Apoi veneau trăsurile cu cele 360 de concubine³ ale regelui, înveșmântate și gătite la fel ca reginele. Înapoia lor 600 de cătări și 300 de cămile transportau tezaurul regelui sub paza unei escorte de arcași. Soțiile rudelor și prietenilor regelui urmau imediat înapoia acestei suite, după care veneau cetele de slujitori și de ordonanțe ale armatei. Ariergarda o formau trupe de ostași ușor înarmați, împreună cu comandanții lor care aveau sarcina să încheie alaiul.

Dacă, dimpotrivă, cineva și-ar fi aruncat ochii asupra oastei macedonene i s-ar fi înfățișat privirilor cu totul un alt tablou : caii și ostașii nu scînteiau nici prin aur, nici prin veșminte de diferite culori, ci străluceau prin armele lor de fier și de aramă. Trupele lor erau în orice moment gata fie să se oprească din marș, fie să și-l continue. Nu mărșăluiau nici de-a valma, nu erau nici încărcăți cu poveri prea mari și toți ostașii stăteau cu atenția încordată nu numai la semnalul dat de comandantul lor, ci chiar la un gest al lui ;

---

¹ Căleașcă persană pe patru roți acoperită și împodobită cu patru perdele, era destinată transportului femeilor și vlăstarilor regilor persani.

² Darius avea trei copii : două fete, Statira și Drypetis și un băiat, Ochus, de 6 ani.

³ Aceste erau tot soții ale regelui, însă de rang inferior, constituind un fel de harem, ele nepurtînd titlul de regină.

armata macedoneană își găsea oriunde loc pentru instalarea taberei și de oriunde-și făcea rost de provizii. Ca urmare, Alexandru pe frontul de luptă și-a avut ostașii în mână în tot momentul. În schimb Darius, regele care comanda unor puhoai de uriașe de ostași, a fost nevoit din cauza îngustimii locului unde s-a dat bătălia, să-și arunce în luptă numai un număr restrâns de trupe, cu efective tot așa de mici ca ale adversarului, pe care le privise cu dispreț.

IV. Între timp Alexandru, după ce l-a pus în fruntea Cappadociei pe Ahistamenes, îndreptându-se către Cilicia cu toate trupele sale, ajunsese în regiunea ce poartă numele de „tabăra lui Cyrus”¹. Acolo își instalase tabăra Cyrus când și-a condus oastea împotriva lui Croesus² în Lydia. Această regiune e situată la 50 de stadii de punctul de acces pe unde se intră în Cilicia; locuitorii îi spun „Pylae”³ acestui defileu atât de îngust pe care natura l-a creat aidoma unei fortărețe ridicate de mîna omului.

Așadar Arsames care era guvernatorul Ciliciei, reamintindu-și ce sfat îi dăduse Memnon la începutul războiului, s-a decis să-l urmeze însă prea tîrziu acum, căci planul ar fi fost salu-

---

¹ Această tabără a lui Cyrus de care este vorba aici, fusese înființată de Cyrus cel Tânăr căzut la Cunaxa în 401 î.e.n., și nu de Cyrus cel Mare cu care îl confundă Curtius.

² Ultimul rege al Lydiei, celebru în antichitate prin bogățiile sale proverbiale și cucerirea aproape a întregului teritoriu al Asiei Mici. A fost bătut și detronat de Cyrus cel Mare în 546 î.e.n.

³ Înseamnă în grecește porți, defileu (azi Gulek Boghar).

tar dacă ar fi recurs mai devreme la el : „Pirjolește Cilicia, trecînd-o prin foc și sabie, ca să-i lași dușmanului locul pustiu ! Distruge tot ce i-ar putea fi de folos, astfel ca pămîntul pe care nu-l vei putea apăra să rămînă sterp, lipsit de orice vegetație !“ Pentru el ar fi fost de mai mare folos dacă ar fi ocupat cu o puternică garnizoană intrarea în defileul ce deschidea drumul către Cilicia, sau dacă ar fi ocupat din vreme creasta care domina drumul, de unde ar fi putut, fără nici o primejdie, să-l oprească sau să-l distrugă pe adversarul care ar fi trecut pe sub această creastă. De astă dată însă, după ce lăsă puține trupe care să asigure apărarea potecilor, el se retrase ; în felul acesta n-a făcut altceva decît să prefacă în ruină un ținut pe care era însăreinat să-l ferească de pustiiri. Urmarea a fost că ostașii persani care fuseseră lăsați în acel loc, încredințați că au fost trădați, n-au fost în stare să înfrunte nici măcar privirea dușmanilor, cu toate că un pîlc mai puțin numeros ca al lor ar fi fost în stare să apere trecătoarea. Într-adevăr, Cilicia este înconjurată de un lanț neîntrerupt de munți sălbatici și prăpăstioși : aceste culmi muntoase care încep să se înalțe de lîngă mare, se curbează formînd un arc de cerc și cu cealaltă extremitate coboară iarăși pînă la țărmul mării. Pe această culme muntoasă, în locul unde, retras către interior, șirul acestor munți se depărtează cel mai mult de mare, există trei trecători aproape inaccesibile și foarte înguste, și numai printr-una din ele se poate străbate pentru a intra în Cilicia.

Acest ținut de șes care coboară tot mai mult în direcția mării e străbătut de numeroase ape ;

pe aeolo curg vestitele riuri Pyramus¹ și Cyd-nus². Cyd nus e faimos nu numai prin debitul mare al apelor sale, ci și prin limpezimea lui de cleștar, căci, coborînd în pantă lină de la locul unde-și are obirșia, curge limpede pe o matcă formată din straturi de nisip și nu-i învoburează apele nici un torent care să-i turbure cursul li-niștitei sale albiei; de aceea e fără seamăn de cris-talin și totodată cit se poate de rece, pentru că malurile sale sînt adumbrite de crînguri dese și încîntătoare, astfel că riul curge pînă la vărsarea sa în mare la fel de neschimbat ca la obirșie. Existaseră pe aceste țarmuri nenumărate monu-mente, cîntate în stihuri de poeți, dar în noianul vremurilor s-au prefăcut în ruină. Se mai văd și astăzi vestigiile așezărilor orașelor Lyrnessus³ și Teba⁴, peștera lui Typhon⁵ și codrul Coryciei⁶, unde crește șofranul, precum și alte curiozități rare, din care n-a rămas decît numele.

Alexandru a intrat prin defileul care poartă numele de Pylae. Privind îndelungat așezarea acestor locuri se spune că a fost cuprins de fiorii unor puternice emoții și apoi de o mare voieșie

---

¹ Riu care izvorăște din Munții Taurus, în Cappadocia, străbate Cilicia și se varsă în Marea Ciliciei, în Golful Issos (azi Ojhan).

² Riu din Cilicia care se varsă în Marea Ciliciei, curgînd pe lingă Tars (azi Kara-Su).

³ Oraș al Troadei, în vecinătatea Troiei. Curtius îl si-tuează greșit în Cilicia.

⁴ Localitate din apropierea Troiei, în regiunea Mysiei. Curtius greșeste situînd-o în Cilicia.

⁵ Fiul lui Gaea și al Tartarului, monstru gigant cu o sută de capete și cu o sută de brațe. S-a luptat cu Iupiter pentru supremație, învingîndu-l și închizîndu-l legat în peștera Coryciei. Iupiter a fost salvat de Mercur și Pan.

⁶ În antichitate codru vestit din Cilicia, în regiunea Corycia.

gîndindu-se la norocul de care a avut parte mînturisea cîă ai lui ar fi putut fi nimiciți numai cu stîncile dacă ar fi fost cine să le prăvălească peste macedoneni cînd treceau prin defileu. Pe drum abia încăpeau patru ostași înarmați unul lîngă altul ; creasta muntelui domina drumul nu numai îngust, dar de cele mai multe ori povîrnit și rupt de numeroasele pîraie care se rostogoleau cître poale, ieșind vijelios din matcă.

Totuși el ordonase unor trupe de traci ușor înarmate să meargă în avangardă, să cerceteze și să supravegheze cu de-amănuntul potecile, ca să nu năvălească vreun dușman ascuns asupra trupelor sale, cînd străbăteau defileul ; aceștia își țineau arcurile încordate gata să tragă, potrivit instrucțiunilor primite, nu pentru înaintare, ci pentru luptă.

Armata sa ajunsese în modul acesta pînă la Tarsus, căruia perșii tocmai atunci începeau să-i dea foc, pentru ca nu cumva acest oraș bogat să cadă cu bogățiile sale în mîinile vrăjmașului. Însă Alexandru, trimițînd înainte pe Parmenio cu o trupă de ostași ușor înarmați pentru a împiedica incendierea orașului, cînd află că în urma sosirii alor săi barbarii au fost puși pe fugă, își făcu intrarea în orașul salvat de dînsul, înainte de a fi căzut pradă flăcărilor.

V. Rîul Cydnus, despre care s-a vorbit ceva mai sus, curge prin mijlocul orașului Tarsus. Era tocmai toiul verii : nicăieri căldura nu pîrjolește mai puternic ca pe țărmlul Ciliciei și tocmai începuse să se simtă toiul arșiței din miezul zilei. Apa limpede a rîului l-a ispitit pe

Alexandru să-și scalde trupul înfierbîntat, plin de praf și de nădușeală. De aceea dezbrăcîndu-se, intră în apa riului în văzul trupelor sale, cu convingerea că își va face un punct de onoare dacă va arăta alor săi că se mulțumește cu o îngrijire trupească simplă, lipsită de orice fast și cheltuială. Dar abia intrat în apă, fu prins de un tremur neașteptat și membrele începură să i se întepenească; după aceea paloarea îl cuprinse în întregime, încît aproape din tot corpul părea că pierise căldura vieții. Slujitorii săi îl luară în brațe pe Alexandru (asemenea unei ființe care își dă duhul), și-l duseră în cortul lui, lipsit de cunoștință.

O cumplită tulburare și aproape un sentiment de jale cuprinseră întreaga tabără. Tînguindu-se, ostașii se întrebau: „Oare în toiul unui avînt atît de întraripat și a unor astfel de fapte de arte atît de strălucite, un rege — cel mai vestit al tuturor vremurilor — care va intra de-a pururi în amintirea omenirii, să fie răpit de moarte și să se stingă din viață nu sub loviturile vrăjmașului pe cîmpul de luptă, ci pe cînd își scâlda trupul?! Darius e aproape învingător înainte de a-și fi văzut adversarul! Acum ei vor trebui să parcurgă înapoi aceleași tărîmuri pe care le-au străbătut, dobîndind biruințe peste biruințe! Acum toate au fost pustiite fie de ei înșiși, fie de dușmani! Chiar dacă nimeni n-ar vrea să se țină pe urmele lor, mergînd prin mijlocul acestor pustietăți, foamea și lipsurile le va veni tuturor de hac. Cine le va mai călăuzi pașii în această retragere? Cine va îndrăzni să fie urmașul lui Alexandru? Presupunînd că vor ajunge în fuga lor pînă la Helespont, cine le va pregăti flota pentru a trece dincolo de mare?” Apoi nemaiți-

nind seama de propriile lor neajunsuri, din nou i-a cuprins jalea, simțind milă pentru regele lor și deplîngeau răpirea din viață a acestei tinereți în floare, a acestei forțe sufletești, fără seamăn, pentru ca acum același rege și tovarăș al lor de arme să ajungă a fi smuls din mijlocul lor și a fi răpus. Totuși, în acest răstimp respirația începuse să devină mai liberă și Alexandru putu să-și redeschidă ochii; revenindu-și în simțiri treptat-treptat își recunoscuse prietenii care ședeau în jurul său: se părea că puterea bolii slăbise, datorită mai cu seamă faptului că el începuse să simtă gravitatea bolii. Însă tulburarea sufletească îi mărea și mai mult durerile trupești cînd i se aduse la cunoștință că Darius va fi în Cilicia în cinci zile. Începu să se tînguie: Va trebui să i se predea lui Darius ca un om cu mîinile legate; îi scapă din mîini o biruință atît de mare; dînsul se stinge din viață în cort, pradă unei morți de rînd și înjositoare! După ce chemă în jurul său pe prieteni și pe medici la un loc, le spuse: „Vedeți în ce întorsătură a lucrurilor m-a aruncat ursita, dîndu-mi peste cap toate planurile mele? Am impresia că aud zăngănitul armelor dușmane și că eu, care am venit aici cu războiul, astăzi eu sînt victima lui. Prin urmare atunci cînd mi-a scris cu atîta trufie acea scrisoare s-o fi înțeles oare Darius cu ursita mea? Dar zadarnic îi vor fi nădejdlile dacă voi putea fi îngrijit cum trebuie. În aceste împrejurări nu pot admite nici leacuri de lungă durată și nici medici care lucrează cu mijloace încete. E mai bine să mor vitejește decît să-mi tîrîi viața într-o lungă convalescență. Prin urmare, dacă se poate recurge la arta medicală, să știe

medicii că eu le pretind un leac nu pentru a scăpa
le moarte, ci pentru a duce războiul !“

Această dezlănțuire a unui nesăbuit curaj prin-
cinui în sufletul tuturor o cumplită îngrijorare :
de aceea fiecare începu să-l roage ca nu cumva
să facă să crească primejdia, prin această pri-
peală fără rost, ci să lase pe seama medicilor
vindeca'ea. Pe bună dreptate leacurile neverifi-
cate dau de bănuț, pentru că, pentru a-i face
lui Alexandru de petrecanie, dușmanul risipește
bani chiar în rîndurile celor din jurul lui. (Da-
rius, într-adevăr, dăduse poruncă să se aducă la
cunoștință tuturor că va da 10 000 de talanți celui
care-l va doborî pe Alexandru.) De aceea ei soco-
teau că nimeni nu va încerca leacul care ar pu-
tea da de bănuț, datorită faptului că era cu totul
nou și nu mai fusese nimănui administrat.

VI. Între medicii cunoscuți era și un acarna-
nian de neam, numit Filip, foarte devotat lui
Alexandru, pe care îl însoțise din Macedonia.
Acest medic care-i fusese dat lui Alexandru de
pe cînd era copil să-i fie însoțitor și să-i supra-
vegheze sănătatea, avea pentru Alexandru o
puternică afecțiune, îndrăgindu-l nu numai ca
rege, ci și ca pe copilul său. Filip declară că îi
dă un medicament strașnic care, deși nu-l va
vindeca imediat, va fi în schimb absolut eficace,
și-i făgădui că băutura administrată lui ca medi-
cament va înlătura toată puterea bolii. Dar nimeni
nu ascultă cu bunăvoință această propunere, în
afară de cel a cărui viață era în pericol. Căci în-
tr-adevăr, lui i se părea că orice va putea suporta
mai ușor, numai întîrzierea nu. Armele și bătă-

lia le avea în minte și sub ochi și era convins că biruința sa depinde de putința de a se avânta în luptă în primele rînduri ale războinicilor săi. El suporta cu greu faptul că trebuia să ia acest medicament timp de trei zile (căci așa îi recomandase medicul Filip). În acest timp primise scrisoarea trimisă de Parmenio, cel mai credincios curtean al său, prin care îi aducea la cunoștință să nu-și încredințeze viața pe mîna lui Filip : acesta a fost cumpărat cu o mie de talanți de Darius, care l-a ademenit și cu nădejdea de a-i da în căsătorie pe sora sa.

Scrisoarea l-a pus pe Alexandru în cea mai mare încurcătură și îngrijorare ; punea în cumpănă toate motivele care contribuiau fie la teamă, fie la nădejde și de aceea cugeta în sine să în taină : „Să mă încăpăținez să iau acest medicament pentru ca, dacă mi se va da otravă, orice se va întîmpla, să se spună că am meritat-o ? Să-l condamn pe medic, nedîndu-i crezare ? Așadar, să suport să fiu răpus în cortul meu ? Mai degrabă să pier căzînd victima nelegiurii altuia decît din pricina fricii mele !“ Șovăind multă vreme între diferitele stări sufletești, nu aduse la cunoștință nimănui ce i se scrisese, sigilă scrisoarea cu inelul său și o vîri sub perna pe care dormea. Se scurseră două zile de cînd era pradă acestor gînduri și veni cea de a treia zi fixată de medic. Acesta intră în cortul lui Alexandru cu cupa în care dizolvase băutura. Cum îl văzu, Alexandru se ridică din pat, ținînd în mînă scrisoarea trimisă de Parmenio, primi cupa și sorbi fără teamă totul pînă la fund, apoi îi ordonă lui Filip să citească scrisoarea : Alexandru nu-și clinti privirile de la chipul celui care citea, încredințat că va putea surprinde pe față un

semn cît de mic, ca dovadă de ceea ce se petrecea în sufletul acestuia. Medicul, după ce citi pînă la capăt scrisoarea, își manifestă mai degrabă indignarea decît teama: el își aruncă la piciorul patului mantaua și scrisoarea și grăi: „Rege, viața mea a atîrnat întotdeauna de-a ta; dar acum cred că ea va depinde de suflarea ta sfîntă și venerată. Crima de omucidere de care sînt învinuit o va spulbera sănătatea ta. Te rog și te implor, alungă teama și rabdă ca acest medicament să-ți pătrundă în vinele tale! Alungă-ți grijile din suflet pe care prietenii ți-l tulbură dintr-un exces de zel și de bună seamă că sînt credincioși, dar stăpîniți de temeri exagerate!“ Vorbele rostite de medic l-au făcut pe rege nu numai să-și alunge îngrijorarea, ci i-au revărsat în suflet o luminoasă voioșie, lăsîndu-l să fie plin de nădejdi. De aceea i se adresă lui Filip astfel: „Filip, dacă zeeii ți-ar fi încredințat sarcina să afle calea de a-mi pune mai bine la încercare sufletul, negreșit, ai fi preferat un alt mijloc, totuși n-ai fi putut dori un al doilea mai sigur decît acela pe care l-ai încercat asupra mea. Cu toate că primisem scrisoarea luînd cunoștință de conținutul ei, totuși am băut medicamentul pe care mi l-ai pregătit. Și acum, crede-mă, sînt mai puțin îngrijorat de viața mea decît de încrederea de care vreau să te bucuri în ochii mei. N-am fost mai puțin îngrijorat de credința ta, cît am fost pentru viața mea!“ După ce a spus aceste cuvinte, îi întinse dreapta lui Filip.

Cu toate acestea, efectul medicamentului a fost atît de puternic, încît cele ce au urmat păreau să confirme învinuirile aduse de Parmenio. Respirația întretăiată cu anevoință își relua cursul. Filip n-a lăsat de o parte nimic din ce

trebuia să încerce : îi puse lui Alexandru cata-
plasmă caldă pe corp ; căută să-l scoată din to-
ropeală ațîțindu-i simțurile, cînd cu miros de
mîncare, cînd de vin, și îndată ce și-a dat seama
că Alexandru și-a revenit bine în simțire, n-a
încetat să-i amintească atît despre mama și suror-
ile lui, cît și de faptul că se află în preajma
unei uriașe biruințe. Cînd, într-adevăr, medica-
mentul i s-a răspîndit în tot sîngele din vine,
treptat, treptat, sănătatea a pus stăpînire pe in-
treg trupul : mai întîi spiritul își recăpătă vi-
goarea obișnuită și apoi și trupul său, mai repede
decît s-ar fi așteptat oricine. Într-adevăr, după
trei zile de cînd căzuse în starea aceasta. Ale-
xandru apăru în fața trupelor sale.

Totuși, ostașii armatei sale nu-l priveau cu o
dragoste mai mare pe rege ca pe Filip. Fiecare
îi strîngea mina și-i aducea mulțumirile sale in-
tocmai ca unei divinități, coborîte din cer. De
altfel nu e ușor de zugrăvit prin cuvinte, în afară
de simțămîntele de venerație înnăscute la acest
neam față de regii săi, cită admirație aveau os-
tașii macedoneni pentru Alexandru și de cită
fierbinte dragoste erau însuflețiți. De altfel Ale-
xandru părea că nu pornește la nici o acțiune fără
să fie convins de sprijinul zeilor : căci norocul
pretutindeni îl întovărășea, iar îndrăzneala-i era
încununată de nimbul slavei.

Și viața sa, abia coaptă pentru a întreprinde
fapte atît de mari, dar pe care totuși era înde-
ajuns de capabil să le înfăptuiască, da strălucire
tuturor isprăvilor sale, și amănuntele care de
obicei par lipsite de importanță, de cele mai
multe ori sînt mai pe placul ostașilor de rînd :
de aceea faptul că lua parte la diferitele exerci-
ții fizice alături de ei, prin ținuta și prin veș-

mintele sale puțin deosebite de cele ale unui simplu ostaș, prin strășnicia sa în îndeplinirea îndatoririlor ostășești, toate aceste calități înnăscute, fie ale minții, fie dobândite de sufletul său, contribuiseră să fie deopotrivă de îndrăgit și respectat.

VII. În schimb Darius, când a aflat vestea îmbolnăvirii lui Alexandru, a înaintat pînă la Eufrat cu toată repeziciunea pe care și-o putea permite o armată atît de greoaie ca a sa. După ce întinse poduri peste fluviu, își trecu oastea peste el în cinci zile, grăbindu-se să ocupe Cilicia. La rîndu-i Alexandru cu puterile trupești refăcute ajunsese în apropierea orașului Soli¹ și, punînd stăpînire pe acest oraș, după ce le încasă locuitorilor suma de 200 de talanți ca amendă, instalează o garnizoană în fortăreață.

Aducînd apoi la îndeplinire făgăduințele făcute pentru redobîndirea sănătății, dînd jocuri și repaos trupelor sale, demonstrează barbarilor cu cît dispreț îi privea pe ei și cîtă încredere avea într-însul: de aceea celebrează jocurile în cinstea lui Esculap² și a Atenei³. În timp ce asista la spectacol, i se aduse o știre îmbucurătoare din Hali-

¹ Oraș maritim de pe coasta Ciliciei (azi Mezetlu).

² Esculap (gr. Asclepios), fiul lui Apolo și al lui Coronis, zeul medicinei. Era adorat îndeosebi în Epidaur, unde avea o măreață statuie de aur și fildeș. Aici din 5 în 5 ani se celebra în cinstea sa marea festivitate a Asclepiilor. La Tricea avea cel mai vechi sanctuar. Atributele sale erau șarpele și toiagul.

³ Alexandru a avut pentru Pallas Atena (Minerva) un cult deosebit. După istoricul Arrianus, în cinstea ei a oficiat un sacrificiu la Troia.

carnas că perșii au fost învinși de trupele macedonene și că și myndii¹ și caunii² și mai multe alte populații ale acestei regiuni i s-au supus lui.

Ca urmare, după desfășurarea jocurilor, Alexandru își puse în mișcare oastea și, construind un pod peste riul Pyramus, ajunse în orașul Mallus³; de acolo, după o altă zi de marș la orașul întărit Castabala⁴. Acolo îi ieși în întâmpinarea regelui Alexandru Parmenio, trimis înainte ca să facă recunoașterea drumului printr-un codru care trebuia străbătut pentru a ajunge la orașul cu numele Issos⁵. După ce a pus stăpânire pe defileu și a lăsat o mică garnizoană acolo, Parmenio ocupă și orașul Issos părăsit de barbari. Continuându-și înaintarea și dînd poste cap trupele dușmane care ocupaseră poziții în munți, își consolidează prin puncte de sprijin toate pozițiile sale; după ce a pus stăpânire pe drumul de acces, așa cum s-a spus mai sus, veni el însuși să dea primul de știre ceea ce a făcut.

Apoi Alexandru își puse în mișcare trupele sale către Issos; acolo, după ce a ținut un sfat pentru a ști dacă trebuie să înainteze mai departe sau să aștepte pe loc noile trupe, despre care știa că sosesc din Macedonia, Parmenio își dădu părerea că nu există alte poziții mai favorabile ca acestea pentru bătălie: căci acolo trupele am-

---

¹ Locuitorii orașului port doric Myndus, situat la nord-vest de Halicarnas.

² Locuitorii localității portuare Caunus, în sudul Cariei.

³ Localitate pe malul râului Pyramus, la extremitatea sudică a Ciliciei, aproape de vărsare în Golful Iassus.

⁴ Localitate în sudul Ciliciei, la nord de portul Issos (azi Carabolat).

⁵ Oraș portuar pe coasta golfului cu același nume din regiunea Ciliciei, la poalele muntelui Amanus.

bilor regi vor fi deopotrivă ca efective, deoarece în acest defileu nu pot încăpea forțe mai mari. Macedonenii trebuie să evite șesurile deschise, unde pot fi înconjurați și nimiciți într-o bătălie, putînd fi atacați din ambele flancuri. El se teme să nu fie învinși de vrăjmași nu datorită vitejiei acestora, ci din cauza oboselii trupelor proprii. Perșii își vor reîmprospăta neconținut trupele dacă vor dispune de un spațiu larg pentru a se putea desfășura. Alexandru și-a însușit cu ușurință acest sfat atît de sănătos. De aceea a hotărît să-și aștepte adversarul în acest defileu atît de îngust.

În armata lui Alexandru exista un persan cu numele de Sisenes. Trimis cîndva de guvernatorul Egiptului la tatăl său, Filip, și copleșit de acesta cu daruri și tot felul de onoruri, Sisenes își părăsise patria pentru o țară străină ; mai tîrziu, urmîndu-l pe Alexandru în Asia, era socotit de acesta unul dintre cei mai devotați tovarăși ai săi de arme. Acestuia i-a înmînat un ostaș cretan o scrisoare sigilată cu o pecete de inel, al cărui semn îi era cu totul necunoscut. Fusese trimisă de Nabarzanes, un cap de oaste de al lui Darius, în care scrisoare îl îndemna pe Sisenes să se distingă printr-o faptă demnă de faimă și de strămoșii lui ; ca urmare va fi răsplătit de Darius prin acordarea unei mari cinstiri. Sisenes, ca unul care se știa nevinovat, a încercat în mai multe rînduri să-i aducă scrisoarea lui Alexandru însă, pentru că îl tot vedea pe acesta copleșit de atîtea griji și preocupat cu pregătirile de război, așteptînd un moment mai potrivit, întîrzierea sa a dat prilej bănuielii că urzește un plan criminal, căci această scrisoare, înainte de a-i fi înmînată lui Sisenes, fusese și în mîna lui

Alexandru, care citind-o, impresionat de pecetea necunoscută a inelului, dăduse ordin să i se dea lui Sisenes scrisoarea, pentru a-și da seama de devotamentul acestui barbar. Deoarece acesta nu se dusec la Alexandru timp de mai multe zile, regele macedonean a crezut că Sisenes a distrus scrisoarea dintr-un gând nelegiuit și a fost su-primat în timpul marșului de cretani, fără îndoială din porunca lui Alexandru.

VIII. Iată că ostașii greci pe care Thymodes îi primise de la Pharnabazus și care constituiau pentru Darius cea dintii și aproape unica nădejde, ajunseseră la regele perșilor. Dar aceștia stăruiau din răspuseri pe lângă el să se înapoieze și să ocupe din nou cîmpiile întinse ale Mesopotamiei; dacă nu le aprobă acest plan, măcar să-și împartă nenumăratele sale forțe, pentru ca să nu riște ca dintr-o singură lovitură a ursitei să se irosească toate forțele regatului persan.

Acest sfat displăcea mai puțin lui Darius, cit tuturor curtenilor lui: „Credința acestor ostași — spuneau ei — este îndoielnică și sînt pe pragul trădării, fiind cumpărați cu bani. Dacă ei doresc ca Darius să-și împartă trupele, aceasta nu înseamnă altceva decît că urmăresc prin diverse manevre să-i predea lui Alexandru sarcinile care le-au fost încredințate; deci nimic nu va fi mai sigur ca, o dată înconjurați, acești greci să fie exterminați, întreaga armată persană aruncînd asupra lor o grindină de săgeți și lănci și prin aceasta va da o pildă a felului cum se pedepsește trădarea!”

Însă Darius, care era o fire deschisă, cinstită și totodată iertătoare, le răspunse că el nu va săvârși o crimă atât de odioasă și nu va da ordin să-i fie uciși tocmai ostașii care l-au urmat neconținut, încrezându-se în cuvântul său. De aci înainte cine dintre neamurile străine își va mai încredința viața lui Darius dacă dînsul își va mînji mîinile în sîngele atîtor ostași? Nimeni nu trebuie să ispășească cu capul un sfat atît de nesăbuit. Căci dacă vor fi în primejdie toți cei care îi dau lui sfaturi, atunci nu va mai veni nimeni să-i mai dea vreunul. În sfîrșit, ei înșiși sînt zilnic chemați de dînsul la sfat și-și dau diferite păreri și, cu toate acestea, el îl socotește a fi cel mai credincios sieși pe acela a cărui părere este cea mai înțeleaptă.

Ca urmare Darius poruncește să se dea de știre grecilor următoarele: „El le mulțumește pentru bunele lor intenții; însă a se retrage, înseamnă fără îndoială a-și preda regatul în mîna dușmanului; în lume își creează o bună reputație cel care desfășoară războiul stînd pe loc, pe cînd cel care se retrage este socotit că fuge. Nu există nici un temei să se tărăgăneze războiul. Căci pentru asemenea uriașe puhoai de oameni, cînd iarna bate la ușă, nu se vor putea găsi suficiente mijloace de trai într-o regiune pustie rînd pe rînd și de trupele sale și de cele ale adversarului. El nu-și poate împărți oștile, ci păstrează obiceiul strămoșilor săi, care întotdeauna au înfruntat primejdii războiului prin contopirea tuturor forțelor lor. Dar, pe Hercule, acest rege, care mai înainte insufla teama, căruia numai faptul că mă depărtam eu de el îi stîrnea o deșartă încredere, cînd a simțit că mă apropii, deodată s-a schimbat, devenind din cutezător prevăzător și

și-a căutat adăpostul într-un defileu îngust, asemenea fiarelor fricoase care, cînd aud zgomotul celor ce trec pe lîngă ele, se ascund în desișul codrilor. Cu prefăcătoria bolii sale își duce de nas ostașii proprii. Însă eu nu voi mai permite să tot amîne bătălia decisivă. Profitînd de șovăiala lor, îi voi nimici pe macedoneni în peșterile unde s-au ascuns de frică!" În aceste vorbe rostite era mai degrabă lăudăroșenie decît adevăr.

De astă dată Darius, după ce-și trimise în Siria la Damasc tot bănetul și cele mai prețioase bunuri ale sale cu o neînsemnată pază, își conduse restul trupelor în Cilicia, în vreme ce soția și mama sa însoțeau armata, după obiceiul strămoșesc. De asemenea și fiicele sale împreună cu feciorul cel mic îl întovărășeau pe tatăl lor.

Dar întîmplarea face ca în aceeași noapte și Alexandru să ajungă la trecătoarea pe unde se intră în Siria și Darius să sosească la locul ce se cheamă Pylae Amanicae¹. Perșii nu s-au îndoit că macedonenii aveau să dea bir cu fugiții, părăsind orașul Issos pe care-l ocupaseră. Ba chiar puseseră mîna pe vreo cîțiva răniți care nu se putuseră ține pe urmele armatei macedonene. Ațîțat de curtenii săi, înverșunați datorită cruzimii lor barbare, după ce li s-a tăiat mîinile prizonierilor și au fost arse, Darius dădu ordin să fie plimbați prin fața trupelor sale, ca să ia cunoștință de ele și, după ce au privit totul îndeajuns, să aducă la cunoștința regelui lor ce au văzut. Ridicînd deci tabăra, Darius trece riul Pinarus, ca să cadă în spatele macedonenilor, despre care credea că au luat-o la sănătoasa. Dar

---

¹ Trecătoare formată de un riu care curge la poalele muntelui Amanus.

macedonenii cărora li se tăiaseră mîinile pătrund în tabăra macedoneană, dînd de veste că Darius înaintează în urmărirea lor cu cea mai mare re-pezițiune cu putință. Ca urmare, Alexandru or-donă cercetașilor trimiși înainte să facă recunoaș-teri în regiunile maritime, să iscodească și să afle dacă Darius în persoană se apropie, ori vreunul dintre capii lui de oaste, lăsînd să se creadă că este toată oștirea persană. Pe cînd se înapoiau cercetașii, s-a și văzut de departe o uriașă mul-țime de oameni. Atunci au început să se aprindă focuri în toate părțile cîmpiilor : orizontul părea în toată nesfirșita-i întindere o mare de flăcări atunci cînd această mulțime se desfășura în ne-orînduială pe o mare întindere, mai ales din pri-cina vitelor de povară.

Alexandru dădu alor săi ordin să întocmească tabăra chiar în locul unde se afla, plin de bucu-rie că ceea ce dorise din toată inima s-a împlinit, și că va trebui să dea bătălia chiar în acea trecă-toare. Dar, așa cum de obicei se întîmplă atunci cînd sosește clipa ultimei primejdii, neliniștea a luat locul încrederii. De astă dată Alexandru se temea chiar și de norocul, datorită căruia el ciș-tigase atîtea izbînzi ; și deși el avusese parte de nenumărate succese, în sinea sa nu fără temei se gîndea cit de schimbător este norocul. Și mai era la mijloc numai o singură noapte care-i în-tîrzia dezlegarea unei probleme capitale și-l des-părtea de evenimentul decisiv. Din nou i se pe-rindau prin minte gîndurile că răsplata succe-sului e mai mare ca primejdiile, căci așa cum nu e sigur că va învinge, măcar de acest lucru e sigur — că va muri în culmea slavei, respectînd legea onoarei.

De aceea ordonă ostașilor săi să se îngrijească de hrană și de odihnă, iar pe la straja¹ a treia din noapte să fie rînduiți în linie de bătaie cu armele asupra lor. Alexandru se urcă pe creasta unui munte înalt și la lumina a numeroase făclii oferi un sacrificiu după datina strămoșească divinităților ocrotitoare ale acestor meleaguri. Iată că ostașii macedoneni, la auzul celui de-al treilea semnal al trîmbiței, așa cum se dăduse ordin, au fost gata în același timp și de marș și de luptă. Primiră dispoziții să-și grăbească pașii și în revărsatul zorilor trupele macedonene au ajuns la trecătoarea pe care Alexandru hotărîse să ocupe. Iscoadele trimise înainte vestiră că Darius se găsește la o depărtare de treizeci de stadii de acolo. Atunci Alexandru dă ordin trupelor să se oprească; îmbrăcîndu-și armura și rînduiește el însuși oastea în linie de bătaie. Niște țărani îngroziți l-au vestit pe Darius de sosirea dușmanilor, lui nevenindu-i să creadă că-i ies în întîmpinare să-l înfrunte chiar accia pe care el îi urmărea ca pe niște fugari. O panică nu de mici proporții îi cuprinsese pe toți ai săi (căci erau pregătiți mai mult pentru marș decît pentru luptă), și-și luară repede armele dar însăși graba celor care alergau în toate părțile și îi strigau pe ai lor să vină să-și ia armele contribuî la această panică. Unii se urcaseră pe creasta muntelui ca să privească de acolo oastea dușmanilor; cei mai mulți puneau friie caiilor din mers. Această oaste în neorînduială și care nu era atentă la comanda unei singure căpetenii produsese pretutindeni numai răvășeală din pricina zgomotelor de tot felul.

---

¹ Străjile sau veghile durau cîte 3 ore și începau de la orele 18, țînînd pînă la 6 dimineața.

Darius de la început hotărîse să ocupe creasta muntelui cu o parte din trupe, cu intenția de a-l învâli pe adversar și frontal, și din spate, și să-l atace cu alte trupe și dinspre mare, care să-i asigure protecția aripii drepte, astfel încît să exercite din toate părțile presiune asupra macedonenilor. În afară de aceste trupe, Darius poruncise ca douăzeci de mii de oameni din avangardă, împreună cu un corp de arcași, să treacă râul Pinarus, care curgea printre cele două oștiri și să țină piept forțelor macedonene; dacă nu pot îndeplini această însărcinare să se retragă spre munte și să înconjoare ultimile șiruri ale acestui vrăjmaș, fără să fie văzuți. Numai că urșita mai puternică decît orice tactică de luptă a dat peste cap întreg acest plan. Căci unii de frică nu se încumetau să execute ordinul, alții o făceau fără nici o tragere de inimă, fără vreun rezultat oarecare, deoarece atunci cînd la o clădire se clatină părțile laterale, se prăbușește și acoperișul.

IX. Iată cum arăta atunci ordinea de bătaie: Nabarzanes făcea protecția aripii drepte cu cavaleria sa întărită cu aproape 20 000 de prăștiași și arcași. În același sector se mai găsea și Thymodes care comanda treizeci de mii de pedestrași greci angajați ca mercenari. Fără îndoială, aici era toată tăria armatei persane, căci aceste trupe erau deopotrivă cu frontul falangei macedonene. La aripa stîngă tesalianul Aristomedes comanda 20 000 de pedestrași barbari. Ca trupe de rezervă așezase pe acestea celor mai războinice populații. Pe Darius, care avea de gînd să lupte la aceeași aripă, îl în-

soțeau trei mii de călăreți aleși, garda sa obișnuită și un corp de patruzeci de mii de pedestrași. După ei veneau călăreții hyrcani și mezi și înapoia acestora, cavaleria altor neamuri rînduită în linie de bătaie, pentru protecția fie a aripii drepte, fie a celei stîngi. Această oaste, așa cum s-a spus, era precedată de 6 000 de lăncieri și prăștiași. Toate locurile pe unde se putea intra în trecătoare erau pline de trupe. Cele două aripi se sprijineau una pe creasta muntelui, cealaltă pe mare. Cît despre soția și mama lui Darius și cealaltă ceată de femei, ele fuseseră introduse în mijlocul armatei persane.

Alexandru a așezat în front falanga, cea mai puternică forță a macedonenilor. Aripa dreaptă era comandată de Nicanor, fiul lui Parmenio. În vecinătatea acestuia erau amplasați Coenus, Perdicas, Meleagru, Ptolemeu și Amyntas, fiecare în fruntea cîte unui corp de armată. La aripa stîngă, care atîngea marea, se găseau Craterus și Parmenio, însă Craterus era în subordinea lui Parmenio. Cavaleria era repartizată la ambele aripi. Călăreții macedoneni făceau protecția aripii drepte împreună cu tesalienii, pe cînd aripa stîngă o protejau călăreții din Pelopones. În fața acestui dispozitiv de luptă așezase corpul de prăștiași, amestecați cu arcașii. Și tracii și cretanii luptau în avangardă, ei fiind ușor înarmați. Pe agrienii proaspăt sosiți din Tracia, îi puse să țină piept trupelor care, fiind trimise înainte de Darius, ocupaseră creasta muntelui. Alexandru îi dăduse instrucțiuni lui Parmenio să-și întindă frontul pe cît îi stă în putință pînă la mare, pentru a ține cît mai departe linia sa de bătaie de înălțimile pe care le ocupaseră barbarii. Însă aceștia, neîncu-metîndu-se nici să țină piept trupelor inamice

care veneau, nici să-i atace pe cei înaintați, înspăimântați mai ales de înfățișarea prăștiașilor, au luat-o la fugă. Această situație a pus în siguranță planul armatei macedonene, deoarece Alexandru se temuse să nu-i fie atacat acest flanc situat deasupra pe creastă. Se înainta pe 32 de rînduri în adîncime, deoarece trecătoarea nu permitea răspîndirea liniei de bătaie pe un front mai larg. Însă treptat-treptat, defileul dintre munți se lărgea și începu să se deschidă un spațiu mai larg, astfel încît a avut putința să înainteze în ordinea obișnuită nu numai pedestrima, ci și cavaleria să se răspîndească pe ambele aripi.

X. Cele două oștiri erau una în văzul celeilalte, însă la o depărtare de o aruncătură de suliță, cînd perșii au scos cei dintii strigătele lor nedeslușite și sălbatice. Macedonenii le-au răspuns prin strigăte mult mai puternice în comparație cu efectivele trupelor lor, repetate de ecourile codrilor nesfîrșiți de pe acești munți, căci întotdeauna în pădurile și stîncile situate într-o depresiune înconjurată de înălțimi fiecă strigăt, oricît de slab ar fi, este repetat fiecare de mai multe ori și mai puternic.

Alexandru mergea în frunte, oprindu-i pe ai săi din timp cu mîna, pentru ca nu cumva să dezlănțuie atacul, cu sufletul la gură, din pricina șoanei prea mari. Pe cînd trecea călare pe lîngă irurile de călăreți, adresa ostașilor săi diferite îndemnuri potrivit cu felul de a fi al fiecărui team. Macedonenilor biruitori în atîtea războaie în Europa și care plecaseră mai puțin din ordinul său decît din propriile lor imbolduri pentru a cuceri

Asia și cele mai îndepărtate țărături ale Orientului, Alexandru le reamintea despre străvechea lor vitejie : „Ei, eliberatorii întregului pământ, după ce vor străbate drumul lui Hercule și al tatălui lor Bachus, îi vor supune nu numai pe perși, ci chiar toate neamurile ; Bactria și India vor deveni provincii macedonene. Ceea ce văd acum în jurul lor e prea puțin, însă victoria le va pune totul la îndemână. Nu vor mai avea parte de o muncă stearpă pe stincile povîrnite ale Iliriei și Traciei : li se oferă trofeele întregului Orient. Nu va fi nevoie nici măcar de sabie ; vor putea da peste cap toată linia de bătaie a vrăjmașului intrată în neorînduială din pricina fricii, numai cu vîrfurile scuturilor !” Le mai aminti apoi de tatăl său Filip, învingătorul grecilor ; căută să li se perinde prin fața ochilor Beoția, supusă de curînd și vestita ei capitală, Teba, distrusă pînă în temelie. Apoi le mai aminti de biruințele de la râul Granicus, de atîtea orașe care fuseseră fie cucerite, fie făcuseră act de supunere și de toate cîte fuseseră lăsate în urma lor, așternute la pământ sau călcate în picioarele lor. Cînd ajunse la greci, le aminti de acele războaie purtate de aceste neamuri împotriva Greciei, mai întii de trufia lui Darius, apoi de a lui Xerxes, care ceruseră apă și pământ și după supunerea grecilor nu le-au mai lăsat locuitorilor ei nici apă de băut, nici hrana obișnuită. Le aminti că templele lor în două rînduri au fost mistuite de foc și năruite ; că orașele lor au fost cucerite, cu toate legile divine și umane au fost încălcate. Ilirilor și tracilor, deprinși să trăiască din jafuri le porunci să-și arunce privirile asupra frontului dușmanilor, strălucind de aur și purpură și care poartă în mîini nu arme, ci prețioase trofee : să meargă și ei, care sînt bărbați

adevărați, să le smulgă aurul acestor «femeiuști», lipsite de însușiri războinice ; în locul creștelor dure, în locul hățiturilor goale și mereu prinse de ghețuri vor avea ogoarele și cîmpiile roditoare ale perșilor.”

XI. Se ajunsese la o aruncătură de sulită cînd cavaleria persană s-a năpustit în iureș asupra aripii stîngi a dușmanului ; căci Darius, dîndu-și seama că falanga armatei macedonene constituie pivotul armatei lui Alexandru, dorea să obțină decizia prin lupta cavaleriei. Aripa dreaptă a lui Alexandru începu să fie învăluită. Cînd observă această situație, macedoncanul ordonă deîndată ca două corpuri de cavalerie să rămînă pe creasta munților, iar celelalte unități de călăreți le strămută cu repeziciune către frontul unde bătălia era în toi. Apoi, după ce scoase din linia de bătăie cavaleria tesaliană, dădu ordin comandantului lor să treacă, fără să fie văzut, prin spatele combatanților, să facă joncțiunea cu Parmenio și să execute cu zel ceea ce a ordonat el.

Totuși, macedonenii intrați în mijlocul perșilor, deși erau înconjurați din toate părțile, se apărau vitejește, însă fiind prea grămădiți și aproape lipiți unul de altul nu-și puteau arunca săgețile și lăncile care, după ce fuseseră azvirlite, cădeau tot asupra celor care le lansau ; puține cădeau asupra dușmanului însă, lovindu-i ușor și fără efect, cele mai multe ajungeau la pămînt fără să vatăme pe cineva ; ca urmare, fiind nevoiți să se măsoare piept la piept, mînuiau cu cea mai mare strășnicie sabia. Atunci într-adevăr s-a vărsat mult sînge, deoarece cele două linii de bătăie erau așa de

aproape una de alta, încît armele unora se încru-
cişau cu ale celorlalți, iar ale altora vîrfurile lor
se îndreptau asupra fețelor potrivnicilor. Nici ce-
lui fricos, nici celui laş nu i s-a dat putința să dea
înapoi, ci față în față rămîneau în același loc, de
parcă ar fi luptat om contra om, pînă cînd unul
din ei, învingîndu-și adversarul din față, își croia
o pîrtie pentru sine. Numai după ce-și doborau la
pămînt adversarul reușeau să facă un pas înainte.
Dar atunci îl lua în primire pe cel istovit de luptă
un nou adversar : nici măcar cei răniți nu izbu-
teau să iasă din liniile de bătaie încleștate, cum
se întîmplă de obicei în alte lupte, deoarece în
vreme ce în față se năpusteau asupra lor dușmanii,
în spate îl presau ai săi.

Alexandru își făcea datoria nu numai de co-
mandant, ci și de ostaș, căutînd să dobîndească cea
mai strălucită glorie prin doborîrea regelui per-
san, căci Darius pe carul său înalt de luptă îi do-
mina pe toți din jur, fiind un nestăvilit imbold
pentru ai săi ca să-l apere și pentru dușmani, ca
să-l atace. De aceea fratele său Oxathres, cînd
observă că Alexandru tăbări asupra lui Darius,
își așeză călăreții pe care-i comanda el, chiar în
fața carului regelui persan. Prin armele și vînjo-
șia trupului său, Oxathres îi depășea pe toți cei
din jur, iar prin bărbăția și dragostea față de
fratele său era mai presus de oricine, devenind
celebru în acea luptă, căci doborî la pămînt pe unii
macedoneni care se năpustiseră fără prevedere, iar
pe alții îi puse pe fugă. Dar macedonenii care-l în-
conjuraseră pe Alexandru, îmbărbătîndu-se unul
pe altul, se avîntară în năprasnic iureș cu Ale-
xandru în frunte, asupra pilcului de călăreți per-
sani. Atunci înfrîngerea perșilor s-a transformat
într-un adevărat măcel.

În jurul carului de luptă al lui Darius zăceau cele mai vestite căpetenii persane răpuse printr-o moarte fără seamăn, în fața ochilor lui Darius, toți cu fața la pământ, așa cum căzuseră luptând, în urma rănilor primite de la adversarul din față. Printre aceștia fură recunoscuți Atizyes și Rheomithes, precum și Sabaces, guvernatorul Egiptului, care comandaseră armate mari : în jurul tuturor erau așternute la pământ, hăcuite, puhoai de călăreți și de pedestrași mai lipsiți de faimă. Au căzut în luptă și dintre macedoneni, nu atât de mulți la număr, în schimb cei mai îndrăzneți și mai bravi ; între aceștia și Alexandru fusese ușor rănit în coapsa dreaptă de vârful unei săbii.

Iată însă că, străpunși de lănci și în prada celor mai cumplite dureri, caii care-l transportau pe Darius începură să se zbată în loitră și să-l zgâlție pe rege în car ; acesta, temindu-se să nu cadă viu în mâinile dușmanilor, sări din car și se aruncă pe un cal, care-l urma în acest scop, zvîrlindu-și însemnele regești, spre rușinea sa, ca să nu-î trădeze fuga. Atunci într-adevăr se risipiră și ceilalți persani de frică și, pe unde fiecare găsea un loc liber ca să poată scăpa cu fuga, se împrăștie în goană care încotro, aruncându-și armele pe care puțin mai înainte le luase pentru a-și apăra viața : într-o asemenea măsură intrase groaza în perși, încît se temeau și de lucrurile care le puteau fi de ajutor.

Parmenio plecase cu cavaleria sa în șarjă, în urmărirea fugarilor care din întâmplare se porniseră toți pe fugă spre aripa stîngă ; în schimb, la flancul drept, perșii exercitau o puternică presiune asupra tesalienilor. Un pilc de tesalieni fusese deja dat peste cap de șarja perșilor ; atunci tesalienii, rotindu-și caii cu dibăcie, rup contactul cu inami-

cul, apoi din nou se reîntorc la luptă și-i aștern la pământ, făcând un groaznic măcel în rîndurile barbarilor încrezători în izbîndă, împrăștiați în neorînduială. Călăreții persani, împovărați de greutatea platoșelor cu plăci de fier, cu mare anevoință puteau să-și manevreze caii, cum le impunea tactica de luptă, care necesită cea mai mare iuțeală în mișcări ; ei fură atacați prin surprindere de tesalieni, fără a se putea apăra.

La știrea acestei lupte încununată cu o asemenea izbîndă, Alexandru care mai înainte nu se încumetase să-i urmărească pe barbari, acum fiind învingător pe toate fronturile, porni în urmărirea vrăjmașilor. În timp ce pe Alexandru nu-l însoțeau mai mult de o mie de călăreți, forțele dușmanilor care se porniseră pe fugă erau nemăsurat de mari. Însă în toiul biruinței cine să stea să numere trupele învingătoare sau pe cele învinse și puse pe fugă ? Perșii păreau aiodoma unei turme puse pe gană de un pumn de oameni și aceeași groază care-i punea pe fugă îi silea să-și iuțească pasul, evitînd tot ce le încetînea mersul.

În schimb grecii care se pusese în serviciul lui Darius, avîndu-l în frunte pe Amyntas (care fusese un comandant de oștire al lui Alexandru și trecuse acum de partea dușmanului), rupîndu-se de restul armatei, părăsise în ordine cîmpul de luptă, fără să se asemene cu fugarii. Barbarii scăpați cu viață prin fugă se îndreptară pe diferite drumuri : unii o porniră de-a dreptul pe drumul care ducea spre Persia ; alții pe căi ocolite își căutară adăpost pornind peste stînci, viroage și coclauri și prin defileurile munților : puțini dintre ei ajunseră în tabăra lui Darius. Însă dușmanul lor biruitor pătrunsese acum în tabăra încărcată cu tot soiul de bogății. Uriase cantități de aur și argint, podoabe de lux

nu pentru război, au căzut pradă ostașilor macedoneni. Deoarece apucaseră să ia mai mult decât ar fi putut transporta cu ei, pretutindeni drumurile erau presărate cu obiecte de o mai mică valoare pe care lăcomia lor îi făcuse să le arunce cu dispreț, comparindu-le cu altele mai prețioase.

Ajunseseră pînă la femei de pe care se smulgeau podoabele cu o inverșunare și sălbăticie cu atît mai mare, cu cît se știa că prețuiesc mai mult în ochii lor. Nu erau cruțate nici trupurile lor de la silnicie și plăceri desfrîinate. Tabăra persană vuia de tot felul de țîngiri și gemete după soarta care era rezervată fiecăruia. Se înfățișau ochilor tot felul de scene ale nenorocirilor omenești, deoarece, fără să se facă vreo deosebire de rang și de vîrstă, cruzimea și bunul plac al învingătorului nu mai aveau frîu. Atunci într-adevăr s-au putut vedea aspecte ale capriciilor soartei, de vreme cu aceiași oameni care de curînd împodobiseră cortul lui Darius cu un lux și o bogăție fără seamăn, păstrau acum aceste comori pentru Alexandru, întocmai ca pentru vechiul lor stăpîn. Căci ostașii macedoneni numai acest cort îl lăsaseră neatins, astfel încît, potrivit unui obicei transmis, cortul regelui biruit să-l primească pe biruitor. Însă mama și soția lui Darius, amîndouă prizoniere, atrăseseră privirile și atenția tuturora : cea dintii insufla venerație nu numai prin măreția rangului ei, ci și prin vîrstă ; cea de a doua, de o frumusețe fără seamăn, cu chipul nesluțit nici chiar de semnele suferinței, își strîngea la piept feciorul care nu trecuse încă de șase ani și fusese hărăzit prin nașterea sa nădejdi unei uriașe moșteniri pierdută de tatăl său cu puțin mai înainte. Bătrîna regină strîngea la pieptul ei pe cele două fiice ale lui Darius, fecioare în floarea vîrstei, copleșite mai mult de durerea bunicii

lor, decît de propria lor jale. În jurul acestora stăteau grămadă o mulțime de femei de neam nobil cu părul despletit, cu veșmintele sfișiate, după ce-și smulseseră părul de pe cap și-și sfișiaseră veșmintele ; fără să-și mai aducă aminte de rangul lor de altă dată, se adresau acestor femei ca unor regine și stăpîne, titulaturi reale altădată, dar pe care acum le pierduseră. Uitînd de marea lor nenorocire, ele întrebau la ce aripă se așezase Darius și cum s-a sfîrșit bătălia ; spuneau că dacă regele mai e în viață, ele nu fac parte din rîndurile prizonierilor. Însă, în fuga lui, Darius se îndepărtase prea mult, schimbînd cal după cal.

În acea bătălie și-au pierdut viața o sută de mii de pedestrași și zece mii de călăreți persani. Pierderile lui Alexandru au fost de 504 răniți ; în afară de aceștia s-a deplîns moartea a 302 ostași din rîndurile pedestrașilor, iar din rîndurile cavaleriei au fost doborîți 150 de ostași. Iată cum o victorie atît de mare i-a costat pe macedoneni atît de puține pierderi. ¹

---

¹ Bătălia de la Issos din toamna anului 333 î.e.n. s-a desfășurat într-o vale îngustă, delimitată într-o parte de munți, într-alta de mare. Cu toate că forțele lui Darius, mult superioare numericește (după Arrianus și Plutarh 600 000 de ostași, iar după Diodor și Justinus 500 000 de oameni, pe cînd armata macedoneană dispunea numai de 25 000 de pedestrași și 5 500 de călăreți), ocupau poziții avantajoase facilitînd apărarea persană și tăind legăturile trupelor macedonene cu spatele frontului lor, totuși Alexandru îl învinse pe Darius. Geniul strategic și tactic al lui Alexandru i-a împiedicat pe perși să-și speculeze superioritatea lor numerică exercitînd o puternică presiune asupra flancului lor stîng. Cifra pierderilor beligeranților date de Curtius Rufus sînt bineînțeles exagerate.

XII Regele Alexandru, obosit de urmărirea lui Darius, deoarece se înserase și nu mai nădăjduia să pună mâna pe el, se înapoie în tabăra persană cucerită cu puțin timp înainte de trupele sale. El porunci apoi să fie poftiți prietenii săi cu care se obișnuise să stea cel mai mult, pentru că rana din coastă, fiind numai o zgîrietură a pielii, nu-l împiedica să ia parte la masă, când strigăte de jale izbucnite deodată din cortul învecinat, amestecate cu urlete barbare și tînguiuri i-au cutremurat pe meseni. Chiar și garda care stătea de straje lângă cortul regelui Alexandru, temîndu-se să nu fie semnele unei mișcări de proporții mai mari, începu să pună mâna pe arme. Însă pricina acestei panici neașteptate a fost faptul că mama și soția lui Darius împreună cu femeile nobililor luate prizoniere, crezînd că Darius a fost ucis, îl plîngeau pe rege cu impresionante gemete și strigăte de jale, căci unul din eunucii lui Darius căzut prizonier, oprindu-se întîmplător chiar în fața corturilor lor, a recunoscut mantia pe care Darius o aruncase, așa cum am spus mai sus, pentru ca acest veșmînt să nu-i trădeze fuga; încredințat că mantia fusese luată de pe cadavrul lui Darius, după ce fusese ucis de cel care o găsisese, el adusesese falsă știre a morții regelui persan.

Aflînd de această veste falsă adusă la femei se spune că Alexandru a vărsat lacrimi pentru soarta lui Darius și pentru pioșenia lor. El a poruncit mai întîi lui Mithrenes, care îi predase orașul Sardes și care vorbea limba persană, să se ducă și să le consoleze pe femei; temîndu-se apoi ca nu cumva acest trădător să reîmprospăteze indignarea și jalea acestor prizoniere, l-a trimis pe Leonnatus, unul din suita sa, cu ordin să le spună că ele îl plîng fără temeii pe Darius care nu e mort, ci tră-

iește. Apoi Leonnatus, însoțit de câțiva slujitori înarmați, intră în cortul în care se găseau prizonierele și dădu poruncă să le aducă la cunoștință că el a fost trimis de regele Alexandru. Însă cei care se aflau la intrare, când i-au văzut pe oștenii înarmați, socotind că acum s-a terminat cu stăpînele lor, alergară în cort strigînd că li s-a apropiat ceasul din urmă și că au fost trimiși ostași macedoneni care să leucidă pe prizoniere. De aceea, ca unele care nu puteau nici să-l oprească pe Leonnatus să intre, dar nici nu îndrăzneau să-l lase să intre fără să-i adreseze vreun răspuns, așteptau în tăcere hotărîrea învingătorului.

Leonnatus, după ce a așteptat multă vreme pe cineva care să-l introducă în cort, pentru că nimeni nu îndrăznea să se arate în față, lăsînd în pridvorul cortului câțiva slujitori, intră înăuntru. Acest fapt le turburase și mai mult pe femei, fiindcă li se părea că el a dat buzna înăuntru fără încuviințarea lor. De aceea mama și soția lui Darius au început să-l roage pe Leonnatus ca înainte de a le ucide și pe ele, să le permită să îngroape trupul lui Darius după datinile strămoșești : după ce vor îndeplini supremele îndatoriri cuvenite față de regele lor, nu vor pregeta să moară și ele. Însă Leonnatus le dădu în vileag că și Darius este în viață și că dîsele vor fi nu numai salvate, dar că vor fi mai departe regine, bucurîndu-se de toată strălucirea vechilor condiții. În cele din urmă mama lui Darius a permis să fie ajutată să se ridice în picioare.

A doua zi Alexandru dădu ordin ca după ce vor fi înmormîțați cu cuvenita atenție ostașii săi, ale căror trupuri fuseseră descoperite, să li se acorde aceleași onoruri și celor mai nobili persani și îngădui mamei lui Darius să și-i înmormînteze pe ai

săi, după datinile strămoșești. Ea a dat poruncă ca să fie înhumat un mic număr dintre rudele sale cele mai apropiate, potrivit împrejurărilor de față, încredințată că faptul de a-și îngropa pe ai săi cu o pompă deosebită ar putea stirni pizmă, câtă vreme învingătorii și-i incinerează pe ai lor cu atîta simplitate.

După ce au fost îndeplinite îndatoririle cuvenite față de cei decedați, Alexandru trimise să le înștiințeze pe prizoniere că le va vizita el însuși; apoi, lăsînd afară trupa sa de gardă, intră în cort însoțit de Hephaestion. Dintre toți prietenii săi, acesta era cel mai drag regelui, deoarece amîndoi fuseseră crescuți și educați împreună, Hephaestion fiind cel căruia îi încredința toate tainele sale. Totodată nimeni nu avea dreptul și nu-și permitea să-i dea vreun sfat regelui ca Hephaestion, care folosea în așa fel acest drept, încît să iasă în vileag că i-a fost mai degrabă acordat de rege decît că și l-a însușit singur. Hephaestion era de aceeași vîrstă cu Alexandru, îl întrecea în schimb prin statură.

De aceea reginele încredințate că el este regele, i s-au adresat ca unui rege după obiceiul persan. Atunci eunucii le-au arătat cine este Alexandru. Sisigambis s-a prosternat la picioarele acestuia, scuzîndu-și ignoranța, motivînd că niciodată nu l-a văzut pe regele macedonenilor. Întinzîndu-i mina ca să se ridice, regele îi spuse : „Nu ai greșit, mamă, căci și el este un Alexandru !“

După părerea mea, dacă Alexandru și-ar fi putut menține pînă în ultimul moment al vieții sale această atitudine de cumpătare, ar fi fost mai fericit decît mai tîrziu cînd, imitînd triumful lui Bacchus, străbătea ca învingător toate țările de la

Helespont pînă la Ocean¹. De bună seamă, în felul acesta și-ar fi stăpînit trufia și mînia, neajunsuri de care era dominat ; de asemenea s-ar fi stăpînit să ridice în toiul petrecerilor viața atîtor prieteni și atîtor bărbați de seamă, distinși în război, împreună cu care supuseseră atitea neamuri și s-ar fi temut să-i suprime fără să le spună motivul. Însă norocul nu-l îmbătase încă ; la început a primit darurile soartei cu cumpătare și înțelepciune, la sfîrșit însă n-a mai putut fi stăpîn pe sine, ieșindu-și din fire.

Cu acel prilej într-adevăr Alexandru a avut o asemenea comportare, încît i-a întrecut prin cumpătare și spirit iertător pe toți regii dinaintea lui.

Față de fiicele regelui Darius, de-o frumusețe ieșită din comun a avut o atitudine atît de corectă, de parcă ar fi fost născute de aceeași mamă care l-a adus pe lume pe Alexandru. Pe soția lui Darius, pe care nici o altă femeie n-o întrecea în frumusețe în acea vreme, nu numai că a respectat-o, ci a luat toate măsurile ca nimeni să nu necinstească trupul prizonierei. El a poruncit să fie înapoiate podoabele femeilor cărora în această captivitate nu le-a lipsit nimic din măreția rangului de altădată, în afară de conștiința situației lor de acum. Ca urmare, Sisigambis i-a vorbit astfel : „Rege, meriți să ne rugăm pentru tine zeilor, cum ne-am rugat de curînd pentru dragul nostru Darius : pentru acest motiv ești demn de asta, deoarece tu l-ai întrecut pe un rege atît de mare ca Darius nu numai prin izbînzi, ci și prin cumpătare. Într-adevăr, tî-mi spui mamă și regină, însă eu mărturisesc că sînt roaba ta. Rămîn la înălțimea situației mele de altădată și pot răbda și jugul ac-

---

¹ E vorba de Oceanul Indian.

tualei situații de sclavă : depinde de tine să vezi dacă față de noi vrei să-ți arăți puterea dînd dovadă mai degrabă de generozitate decît de cruzime !“

Regele le-a îndemnat să nu se piardă cu firea. L-a strîns apoi la pieptul său pe fiul lui Darius : acesta, cîtuși de puțin înspăimîntat de înfățișarea unei persoane pe care atunci o vedea pentru prima oară, l-a cuprins cu mîinile sale pe după gît. Atunci regele a fost atît de impresionat de încrederea copilului și, privindu-l pe Hephæstion, i-a spus : „O, cît de mult aș dori ca Darius să aibă ceva din firea acestui vlăstar !“ Apoi a ieșit din cort. După ce a înălțat trei altare pe malul rîului Pinarus lui Iupiter, lui Hercule și Minervei, Alexandru se îndreptă către Siria, trimițîndu-l înaintea pe Parmenio la Damasc, unde se găsea tezaurul regelui persan.

XIII. După ce a înaintat pînă acolo și a aflat că este așteptat de satrapul lui Darius, s-a temut ca numărul mic al trupelor sale să nu fie privit cu dispreț ; de aceea hotărî să aștepte acolo întăriri. Însă, din întîmplare, în mîinile cercetașilor săi trimiși înaintea căzu un mard¹ care, fiind adus în fața lui Parmenio, îi încredință o scrisoare adresată lui Alexandru de către guvernatorul Damascului și adăugă că satrapul nu sta la îndoială să-i predea lui fără șovăire întreg tezaurul împreună cu tot bănetul care aparținuseră regelui Darius. Parmenio, după ce a dat poruncă să fie ținut sub pază acel mard, deschise scrisoarea în care era scris că

---

¹ Populație din sudul Persiei sau sudul Mării Caspice.

Alexandru să-i trimită degrabă pe vreunul din căpeteniile sale cu o trupă neînsemnată, ca să-i predea tot ce lăsase regele Darius în grija sa. De aceea îl trimise înapoi pe mard însoțit de o escortă la satrapul trădător. Însă solul scăpă din mîinile străjilor sale și intră în Damasc mai înainte de ivirea zorilor. Această întîmplare îl neliniștise pe Parmenio care se temea de eventualitatea unor curse și nu îndrăznea să meargă pe un drum necunoscut fără călăuză. Totuși, avînd încredere în steaua norocoasă a regelui său, porunci să se caute niște țărani care să le arate drumul ; aceștia fiind găsiți repede, după patru zile Parmenio ajunse la Damasc, al cărui guvernator tremura pentru că nu i se acordase încrederea.

De aceea, sub pretextul că fortificațiile orașului îi inspiră puțină încredere, guvernatorul porunci să se scoată, înainte de revărsatul zorilor, tezaurul regilor (perșii îi spun „gaza“), împreună cu obiectele cele mai de preț, simulînd fuga, în realitate, ca să le ofere ca pradă dușmanului. Mii și mii de oameni și de femei îl însoțeau cînd a părăsit orașul. Această mulțime stîrnea mila oricui în afară de cel în mîinile căruia își încredințaseră soarta. Căci satrapul, pentru ca să fie și mai mare prețul trădării sale, se pregătea să predea dușmanului o pradă mai plăcută ca tot bănetul lumii și anume : atîtea persoane de neam nobil, soțiile și copii căpeteniilor lui Darius, în afară de împuterniciții orașelor grecești, pe care Darius îi lăsase în mîinile trădătorului ca în cea mai sigură fortăreață. Perșii le spun „gangabas“ hamalilor care transportă pe umerii lor poveri : deoarece aceștia nu mîi puteau suporta frigul serii (căci un viscol împrăștiase zăpada pe neașteptate și pămîntul fu acoperit de gheață din cauza gerului), se îmbrăcară cu ceea ce

transportau ei împreună cu bănetul, adică veșminte tivite în aur și cu purpură, nimeni neîndrăznind să-i oprească, deoarece soarta tragică a regelui Darius îi făcea pe cei mai umili să fie mai îndrăzneți față de acesta.

De aceea lui Parmenio i se înfățișă priveliștea unor trupe care, ca număr, nu puteau fi trecute cu vederea. Cu o atenție mai deosebită față de această situație, el adresă trupelor sale câteva cuvinte ca pentru o luptă în toată regula și apoi ordonă cavaleriei sale să dea pinteni cailor și să se pornească într-o șarjă năprasnică asupra vrăjmașului; însă hamalii, lăsând jos poverile, o rupseră la fugă de teamă. Gărzile persane care îi însoțeau înfricoșate la rîndul lor aruncară armele și se împrăștiară fugind pe potecile cunoscute de ei. Guvernatorul, prefăcîndu-se și el că e stăpînit de groază, răspîndise panică în jurul lui. Erau împrăștiate pe tot întinsul cîmpiilor bogățiile regelui Darius, acel faimos bănet strîns și pregătit pentru plata soldelor unei oștiri imense, acele faimoase podobe ale atîtor bărbați nobili și ale atîtor femei de neam mare, apoi vase și friie de aur, corturi împodobite cu tot fastul regesc, calești părăsite de vizitii lor și încărcate cu obiecte prețioase. Această priveliște era jalnică chiar pentru ochii prădalnicilor dacă lăcomia nu i-ar fi împins să-și însușească vreun obiect de preț. Căci comori fără seamăn întrecînd orice închipuire, care fuseseră strînse de-a lungul vracurilor, se vedeau zăcînd trîntite pe jos, ici sfîșiate de spinii mărăcinilor, colo înnămolite în mocirlă. Prădalnicii nu aveau atîtea miini ca să le strîngă și să le ia cu ei.

Iată că trupele de macedoneni i-au și ajuns pe fugari. Cele mai multe femei abia mergeau, tirîndu-și copilașii lor. În rîndurile acestora erau și

cele trei fiice ale lui Ochus, care domnise pe tronul Persiei înainte de Darius. Acestor trei fecioare, atât răsturnarea situației din Persia care contribuise mai înainte la căderea lor din înălțimea tronului părintesc, cât și evenimentele actuale le-au îngreuiat și mai mult situația, făcându-le să aibă parte de o soartă și mai crudă. În aceeași gloată se găsea chiar și soția aceluiași Ochus, fiica lui Oxathres (acesta era fratele lui Darius), apoi soția lui Artabazus, cel mai de seamă dintre curtenii lui Darius, precum și fiul acestuia, al cărui nume era Ilioneus. A căzut prizonieră și soția lui Pharnabazus, care primise din partea regelui Darius comanda supremă peste ținuturile situate de-a lungul litoralului mării; aceasta a fost capturată împreună cu fiul său și, în afară de dînsa, au căzut în miinile macedonenilor și cele trei fiice ale lui Mentor, apoi soția și fiul celui mai vestit comandant de oști persane, Memnon. Aproape nici o familie de neam din rîndurile curtenilor regelui persan nu scăpase de această cumplită soartă. La fel au căzut prizonieri și lacedemonienii și atenienii care, încălcînd tratatele de alianță, trecuseră de partea taberei persane: Aristogiton, Dropides și Iphicrates, toți trăgîndu-și obirșia din neam mare și bucurîndu-se de cea mai mare vază la Atena, lacedemonienii Pausippus și Onomastorides împreună cu Monimus și Calicratides, și aceștia binecunoscuți în patria lor.

Suma de bani capturată de macedoneni s-a ridicat la 2 600 de talanți monedă, iar valoarea argintului lucrat era egală cu suma de 500 de talanți. În afară de aceasta 30 000 de oameni și 7 000 de vite de povară, împreună cu încărcătura din spate căzură în miinile învingătorului. Totuși, zeii care

de multe ori întirzie să dea osinda cuvenită trădătorilor, de astă dată l-au pedepsit crunt pe ticălos cu cea mai mare repeziciune: căci unul dintre complicii acestui satrap i-a tăiat capul trădătorului, aducîndu-i-l lui Darius, negreșit din sentimentul de respect pentru regele său, chiar în situația în care se afla, și astfel fapta acestuia a constituit o mîngiere venită la timpul potrivit pentru regele trădat, căci pe de o parte Darius a fost răzbunat împotriva dușmanului său, iar pe de alta a constatat că amintirea măreției sale trecute nu se stinsesé încă de tot din sufletele perșilor.

CARTEA A PATRA

I. Regele Darius care nu de mult fusese în fruntea unei uriașe oștiri și dăduse semnalul începerii bătăliei din înălțimea carului său, mai degrabă ca un comandant care-și sărbătorește triumful și nu ca un luptător oarecare, de astă dată se pornise pe o fugă disperată prin ținuturile pe unde altădată mișunaseră oștile sale nenumărate, iar acum aceste ținuturi lipsite de așezări omenești se transformaseră în imense pustietăți. Darius era însoțit numai de o mină de luptători, deoarece în fuga lor haotică nu toți urmaseră același drum ; în al doilea rînd, pentru că nu mai dispuneau de cai, nu se puteau deplasa cu aceeași repeziciune ca regele lor care își schimba caii din loc în loc. Primul popas Darius l-a făcut la Onchae¹, unde a luat în primire o oaste constituită din patru mii de greci. Cu aceste trupe el porni de-a dreptul către Euftrat, convins că numai prin

---

¹ Localitate neidentificată topografic ; istoricul Arrianus îi spune Sohoi ; probabil era situată între Issos și Thapsacus.

acțiuni rapide va fi în măsură să mai mențină ceva sub stăpînirea sa.

Alexandru dădu ordin lui Parmenio care luase în primire la Damasc toate prăzile capturate, să păstreze cu mare grijă atit aceste trofee de război, cît și prizonierii și totodată îl numi guvernatorul Coelesyriei¹. Sirienii pe care dezastul suferit în acest război nu-i încovoiase îndeajuns, la început îl priveau cu ură pe noul lor guvernator, însă după ce fură repede supuși, executară fără împotrivire toate ordinele.

Și Insula Arados² se supuse regelui Alexandru. Țărmlul maritim și o bună parte din interiorul insulei se găsea sub stăpînirea regelui Strato. După ce Alexandru primi supunerea acestuia înaintă pînă la orașul Marathos³. Acolo îi fu înmînată o scrisoare din partea regelui Darius, adresată într-un ton trufaș, pentru care atitudine Alexandru s-a simțit nespus de jignit. Ceea ce l-a indignat mai mult ca orice a fost faptul că Darius se intitula pe el însuși rege, fără să i se adreseze și lui cu aceeași titulatură. Ba mai mult, în loc să-l roage, Darius îi cerea pe un ton poruncitor să-i înapoieze în schimbul unei sume atit de mari cît ar putea încăpea în toată Macedonia, mama, soția și copilul său. „Cît privește tronul regatului persan, dacă Alexandru vrea să-l ocupe, aceasta o vor hotări numai sorții războiului. Dacă Alexandru va asculta de sfaturile sănătoase și se va mulțumi cu ceea ce i-a lăsat tatăl său înainte,

---

¹ Coelesyria — adică Siria pietroasă, teritoriul situat între Liban și Antiliban.

² Insulă și oraș în vecinătatea coastei Feniciei și a orașului Marathos, foarte populată, fiind condusă de regi (azi Ruad).

³ Oraș maritim fenician, la sud de Arados.

dacă nu va mai călca hotarele unui regat ce nu-i aparține, Darius îi va deveni aliat și prieten ; el e gata să-i dea asigurări în această privință și la rindul său așteaptă acum răspunsul lui Alexandru.“

La această scrisoare Alexandru i-a răspuns cam în felul următor : „Regele Alexandru îl salută pe Darius. Acel faimos Darius, al cărui nume îl porți și tu, a trecut prin foc și sabie așezările grecilor care locuiesc pe țărmurile Helespontului, precum și coloniile grecești din Ionia. După aceea, în fruntea unei oștiri uriașe a trecut marea, războindu-se cu Macedonia și Grecia. După el Xerxes, un rege ce se trăgea tot din neamul lui Darius, a venit din nou cu război în fruntea unor uriașe hoarde de barbari. Xerxes, deși a fost învins de greci într-o bătălie navală ¹, l-a lăsat totuși pe Mardonius ² în Grecia, pentru ca în lipsa lui să pustiască orașele și să arunce pîrjolul asupra ogoarelor noastre. Dar cine nu știe că tatăl meu, Filip, a fost răpus de accia pe care oamenii voștri i-au ademenit, dîndu-le nădejdi că vor căpăta mari sume de bani ? Duceți războaie nelegiuite și, cînd aveți arme, puneți la licitație capetele dușmanilor, așa cum tu însuși, regele unor armate atît de mari, ai vrut să cumperi de curînd un ucigaș plătit cu o mie de talanți, ca să măucidă și pe mine. Eu nu fac altceva decît mă apăr împotriva războaielor și nu eu sînt acela care le pornesc mai întii. Însă zeii îl sprijină numai pe

---

¹ Se referă la înfrîngerea perșilor de la Salamina în 480 î.e.n. de către liga ateniană condusă de Temistocle.

² Generalul persan lăsat cu comanda forțelor persane în Grecia ca să continue războiul și care a fost învins la Platea și Mycale de confederația polisurilor grecești condusă de Atena.

cel care are dreptatea de partea lui, de aceea am supus o parte din Asia, te-am învins chiar pe tine într-o bătălie dată după toate regulile războiului. Cu toate că nu s-ar cuveni să obții nimic din parte-mi pentru că n-ai respectat legile războiului, totuși, dacă mi te vei adresa ca un om care se roagă să obțină ceea ce are mai scump pe lume, familia, îți făgduiesc solemn că îți voi înapoia mama, soția și copilul, fără să-ți pretind vreo sumă de răscumpărare, căci eu știu să-mi înving adversarul, dar știu să mă port și frumos cu cel învins. Dacă ți-e teamă să ai încredere în mine, eu îți dau cuvîntul meu de onoare că te voi lăsa să vii oricînd la noi, fără nici o primejdie pentru tine. De altfel cînd îmi vei mai scrie, nu trece cu vederea peste faptul că tu nu te adresezi în scris unui rege oarecare, ci însuși regelui tău!" Cel care a fost însărcinat să transmită această scrisoare a fost Thersippus.

După aceea Alexandru a coborît în Fenicia și a ocupat orașul Byblos¹ care i s-a predat lui. De acolo a ajuns la Sidon², un oraș vestit prin vechime și prin întemeietorii lui de seamă. Acolo domnea Strato, care se bucura de sprijinul lui Darius. Dar fiindcă orașul se supusese mai mult din voința poporului decît din a sa, Alexandru îl socoti pe Strato nedemn de acest tron și-l însărcină pe Hephaestion să numească din rîndurile sidonienilor pe acela pe care-l socotește cel mai demn de acest înalt rang. Hephaestion avea doi oaspeți de seamă, niște tineri care se bucurau de

---

¹ Oraș portuar pe coasta nordică a Feniciei, centrul cultului lui Adonis.

² Străvechi oraș portuar fenician, principalul centru economic, cultural și religios al Feniciei, fondat în mileniul al II-lea î.e.n.

o mare prețuire în rîndurile concetățenilor lor. Cînd li s-a oferit acestora însemnele puterii regești, aceștia au refuzat să le primească, declarînd că după obiceiul țării lor nimeni nu se ridică la acest înalt rang, dacă nu e coborîtor din regi. Hephaestion rămase înmărmurit în fața acestei măreții sufletești care-i îndemna să refuze ceea ce alții caută să obțină prin foc și sabie. „Într-adevăr, meritați să vi se acorde toată prețuirea pentru virtuțile voastre ! le spuse el. Voi sînteți cei dinții care ați înțeles cu cît e mai presus faptul de a refuza un tron regal decît acela de a-l primi. Arătați-mi însă pe cineva din spiță regească, dar care să țină bine minte că acest tron l-au primit de la voi !”

Însă aceștia, pentru că observaseră că mulți nutresc nădejdea de a domni peste regatul persan și că-i linguesc care mai de care pe prietenii lui Alexandru, din nesățioasa poftă de domnie, au declarat că nimeni nu e mai demn de tronul persan ca un oarecare Abdalonymus care e rudă după tată cu neamul regilor persani, dar care acum, pentru că e un om sărac, își cultiva singur o grădină, de pe urma căreia scoate slabe venituri și această grădină se află la marginea orașului. Această sărăcie se datorează corectitudinii sale în viață, cum se întîmplă la mulți oameni. Abdalonymus ocupat cu munca sa zilnică nu auzise zgomotul războiului care zguduise întreaga țară.

După aceea, deodată, cei doi tineri despre care am vorbit mai sus intrară, purtînd pe brațe veșmintele regești în grădina pe care Abdalonymus o plivea de buruienile nefolositoare. Apoi cei doi trimiși, după ce îi adresează salutul cunoscut cu titulatura de rege, unul îi spuse următoarele : „Trebuie să-ți schimbi zdrențele pe care le porți

cu veșmintele pe care le am în mîinile mele. Spală-ți trupul mînjit de glodul gliei, adoptă ținuta de adevărat rege și primește acest înalt rang vrednic de tine, cu simplitatea de care ai dat dovadă mereu. Dar cînd vei sta pe tronul regesc, stăpîn pe viața și pe moartea tuturor, nu uita în ce chip ai ajuns acolo și mai cu seamă pentru care merite ai primit coroana de rege !”

Văzînd cele ce se petrec, lui Abdalonymus i se părea că este prada unui vis. Din cînd în cînd îi întrerupea pe vizitatori cu asemenea întrebări : „Oare este el în toate mințile ? Sau își bat joc de dînsul fără pic de rușine ?” Dar după ce aceștia, cu toată împotrivirea lui, l-au ajutat să se curețe și l-au îmbrăcat în veșmintele arătoase de purpură țesute cu fir de aur, Abdalonymus le-a acordat cuvenita încredere celor doi cînd i-au depus jurămîntul de credință ; luîndu-și în serios rangul de rege, plecă însoțit de cei doi tineri la palat. Vestea aceasta a străbătut ca fulgerul, în lung și în lat tot orașul. Pentru unii această întîmplare era prilej de bucurie, pentru alții însă, de indignare.

Toți cei bogați nu conteneau să-i aducă tot soiul de învinuiri lui Abdalonymus în fața celor din suita lui Alexandru, ba că e prea sărac, ba că se trage dintr-un neam de rînd. Atunci Alexandru îl chemă la dînsul pe Abdalonymus, îl scrută cu privirile multă vreme și i se adresă : „După chip și infățișare îmi dau seama că nu-ți dezminți regeasca-ți obîrșie, însă îți pun această legitimă întrebare : cum ai putut răbda sărăcia și lipsurile ?”

„O, de mi-ar da zeii aceeași putere a răbdării pentru a suporta domnia cu aceeași stare sufle-

tească, ca pînă acum ! Cu ajutorul brațelor mele am izbutit să înving toate nevoile. Cu toate că n-am avut mai nimic, n-am dus lipsă de nimic !” Rostirea acestor cuvinte i-a produs lui Alexandru o puternică impresie despre caracterul lui Abdalomymus. Apoi dădu ordin să i se restituie nou-lui rege tot ce aparținuse lui Strato, ba îi dăruie o mare parte din trofeele luate de la perși, și-i încredință și prerogativele puterii peste întreg teritoriul care aparținea orașului Sidon.

În vremea aceasta Amyntas, despre care am relatat că părăsise rîndurile armatei lui Alexandru, fugind la perși, ajunsese la Tripolis¹ în fruntea unei oștiri de patru mii de greci, care-l însoțiseră cu prilejul dezertării sale. Apoi imbarcîndu-și aceste trupe, navigă spre Cipru, dar, fiindcă era stăpînit de convingerea că, datorită acelei stări de lucruri, teritoriul pe care-l ocupase îl va stăpîni, ca și cum ar fi avut drepturi legitime asupra lui, ca atare o porni spre Egipt. În felul acesta își dezvălui fațiș adversitatea față de amîndoi regii, și față de Alexandru, și față de Darius, manifestîndu-și atitudinea caracteristică unui ins care, în fața schimbărilor capricioase ale împrejurărilor nesigure, e gata și el să-și schimbe firea. Amyntas se adresă trupelor sale îndemnîndu-le să sere cu tot dinadinsul în reușita unei asemenea campanii militare ; le mai spuse că guvernatorul Egiptului și-a pierdut viața într-o luptă, că garnizoana persană are slabe efective și pe deasupra e lipsită de comandant, că întotdeauna egiptenii au nutrit gînduri vrăjmașe față de guvernatori,

---

¹ Oraș portuar în Fenicia, colonie a Sidonului. Tyrului și Aradosului, ceea ce-i explica numele de Tripolis (colonia celor trei orașe fondatoare).

iar pe el și trupele lui îl vor considera aliați, nu dușmani.

Nevoia îl împingea pe Amyntas să încerce orice mijloc, căci într-adevăr, ori de câte ori ni se spulberă primele nădejdi, credem de cuviință că soluția la care trebuie să recurgem este de a prefera viitorul în locul prezentului. Ca urmare, toată ostășimea într-un glas îi ceru lui Amyntas să o ducă unde crede de cuviință. Atunci dînsul, încredințat că e mai bine să profite de starea de spirit a trupelor sale, creată pe temeiul acestor nădejdi care-i însuflețea pe ostași, își făcu intrarea în portul Pelusium¹, pretextînd în fața egiptenilor că vine la ei din ordinul lui Darius. După ce puse stăpînire pe Pelusium, înaintă cu trupele sale spre Memfis². Dar la auzul acestei vești egiptenii, un popor ușuratec și înclinat mai degrabă spre răsturnări de situații, în loc să-și vadă de treburile lui, toți care mai de care își părăsesc satele și orașele și pornesc în grabă către Memfis ca să lupte și să nimicească această garnizoană trimisă de perși. Deși, datorită noii situații create, trupele lui Amyntas au intrat în panică, totuși nu și-au pierdut nădejdea de a păstra mai departe stăpînirea Egiptului. Însă Amyntas, de îndată ce-i învinse pe egipteni într-o bătălie, îi alungă din orașul Memfis. După obținerea acestei

---

¹ Oraș portuar al Egiptului, situat la gurile Nilului, la est de actualul port Port-Said (azi Tineh).

² Cel mai vechi și mai important centru politic, cultural și religios al Egiptului de jos, fondat în timpul primului faraon Menes (mileniul al IV-lea î.e.n.) și situat la 19 km de Cairo, pe malul stîng al Nilului, lângă deltă, reședința regilor egipteni ai regatului timpuriu (azi Sakkaui).

izbinzi și după ce Amyntas își instalează tabăra, trupele învingătoare se împrăștiară care încotro după prădăciuni prin ogoare și sate. Toate se desfășurau în așa fel de parcă egiptenii și-ar fi părăsit locuințele, lăsând totul baltă la bunul plac al cotropitorilor.

Ca urmare Mazaces, cu toate că își dăduse seama că rîndurile alor săi au fost cuprinse de panică datorită înfrîngerii suferite în luptă, totuși, arătîndu-le pe ostașii greci care cutreierau pretutindeni la întîmplare, fără să-și ia măsuri de prevedere, bizuindu-se pe izbînda cîștigată, îi convinse pe ai săi să nu mai șovăie o clipă, ci să dezlănțuie atacul contra cotropitorilor, pentru a-și recăpăta bunurile luate de dușmani. Acest plan al lui Mazaces a fost cît se poate de bine chibzuit atît prin făurirea lui, cît și prin realizările încununuate de succes, căci toți cotropitorii greci au fost măcelăriți pînă la unul împreună cu comandantul lor. În chipul acesta și-a ispășit Amyntas crunt, prin moarte, trădarea a doi regi, atît a aceluia la care venise, cît și a aceluia de la care dezertase. Mai-marii oștirii lui Darius care supraviețuiseră bătăliei de la Issos, împreună cu toate trupele care-i însoțiseră în fuga lor, înrolînd și tineretul din Cappadocia și pe cel din Paflagonia încercau acum să recucerească și Lydia. Antigonus, un locțiitor al lui Alexandru, era guvernatorul Lydiei. Cu toate că îi trimisese lui Alexandru efective destul de numeroase din garnizoana sa, totuși, pentru că îi ura pe acești barbari, Antigonus își conduse trupele la luptă. Și aici soarta l-a ajutat, deoarece în trei lupte date în trei locuri diferite, oastea persană fu bătută și risipită.

În aceeași vreme flota macedoneană chemată din Grecia obținu izbînda asupra lui Aristomeneș, care fusese trînis de Darius să pună din nou stăpînire pe țărmurile Helespontului, și-i captură o parte din flotă, iar pe cealaltă o scufundă.

În urma acestor evenimente Pharnabazus, comandantul flotei persane, după ce încasă tributul impus locuitorilor Miletului, se îndreptă cu o sută de vase mai întii către Andros și apoi către Syphnos¹. El ocupă și aceste insule instalînd în ele garnizoane persane și îi impuse pe locuitori la plata unui tribut deosebit de apăsător. Pentru acest conflict între cei mai puternici și mai vestiți regi din Europa și Asia, care își propuseră să cucerească întregul univers, fuseseră puse pe picior de război toate armatele atît din Grecia cît și din Creta.

Agis, regele Lacedemoniei, înrolînd sub arme opt mii de greci care reușiseră să scape cu fuga în urma înfrîngerii suferite, se înapoiaseră din Cilicia la vetrele lor și acum din nou se pregăteau să ridice armele împotriva lui Antipater, locțiitorul lui Alexandru la conducerea Macedoniei. Cretanii dezbinați între ei, dintre care unii inclinau către tabăra macedoneană, iar ceilalți către vrăjmașii acestora, își schimbau alternativ stăpîinii, fiind ocupați cînd de garnizoana spartanilor, cînd de a macedonenilor. Dar între adversari nu s-au dat decît ciocniri mărunte și fără importanță. Numai soarta avea să hotărască dacă va fi nevoie de angajarea tuturor forțelor pentru o bătălie decisivă.

---

¹ Andros și Syphnos, insule în Arhipelagul Cicladelor din Marea Egee.

II. Toată Siria și chiar Fenicia, în afară de Tyr¹ se găseau acum sub stăpînirea macedonenilor. Regele Alexandru își instalase tabăra pe o limbă de uscat care era despărțită de teritoriul orașului Tyr printr-un braț, îngust de mare. Tyrul, cel mai important oraș din Siria și Fenicia, atît prin trecutul său strălucit, cît și prin mărimăea sa, și care dobîndise cea mai mare faimă din antichitate, întrecînd celelalte orașe în toate privințele, lăsă să domnească părerea că ar fi preferat o alianță cu Alexandru, în locul supunerii sale. În acest scop se prezentară la Alexandru soli tyrieni, care i-au adus în dar o coroană de aur, precum și provizii îmbelșugate care au fost transportate din oraș în tabăra lui Alexandru, în semn de ospitalitate.

Alexandru dădu ordin să fie primite aceste daruri ca din partea unor prieteni și aliați și, adresîndu-se solilor pe un ton prietenesc; le spuse că dorește să-i aducă un sacrificiu lui Hercule², al cărui cult era deosebit de onorat la tyrieni și adăugă că regii macedoneni sînt convinși că-și trag obirșia din acest zeu. Și mai adăugă că însuși oracolul l-a îndemnat pe dinsul să aducă acest sacrificiu în cinstea lui Hercule. Solii tyrieni îi răspund că există un templu al lui Hercule, situat în afara orașului, într-un loc pe care ei îl

---

¹ Oraș maritim în Fenicia, fondat în mileniul al III-lea. După ce a ieșit de sub tutela Sidonului (secolul XIV î.e.n.), Tyrul a devenit unul dintre cele mai importante centre comerciale și meșteșugărești ale lumii antice. A fondat numeroase colonii în Sicilia, Africa (Cartagina, în 814 î.e.n.), în Spania (Gades — Cadix de azi). Cucerit în secolul IX î.e.n. de asirieni și apoi de persani (secolul VI î.e.n.), cînd a fost atacat de Alexandru, Tyrul făcea parte din imperiul persan.

² E identificat cu Melkart, divinitate feniciană.

numesc Palaetyron¹ și că acolo regele Alexandru ar putea aduce sacrificiile potrivit ritualului. Alexandru nu și-a putut înfrîna mînia și ca de obicei în asemenea situații le-a replicat: „Așadar voi locuiți într-o insulă și vă bizuiți pe pozițiile tari ale așezării voastre, de aceea vă uitați cu dispreț la oastea mea de uscat. Dar vă voi dovedi peste puțin timp că și voi faceți parte tot din continent. În curînd veți putea fi siguri că eu ori voi intra în oraș cu voia voastră, ori îl voi cuceri prin forța armelor!”

După ce li s-a dat acest răspuns, solii au fost lăsați să plece într-ale lor. Înapoindu-se în oraș, ei s-au străduit să-i convingă pe ai lor să-i permită accesul în oraș lui Alexandru, primit și în Siria și în fața căruia își deschisese porțile și Fenicia.

Însă tyrienii, care se bizuiau prea mult pe tăria pozițiilor naturale ale orașului lor (pe care îl considerau inexpugnabil), au hotărît să înfrunte asediul. De altfel orașul Tyr e situat pe continent la o distanță de patru stadii de mare. În afară de aceasta, orașul în nenumărate rînduri era expus bății vîntului Africus², care umfla în larg marea, stîrnind talazuri după talazuri și lovind țăr-murile. Nimic nu împiedica mai mult ca acest vînt lucrările de asediu ale macedonenilor care făceau pregătirile necesare pentru a uni insula cu continentul. Într-adevăr, chiar cînd marea e fără valuri și liniștită, anevoie se poate construi în apă un dig. Dar cînd marea e răscolită de vîntul Africus, această lucrare e cu atît mai greu de în-

¹ Adică vechiul Tyr, în grecește.

² Vîntul care vine din Africa și bate din sud-vest, făcîndu-se simțit în toată Mediterana. Datorită lui, insula Tyrului era acoperită în întregime de nisip.

făptuit, căci nu e cu putință să se așeze grămadă materialele pentru construcția digului, pentru că valurile mării le și împrăștie, rostogolindu-le în mare. Într-adevăr, nu există un dig atât de solid construit pe care apa să nu-l macine, fie pătrunzînd prin punctele unde materialele sînt imbinatate, fie revărsîndu-se peste dig, rostogolind materialele atunci cînd talazurile sînt mai puternice.

În afară de acest neajuns mai era unul la fel de greu de înlăturat. În jurul zidurilor și turnurilor orașului marea era foarte adîncă, încît macedonenii nu puteau folosi tormentele¹ pentru lansarea proiectilelor de la mică distanță asupra celor asediați, ci numai de la o mare distanță și instalîndu-le pe vase; apoi nu puteau fi proptite nici scările de ziduri, căci macedonenii nu dispuneau de un teren uscat pentru a le fixa zdravăn, ca să nu se prăvălească în mare. Alexandru nu dispunea de o flotă puternică și chiar dacă ar fi avut destule vase la îndemînă, n-ar fi putut să se apropie cu ele pînă în preajma zidurilor, navele neavînd stabilitate pe valuri din cauza ruliului, și în această situație s-ar fi aflat în raza de bătaie a proiectilelor dușmanilor și ar fi fost respinse.

Între timp un eveniment, deși în aparență de mică însemnătate, a întărit încrederea tyrienilor în rezistență. Sosise o delegație de cartaginezi ca să aducă sacrificiul solemn, anual, potrivit datinilor strămoșești, pentru că cei ce fondaseră Cartagina fuseseră tyrienii pe care cartaginezii îi cinsteau întocmai ca pe părinții lor. De aceea car-

---

¹ Mașini de război folosite la asedierea cetăților, cu care se aruncau lănci și săgeți asupra atacatorilor.

taginezii îi îndemnavă pe toate căile pe tyrienii să înfrunte cu bărbăție asediul, opunându-le rezistență macedonenilor și le dădeau asigurări că în curând vor sosi ajutoare din partea Cartaginci, ținându-se seama de faptul că pe acea vreme Cartagina era considerată stăpîna mărilor.

Ca urmare s-a decretat războiul. Fură instalate pe ziduri și în turnuri tormente și catapulte. Se distribuie arme tineretului luptător. Se confecționează niște cîrlige de fier (care purtau denumirea de harpoane), precum și cîngi, ca să fie aruncate asupra lucrărilor dușmanilor, pentru a le disloca. Se născociau tot soiul de mijloace pentru a se asigura apărarea orașului, dar pe cînd se introducea fierul în cuptoare spre a fi lucrat și se sufla în foale pentru ațîțarea focului, se spune că au fost văzute curgînd șuvoaie de sînge în vîlvătaia focului încins, întîmplare pe care tyrienii o tîlcuiră ca o prevestire a pieirii macedonenilor. Dar și în tabăra macedoneană, pe cînd din întîmplare unii din ostași își rupeau pîinea, au băgat de seamă că din pîine picură sînge. Cînd l-a văzut pe Alexandru înmărmurit de teamă, Aristander, prezicătorul cel mai priceput în tîlmăcirea unor asemenea miracole, i-a declarat acestuia că miracolul arătat nu e un semn de piază-rea pentru macedoneni ; ar fi fost un semn de tristă prevestire numai dacă picăturile de sînge ar fi curs în afara pîinii; însă în cazul de față, pentru că picăturile au curs în interiorul pîinii, aceasta înseamnă pieirea orașului Tyr, pe care ursita l-a hărăzit să fie împresurat deci. Atunci Alexandru, deoarece avea și flota departe și pentru că își da seama că un asediu de lungă durată avea să fie pentru dînsul o mare piedică pentru înfăptuirea celorlalte planuri ale sale, trimise crainici la ty-

rieni ca să-i îndemne la pace. Încălcînd dreptul ginților, tyrienii i-au măcelărit pe crainicii lui Alexandru și le-au aruncat trupurile în mare. Indignat de acest odios masacru al oamenilor săi, Alexandru a hotărît să asedieze Tyrul. Mai întii însă trebuia să construiască un dig pe mare ca să facă legătura dintre continent și insula unde se afla orașul fenician. Dar sufletele ostașilor macedoneni fură cuprinse de o mare deznădejde cînd constatară cît de adîncă e acolo marea, pe care numai cu ajutorul zeilor ar putea-o umple, și aceasta cu mare anevoință. De unde ar putea ei să procure pietre atît de mari în acest scop? De unde să facă rost de copaci atît de înalți? Ar trebui să transporte pămînt din regiuni întregi pentru umplerea digului pe o vastă întindere a mării. Întotdeauna în acest spațiu îngust marea a fost extrem de agitată, și apoi, cu cît se va micșora distanța dintre continent și insulă, cu atît marea va fi mai furioasă. Dar Alexandru, un mare meșter în a potoli spiritele agitate ale ostășimii sale, le aduse la cunoștință un vis minunat: în **timp** ce dormea i-a apărut în vis chipul lui **Hercule** care i-a întins mîna și, avîndu-l pe **Hercule drept** călăuză, s-au deschis în fața sa porțile Tyrului și astfel a intrat în oraș. Totodată le-a adus aminte de măcelărirea crainicilor macedoneni și de violarea dreptului ginților. „Tyrul e singurul oraș care a avut îndrăzneala să se pună de-a curmezișul izbînzilor noastre, împiedicîndu-ne înaintarea!“ După povestirea acestui vis, Alexandru dădu poruncă comandanților trupelor sale să aducă cuvenitele muștrări ostășimii în subordine. După ce toți au fost dojeniți și încurajați, s-a purces la începerea lucrărilor digului.

Trebuia să se transporte cu mîna mari cantități de piatră pe care le-o puneă la îndemîină vechiul Tyr, iar materialul lemnos pentru construirea plutelor și turnurilor trebuia procurat din munții Liban¹. Lucrarea digului se ridicase din fundul mării pînă la oarecare înălțime, fără ca totuși să ajungă la suprafață ; atunci tyrienii se apropiau cu bărcile lor ușoare de lucrări și-i luau peste picior pe macedoneni, spunîndu-le : „Macedonenii, care sînt în lume celebri prin faptele lor de arme, au ajuns acum să care poveri în spate ca vitele !“ Ba chiar îi întrebau : „Nu cumva Alexandru este mai mare ca Neptun ?“ Aceste vorbe de batjocură și de ocară ale tyrienilor dădeau macedonenilor imbolduri și mai mari spre a lucra cu și mai multă hărnicie. În curînd digul ajunsese să se înalțe cu puțin deasupra suprafeței apelor și totodată și lățimea digului creștea văzînd cu ochii, apropiîndu-se de oraș. Cînd tyrienii constatară uriașele proporții ale digului, a cărui înălțare n-o băgaseră în seamă mai înainte, începură să dea ocol cu bărcile lor ușoare lucrării executate, dar ne terminate încă și să arunce cu săgeți și lănci asupra macedonenilor care erau postați în fața lucrării. Deoarece aceste ambarcațiuni ușoare tyriene se puteau apropia și îndepărta fără greutate de țarm și pentru că numeroși lucrători au fost răniți fără să se poată da o ripostă hotărîtă atacatorilor, pe de o parte macedonenii au lăsat lucrarea baltă ca să-și îngrijească rănile, pe de altă parte, cu cît digul înainta depărtîndu-se mai mult

---

¹ Șir de munți în Fenicia paralel cu coasta Mării Mediterane, la mică distanță de țarm. Se împart în două ramuri : Munții Liban propriu-zisi și ramura orientală, Antiliban. Între aceste ramuri muntoase se afla Coele-siria.

de țărmul taberei macedonene, cu atit marea înghițea toate mormanele de piatră care se transportau acolo. De aceea Alexandru dădu ordin să se întindă ca măsură de protecție piei de animale și pânze pentru ca lucrătorii însărcinați cu construcția digului să fie feriți de loviturile lăncilor și săgeților aruncate de tyrieni. El dispuse să se ridice și două turnuri ¹ la capătul digului de unde puteau fi atacate cu lănci și săgeți vasele tyriene care se apropiau de ei. La rîndul lor, tyrienii făcură un ocol și se strecurară cu cîteva bărci, fără ca macedonenii să bage de seamă această operațiune și, acostînd la țărm, îi măcelăriră pe cei care transportau neînermați piatra pentru dig. În Liban țaranii arabi de asemenea îi atacară pe macedonenii care transportau lemnăria, aceștia nemaifiind rînduiți în formație de luptă, și doborîră aproape treizeci de oameni, luînd prizonieri un număr mai mic din rîndurile acestora.

III. Aceste acțiuni reușite ale dușmanilor îl determinară pe Alexandru să recurgă la o nouă tactică : împărțirea efectivelor trupelor proprii. Ca să nu iasă în vileag că e reținut prea mult în loc de asediul unui singur oraș, îi însărcină pe Perdicas și Craterus cu o parte din armată să continue lucrările de impresurare, iar el plecă cu

---

¹ Turnurile mobile erau mijloace de luptă folosite la asediul cetăților întărite. Erau din lemn și aveau mai multe etaje ; ultimul era acoperit cu piei ude și fier pentru a amortiza loviturile asediaților și a preîntîmpina incendierea lor ; etajul din mijloc conținea o punte care putea fi lăsată pe zidul cetății asediate, la etajul de jos se găsea berbecul de spart zidul. Turnul era montat pe o platformă pe roți.

trupe ușor înarmate către Arabia. În această vreme tyrienii umplură un vas de o mărime uriașă cu bolovani și nisip; acest material fu încărcat așa fel pe navă încît prora să fie mult mai ridicată decît pupa, toată greutatea precumpănind în această parte a vasului; apoi unseră vasul cu smoală și pucioasă și îl împinseră cu ajutorul vislelor pînă la dig. După aceasta, tyrienii dădură foc prorei acestui vas. În urma acestei operațiuni vislașii săriră în bărcile lor care erau anume pregătite în acest scop. După ce nava a luat bine foc, flăcările au început să se întindă din ce în ce mai departe, astfel încît au incendiat și turnurile și celelalte lucrări făcute la capătul digului, mistuindu-le cu totul înainte de a se putea interveni în vreun fel pentru localizarea și stingerea incendiului. Vîlvătăile cuprinseseră și prefăcuseră în scrum nu numai temeliiile turnurilor, ci și caturile lor de sus, astfel încît ostașii macedoneni care se găseau în turnuri, o parte pieriră în acest pojar, iar altă parte se aruncară în mare, aruncînd totodată și armele. Tyrienii care voiau însă mai degrabă să-i captureze pe acești macedoneni și nicidecum să-i ucidă, pe cei care înotau îi lovău cu ciomege sau cu pietre, rănindu-i la mîini, încît aceștia, nemaifiind în stare să se salveze prin înot, erau trași și urcați de tyrienii în bărci, fără nici o rezistență din partea lor.

Lucrările digului au fost distruse nu numai cu ajutorul acestui incendiu, căci chiar în cursul aceleiași zile un vînt năprasnic a ridicat marea din adîncuri și talazurile, izbind neîncetat cu mare furie, au slăbit încheieturile fundației lucrărilor și atunci apa începu să pătrundă printre pietrele digului și-l rupse la mijloc. Mormanele de bolov-

vani acoperite cu pământ și îmbinate între ele cu un mortar, s-au rostogolit în fundul mării. La înapoierea sa din Asia, Alexandru n-a mai găsit decât câteva urme dintr-o lucrare atât de uriașă ; și cum se întâmplă îndeobște în asemenea situații nereușite, care de care arunca vina pe celălalt, când toți ar fi trebuit să-și dea seama și să-i aducă la cunoștință că adevăratul vinovat este numai furia mării agitate de furtună. Însă Alexandru nu se lăsă și începu construirea unui nou dig. De astă dată nu-l mai construi ca înainte, în așa fel ca să fie expus la bătaia vântului dintr-o latură, ci frontal. În felul acesta, digul asigură perfect protecția tuturor lucrărilor care se întreprindeau la adăpost de neajunsuri. Totodată lărgi digul într-o asemenea măsură, încît turnurile ridicate la mijloc nu mai puteau fi în bătaia armelor de aruncat. Dispuse apoi să se arunce în mare copaci cu crengi groase, peste ei să fie grămădite pietre, deasupra alți copaci și apoi mari cantități de pământ și la urmă din nou alte mormane de bolovani, de copaci și de pământ, făcînd ca lucrarea să fie un tot omogen și bine încheșat.

Dar nici tyrienii nu stăteau la rîndul lor cu mîinile încrucișate, ci căutau să născocească tot soiul de mijloace pentru a zădărnici lucrările împresurării. Astfel eirecurseră la o metodă care dădea rezultate excelente : ostașii tyrieni înotau pe sub apă, spre a nu fi văzuți de macedoneni, ajungînd pînă la dig. Acolo cu niște cîngi agățau crengile copacilor care ieșeau din apă la suprafață, dislocînd astfel copacii. Odată desprinși din locul lor unde fuseseră ca și ancorați, tirau după ei și rostogoleau cele mai multe materiale ale digului, în fundul mării. Trunchiurile de copaci și crengile groase, ușurate de povara mate-

rialelor, erau smulse fără mare anevoință din locul lor, pentru ca în felul acesta întreaga lucrare construită prin această îmbinare de arbori să se prăbușească, căci, surpîndu-se temelia începea să se năruie tot digul. Alexandru, cuprins de obidă, se frămînta în fel și chip să găsească o soluție, chibzuind în sinea sa dacă trebuie să meargă pînă la capăt cu această lucrare sau să plece de acolo, renunțînd definitiv la ea.

În vremea aceasta sosi flota din Cipru și totodată și Cleander debarcă pe litoralul asiatic trupele aduse de curînd din Grecia. Alexandru își împărți în două cele o sută douăzeci de vase ale flotei sale. În fruntea flotei care constituia aripa stingă era Pythagoras, regele Ciprului, împreună cu Craterus. Alexandru luase comanda aripii drepte, navigînd cu vasul său regal mînat cu 5 rînduri de vîsle. Tyrienii, deși dispuneau la rîndul lor de o puternică flotă, nu se încumetară să dea o bătălie navală ; de aceea în fața zidurilor orașului lor, așezară numai trei nave. Alexandru le atacă însă, scufundîndu-le. În ziua următoare Alexandru, după ce înaintă cu flota sa pînă în preajma zidurilor Tyrului, începu să le asalteze lovindu-le din toate părțile cu tormentele și mai ales cu berbecii. Tyrienii reparară la repezeală găurile făcute, punînd la loc pietre ; apoi începură să construiască în interiorul orașului un zid pentru a-și asigura o nouă apărare în cazul cuceririi zidului exterior. Cu toate acestea situația tyrienilor deveni din ce în ce mai disperată. Digul macedonenilor înaintase pînă la o distanță de oraș de unde se putea ataca cu sulitele ; flota macedoneană le înconjurase de jur împrejur orașul ; acum tyrienii erau amenințați de dezastru

prin atacuri dezlănțuite și de pe uscat și de pe mare.

Într-adevăr, macedonenii își uniseră două cîte două cvadriremele lor, așa fel încît erau lipite cu provele și totodată își țineau pupele pe cît le sta în putință la mare distanță ; intervalul dintre pupe era acoperit cu grinzi și scînduri de lemn strîns legate între ele și deasupra lor erau întinse punți, pentru a putea circula pe ele ostașii, nestingheriți. Rînduite în felul acesta cvadriremele se apropiau din ce în ce mai mult de oraș. Luptătorii tyrenieni erau copleșiți de grindina de lănci și sulițe ale macedonenilor, aceștia fiind în schimb în siguranță, apărați de provele vaselor lor proprii.

Era miezul nopții cînd Alexandru dăduse ordin flotei organizate în sistemul de atac și apărare mai sus-menționat, să înconjoare orașul. De acum navele sale erau alăturate din toate părțile de ziduri, iar tyrienii, cuprinși de toropeală, încremeniseră de deznădejde, cînd deodată s-a lăsat o negură deasă din văzduh și orice obiect luminos s-a întunecat brusc, învăluit de o ceață deasă. Atunci marea începu să se înfurie și valurile să crească treptat, treptat ; apoi vîntul bătînd din ce în ce mai năprasnic și marea crescînd, se ridicară talazurile și împinseră vasele unul către celălalt. Funiile care legau între ele cvadriremele se rupseră și cu un uriaș zgomot tîrîră spre adîncuri pe ostașii macedoneni. În toiul acestei năprasnice furtuni, în nici un fel nu era cu putință să se țină în direcția dorită cîrma vaselor legate strîns unul de altul. Ostașii îi împiedicau pe mateloți să-și aducă la îndeplinire ordinele, iar vislașii pe ostași. Și așa cum se întîmplă de obicei în asemenea cazuri, cei care hotărau erau nu cei

care aveau priceperea, ci nepricepuții, deoarece cirmacii, care îndeobște sînt deprinși să dea dispoziții, de astă dată stăpîniți de groază, ei ascultau de dispozițiile altora. În cele din urmă, marea spîrtecată neîncetat de visle cu o înverșunare zmai mare ca oricînd, s-a lăsat învinsă de îndîrjirea mateloților care i-au smuls prada și în cele din urmă vasele au acostat la țärm, cele mai multe fiind grav avariate.

În cursul acelorași zile întîmplător sosesc treizeci de soli trimiși de Cartagina, mai degrabă ca să-i consoleze pe tyrieni, decît să le vină într-ajutor. Ei le aduseră la cunoștință următoarele : „Cartaginezii fiind împiedicați de un război purtat în propria lor țară, ei luptă acum pentru propria lor existență, nu pentru întinderea puterii lor“.

Pe atînci siracuzanii treceau prin foc și sabie Africa și-și instalaseră tabăra nu departe de zidurile Cartaginei. Cu toate acestea tyrienii nu și-au pierdut curajul, în pofida spulberării marilor lor nădejdi. Însă le-au încredințat acestora soțiile și copiii, pentru a fi transportați la Cartagina, convinși că ei vor putea suporta orice s-ar întîmpla, de vreme ce tot ce au mai scump în viață este în afară de pericolul care-i amenință pe toți. Și cînd un cetățean le-a declarat în adunare că lui i s-a arătat în vis chipul lui Apolo — al cărui cult era cinstit în mod deosebit de tyrieni — părăsind orașul, și că digul a fost sfărîmat și aruncat în apă de macedoneni iar în locul lui a crescut un codru, deși cel care visase nu era un personaj cu mare autoritate în rîndurile tyrienilor, totuși aceștia erau înclinați să dea crezare unor prevestiri chiar și mai rele. De aceea tyrienii au legat statuia lui Apolo, au transpor-

tat-o la altarul lui Hercule, căci acestei divinități ocrotitoare îi consacraseră tyrienii orașul, ca și cum acest zeu ar fi avut menirea să-l oprească pe Apolo să nu plece. Cartaginezii aduseseră această statuie din Siracusa și o instalaseră în metropola lor, pentru că ei împodobiseră cu numeroase trofee de tot felul, capturate din orașele cucerite, nu numai Cartagina, ci și Tyrul. Erau și unii autori care susțineau reintroducerea unei datini religioase lăsate în uitare de câteva veacuri, despre care eu, într-adevăr, n-aș putea crede cătuși de puțin că e pe placul zeilor, și anume, de a aduce jertfă lui Neptun un copil născut din oameni liberi. Un asemenea sacrilegiu (un termen mai potrivit ca acela de sacrificiu solemn), transmis cartaginezilor de întemeietorii acestui oraș se spune că a avut loc pînă la dărîmarea Cartaginei și dacă nu s-ar fi împotrivit senatul, ale cărui hotărîri erau decisive în toate privințele, această cumplită sălbăticie ar fi înlăturat orice simțămînt omenesc.

Însă nevoia, care e mai puternică decît toate socotelile mărunte, i-a împins pe tyrienii să folosească nu numai mijloacele obișnuite de apărare, ci să recurgă chiar și la altele noi. Astfel pentru a zădărnici navigația vaselor care treceau pe lîngă zidurile Tyrului, ei fixaseră căngi¹ la niște grinzi de fier zdravene pentru ca, proiectîndu-le cu ajutorul tormentelor, o dată cu ele aruncau și niște funii desfăcute de care erau prinse harpoanele. Căngile și coasele legate de aceste grinzi, fie că îi răneau pe asediatori, fie că le spărgeau vasele. Apoi, ținîndu-le mult în foc, încălzeau scuturi de bronz pe care, după ce

¹ Cangea (în lat. *harpago*) era o gheară sau cange de fier cuplată de o grindă metalică printr-un lanț.

erau umplute cu nisip și nămol fierbinte, le aruncau brusc de pe ziduri. Nimic nu însufla o groază mai cumplită ca această operație, căci atunci când nisipul fierbinte pătrundea prin platoșe pînă la corp și nu se putea scăpa de el prin nici un mijloc, pe cine-l atîngea, devenea tot o rană; de aceea macedonenii aruncînd armele, distrugeau tot ce le era destinat să le asigure protecția și astfel erau expuși rănilor, fără să poată lua măsuri de apărare; atunci căngile și ghearele de fier, coborîte cu ajutorul tormentelor, îi trăgeau în sus pe cei mai mulți macedoneni.

IV. Alexandru, scirbit la culme de această rezistență, luase hotărîrea să plece în Egipt, renunțînd la asediu. De bună seamă, după ce străbătuse Asia cu o repeziciune fără seamăn, era ținut în loc de zidurile unui singur oraș, pierzînd prilejuri favorabile înfăptuirii atîtor acțiuni fără seamăn de mari. Dar și faptul de a pleca de acolo fără să fi dobîndit nimic, îi stîrnea tot atîta rușine cîtă i-ar fi fost pricinuită, rămînînd pe loc. Alexandru era convins că și faima sa, pe care reușise s-o dobîndească mai degrabă prin numeroasele sale fapte vitejești decît prin forța armelor, se va stinge dacă ar lăsa Tyrul în picioare, necucerit; ca o dovadă de nezdruccinat că el, Alexandru, nu e invincibil. De aceea, ca să nu lase de o parte nici un mijloc la care s-ar putea recurge, ordonă să fie apropiate de ziduri mai multe vase și să fie îmbarcate pe ele toată floarea ostășimii macedonene.

Și atunci s-a întîmplat următorul fapt: un monstru marin de proporții nemaîntîlnite, care

s-a lăsat să-i fie văzut spatele săltînd deasupra valurilor, își alătură corpul său uriaș de digul pe care îl construiseră macedonenii. Cum el bătea valurile în toate sensurile, cînd se ridică, putea fi observat de ambele tabere, apoi, ajungînd din nou la capătul digului, se scufunda din nou în mare. Și rînd pe rînd, cînd arătîndu-se cu o mare parte a trupului sau înălțîndu-se deasupra apei, cînd rămînînd ascuns și acoperit de valuri, s-a scufundat de tot în apă, nu departe de zidurile orașului, pînă nu s-a mai văzut. Această prive- liște a constituit pentru ambii beligeranți un pri- lej de înviorare și de voieșie. Macedonenii tăl- măceau că monstrul le-a arătat calea pe care trebuie s-o urmeze digul ridicat de ei ; la rîndul lor tyrienii tălmăceau întîmplarea în favoarea lor, încredințați că Neptun a făcut să fie înghițit de adîncuri acest monstru, pentru a-i pedepsi pe cei care au pus stăpînire pe mare și că digul fără doar și poate se va prăbuși în scurtă vreme. Ase- diații, cu inimile tresăltînd de bucurie pentru o asemenea prevestire, se puseră pe petreceri cu mincare și băutură ; amețiți de vin, în zorii zilei, se imbarcară pe vasele lor împodobite cu ghir- lande de flori ; ei sărbătoreau nu numai prevesti- rea biruinței, ci și o celebrau cu anticipație.

Întîmplarea a făcut ca Alexandru să dea ordin flotei sale să se deplaseze în alt loc pe țărm, acolo fiind lăsate numai treizeci de vase din cele mai mici ; tyrienii capturînd două din aceste vase, s-a produs o groaznică panică în rîndul ce- loralte. Cînd Alexandru a auzit strigătele scoase de ai săi, și-a îndreptat flota în acea parte a țăr- mului unde se stîrnise freamătul. Din vasele ma- cedonene, cea dintîi care a alergat la fața locului, a fost o navă cu cinci rînduri de vîsle, care întrecea

în viteză pe celelalte. Cind au văzut-o, două nave tyriene s-au și năpustit asupra ei, atacînd-o din flancuri ; quinquereună macedoncană abordă una din cele două nave tyriene, însă și ea fu lovită de ciocul vasului dușman, dar totodată reținu în loc acest vas agățat de el. Celălalt vas tyrian care nu era angajat în luptă, avînd posibilitatea de manevrare nestingherit, se năpusti asupra celuiilalt flanc al quinquereunei macedonene ; atunci o trimă din flota lui Alexandru, profitînd de acest prilej atit de favorabil, abordă vasul tyrian cu o violență atit de puternică, încit cîrmaciul inamic a fost dat peste cap, căzînd în mare. Atunci își făcură apariția mai multe vase macedonene, însuși regele fiind prezent la fața locului ; vîslind încet, cu anevoință putură tyrienii să-și salveze vasul care era ținut în loc și toate corăbiile încolțite se îndreptară acum în același timp către port, Deîndată Alexandru porni în urmărirea lor, dar deoarece fu ținut la distanță de lăncile și săgețile aruncate de dușman, nu putu nici intra în port, nici captura aceste nave tyriene.

După ce a dat două zile de repaus ostașilor săi, în urma acestei întimplări, Alexandru a poruncit să se pună în mișcare și flota, iar mașinile sale de război să intre toate în același timp în funcțiune, pentru a viri groaza în tyrienii, amenințați din toate părțile, iar el se urcă în turnul cel mai înalt, pentru a le dovedi tuturor că prin curajul său fără seamăn înfruntă primejdia cea mai mare. Desigur, prin însemnele sale regești și prin armele sale scinteietoare, Alexandru deveni singura țintă a atacurilor tuturor împresurațiilor care aruncară o grindină de lănci și de săgeți asupra lui. Regele însă a făcut aici o seamă de isprăvi demne de privirile tuturor : pe mulți apă-

rători care-l atacau de pe ziduri, i-a străpuns cu lancea ; lovindu-i de aproape cu sabia și împingându-i cu scutul său, i-a dat pe unii peste cap, aruncându-i în mare, căci turnul de pe care lupta el era aproape lipit de zidul dușman. Iată că sub loviturile dese și repetate ale berbecilor săi, asediatorul reuși să disloce zidurile orașului ; fortificațiile se prăbușiră și flota macedoneană pătrunse în port. Unii dintre macedonenii ocupaseră de-acum turnurile părăsite de tyrieni. Copleșiți de avalanșa atitor urgii venite deodată din toate părțile, unii locuitori ai Tyrului își căutară adăpost în temple ca niște ființe care se roagă pentru izbăvirea lor, alții, zăvorindu-se în locuințele lor, își făcură singuri seama ; însă cîțiva se năpustiră asupra vrăjmașului, ca să nu piară fără să se răzbune : cei mai mulți, urcați pe acoperișurile caselor lor, făceau să cadă o ploaie de pietre asupra asediatorilor, aruncînd cu tot ce le venea la îndemînă. Alexandru ordonă ca în afară de cei care se refugiaseră în temple, să fie uciși toți ceilalți tyrieni și să se dea foc caselor orașului. Deși au fost aduse la cunoștință prin crainici aceste dispoziții ale lui Alexandru, totuși nici un tyrian înarmat n-a vrut să recurgă la sprijinul zeilor ; copiii și fecioarele năpădiseră templele, gata să înfrunteurgia vrăjmașului a cărui furie se dezlănțuise. Pe mulți tyrieni i-au salvat însă sidonienii care făceau parte din rîndurile trupelor auxiliare ale macedonenilor. Într-adevăr și aceștia intraseră în oraș o dată cu macedonenii ; dar și-au adus aminte de înrudirea lor cu asediații (căci erau încredințați că și orașul Sidon și Tyrul avuseseră un fondator comun, pe

datorită ușurinții lor firești, să nu se lase mînat de un simțămînt copilăresc al vanității. Nimic nu atîrnă mai greu în cumpănă ca faptul de a fi copleșit de un noroc atît de mare la această vîrstă a lui. Regelui persan îi mai rămîn la dispoziție numeroase teritorii ; pe deasupra, nu întotdeauna va putea fi surprins într-un defileu : în schimb Alexandru va fi nevoit să treacă peste fluviile Eufrat, Tigru, Araxes ¹ și Hydaspes ², care pentru regatul persan constituie puternice sprijine și mijloace de apărare ; Alexandru va fi nevoit să coboare în cîmpiile Persiei unde va trebui să roșească de rușine datorită numărului mic al trupelor sale, și va ajunge în Media, Hyrcania, în Bactria și la locuitorii Indiei care se mărginește cu Oceanul, dacă se va încumeta să se ducă pînă acolo, fără a mai pomeni de Sogdiana, Arachosia ³ și alte ținuturi situate aproape de Caucaz și de fluviul Tanais ⁴. Îl va ajunge bătrînețea străbătînd întinderile atît de vaste ale teritoriilor regatului persan, chiar fără să dea măcar o luptă. Să-nceteze prin urmare

---

¹ Rîu în Armenia, izvorînd din munții Caucaz (azi Aras). Se varsă în antichitate în Marea Caspică ; actualmente este afluentul rîului Cyrus (Kour) ; mai există un rîu cu același nume (azi Bendenir), care-și are cursul prin Persia și se varsă în lacul sărat Bahtegan.

² Hydaspes, afluent al fluviului Acesines și acesta la rîndul său la marelui fluviu Indus — toate curgînd pe teritoriul Indiei (azi Djelam sau Vilasta).

³ Arachosia, teritoriu al Asiei occidentale, situată la nord-est de Gedrosia, corespunzînd unei părți din Afganistan. Curtius greșește situînd Arachosia aproape de Marea Neagră.

⁴ Tanais în mod eronat e identificat de Curtius Rufus cu fluviul Iaxarte (Sir-Daria), care separă Sogdiana de Scitia și se varsă în Marea Aral. Istoriograful anticî comiteau eroarea de a crede că Iaxarte se varsă în Marea Caspică. Tanaisul propriu-zis este Donul de azi, care curge în U.R.S.S. și se varsă în Marea de Azov.

să-l mai provoace ! Căci, dacă va veni în întimplarea sa, va fi spre pieirea lui Alexandru !

Alexandru le-a dat acest răspuns celor care i-au trimis această scrisoare : „Darius îi făgăduiește ce nu-i mai aparține ; vrea să împartă cu dînsul ceea ce a pierdut în întregime. Îi oferă, cu alte cuvinte, drept zestre, Lydia, Ionia, Eolida și litoralul Hellespontului, care de fapt sînt rodul victoriilor sale: învingătorii sînt cei care dictează condițiile păcii, în schimb învinșii sînt cei care le primesc. Dacă Darius a ajuns să nu-și dea încă seama de adevărata situație în care sînt ambele tabere, n-are decît să recurgă cît mai grabnic la calea armelor. Cît despre dînsul, e bine să se știe că, după ce a trecut marea, ținta campaniei sale nu e Lydia sau Cilicia (căci acestea ar constitui o răsplată prea mică de pe urma acestui război de proporții atît de uriașe), ci Persepolis însuși, capitala regatului persan, și apoi Bactria și Ecbatana, precum și teritoriile cele mai îndepărtate ale Persiei, pe care și-a propus să le anexeze la imperiul său. El va fi în măsură să-l urmărească pe Darius oriunde va crede că va putea fugi : deci, să-ncețeze să-l sperie pomenindu-i de niște fluvii, atîta vreme cît știe că dînsul a străbătut nemărginite mări.“

Într-adevăr, cei doi regi și-au scris în felul acesta. Însă, pe de altă parte, rodienii au făcut act de supunere, predîndu-și capitala și porturile lor lui Alexandru. Acesta a încredințat conducerea Ciliciei lui Socrates, iar Philotas a primit ordin să guverneze teritoriul din jurul Tyrului. Parmenio i-a încredințat lui Andromachus conducerea provinciei care poartă numele de Coele-Siria, ca să poată lua parte la operațiunile militare care mai

rămîneau de întreprins. După ce i-a dat ordin lui Hephaestion să navigheze cu flota de-a lungul ţărmului Feniciei, Alexandru s-a îndreptat cu toate trupele sale către oraşul Gaza¹.

Cam în decursul aceluiaşi zile se celebra solemnitatea desfăşurării jocurilor Istmice², la care sărbătorire luau parte reprezentanţi din întreaga Grecie. La această reuniune, grecii, schimbători la fire cum sînt, au hotărît să se trimită regelui Alexandru o solie alcătuită din 15 oameni, spre a-i oferi, în semn de recunoştinţă pentru tot ceea ce a făcut pentru salvarea şi libertatea Greciei, o coroană de aur, ca dar al victoriilor sale. Aceiaşi greci care cu puţină vreme mai înainte iscodeau să afle ştirile ce ajungeau la ei nesigure, pîneau momentul prielnic pentru a trece de partea acelei tabere spre care soarta le va împinge firile lor sovăitoare.

Totuşi, nu numai regele Alexandru mărşăluia cu trupele sale, ca să atace oraşele care refuzau să se lase cotochite, ci şi comandanţii lui în subordine, excelenţi capi de oştire, invadaseră cele mai multe localităţi şi teritorii; astfel Calas a cucerit Paflagonia, Antigonus, Lycaonia³, iar Balacrus, după ce l-a învins pe Idarnes, un comandant de oştire al lui Darius, a cucerit Miletul; Amphoterus şi Hegelochus cu o flotă alcătuită din 160 de

---

¹ Gaza, port şi oraş fortificat, situat în vecinătatea Muntelui Sinai în Peninsula Arabia.

² Jocurile Istmice se celebrău o dată la trei ani în Istmul Corintului, în dumbrava templului lui Neptun, în onoarea acestei divinităţi. După legendă fuseseră fondate de Sisif, iar cel care le-a dat o amploare deosebită a fost eroul atenian Teseu. La aceste festivităţi aveau loc concursuri de aruncare cu discul, suliţa, sărituri, alergări, precum şi competiţii artistice, de poezie şi muzică.

³ Regiune sud-estică a Frigiei,

vase, au adus sub stăpînirea lui Alexandru insulele dintre Achaia și Alexandria. După ce au ocupat și Tenedos¹, au hotărît să ocupe și Chios, ai căror locuitori îi chemau; însă Pharnabazus, un satrap și cap de oaste de-al lui Darius, punînd mîna pe cei care erau de partea taberei macedonene, încredință orașul din nou lui Apollonides și lui Athenagoras, care erau susținătorii taberei persane, punîndu-le la dispoziție o garnizoană alcătuită din puține trupe. Mai-marii oștilor lui Alexandru erau de părere să se continue împresurarea orașului Chios, bizuindu-se nu atît pe forțele lor proprii, cît pe sentimentele promacedonene ale locuitorilor care erau asediați. Și într-adevăr, macedonenilor nu li s-au spulberat iluziile pentru că, izbucnind un conflict între Apollonides și comandantii garnizoanei, această situație a oferit prilejul favorabil năvălirii macedonenilor în oraș. După distrugerea porții orașului, numaidecît o cohortă de macedoneni a intrat în oraș. Locuitorii din Chios, care de multă vreme plănuseră trădarea persanilor, se alăturară lui Amphoterus și lui Hegelochus și, după măcelărirea garnizoanei persane, predară în mîinile macedonenilor pe Pharnabazus și, o dată cu el, pe Apollonides și Athenagoras; ei îi predară în același timp macedonenilor 12 trireme împreună cu ostașii și vîslașii necesari și pe deasupra și alte 30 de vase, fără echipaje și alte ambarcațiuni, aparținînd piraților, precum și 3000 de mercenari greci în slujba perșilor. După ce aceste trupe au fost distribuite pentru completarea efectivelor proprii, și după execuția piraților,

---

¹ Mică insulă din Marea Egee, în fața Troiei.

vișiașii capturați au fost încadrați în efectivele flotei macedonene.

Din întâmplare Aristonicus, tiranul din Methymna¹ care n-avea habar de cele ce se petrecuseră în Chios, împreună cu o flotă alcătuită din vase de piraterie, s-a apropiat de intrarea în port pe la prima veghe. Întrebat de străjerii orașului cine este, el a răspuns că-i Aristonicus care vine pentru a lua contact cu Pharnabazus. Li s-a adus la cunoștință piraților că acum Pharnabazus se odihnește și nu poate să-i turbure somnul, însă îi acordă libera intrare în port unui aliat și oaspete și, negreșit, a doua zi va fi primit de Pharnabazus. Aristonicus n-a mai stat la îndoială o clipă să intre cel dintâi în port, ambarcațiile piraților urmându-și căpetenia, și pe rînd aceste vase acostară în cheiul portului ; deodată însă străjile închid intrarea în port și-și trezesc tovarășii de arme adormiți. Apoi, fără ca vreun pirat să îndrăznească a opune rezistență, toți sînt băgați în lanțuri. După aceea sînt predați lui Amphoterus și Hegelochus. De acolo macedonenii au trecut la Mitilene, pe care de curînd pusese stăpînire Chares atenianul, avînd la dispoziție o garnizoană de două mii de perși. Însă, pentru că nu se simțea în stare să suporte asediul, el s-a înțeles cu macedonenii ca, după ce le va preda orașul, să fie lăsat să plece nevătămat ; după aceea Chares s-a îndreptat către Imbros². Macedonenii au cruțat granizoana care li s-a predat.

---

¹ Methymna, important oraș portuar situat în nordul insulei Lesbos (azi Molyvon).

² Insulă situată în partea nordică a Mării Egee, aproape de Lemnos, la sud de Samotrace (azi Imbro).

VI. Pierzînd nădejdea în dobîndirea păcii, desore care crezuse că o va putea obține prin intermediul scrisorilor sale, Darius se strădui din răsuțeri să-și refacă forțele militare și să reînceapă ostilitățile. El dădu ordin comandanților trupelor sale să se concentreze la Babylon, iar lui Bessus, guvernatorul Bactriei, să se prezinte la dînsul cu o oaste recrutată, cît mai mare cu putință. Dintre toate acele populații ale Persiei, bactrienii sînt cei mai hotărîți : sălbatici din fire, felul lor de viață se deosebește mult de perși ; sînt mari amatori de lux și risipă, avîndu-și așezările nu departe de scîți, unul dintre cele mai războinice neamuri, deprins să trăiască numai din jafuri, care tot timpul cutreieră prin toate părțile cu armele asupra lor. Însă și Bessus era bănuït de rea-credință față de Darius, și pe bună dreptate nu era mulțumit cu situația sa, deoarece era ținut în rangul al doilea ; faptul că Bessus năzuia să pună mina pe tronul Persiei îi insufla teama lui Darius, convins că va fi trădat de acesta, trădarea fiind singura cale prin care se putea ajunge la tron. Alexandru, prin investigațiile făcute, deși se străduise din răsuțeri să afle către care regiune s-a îndreptat Darius, totuși n-a reușit să afle acest lucru, datorită atitudinii uimitoare cu care perșii știu să păstreze cu fidelitate tainele regilor lor. De altfel nici teama, nici fluturarea unor speranțe nu sînt în măsură să le smulgă perșilor vreo vorbă prin care să trădeze aceste taine ; străvechea disciplină a regilor persani prevedea sancționarea cu pedeapsa cu moartea a celor care nu păstrau secretele. Un cuvînt indiscret le-ar produce o pedeapsă mai aspră decît vreo faptă ticăloasă. Persanii sînt încredințați, pe de o parte, că nu au nimic bun de aștep-

tat din partea celui care nu-și poate stăpîni gura, iar pe de alta nimic nu e mai lesne pentru ființa omenească decît să tacă, tăcerea fiind socotită o însușire firească a omului. Din această pricină Alexandru, neștiind ce se petrece la vrăjmaș, asedie Gaza. În fruntea orașului era Betis, care se bucura de o foarte mare încredere din partea lui Darius. Betis asigura apărarea cetății numai cu o mică garnizoană, bizuindu-se mai mult ca pe orice pe strașnicile fortificații ale Gazei.

Alexandru, după ce a făcut recunoașterea pozițiilor Gazei, a ordonat să se sape niște galerii; pămîntul fiind moale și ușor de săpat era potrivit pentru lucrări subterane, deoarece marea, găsindu-se în vecinătate, împingea spre țărături o uriașă cantitate de nisip, și acolo nu existau nici steiuri, nici sfînci care să împiedice săparea galeriilor; de aceea, începînd săparea galeriilor într-un loc unde locuitorii nu puteau observa nimic, pentru a le abate totuși atenția, ordonă ostașilor să înainteze cu turnurile pînă la zidurile orașului. Însă același teren s-a dovedit a fi neprielnic deplasării turnurilor, deoarece acestea se afundau în nisip, întîrziînd înaintarea roților, și din această pricină se spărgeau platformele turnurilor, iar mulți macedoneni erau răniți de dușmani fără să poată riposta, astfel încît îi is-toveau de puteri atît sforțările depuse pentru retragerea turnurilor avariate, cit și împingerea celorlalte înainte.

Regele Alexandru, după ce puse să se sune cu trîmbița retragerea, ordonă să se înconjoare zidurile orașului a doua zi, în revărsatul zorilor. Înainte de a înainta cu trupele sale, imploră sprijinul zeilor, făcînd un sacrificiu după datina străbună. Din întîmplare un corb care trecea zburînd

pe acolo, scăpă pe neașteptate un bulgăr de pământ pe care-l purta în gheare. Acest bulgăr, după ce a căzut în capul lui Alexandru, s-a prefăcut în pulbere, iar corbul s-a oprit din zbor pe turnul cel mai apropiat. Acest turn era mînjit cu bitum și sulf, astfel încît aripile corbului s-au lipit de el; încercînd zadarnic să se desprindă, corbul a fost prins de macedonenii care ședeau în jurul aceluia turn. Această întîmplare a fost găsită demnă de a i se acorda cuvenita atenție și ca atare era nevoie să fie consultați prezicătorii mai cu seamă că și firea lui Alexandru era înclinată spre superstiții. De aceea Aristander, în care regele Alexandru avea cea mai mare încredere, a tilcuit că întîmplarea aceasta este un semn de prevestire al prăbușirii orașului, dar că și regele este pîndit de primejdia de a fi rănit; el îl sfătui pentru acest motiv să nu pornească la nici o acțiune în acea zi. Cu toate că Alexandru greu suporta să vadă că un singur oraș îl împiedică să intre nestingherit în Egipt, totuși a ascultat sfatul prezicătorului și a dat semnalul de retragere.

Datorită acestui fapt, impresuraților le-a crescut curajul: ieșind pe poarta cetății, năvălesc asupra trupelor macedonene care se retrăgeau, încredințați că această șovăire a dușmanilor va fi pentru ei un prilej de izbîndă. Numai că atacul cu toată strășnicia dezlănțuirii lui, a avut prea puțin succes, datorită lipsei de statornicie a acestei acțiuni, căci, cum au văzut că steagurile macedonenilor s-au întors către ei, repede s-au oprit din mers. Iată că strigătele celor care porniseră la luptă au și ajuns la urechile lui Alexandru. Fără să-și mai aducă aminte de primejdia care-i fusese prevestită, a și ajuns la primele steaguri (totuși, de astă

dată, la stăruințele prietenilor săi și-a îmbrăcat platoșa pe care arareori obișnuia să o pună pe dînsul). Văzîndu-l și recunoscîndu-l pe Alexandru, unul dintre ostașii lui Darius, un arab, s-a încumetat să săvîrșească o faptă mai mare decît s-ar fi cuvenit față de soarta sa, căci, ținînd ascunsă sabia în spatele scutului, căzu în genunchi în fața regelui, în chip de dezertor. Alexandru îi porunci arabului ingenuncheat să se ridice de jos și să fie primit în rîndurile alor săi ; atunci barbarul, trecîndu-și iute sabia în mîna dreaptă, o repezi asupra gîtului regelui care, cu o ușoară înclinare a corpului, reuși să evite lovitura și atunci cînd mîna barbarului căzu în gol, Alexandru i-o reteză. În modul acesta el căpătă convingerea că a scăpat de primejdie. Dar eu cred că nu poți evita soarta ce ți-e hărăzită : căci, pe cînd Alexandru lupta avîntîndu-se cu o și mai nestăvilită strășnicie în primele rînduri ale trupelor sale, a fost lovit de o săgeată care, străpungîndu-i platoșa, a rămas înfiptă în umăr. Medicul său Filip i-a smuls-o de acolo, dar după aceea a început să curgă foarte mult sînge. Toată ostășimea era speriată, deoarece macedonenii nu știau cît de adînc pătrunsese săgeata și nici faptul că Alexandru fusese ocrotit de platoșe. Regele macedonean, fără să-și schimbe măcar culoarea feței, ordonă să i se oprească sîngele și să i se lege rana. Multă vreme se încapățîină să rămîină mai departe în primele rînduri, fie prefăcîndu-se că nu-l doare, fie înăbușîndu-și durerile pînă cînd rana, strînsă cîteva clipe de bandajul făcut, începu să sîngereze și mai tare iar locul care nu produsese dureri, fiind legat strîns, se umflă datorită cheagurilor de sînge. Atunci Alexandru începu să se simtă istovit de puteri iar genunchii să se clatine. Cei ce se găseau în

preajma lui l-au luat pe brațe și l-au transportat în tabără; convins că Alexandru a fost răpus, Betis se înapoie în oraș triumfător de pe urma acestor izbînzi.

Însă Alexandru, deși nu-și tămăduise rana în întregime, puse să se construiască o platformă de aceeași înălțime cu meferezele și dădu ordin să se năruie zidurile, prin străpungerea lor în mai multe locuri. Asediații însă adăugară la vechile ziduri o nouă fortificație; cu toate acestea ei nu fură în măsură prin acest mijloc să ajungă la înălțimea turnurilor așezate pe platforme. În felul acesta în interiorul orașului cădea o grindină de săgeți și lănci. Cel din urmă neajuns al orașului a fost surparea zidului datorită spărturilor făcute în el. Alexandru mergea înainte în primelă rînduri și, pe cînd înainta prea lipsit de precauție, lovit la picior de un bolovan, se sprijini pe o lance, dar, deși nu i se cicatrizase încă rana dinainte, luptă mai departe în prima linie, aprins și de minie că primise două răni cu prilejul asediului aceluia oraș.

Pe Betis, care luptase cu strășnicie în acest asediu, acoperindu-se de numeroase răni, ai săi l-au părăsit și s-au împrăștiat care încotro. Cu toate acestea el n-a încetăt să-i înfrunte pe macedoneni cu aceeași semeție, avînd armele stropite de singele său și de al adversarilor doborîți de el. Însă, deoarece fu atacat din toate părțile cu lăncile, în cele din urmă, sleit de puteri, căzu viu în mîna macedonencilor. Fu adus în fața regelui care, cu o bucurie tinerească neobișnuită, începu să strige, el, care în alte prilejuri asemănătoare admirase vitejia unui vrăjmaș: „Tu nu vei muri așa cum ai vrut! Gîndește-te că ai să înduri chinuri dintre cele mai cumplite, pe care greu le poate închipui o minte omenească!” Betis însă, fără să se

piardă cu firea, nu scoase o vorbă la auzul acestor amenințări ale lui Alexandru, ci-i aruncă o privire ucigașă. Atunci regele macedonean spusese către ai săi : „Îl vedeți cât de înverșunată-i este tăcerea ? A căzut el în genunchi în fața mea ? Mi-a adresat el vreo rugămintă ? Totuși, eu îl voi smulge din această muțenie și, chiar dacă nu se va auzi un cuvânt din gura lui, măcar îl voi face să geamă !“

Mînia lui Alexandru s-a prefăcut într-o furie turbată. Iată că prin vrerea ursitei, schimbîndu-se fața lucrurilor, încep să se manifeste la Alexandru purtări străine de sufletul lui. În vreme ce abia mai sufla, Betis fu legat de tălpi cu niște curele și fiind agățat de un car, fu tîrît de cai ; în felul acesta Alexandru înconjură orașul fălindu-se că-l imită în felul acesta pe strămoșul său, Ahile, atunci cînd s-a răzbunat pe dușmanul său, Hector. Au căzut în luptă cam zece mii de perși și arabi, însă nici izbînda macedonenilor n-a fost mai puțin sîngeroasă. Acest asediu a devenit vestit nu numai prin faima acestui oraș, ci și prin cele două primejdii prin care trecuse Alexandru.

Acesta, grăbindu-se să plece cât mai neîntîrziat spre Egipt, l-a trimis pe Amyntas cu zece trireme în Macedonia pentru înrolarea de noi trupe. Căci pe de o parte, cu toate succesele repurtate, trupele sale erau măcinate, iar pe de altă parte, ostașii neamurilor învinse îi insuflau mai puțină încredere ca ai săi.

VII. Egiptenii nutreau de multă vreme dușmănie față de dominația perșilor căci erau încredințați că aceștia își exercită stăpînirea asupra lor în

mod hrăpăreț și tiranic. Nădejdea sosirii lui Alexandru făcuse să le crească curajul ; pe Amyntas egiptenii îl primiră cu bucurie, deși acesta venise la ei în chip de fugar și era investit cu o autoritate pe care nu se putea pune mare temeii ; de aceea se strînsese o uriașă mulțime de oameni la Pelusium pe unde li se părea lor că are să intre Alexandru. Acesta însă, după șapte zile de cînd își pusese în mișcare trupele din Gaza, a ajuns în acea regiune a Egiptului care poartă acum numele de „Tabăra lui Alexandru“. Apoi, ordonînd trupelor să se îndrepte către Pelusium, el a navigat pe fluviul Nil în fruntea unei cete de ostași ușor înarmați. Intrați în panică datorită trecerii întregului popor egiptean de partea lui Alexandru, persii nici n-au mai așteptat sosirea acestuia. El se găsea nu departe de Memfis ; Mazaces, comandantul lăsat de Darius în fruntea garnizoanei orașului, după ce a trecut fluviul, i-a predat la Cercasoros¹ lui Alexandru tot aurul însumînd peste opt sute de talanți, precum și toate obiectele și așternuturile de preț ale regelui.

Navigînd pe același fluviu, regele a pătruns în interiorul Egiptului și, după ce a luat toate măsurile, așa fel încît să nu schimbe nimic din datinile strămoșești egiptene, a hotărît să se ducă la oracolul lui Iupiter Ammon². În acest scop Alexandru trebuia să parcurgă un drum greu accesibil unei trupe de ostași ușor înarmați și pe dea-

¹ Oraș în Egipt situat pe malul stîng al Nilului, unde fluviul pentru prima dată se împarte în două brațe.

² Ammon, divinitate de origine egipteană sau semită, identificată de greci cu Zeus. Zeul era reprezentat cu coarne de berbec, templul principal și oracolul său aflîndu-se în caza Siwah, în deșertul Libiei, la 356 km sud de Alexandria. Mai există și azi vestigiile acestui templu, precum și „Fîntîna Soarelui“.

supra și puțin numeroși; acolo e mare lipsă de apă și de izvoare subterane, deoarece nu cad plozi de loc; pretutindeni se întinde numai nisipul deșertului uscat, care, atunci când arșița soarelui începe să aprinde, datorită căldurii excesive, arde pământul încins sub talpa piciorului. În afară de acest neajuns trebuie să lupti nu numai cu arșița de foc a soarelui și cu seceta acestei regiuni, ci și cu un strat foarte gros de nisip mărunț și mișcător; când pășești încet, piciorul se îngroapă adânc în el și cu greu poți să înaintezi de vrei să mergi mai departe.

Într-adevăr, egiptenii îi spuneau lui Alexandru că va avea de întâmpinat neajunsuri mai mari decât se pot închipui. Însă lui îi da imbolduri sufletești o aprigă dorință de a ajunge în fața lui Iupiter, despre care credea sau voia să se creadă că e întemeietorul neamului său macedonean. Nefiind mulțumit cu o origine și un rang asemănător cu al celorlalți muritori de rînd, Alexandru, împreună cu cei pe care hotărîse să-i ia cu sine, a coborît pînă la mlaștina Mareotis¹; acolo solii cyrenienilor² i-au adus daruri solicitîndu-i pacea și favoarea de a vizita casele teritoriului lor. După ce le-a primit darurile și a încheiat cu ei un tratat de

¹ Laguna deltei Nilului separată de Marea Mediterană printr-un istm. Era alimentată prin canalele derivate din apa Nilului, putîndu-se circula pe ea cu ambarcațiunile. Astăzi nu mai există, fiind asanată.

² Cyrenienii, locuitorii orașului portuar Cyrene de pe platoul Barca din Cyrenaica (azi provincie orientală a regatului Libiei în nordul Africii). Cyrene a fost fondat de grecii doieni din Thera în 631 î.e.n. în frunte cu membrii familiei Bathos care au condus ca regi acest polis pînă la 450 î.e.n.; guvernînd tiranic, ultimul rege, Arhelaos, a fost detronat. Din 450 î.e.n. orașul a devenit republică. Regiunea era bogată cu grîne, vii, fructe și sylphion, o băutură apreciată care se exporta.

rietenie, Alexandru a purces la implinirea celor
nărzite de ursită. Și în prima zi, și în cea urmă-
oare, sfortările făcute au părut suportabile, mai
les că el nu se mai aventurase să intre în niște
deşerturi atât de nesfirșite, fără nici o urmă de
vegetație și să meargă pe niște tărîmuri sterpe,
unde totul era lipsit de viață. Dar cînd li s-au des-
chis privirilor niște pustietăți acoperite de un strat
gros de nisip, macedonenii păreau aidoma unor
marinari care, neavînd înaintea ochilor lor decît
adîncă mare, nu caută cu privirea altceva decît
uscatul. Nici un copac, nici o vegetație a solului
nu lăsase vreo urmă. Și apa pe care o transpor-
tasră cămilele în butoaie începuse să lipsească,
iar pe acest pămînt uscat, acoperit de nisip fier-
pinte, nu exista nici o picătură din ea. Pe lîngă
aceasta, arșița soarelui mistuise totul, iar gurile
macedonenilor erau uscate și arse. Deodată însă,
fie ca un dar al zeilor, fie ca o simplă coincidență au
apărut în văzduh nori, acoperind cu un vâl soa-
rele. Pentru starea lor de oboseală aceasta a fost
un binecuvîntat ajutor venit la vreme pentru ma-
cedoneni, cu toate că nu păreau să fie semne de
ploaie. Însă de îndată a început să se dezlănțuie
o puternică vijelie care a făcut să cadă și o ploaie
cu găleata; atunci fievare începu să-și stîmperc
setea, strîngînd apa în vase, iar cei care nu-și mai
puteau stăpîni setea, se străduiau să soarbă apa de
ploaie, ținînd gura deschisă.

Patru zile au petrecut-o ei în mijlocul imensei
pustietăți. Nu se găseau prea departe de templul
bracolului și deodată ieșiră în întîmpinarea acestei
trupe în marș mai mulți corbi care zburau ușor,
abia filfîind din aripi către primele steaguri ma-
cedonene; acum se așezau pe pămînt, cînd trupa
mărșăluia prea încet, acum se ridicau în zbor bă-

tînd din aripi asemenea unor călăuze care conduc și arată drumul. În sfîrșit s-a ajuns la locașul consacrat zeului. Greu de crezut cele ce spun : în plin deșert, acest templu așezat într-o nesfîrșită pustietate a găsit o pădure pentru a se ascunde de priviri, astfel că soarele cu anevoință poate răzbate în desișul umbros al frunzelor, numeroase fîntîni cu apă dulce dînd viață acestor arbori și răcorind ici și colo cu licoarea lor atmosfera. Clima este uimitor de temperată, fiind asemănătoare mai cu seamă aceleia de primăvară, cînd domnește o căldură dulce, în toate anotimpurile fiind aceeași climă la fel de sănătoasă. Cei ce locuiesc pe aceste meleaguri provin de pe coasta răsăriteană a Africii, fiind vecini cu etiopienii ; la miazăzi se învecinează cu arabii numiți troglodiți, a căror țară se întinde pînă la Marea Roșie ; spre apus sînt alți etiopieni, denumiți simui, spre miazănoapte sînt rasomonii, un neam din regiunea golfului Syrtelor¹, care-și procură cîștiguri din epavele vaselor naufragiate și care mereu dau buzna pe țărături acolo unde apa e puțin adîncă și fundul mării le e binecunoscut, pentru a pune stăpînire pe vasele pe care le-a depus furia valurilor.

Locuitorii acestei păduri se numesc hammonieni, trăind în niște colibe împrăștiate pretutindeni ; mijlocul pădurii este citadela lor, străjuită de trei ziduri. Primul înconjoară vechiul palat al regilor ; al doilea adăpostește soțiile, copiii și țiitoarele lor : aici era și oracolul zeilor ; în ultima incintă se găsesc locuințele slujitorilor și ostașilor. Mai exista o oază a lui Ammon : în mijlocul ei se află o fîn-

---

¹ Golful Syrtelor (Syrta mare și Syrta mică — azi Sirdra și Gabes) este situat pe coasta nordică a Africii, primul aparținînd Tunisiei, al doilea Cyrenaicii.

tină denumită „Apa soarelui“. Înainte de răsăritul soarelui această apă țîșnește din pămînt caldă ; cînd arșița e în toi, apa e rece ; la lăsatul amurgului, începe să se încălzească ; la mijlocul nopții ea este extrem de fierbinte ; și cu cît bezna se apropie de ceasul răsăritului, apa își pierde din căldura din timpul nopții, pînă cînd în zorii zilei își va recăpăta temperatura obișnuită. Divinitatea adorată aici nu are trăsăturile pe care artiștii le zugrăvesc îndeobște, cînd îi reprezintă pe zei ; acolo totul se aseamănă cu un disc ombilical, împodobit cu un smarald și alte pietre prețioase. Cînd se cere să se dea un răspuns de oracol, preoții transportă discul într-un vas de aur, de marginile căruia atîrnă numeroase potire de argint. Femei și fecioare merg în urma cortegiului, cîntînd, după dă-tina străbună, un imn lipsit de artă muzicală, prin care ei cred că și-l fac prielnic pe Iupiter, ca să le rostească un oracol norocos.

Atunci cînd s-a apropiat Alexandru, cel mai bătrîn dintre preoții lui Ammon l-a salutat cu numele de „fiule“, afirmînd că Ammon, tatăl lui Alexandru, i-a dat acest nume. Alexandru a spus că, într-adevăr, primește acest nume, și-l recunoaște, trecînd cu vederea soarta sa de om. După aceea a consultat oracolul și l-a întrebat dacă ursita i-a hărăzit domnia peste întreaga lume.

Mai-marele preoților, căutînd să-l lingusească, i-a răspuns că va fi stăpînul întregului pămînt. Apoi, copleșindu-l cu întrebări, Alexandru a vrut să afle dacă ucigașii tatălui său și-au primit osînda meritată. Preotul i-a răspuns că tatăl său nu poate fi victima nelegiurii nimănui ; în schimb toți ucigașii lui Filip și-au ispășit fărădelegea ; a mai adăugat că Alexandru nu va fi de nimeni biruit

pînă va trece în rîndurile zeilor. După oficierea unui sacrificiu, Alexandru a dăruit ofrande și preoților și zeului : li s-a îngăduit și prietenilor săi să-l consulte pe Iupiter. Aceștia n-au întrebat altceva decît dacă îi sfătuiește să acorde regelui onoruri divine. Tălmăcitorul i-a răspuns că acest lucru va fi spre placul și al lui Iupiter.

Cel care ar fi prețuit cu adevărat și cu obiectivitate buna-credință a oracolului, fără nici o îndoială ar fi putut vedea că aceste răspunsuri erau ticluite, fiind lipsite de temei real, dar cînd soarta a hărăzit ca un om să nu creadă în nimeni și în nimic altceva decît în el, această stare de lucruri îl face să fie într-o bună măsură dornic de-o glorie mai mare decît e capabil s-o obțină. De aceea Alexandru a îngăduit nu numai să fie numit fiu al lui Iupiter, ci chiar a poruncit aceasta ; pretinzînd să i se acorde o asemenea titulatură, în timp ce vroia să crească faima faptelor sale de arme, și-a dat peste cap toate năzuințele sale. La rîndul lor macedonenii, deprinși, într-adevăr, să fie conduși de un rege, însă bucurîndu-se de o libertate mai mare ca a celorlalte popoare, constatînd că Alexandru pretinde să fie socotit în rîndul divinităților, și-au îndepărtat simțămintele de la el, mai mult poate decît ar fi fost fie în interesul lor, fie al regelui Alexandru. Însă aceste reflecții își vor avea rostul la locul și timpul potrivit. Acum voi purcede să istorisesc celelalte întîmplări.

VIII. Întorcîndu-se de la Ammon, după ce s-a dus la mlaștina Mareotis, situată nu departe de

insula Pharos ¹, și privind îndelung natura locului, Alexandru a hotărît să întemeieze cît mai neîntîrziat un nou oraș în această insulă. Însă, fiindcă și-a dat seama că suprafața insulei nu este suficientă pentru o mare așezare, a ales pentru oraș locul unde se găsește actualmente Alexandria, denumit astfel după numele întemeietorului său. Cuprinzînd întreg spațiul dintre mare și lac, Alexandru hotărăște pentru ziduri o linie circulară de 80 de stadii ; apoi lăsînd în acest loc pe acei care trebuia să conducă construcția noului oraș, se duse la Memfis.

Îl cuprinse apoi dorința, nu lipsită de temei, deși nu prea potrivită — avînd în vedere anotimpul — de a se duce să viziteze interiorul nu numai al Egiptului, ci și al Etiopiei. Celebra reședință regală a lui Memnon și al lui Tithon ² îi stîrneau curiozitatea de a cunoaște antichitatea, dîndu-i imbolduri să treacă chiar și dincolo de hotarele țării soarelui. Însă războiul, sau povara rămasă mult mai grea a acestuia, nu-i permitea luxul să întreprindă în tihnă această peregrinare oboșitoare. De aceea îi încredință guvernarea Egiptului lui Eschil rodianul și lui Peucestes macedoneanul, lăsîndu-le o garnizoană alcătuită din 4 000 de ostași, pentru apărarea acestui teritoriu, iar lui Polemon îi dădu însărcinarea să apere gurile Nilului ; i-a acordat în acest scop 30 de trireme. I-a dat lui Apollonius comanda peste Africa, care

¹ Mică insulă în fața coastei Egiptului, pe care Alexandru a unit-o printr-un dig lung de 1300 m cu orașul Alexandria ; a devenit celebră prin farul de marmoră construit de regele Ptolemeu diadohul, după planurile arhitectului Sostrate, fiind socotit una din cele șapte minuni ale lumii antice.

² Memnon, fiul lui Tithon și al Aurorei, regele Etiopiei, a fost ucis de Ahile în fața Troii.

era învecinată cu Egiptul, iar pe Cleomenes l-a însărcinat cu perceperea tributului aceleiași Africi, de asemenea și a celui din Egipt. După ce a dat ordin locuitorilor din orașele învecinate să emigreze în Alexandria, noul oraș se umplu cu o numeroasă populație. Circula versiunea că atunci când regele Alexandru, potrivit datinei macedonene, a făcut să se traseze cu mămăligă incinta noilor ziduri, au zburat stoluri de păsări și au mâncat această mămăligă ; deoarece cei mai mulți macedoneni tilcuiau această întâmplare ca un semn de piază-rea, prezicătorii le-au răspuns că orașul va fi populat de un număr uriaș de străini și că Alexandria va produce hrană pentru numeroase țări.

În vreme ce naviga în susul cursului Nilului, Hector, fiul lui Parmenio, un tânăr în floarea virs-tei, iubit de Alexandru mai mult ca oricare altul, voind să-l însoțească pe rege, se urcă pe o mică ambarcațiune ; încărcată cu un număr mai mare de oameni decît ar fi putut transporta, barca se scufundă, și toți cei îmbarcați pe ea căzură în apă. După ce s-a luptat multă vreme cu curentul fluviului, deoarece hainele ude și încălțăminte il împiedicau să înoate, Hector ajunse aproape fără viață pe mal, însă, îndată ce și-a revenit în simțiri în urma atîtor eforturi și după ce a scăpat de primejdii și teamă, fără să fie de nimeni ajutat (deoarece ceilalți tovarăși reușiseră să scape pe malul celălalt), în cele din urmă și-a dat duhul. Regele Alexandru a fost tare îndurerat de pierderea lui Hector ; după ce i-au găsit trupul, lui Hector i s-a făcut o măreață înmormîntare. I-a mărit mîhnirea și vestea morții lui Andromachus, însărcinat de el cu guvernarea Siriei și pe care samaritenii îl arseseră de viu. Pentru a pedepsi

uciderea acestuia, Alexandru se îndreptă spre Siria cu cea mai mare repeziciune cu putință. Când a sosit acolo, i-au fost predați făptașii unei fărădelegi atât de cumplite. În locul lui Andromachus l-a pus pe Memnon, iar ucigașii care-l omorâseră pe guvernatorul Siriei și-au luat osînda, fiind executați. Alexandru a lăsat pradă miniei concetățenilor lor pe tiranii din Methymna, Aristonicus și Chri-solaos, pe care, după ce i-au supus la cazne pentru cruzimile lor, i-au ucis.

După aceea Alexandru a dat ascultare solilor din Rodos și Chios. Atenienii i-au adus felicitări pentru victoria obținută și l-au rugat să-i lase pe prizonierii greci să se înapoieze la vetrele lor. Rodienii și cei din Chios s-au plîns de comportarea garnizoanelor macedonene lăsate la ei. Toți au obținut ce-au dorit. Celor din Mytilene le-a înapoiat pentru credința lor deosebită față de cauza macedoneană și banii pe care i-au cheltuit pentru acest război și le-a adăugat și un mare teritoriu la țara lor. De asemenea și regii ciprioți care rupseseră legăturile cu Darius, trecînd de partea macedonenilor, pentru că trimiseseră o flotă cînd macedonenii asediau Tyrul, au fost onorați de Alexandru potrivit meritelor lor. În sfîrșit Amphoterus, comandantul flotei sale, care fusese trimis să elibereze Creta de sub ocupația persană (căci cele mai multe regiuni ale acestor insule erau asediate de forțele înarmate ale persilor și spartanilor), a primit ordin să curețe marea de flotele de pirați, marea fiind expusă atacurilor piraterești ale acestor vase, atunci cînd Alexandru și Darius erau ocupați cu desfășurarea ostilităților dintre ei. După ce a liniștit situația și a pus totul în ordine, Alexandru i-a consacrat lui Hercule Tyrianul un

crater¹ de aur și 30 de potire. A dat apoi ordin să se aducă la cunoștință trupelor sale pornirea neîntirziată în marș către Eufrat, pentru desfășurarea ostilităților contra lui Darius.

IX. Însă Darius, cînd a aflat că dușmanul său s-a întors din Egipt pentru a trece în Africa, a stat în cumpănă dacă nu cumva e mai bine pentru el să rămînă în jurul Mesopotamiei, sau să se îndrepte către interiorul regatului său ; se gîdea totuși că în mod neîndoielnic prezența sa va înrîuri și mai puternic creșterea forței războinice a neamurilor îndepărtate, care cu mare anevoință erau puse în mișcare de către satrapii săi. Însă îndată ce s-au răspîndit știrile din izvoare sigure că Alexandru se va îndrepta cu toate forțele sale oriunde se va duce el, dîndu-și bine seama cît de serioasă este situația, a dat ordin ca toate forțele auxiliare ale neamurilor îndepărtate să se concentreze la Babylon. Se adunaseră acolo bacticinii, sciții și cei din India ; de îndată s-au prezentat în același timp și trupele celorlalte neamuri, punîndu-se la dispoziția lui. Cu toate acestea, deși această oaste era aproape de două ori mai numeroasă decît aceea pe care Darius o avusesese în Cilicia, mulți dintre acești ostași erau lipsiți de arme, și, ca urmare, se depuneau toate strădaniile pentru a se face rost de ele. Călăreții și harnașamentele de protecție ale cailor fură dotate cu carcăse metalice de fier, încopciate între ele. Ostașilor, cărora mai înainte nu li se dăduseră

---

¹ Vas mare grecesc, avînd o formă de amforă și slujind la amestecarea vinului cu apa.

decît lănci, au mai primit, acum, pe deasupra, și scuturi și săbii. Herghelii întregi de cai au fost distribuite trupelor de pedestrași, pentru a fi domesticiți și deprinși să fie folosiți la călărie, străduindu-se de astă dată Darius să aibă la dispoziție o cavalerie mult superioară numericeste față de cea din trecut. Mai urmau armata lui Darius și 200 de care înarmate cu coase, un mijloc auxiliar de luptă prețios, unic în felul lui, furnizat de aceste populații ; după cum credea el, acestea vor produce cea mai mare panică în rîndurile dușmanilor săi. La extremitatea cîrmei carelor erau fixate niște lănci de fier care ieșeau mult în relief. Fiecare parte a jugului era dotată cu cîte trei săbii, iar printre spițele roților ieșeau în afară mai multe vîrfuri de sulițe, în sfîrșit, mai erau atașate de butucul roților și alte coase, unele amplasate cu ascuțișul în sus, altele, dimpotrivă, cu ascuțișul în jos, către pămînt, pentru a secera tot ce găsea în cale, cînd caii vor alerga în galop la atac.

După ce și-a organizat oastea și și-a înarmat-o în felul acesta, Darius își puse în mișcare trupele. plecînd din Babylon. Era flancat în dreapta de vestitul fluviu Tigru, iar în stînga îi asigura protecția Eufratul. Forțele sale armate umpluseră cîmpiile Mesopotamiei. După trecerea Eufratului, cînd Darius a aflat că dușmanul nu se găsește de parte, îi trimite înainte pe Satropates, comandantul cavaleriei persane cu o mică de ostași de elită. Mazaeus, unul dintre comandanții săi în subordine, a primit 6 000 de ostași și însărcinarea de a-l împiedica pe inamic să treacă fluviul. Acestuia i-a mai dat și misiunea de a devasta și incendia regiunea pe unde avea să treacă Alexandru. Darius era încredințat că prin înfometare va putea veni de hac

unui adversar care nu se putea aproviziona decît numai din ceea ce captura prin prădăciunile făcute, în vreme ce pentru dînsul proviziile erau transportate fie pe uscat, fie pe fluviul Tigru. Deja ajunsese aproape de satul Arbela¹, localitate care va ajunge vestită prin dezastrul lui Darius. Aici și-a lăsat el cea mai mare parte din provizii și din poveri, făcu un pod peste riul Lycos², și-și trecu în timp de cinci zile armata tot ca mai înainte, peste Eufrat. De acolo înaintînd cam 80 de stadii, își instală tabăra lângă un alt rîu (se numește Bumelus). Regiunea era prielnică pentru desfășurarea trupelor de cavalerie; fiind o cîmpie vastă, nu exista nici un trunchi de copac, ori tufișuri cit de mici, care să acopere pămîntul și priverile se puteau întinde nestingherite, chiar pînă în cele mai îndepărtate locuri. Dacă mai existau oarecari undulații de teren pe cîmpie, Darius dădu ordin să fie nivelate, ca să nu existe nici măcar o moviliță.

Macedonenii trimiși în recunoaștere, care au făcut numărătoarea trupelor lui Darius, atît cit putură observa de departe, cu greu l-au putut convinge pe Alexandru că Darius și-ă reconstituit armata cu efective cu mult mai mari ca înainte, după ce acesta pierduse atîtea mii și mii de oameni. Însă Alexandru, neținînd seama de nici un fel de primejdie, și mai cu seamă de puhoaiete

---

¹ Arbela, localitate situată în nordul Asiriei (azi Erbil). În mod eronat Arbela a fost menționată în istorie ca loc al bătăliei din 331 î.e.n. între Alexandru cel Mare și Darius. Această bătălie s-a desfășurat în realitate la 90 km mai aproape de Tigru și anume la Gaugamela, localitate situată în bazinul rîului Bumelus sau Bumodus.

² Lycos, afluent al fluviului Tigru, din Asiria (azi Marele Zab); cuvîntul e traducerea grecească a numelui asirian „Zaba“ care înseamnă lup (*lycos* în grecește).

de ostași ale lui Darius, a ajuns la Eufrat în 11 zile de marș. După ce puse să se construiască un pod peste acest fluviu, dădu ordin să treacă în primul rând cavaleria, după aceasta să urmeze falanga, fără ca Mazaeus, care îi ieșise în întâmpinare pentru a-l împiedica să treacă Eufratul, să îndrăznească împreună cu cei 6 000 de călăreți ai săi a înfrunta vreo primejdie pentru sine. După ce le-a lăsat la dispoziție câteva zile ostașilor săi nu pentru a se odihni, ci pentru a-și recăpăta avântul de luptă, Alexandru tăbări cu strășnicie asupra dușmanului, deoarece se temea ca acesta să nu se îndrepte către interiorul regatului persan și ca urmare să nu fie nevoit să se ia pe urmele lui, prin niște regiuni absolut pustii și sărace. De aceea, după 14 zile, ajunse la Tigru, trecînd pe lângă Armenia. Întreaga regiune de dincoace de fluviu fusese prefăcută în scrum și cenușă datorită recentei sale incendieri, căci Mazaeus pîrjolea totul în calea sa, pe unde se ducea, întocmai ca un vrăjmaș. La început, pentru că negura deasă pe care o răspîndea fumul incendiilor întunecase lumina zilei, Alexandru s-a oprit locului, temîndu-se de întinderea vreunei oapcane. Apoi, după ce cercetașii trimiși înainte i-au dat de veste că nu sînt pîndiți de nici o primejdie, a trimis din nou de astă dată un pîlc de călăreți ca să caute un vad de trecere peste fluviu. La început adîncimea apei se ridica pînă la pieptul cailor, apoi, cînd pîlcul a ajuns în mijlocul albiei, apa i-a ajuns pînă la gît. Nu exista o altă apă care să curgă la vale mai vijelios ca Tigru, în această regiune răsăriteană, deoarece în cursul său fluviul duce la vale nu numai apele sale provenite din numeroase torente, ci și bolovani. Datorită repeziciunii cu care curge,

fluviul a căpătat acest nume de Tigru, deoarece cuvîntul tigru în limba persană înseamnă săgeată. De aceea pedestrima, ca și cum ar fi fost împărțită în două corpuri, flancată la aripi de cavalerie, înaintă fără mare greutate pînă în mijlocul albiei Tigrului, ținîndu-și armele ridicate-deasupra capetelor. Alexandru în rîndurile pedestrimii sale fu primul care ajunsese pe mal, unde arătă cu mîna ostașilor săi vadul, deoarece nu-i putea fi auzit glasul. Însă ostășimea macedoneană cu anevoință putea înainta prin apă, deoarece pietre lunecoase făceau să le scape picioarele sau repeziciunea curentului îi tîra la vale. Mai grea era truda celor care purtau poveri pe umerii lor. Pentru că nu erau în stare să calce cum trebuie datorită poverilor care-i incomodau, macedonenii erau atrași repede înspre vîrtejuri. Și în vreme ce fiecare umbla să-și recapete povara sa, grămezile de bagaje îi dăduseră peste cap pe cei mai mulți macedoneni, ele plutind ici și colo, producîndu-se o mare învălmășcală, încît ajungeau să se ciocnească mai degrabă între dînșii ; de aceea își pricinuiau unii altora neajunsuri mai mari decît le producea riul. Alexandru îi tot îndemna să nu-și salveze decît armele : el le va face rost din altă parte de celelalte bagaje. Însă nici sfatul său, nici ordinele sale nu puteau fi aduse la îndeplinire ; ici se auzeau țipete de teamă ; colo se auzeau strigătele celor care se chemau unul pe altul. În cele din urmă au ieșit din apă după ce s-a descoperit vadul de trecere, acolo unde fluviul avea un curs mai liniștit. Ostășimea n-a avut altceva de regretat decît pierderea cîtorva bagaje.

Acolo oastea macedoneană ar fi putut fi nimicită dacă cineva ar fi nutrit ideea și ar fi îndrăz-

nit s-o atace pentru a o învinge, însă norocul, care niciodată nu l-a părăsit pe Alexandru, l-a îndepărtat de aici pe vrăjmaș. La fel trecuse și râul Granicus cu trupele sale, când pe celălalt mal staționau atâtea mii de călăreți și de pedestrași dușmani; la fel trecuse și prin defileurile Ciliciei, unde Alexandru a învins puhoai de mari de dușmani. Într-adevăr, deși spiritul său cutezător e trăsătura sa dominantă, totuși, am putea vorbi despre el cu o mai mică admirație, deoarece niciodată nu ne-am pus întrebarea dacă așa cum a acționat, a procedat la voia întâmplării. Căci dacă Mazaeus ar fi ieșit acolo în întâmpinarea macedonenilor pe când treceau fluviul, fără nici o îndoială, ar fi nimicuit trupele macedonene în dezordine și învălmășite, dar el n-a început să-și pună în mișcare cavaleria decât numai atunci când macedonenii ajunseseră pe mal, și erau bine înarmați. Mazaeus trimisese înainte 1 000 de călăreți. Alexandru dându-și seama numaidecât de numărul lor mic, n-a putut avea pentru acesta decât un simțămînt de dispreț, de aceea ordonă lui Ariston, comandantul cavaleriei paeone să pornească în șarje asupra dușmanilor, lăsînd frîu liber cailor. În acea zi strălucită a fost lupta acestei cavalerii și îndeosebi a lui Ariston, căci pe Satropates, comandantul cavaleriei persane, el l-a străpuns cu lancea, virîndu-i-o în gîtlej. Într-adevăr, Ariston, urmărindu-l pe Satropates prin mijlocul dușmanilor, l-a aruncat jos de pe cal, în pofida împotrivirii lui, și i-a tăiat cu sabia capul pe care, aducîndu-l în fața lui Alexandru, i l-a așezat la picioare, în toiul aclamațiilor tovarășilor săi de luptă.

X. Alexandru făcu popas acolo instalîndu-și tabăra timp de două zile. Ordonă să se aducă la cunoștiință trupelor sale că vor mărșălui în ziua următoare. Însă către veghea întii, producîndu-se o eclipsă de lună, la început aceasta își pierdu strălucirea, apoi căpătă culoarea singelui, care se întinse ca o pată pe întreaga ei suprafață. Macedonenii începură să se simtă neliniștiți ca de apropierea unei primejdii foarte mari, fiind cuprinși de o groaznică stare de agitație, care se transformă în teamă religioasă; ei se plîngeau că în disprețul vrerii zeilor sînt tîriți pînă în cele mai îndepărtate tărîmuri ale pămîntului; s-a ajuns pînă acolo încît macedonenii nu mai pot trece peste apele fluviilor, iar aștrii nu-și mai păstrează strălucirea lor de altădată; ei nu întilnesc în cale decît tărîmuri nețărmurite și vaste pustietăți; îndură toate aceste neajunsuri numai din pricina trufașei deșertăciuni a unei singure ființe, pentru care își varsă sîngele atîtea mii de oameni, o ființă care-și privește cu dispreț patria, care-și reneagă tatăl, Filip, și care nutrește năstrușnice gînduri de înălțare la cer.

Răzvrătirea era cît pe aci să izbucnească, cînd Alexandru, care de nimic nu se înpăimînta, ordonă comandanților și gradaților armatei să fie prezenți în număr mare în fața cortului comandantului suprem, unde prezicătorii egipteni, despre care credea că sînt cei mai iscusiți tilcuitori și cunoscători ai cerului și aștrilor, să dea în vileag cum talmăcesc ei acest fenomen al eclipsei. Aceștia, deși cunoșteau prea bine desfășurarea cu regularitate a crugului vremii și faptul că se întîmplă o eclipsă de lună atunci cînd aceasta trece prin umbra pămîntului sau e ascunsă de soare, nu inițiau nicidecum poporul de rînd arătînd cauzele acestui feno-

men, însă de astă dată au afirmat că soarele aparține grecilor, iar luna, perșilor ; ori de câte ori se întâmplă o eclipsă de lună, aceasta prevestește urgie și prăpăd pentru neamurile persane ; prezicătorii au amintit apoi vechile exemple ale regilor persani, care au pierdut bătăliile, pentru că au încălcat vrerea zeilor, deși eclipsele de lună le-au arătat că ei le pornesc cînd nu trebuie.

Nimic nu mișcă și călăuzește sufletele gloatelor cu mai puternice rezultate ca superstițiile ; îndeobște gloatele nestăpînite, dominate de porniri sălbătice, schimbătoare, cînd sînt prinse în mrejele superstițiilor, se supun mai degrabă prezicătorilor decît comandanților. De aceea răspunsurile egiptenilor date gloatelor macedonene au redat nădejdiile și încrederea ostașilor, încremeniți de priveștiștea eclipsei. Alexandru, convins că trebuie să profite de pe urma acestei răscoliri și creșteri a avintului, își puse în mișcare trupele pe la veghea a doua. Era flancat în dreapta de Tigru, iar în stînga de munții care poartă numele de Gordieni¹. Pornise în marș pe acest drum cînd cercetașii care fuseseră trimiși să facă recunoașterea terenului încă dinainte de a răsări soarele, i-au adus la cunoștiință lui Alexandru că Darius se apropie de el. De aceea, rînduindu-și ostășimea în linie de bătaie, Alexandru mergea în fruntea trupelor. Însă nu erau decît o mie de ostași persani trimiși de Darius înainte ca trupe de hărțuială, care stîrniseră impresia unei mari armate, căci atunci cînd unii nu pot descoperi adevărul, de teamă fac din țînțar armăsar².

¹ O ramificație a Munților Taurus, situată la sud-est de Armenia ; unii istoriografi au identificat Gordienii cu Araratul.

² Adagiu.

Cînd Alexandru și-a dat seama de realitate, cu un pîlc de ostași de ai săi i-a urmărit pe acești persani, care căutau acum să-și găsească scăpare la ai săi ; pe unii i-a doborît, pe alții i-a luat prizonieri ; a trimis apoi cavaleria înainte ca să isco-dească, avînd însărcinarea ca totodată să stăvi-lească pîrjolul unde barbarii dăduseră foc la sate, căci în fuga lor persanii incendiaseră în grabă casele și grămezile de grîu ; însă focul fiind pus de sus, nu ajunsese pînă în partea de jos a grămezilor de grîne. Ca urmare, după stingerea focului, macedonenii și-au procurat foarte mult grîu ; au început apoi să găsească din belșug și alte mijloace de trai. Această împrejurare a dat imbolduri și mai mari trupelor macedonene să pornească în urmărirea dușmanilor. De altfel, deoarece persanii ardeau și pustiau aceste regiuni, Alexandru trebuia să se grăbească, pentru ca să nu fie mistuite de foc toate sursele de aprovizionare. Nevoia îi silea pe macedoneni să recurgă la această măsură, căci Mazaeus, care dăduse foc la satele persane așa, ca să se afle în treabă, acum o luase de-a binelea la sănătoasa, lăsînd în mîna dușmanului cele mai multe mijloace de trai, fără să fi fost atinse de pîrjol. Alexandru află că Darius se află la o depărtare de 15 stadii de dînsul ; ca urmare, reîmprospătîndu-și forțele din belșug cu proviziile care le găseau la îndemîină, a rămas în același loc vreme de patru zile. După aceea a fost interceptată o scrisoare de a lui Darius, în care acesta apela la ostașii greci, cerîndu-le să-l răpună pe Alexandru, ori să i-l predea lui. Regele macedonean șovăi dacă e bine să citească această scrisoare în fața adunării oștilor, avînd destulă încredere în devotamentul și fidelitatea grecilor. Însă Parmenio îl opri să facă acest lucru, spunînd-

du-i că nu trebuie să se împuie urechile ostașilor cu asemenea făgăduieli din partea lui Darius ; pe Alexandru îl poate doborî un singur om, datorită uneltirilor, căci nimic nu e mai groaznic pe lume decît lăcomia după cîștiguri. Urmînd sfatul lui Parmenio, Alexandru își puse în mișcare trupele. Pe cînd mărșăluiau, un prizonier eunuc din suita soției lui Darius dădu lui Alexandru vestea că pe aceasta au slăbit-o puterile și de-abia mai răsuflă, din pricina sfortărilor neîntreprinse cu drumul ; datorită zbuciumului și istovirii sufletești ea s-a prăbușit în miinile soacrei și fiicelor sale și apoi s-a stîns din viață. Această ultimă veste i-a adus-o un altul. Alexandru a început să scoată geamăt după geamăt, ca și cum i-ar fi adus la cunoștință moartea mamei sale și, năpădindu-l lacrimile, acestea îi curgeau șiroaie pe obraji, de parcă ar fi fost însuși Darius. Alexandru s-a dus în cortul unde se găsea mama lui Darius, care ședea la capul răposatei. Cînd a văzut-o și pe aceasta așternută la pămînt, pe Alexandru l-a cuprins din nou jalea. Aducîndu-și aminte și de nenorocirile din trecut, bătrîna regină strîngea la pieptu-i pe cele două fiice mai mari, mare mîngîiere pentru dînsa, dar căroră la rîndu-i și ea trebuia să le aducă mîngîieri. Ținta privirilor și atenției a devenit micul ei nepot, cu atît mai de plîns, cu cît acesta nu-și dădea seama încă de dezastrul care avea să se reverse în cea mai mare parte asupra lui. Ai fi putut crede că Alexandru varsă lacrimi găsindu-se în mijlocul părinților lui, și nu el e cel care adresează vorbe de mîngîiere, ci simte nevoia de ele. În ziua aceea Alexandru n-a mîncat nimic și i-a făcut o înmormîntare reginei cu toate onorurile cuvenite, potrivit datinelor persane, o comportare demnă, pe bună drept-

tate, pentru a culege și a se bucura de roadele atitudinii sale îndatoritoare și firii sale cumpătate. Pe regina perșilor n-o văzuse decît o singură dată, în ziua în care căzuse prizonieră și cînd îi arătase o deosebită prețuire, întocmai ca și mamei lui Darius, neconsiderînd-o ca pe o femeie oarecare ; într-adevăr, frumusețea fără seamăn a reginei persane nu stîrnise în Alexandru un imbold spre desfătări trupești, ci un sentiment de glorie.

Unul dintre eunucii din suita reginei, pe nume Tyriotes, profitînd de situația creată de această jale, reuși să se furișeze pe poarta taberei care da înspre vrăjmaș și tocmai pentru acest motiv era mai puțin păzită. El ajunsese în tabăra lui Darius și, fiind luat în primire de străji, fu condus în cortul regelui persan, tinguindu-se și cu hainele sfișiate. Cînd Darius l-a văzut pe eunuc în prada unei cumplite dureri, la care se aștepta, dar totodată neștiind de ce să se teamă cel mai mult că s-a întîmplat, îi grăi : „Citesc pe chipul tău nu știu ce groaznică urgie, însă ferește-te să cruți auzul unui nefericit ! M-am deprins cu nenorocirile. De multe ori faptul că omul e conștient de soarta sa și știe ce-l așteaptă, constituie pentru el o mîngiere în nenorocire. Oare ai de gînd să-mi aduci la cunoștință o faptă pe care eu o bănuiesc cel mai mult și de care mă tem s-o pomenesc, batjocorirea alor mei și o rușine care, atît pentru mine cît și pentru ele sînt mai cumplite decît orice chinuri ?“ La acestea Tyriotes răspunse : „Departee de tine o asemenea situație ! Reginele s-au bucurat din partea învingătorului Alexandru de toată cinstea pe care le-o arată supușii lor, însă soția ta s-a stins din viață cu puțin mai înainte !“ Atunci se făcură auzite nu numai gemete și vaiete în întreaga tabără a lui Darius, ci și urlete de du-

rere. Darius n-a stat o clipă la îndoială că soția i-a fost ucisă, deoarece n-a putut îndura rușinea dezonoarei, și cu mințile pierdute de durere striga : „Ce fărdelege am săvârșit, Alexandre ? Pe care din rudele tale ți-am ucis-o pentru a merita atîta cruzime din partea ta ? Pentru ce mă urăști fără să-ți fi provocat această ură ? Închipuiește-ți că ai fi purtat împotriva-mi un război îndreptățit : s-ar fi convenit oare să te războiești și cu femeile ?“ Tyriotes luă martori pe zei cînd își întări spusa că soția lui Darius n-a suferit nici o silnicie. În-suși Alexandru i-a deplîns moartea și n-a vărsat mai puține lacrimi ca Darius, în clipa de față. Tocmai acestea erau motivele pentru care sufletul lui Darius, care-și iubea soția, era chinuit de neliniște și de bănuieli, închipuindu-și că părerea de rău a lui Alexandru pentru soția-i prizonieră era pricinuită, de bună seamă, de faptul că și-a pierdut prada și că ea a fost victima ticăloșiiilor săvârșite de cuceritor. De aceea, îndepărtînd pe toți ceilalți martori, îl reținu numai pe Tyriotes, căruia i se adresă astfel ; nu vărsînd lacrimi, ci suspinînd : „Îți dai seama, Tyriotes, că nu-i momentul acum să mă minți ? Voi porunci să se aducă aiei instrumentele de tortură. În numele zeilor, dacă mai ai vreun respect pentru regele tău, nu mai zăbovi cu răspunsul : oare a îndrăznit Alexandru, care e și stăpîn și tînăr, să săvîrșească ceea ce eu ard de dorința de a ști și mi-e rușine să întreb ?“ Tyriotes îi spuse că e gata să se lase supus la cazne, luînd ca martori toți zeii că regina persană a fost tratată cu respectul convenit, și că nimeni nu s-a atins de ea.

În cele din urmă, după ce Darius se convinsese că ceea ce declară eunucul sînt adevărate, își puse un vâl pe cap, plînsese multă vreme, și pe cînd vărsa

siroaie de lacrimi, descoperindu-și chipul și întinzându-și mâinile către cer, rosti următoarele : „O, zei ai patriei mele, în primul rînd întăriți-mi regatul, apoi, dacă s-a terminat cu mine, vă rog ca Asia să nu aibă parte de un alt rege, afară de acest pötivnic al meu atît de drept, și un învingător atît de milostiv !“

Cu toate că Darius îi ceruse în două rînduri să încheie cu el pace, dar fără vreun rezultat, își concentrase toate gîndurile asupra războiului ; totuși, înduplecat de atitudinea cumpătată a lui Alexandru îi trimise din nou acestuia zece împuterniciți din rîndurile fruntașilor rudelor sale apropiate, pentru a-i propune noi condiții de pace ; Alexandru după ce-și reuni consiliul de război, ordonă să fie introduși crainicii. Cel mai vîrstnic dintre aceștea i se adresă astfel : „Nu nevoia l-a împins pe Darius să-ți ceară pacea, ci sentimentul tău de dreptate și atitudinea ta cumpătată. Mama lui Darius, soția cu copiii săi sînt prizonierii tăi. Însă noi n-am simțit că sînt prizonierii tăi, decît numai pentru motivul că nu stau împreună cu Darius. Purtîndu-le de grijă neprihănirii celor ce au rămas în viață, întocmai ca un părinte, le tratezi ca pe niște regine și le îngădui să-și păstreze toate însemnele rangului lor de mai înainte. Văd că tu te comporți ca și Darius, cînd am plecat de lîngă el, fiind trimiși la tine : și el își plînge soția, și tu îl jelești pe un dușman. Acum ai fi pe cîmpul de luptă dacă nu te-ar reține grija înmormîntării reginei perșilor. Ce e de mirare dacă cere pace unei ființe ca tine, care ești însuflețit de sentimente atît de prietenești ? De ce e nevoie de arme între cei la care s-a stins ura ? Mai înainte Darius stabilise ca hotare ale imperiului său rîul Halys, care mărginește Lydia. Acum îți oferă ca zestre a fiicei sale, pe care

ți-o dă în căsătorie, tot teritoriul situat între Hellespont și Eufrat. Pe fiul său, Ochus, care e în mii-
nile tale, păstrează-l ca cheazășie a păcii și a bunei
credințe, și inapoiază-i în schimb mama și cele
două fiice. Pentru cele trei ființe te roagă să pri-
mești 30 000 de talanți de aur. Dacă n-am cunoaște
cumpătarea sufletului tău, n-am spune că e mo-
mentul nu numai să acorzi pacea, ci chiar să te
grăbești s-o închei. Privește îndărăt cât ai lăsat
înapoia ta : aruncă-ți privirile înainte asupra a tot
ce mai intenționezi să cuprinzi. Un imperiu prea
întins e pindit de primejdii mari. E greu să ții în
mină ceea ce nu-ți încapă în ea. Oare nu vezi că
navele, a căror dimensiuni întrec măsura, nu pot
fi cirmuite ? Nu știi dacă Darius n-a pierdut atât
de mult, tocmai pentru că o putere care întrece
marginile ei e menită să piardă mult. E mai ușor
să învingi și să cucerești, decît să păstrezi ceea ce
ai cucerit. Într-adevăr, ce ușor e să pui mîna pe
lucrurile altuia și ce greu e să-l păstrezi ! Însăși
moartea soției lui Darius te poate povățui că sim-
țămîntul tău de milă are o putere mai mare asupra
ta decît a avut în trecut.“

Alexandru, după ce dăte ordin imputerniciților
lui Darius să iasă din cortul său, supuse judecării
consiliului de război hotărîrea asupra acestei si-
tuații. Multă vreme nimeni n-a îndrăznit să spună
ce gîndește, deoarece nu se cunoștea părerea lui
Alexandru. În cele din urmă Parmenio spuse că el
l-a mai povățuit odată pe Alexandru, la Damasc,
să-i elibereze pe prizonieri în schimbul răscumpă-
rării lor. S-ar fi putut face atunci rost de o sumă
foarte mare de bani de pe urma multor dușmani
capturați, cu paza cărora își pierd vremea o mul-
țime de luptători viteji. Și acum este de părere și
stăruie asupra ei, să preschimbe în 30 000 de ta-

lanți o bătrână și două fete, care constituie un obstacol pentru marșurile și mișcările trupelor macedonene. Alexandru poate pune stăpînire pe un imens imperiu prin intermediul condițiilor de pace și nu prin intermediul războiului. Nimeni mai înainte n-a stăpînit teritorii mai întinse situate între Dunăre și Eufrat, despărțite printr-un spațiu atît de uriaș. Alexandru ar face mai bine să-și arunce privirile înapoi, către Macedonia, decît să privească spre Bactria și India! Această cuvîntare a lui Parmenio n-a fost pe placul regelui. De aceea, după ce a sfîrșit, Alexandru a spus :

„Și eu mai degrabă aș dori să am bani decît glorie, dacă aș fi Parmenio. Dar fiindcă sînt Alexandru, puțin îmi pasă de faptul că sînt sărac, și nu uit că sînt rege, și nu negustor. Eu n-am nimic de vînzare. Și mai cu seamă norocul meu nu mi-l vînd. Dacă găsim cu cale să-i înapoiem pe prizonieri, va fi mai onorabil să-i facem lui Darius un dar gratuit decît să-i înapoiem cu preț de răscum-părare !“

Reintroducînd apoi împuterniciții lui Darius, Alexandru le răsponse astfel : „Aduceți-i la cunoștință lui Darius că, dacă mi-am manifestat mărînimia și spiritul meu iertător, am făcut-o nu împins de prietenia sa, ci de firea mea. Nu obișnuiesc să port război cu prizonierii și cu femeile. Trebuie să mă înarmez pentru a lupta împotriva celui pe care îl urăsc. Dacă Darius mi-ar cere pacea, fiind de bună-credință, aș chibzui dacă se cuvine să i-o acord. Însă cînd Darius îmi ademenește ostașii, scriindu-le să mă trădeze, și cînd oferă bani prietenilor mei ca să măucidă, trebuie să mă țin pe urmele sale, socotîndu-l nu un vrăjmaș leal, ci un ucigaș și un otrăvitor. Cît despre condițiile de pace pe care mi le aduceți, dacă le voi primi, înseamnă

să-i cedez lui biruința. El îmi dăruiește cu mărinimie ceea ce este situat dincolo de Euftrat : dar voi ați uitat pe deoparte în ce loc vă adresați mie și pe de alta că eu mă aflu dincolo de Euftrat. Așadar această strașnică dotă, pe care Darius mi-o fâgăduiește cu mărinimie, se află tocmai pe terenul unde e instalată acum tabăra mea. Alungați-mă de aici, ca să știu că vă aparține vouă locul pe care voi mi-l cedați. Cu aceeași mărinimie el mi-o dă și pe fiica sa. Dar eu știu prea bine că Darius a intenționat s-o mărite cu unul dintre sclavii săi. Într-adevăr, mare cinstire îmi acordă el mie, dacă mă preferă pe mine în locul lui Mazaeus ! Duceți-vă și vestiți-l pe regele vostru că ceea ce a pierdut și ceea ce mai are încă, sînt prețul victoriei. Războiul va stabili hotarele fiecăruia dintre statele noastre și fiecare din noi va avea ceea ce îi rezervă ziua de mîine !“

Împuterniciții lui Darius îi răspund că, deoarece Alexandru s-a hotărît pentru război, el procedează cinstit, neînșelîndu-i cu fluturarea unor nădejdi de pace. Îi cer însă să fie lăsați să plece cît mai neîntîrziat la rege. Darius trebuie să se pregătească de luptă. La înapoierea lor îl anunță pe Darius că ostilitățile încep.

XII. Imediat Darius trimise înainte pe Mazaeus cu trei mii de călăreți, ca să ocupe drumurile pe care aveau de gînd să se îndrepte. Alexandru, după ce a înmormîntat cu toate onorurile convenite pe soția lui Darius, a lăsat sub paza unui detașament neînsemnat tot personalul care l-ar putea stînjiți, în interiorul fortificațiilor taberei, apoi a pornit către vrăjmaș. El își împărțise pedestrima

în două corpuri, acoperirea făcînd-o la flancuri ca-
valeria ; poverile/ urmau în spatele trupelor. Alex-
andru îi ordonă lui Menidas să cerceteze cu un
pile de călăreți iuți trimiși înainte, unde se află
Darius. Însă, pentru că Mazaeus nu se găsea de-
parte, Menidas n-a îndrăznit să înainteze mai de-
parte și-i aduse la cunoștință lui Alexandru că
a auzit larmă de oameni și nechezat de cai. La rîn-
dul său și Mazaeus, văzînd cercetași macedoneni s-a
retras în tabăra persană, anunțînd sosirea dușma-
nilor. Ca urmare Darius, care dorea să dea bătălie
pe teren deschis, își așază trupele în linie de
bătaie.

La aripa stîngă erau rînduiți călăreții din Bactria,
în număr cam de o mie ; tot atîția erau și dahii ¹ ;
călăreții din Arachosia și din Susa completau efec-
tivele de patru mii de oameni. Înapoia acestora
erau locurile pentru carele înarmate cu coase. În
vecinătatea cvadrigelor se afla Bessus cu trupe de
călăreți, precum și cei din Bactria. Două mii de
massageți ² încheiau linia de bătaie. Acestor forțe
de cavalerie Darius le-a adăugat pedestrimca mai
multor populații, neamestecînd trupele între ele,
ci grupîndu-le pe neamuri. Veneau apoi perșii,
marzii ³ și sogdianii pe care îi comandau Ariobar-
zanes și Orobates. Fiecare dintre cei doi avea un
corp de armată, însă comandantul suprem era Or-
sines, coborîtor din cei șapte nobili persani ⁴ și

---

¹ Dahii, populație scitică răspîndită între Caspică și
fluviul Iaxarte.

² Massageții, populație scită care își avea așezările în-
tre mările Aral și Caspică.

³ Marzii sau amardii, populație din regiunea de la sud
de Marea Caspică.

⁴ Cei șapte nobili persani erau cei care au complotat
contra falsului Smerdis, regele Persiei, și l-au detronat,
punînd în locul acestuia pe Darius.

care-și trăgea obârșia din Cyrus, cel mai vestit rege persan. După aceștia urmau trupele altor neamuri, nu îndeajuns de cunoscute nici măcar de aliații lor. În urma acestora veneau cincizeci de cvadrighe pe care le preceda Phradates cu un corp masiv de trupe din regiunea Caspică. Indienii și ceilalți ostași proveniți din regiunile Mării Roșii ¹, erau mai mult cu numele trupe, fiind în realitate forțe auxiliare ; acestea erau amplasate în spatele carelor. Acest corp de trupe era încheiat cu alte care cu coase, cărora le erau adăugate forțele auxiliare constituite din străini ; după aceștia veneau armenii proveniți din Armenia Mică ; apoi urmau trupele de armeni și babilonieni ; apoi baliții ² și cei care locuiau în regiunile Munților Cossa ³. După acestea veneau gortynii ⁴, populație din Eubcea, care cîndva îi urmaseră pe mezi, acum însă, degenerînd, nu mai știau nimic din datinele străbune. Îi flancau frigienii și cataonii ⁵. În sfîrșit, neamul parților ⁶, plecați din Scitția, ce-și aveau așezările pe care le au și acum parții, încheiau dispozitivul de luptă al trupelor. În felul acesta se înfățișa frontul de luptă la aripa stîngă.

---

¹ Golful Persic.

² Numele unei populații neidentificate, însemnînd „fiii lui Baal“.

³ Cossaci, locuitorii regiunii muntoase situate între Media, Susiana și Babylonia, renumiți arcași ; se ocupau cu prădăciunile.

⁴ Gortynii sau gortuii, numele — atestat numai de Curtius — a unei populații grecești din Eubcea, strămutate de satrapii lui Darius, Dares și Artaphernes după primul război medic.

⁵ Cataonii, locuitori care-și aveau așezările în Cappadocia, la nord de Munții Taurus.

⁶ Partia, regiune situată la sud de Hyrcania (Marea Caspică).

Aripa dreaptă o ocupau trupe din populațiile Armeniei Mari, din cappadocieni și sirieni și mezi și acestea dispuneau de 50 de care cu coase. Totalul efectivelor forțelor de luptă atingea 45 de mii de călăreți, iar linia de bătaie a pedestrimii însuma 600 000 de oameni. Rînduiți în felul acesta în linie de bătaie, ei înaintară zece stadii; primind apoi ordin să se oprească, îi așteptau înarmați pe dușmani. În armata lui Alexandru intră panica, fără să existe vreun motiv serios; căci macedonenii începură să simtă fiorii groazei, o teamă ascunsă străbătîndu-le piepturile. În acest anotimp de vară, din văzduh țîșneau ici și colo fulgere, de parcă ardea cerul cuprins de văpăi întocmai unui uriaș incendiu. Macedonenii credeau că flăcările strălucesc în tabăra lui Darius, de parcă ei ar fi nimerit orbește în mijlocul trupelor acestuia. Dacă ar fi tăbărit atunci asupra macedonenilor intrați în panică Mazaeus, care avea însărcinarea supravegherii drumurilor, macedonenii ar fi putut suferi un mare dezastru; acum, în vreme ce acesta stătea fără să miște un deget pe măgura pe care o ocupase, Alexandru, dîndu-și seama de panica ostașimii sale, își manifestă satisfacție că nu e atacat de dușman chiar atunci. El ordonă să se dea trupelor semnalul ca să facă popas, să-și lase jos armele și să se repauzeze, aducîndu-le aminte că nu există vreun motiv de teamă, datorită vreunei situații neașteptate: dușmanul se găsește încă departe nefăcînd vreo mișcare. În sfîrșit, ostașii își recăpătară curajul, reluîndu-și armele. S-a găsit cu cale că nimic nu-i mai potrivit și mai sigur pentru acele momente, decît să-și fortifice tabăra în acel loc.

În ziua următoare Mazaeus, care se așezase pe o colină înaltă de unde se vedea tabăra macedonenilor, fie de teamă, fie pentru că primise ordin numai

să iscodească, s-a înapoiat la Darius. Macedonenii au ocupat acea colină pe care Mazaeus o părăsise, căci avea o poziție mai sigură și de acolo putea fi observată linia de bătaie a dușmanilor care se desfășurau pe cîmpie. Însă negura se răspîndise coborînd din munții din jur, plini de umezeală ; deși nu i-a răpit vederea ansamblului teatrului de operațiuni, totuși această situație l-a împiedicat pe Alexandru să distingă dispozitivul de luptă al trupelor inamice împărțite pe sectoare. Forțele nenumărate ale oamenilor lui Darius înundaseră cîmpurile și larma atitor mii și mii de oameni asurziseră urechile chiar a celor care se găseau departe. Alexandru se afla într-un greu impas cumpănind între planul său de luptă și planul lui Parmenio de a dezlănțui mai tîrziu atacul : căci se ajunsese la o asemenea răscruce, încît Alexandru nu mai avea unde să-și retragă armata fără a suferi un dezastru, dacă nu va fi învingător. De aceea, prefăcîndu-se că nu se teme, ordonă cavaleriei de mercenari peoni să înainteze. El își desfășurase falanga, așa cum s-a spus mai sus, la cele două aripi, fiecare aripă fiind acoperită de cavalerie. Lumina zilei devenind tot mai vie, după împrăștierea negurei îi arată linia de bătaie a dușmanilor, cînd macedonenii, fie datorită avîntului războinic, fie datorită silei de a mai aștepta atacul, scoaseră uriașe strigăte de luptă, după obiceiul războiului. Perșii le răspunseră prin strigăte pe care le-au repetat văile și codrii din împrejurimi, ecoul răsunînd de se zbirlea părul în cap. Macedonenii nu mai puteau fi împiedicați, să nu se năpustească în goană asupra vrăjmașului ; însă Alexandru, socotind că e mai bine să-și întărească tabăra pe aceeași măgură, ordonă trupelor să se pună la treabă, lucrînd la fortificații. După ce această lucrare a fost dusă la

bun sfârșit cu hărnicie, Alexandru s-a retras în cortul său, de unde se vedea întreaga linie de bătaie a vrăjmașilor.

XIII. Atunci avu sub ochi priveliștea în ansamblu a întregii bătălii care avea să se dea. Și bărbații și caii străluceau prin minunatele lor arme învederîndu-se grija deosebită a mai-marilor oștilor lui Darius, de a pregăti totul cînd își inspectau călare șirurile de luptători. Toate aceste lucruri, cele mai multe fără însemnătate, precum și larma oamenilor, nechezatul cailor, strălucirea armelor proiectată din loc în loc turburau mintea regelui macedonean încordat de atita așteptare. Iată de ce, fie datorită nesiguranței proprii, fie pentru a-i încerca pe ai săi, își convoacă consiliul de război, pentru a se consfătui împreună cu ei și pentru a hotărî asupra celui mai bun plan de luptă. Parmenio cel mai priceput dintre comandanții macedoneni în meșteșugul războiului, era de părere că este nevoie să se recurgă la o stratagemă, nu la o bătălie în toată regula, susținînd că vrăjmașii pot fi nimiciți printr-un atac dat în timpul nopții prin surprindere. Deosebindu-se între dînșii prin obiceiuri, limbă, pe lângă aceasta, în timpul somnului, îngroziți și de primejdia neprevăzută, cum se vor putea rîndui în linie de bătaie, în toiul panicii și mai ales în timpul nopții? Dimpotrivă, în plină zi vor ieși în întîmpinarea macedonenilor chipurile înspăimîntătoare ale sciților și bactrienilor. (Aceștia au niște mutre fioroase, fețele lor sînt zbircite și în afară de aceasta au niște trupuri de o mărime fără seamăn. De bună seamă, ostașii sînt mai degrabă înspăimîntați de amănunte fără în-

semnătate decît de motive reale pentru a fi cuprinși de panică.) Și apoi puhoaietele uriașe ale perșilor pot prea bine înconjura forțele cu mult mai reduse ale macedonenilor : acum nu se dă bătălia în defileurile înguste și pe hățîșurile inaccesibile ale Ciliciei, ci pe un șes deschis și lat.

Aproape toți erau de părerea lui Parmenio, Polypercon era convins că, neîndoielnic, victoria depinde de adoptarea acestui plan. Alexandru privind-l pe acesta din urmă (căci lui Parmenio nu voia să-i mai aducă din nou muștrări, mai cu seamă că de curînd îl dojenise mai aspru decît meritase), zise :

„Voi mă sfătuiți să recurg la o stratagemă folosită de tilhari, deoarece singurul mijloc de luptă al acestora este de a înșela. Niciodată nu voi admite să-mi cîștig gloria prin lipsa lui Darius, ori prin găsirea unor poziții înguste, în defileuri, ori stratageme folosite în timpul nopții ; eu sînt hotărît să dau atacul fățiș, la lumina zilei ; vreau mai degrabă să-mi pară că n-am noroc decît să-mi fie rușine de victorie. În afară de acest temei, se mai adaugă și faptul pe care l-am verificat, anume că barbarii au străji ce stau sub arme, ca să poată preîntîmpina orice surpriză. Ca urmare, pregătiți-vă de bătălie !” După ce le-a dat astfel de imbolduri, Alexandru ridică sfatul și-i trimite să se odihnească. Darius, presupunînd că dușmanul va recurge la planul pe care îl sfătuiseră Parmenio să-l adopte, ordonase să se țină caii înșeuăți, și o mare parte a oștirii sale să stea în picioare cu armele asupra lor, iar străjile să fie cu atenția mai încordată ca oricînd ; de aceea în tabăra lui focurile au fost aprinse, luminînd toată noaptea. El însuși, însoțit de mai-marii oștilor și de rudele sale inspecta trupele care ședeau în picioare cu armele asupra

lor, invocînd Soarele, pe Mithras¹ și focul veșnic ca să le insuflă ostașilor săi o viteză demnă de străvechea slavă și de trofeele cîștigate de strămoși. „De bună seamă, dacă se poate concepe că mintea omenească poate prevesti ajutorul din partea zeilor, ei bine, zeii sînt de partea noastră, căci ei sînt aceia care de curînd au stîrnit groaza neașteptată în sufletele macedonene ! De aici se văd cum aleargă și cum se agită ca niște scoși din minți, aruncîndu-și armele. Tot zeii ocrotitori ai perșilor sînt cei care le dau pedeapsa binemeritată, tulburîndu-le mințile. Nici comandantul suprem al macedonenilor nu e mai întreg la minte : căci aidoma fiarelor, se uită numai după prada pe care vrea s-o înșface, dînd buzna în capcana aducătoare de picire, care a fost pusă în fața prăzii.“

Și la macedoneni domneau aceleași frămîntări ; noaptea au petrecut-o în coșmare, de parcă s-ar fi dat ordin de atac. Alexandru, simțînd fiorii unei temeri cum nu mai avusese vreodată, dă poruncă să fie chemat Aristander, mai-marele preoților, pentru a rosti fîgăduințe și rugăciuni zeilor. Acesta, în veșminte albe, purtînd în mînă ramuri sfinte de rozmarin, cu capul acoperit cu un văl, rosti în fața regelui rugăciunile hărăzite a-i face prielnici macedonenilor, pe Iupiter, Minerva și Victoria². După aceea, în urma îndeplinirii sacrificiilor, potrivit rînduielilor religioase. Alexandru s-a înapoiat în cortul său, ca să se odihnească în restul nopții. Însă nu-l prindea nici somnul, nu cunoștea nici liniștea ; se tot frămînta în fel și chip

---

¹ Divinitate persană, întruchipare simbolică a aerului pur la început, ulterior, identificată cu Soarele. În *Zend-Avesta*, la fel ca în pasajul de față, Mithras și Soarele sînt considerate divinități distincte.

² Divinitate alegorică.

gîndindu-se, cînd să-și coboare de pe creasta munților linia sa de bătaie, pornind la atac către aripa dreaptă a perșilor, cînd să atace frontal pe dușman. Uneori chiar sta la îndoială dacă nu e mai bine să întreprindă o acțiune de învăluire a aripii stingi persane. În cele din urmă un somn adînc l-a cuprins după atîta zbugium sufletesc.

La revărsatul zorilor, comandantii trupelor s-au adunat pentru a primi dispoziții, fiind înmărmuriți de tăcerea neobișnuită care domnea în jurul cortului comandantului suprem, căci în alte prilejuri Alexandru era cel care obișnuia să-i cheme și între timp să-i dojenească pe cei care întirziau. Ei se minunau că nici măcar în cel mai critic moment al situației nu s-a trezit și credeau că nu se odihnește dormind, ci a leșinat, de teamă. Totuși, nici unul din corpul de strajă destinat pazei sale nu se încumeta să intre în cort. Și culmea, bătea la ușă momentul hotărîtor ! Ostașii nu puteau nici lua armele fără ordinul comandantului suprem, nici intra în dispozitivul de luptă. Atunci Parmenio, după ce a zăbovit multă vreme, porunci cu voce tare ca ostașii să ia masa. Era necesar să se pornească la atac : atunci, în sfîrșit, intră în cort ; îl strigă de mai multe ori pe nume, și pentru că n-a putut fi auzit de Alexandru, îl atinse ca să-l trezească. „S-a făcut ziuă de-a binelea — îi grăi el — și dușmanul rînduit în linie de bătaie înaintează. Ostașii tăi stînd pînă acum fără arme asupra lor, îți așteaptă ordinele. Unde este strășnicia aceea a sufletului tău ? Nu ești tu acela care obișnuiai să trezești străjile pentru a face de gardă ?“ La acestea Alexandru răspunse : „Oare crezi tu că s-a putut lipi somnul de mine, înainte de a-mi descătușa sufletul de grijile care mă împiedecau să mă odihnesc ?“ Și ordonă să se dea cu trîmbița semnalul de atac.

Și pentru că Parmenio continua să rămână uimit pentru că spusesese că l-a cuprins somnul și a dormit fără grijă, Alexandru îi răspunse : „Nimic nu-i de mirare, căci eu nu mă simțeam în largul meu cînd Darius pîrjolea pămînturile, incendia și nimiccea satele, periclitîndu-mi aprovizionarea : acum de ce să mă tem, cînd el se pregătește să hotărască soarta războiului prin luptă ? Pe Hercule, mi-a făcut pe voie, însă mai tîrziu vă voi aduce la cunoștință și temeiul acestui plan : acum mergeți la trupele în fruntea cărora sînteți fiecare. Voi fi și eu de față și vă voi expune ce vreau să se facă !“

Arareori Alexandru obișnuia să-și ia platoșa, mai mult în urma sfaturilor prietenilor săi decît de teama înfruntării primejdiei ; de astă dată însă, după ce a luat asupra-și platoșa protectoare, a ieșit în fața trupelor sale. Mai înainte ostașii săi nu l-au văzut niciodată pe regele lor atît de vioi ; chipul său neînfricat era pentru ei un semn prevestitor al biruinței sigure.

După ce fură dărîmate parapetele taberei Alexandru ordonă trupelor să iasă la atac, rînduite în linie de bătaie. La aripa dreaptă a fost amplasată cavaleria sa care poartă denumirea de *agema*¹ ; în fruntea ei era Clitus ; a adăugat la efectivele acestuia și pilcurile de călăreți ale lui Philotas, iar celelalte escadroane de cavalerie le-a rînduit să-i dea sprijin pe flancuri. Ultimul corp de cavalerie era cel comandat de Meleagru ; apoi urma falanga, în spatele falangei erau arghiraspizii² ; pe aceștia

---

¹ Agema era corpul de elită al armatei macedonene denumit escadronul regal, fiind primul din cele opt escadroane constituite din „amicii regelui“. Alexandru lupta în primele rînduri ale acestei „agema“.

² Trupele cu scuturi de argint (expresie luată din limba greacă).

ii comanda Nicanor, fiul lui Parmenio. Ca rezervă au fost lăsați Coenus cu trupele sale și, înapoia lui, Orestes și Lyncestes. În spatele acestora se găseau trupele lui Polypercon și, imediat lângă el, contingentele străine. Amyntas, comandantul acestor trupe, nu era de față. Filip, fiul lui Balacrus¹ comanda aceste trupe intrate de curînd în alianță cu macedonenii. Aceasta era înfățișarea aripii drepte.

La aripa stîngă Craterus avea sub comanda sa cavaleria peloponesiacă căreia i se alăturaseră pîlcurile de călăreți atenieni, locrieni² și malieni³. Cavaleria tesaliană încheia frontul acestei cavalerii, avîndu-l pe Filip comandant. Liniei de bătaie a pedestrimii îi făcea acoperirea cavaleria. Așa se prezenta frontul la aripa stîngă. Însă, pentru ca să nu poată fi învăluită armata macedoneană de uriașele forțe persane, mult superioare numericesti, Alexandru și-a întărit ariergarda cu trupe puternice. El și-a întărit și aripile cu rezerve pe care le-a amplasat nu frontal, ci în flanc, pentru a fi gata de intervenție în luptă, dacă dușmanul ar încerca să înconjoare linia de bătaie macedoneană. Aici erau trupele de agrieni, în fruntea cărora se afla Attalus, cărora le-au fost alăturați și arcași cretani. Ultimile șiruri erau întoarse cu spatele la frontul de luptă, pentru a face față în orice sens, sprijinind linia de bătaie în ansamblul ei. Aici

---

¹ Balacrus, fiul lui Amyntas, era un cap de oștire macedonean care comanda un corp de trupe auxiliare; a rămas în Egipt, după ocuparea acestei țări, în calitate de comandant.

² Locrienii, locuitorii Locridei, regiune împărțită în trei: Locrida ozoliană, despărțită prin Beotia și Focida de Locrida epicnemidiană și Locrida opuntiană.

³ Malienii erau tesalieni, avîndu-și așezările în regiunea litoralului Golfului Maliac (azi Isdin).

luptau illirii, cărora le fuseseră alăturate și trupe de mercenari. Totodată fuseseră rînduite acolo în fața dușmanului și trupele ușor înarmate ale tracilor. Alexandru a realizat astfel o linie de bătaie atît de mobilă, încît ultimile corpuri de ostași, ca să nu fie învăluite, puteau să execute o manevră de întoarcere pentru a acționa și ei fățiș. Ca urmare, nici sectoarele frontale nu erau mai bine apărate de aripile, nici flancurile mai bine apărate ca spatele frontului. După ce și-a rînduit trupele în acest dispozitiv de luptă, el dădu dispoziții ca în cazul în care barbarii vor lansa carele dotate cu coase, macedonenii, scoțînd strigăte, să-și deschidă rîndurile și să primească atacul carelor pornite în goana cailor, în tăcere, convins că aceste care vor trece fără să pricinuiască vreun neajuns, dacă nimeni nu li se va opune. Dacă, dimpotrivă, carele vor fi lansate la atac fără să producă panică și derută, atunci trupele macedonene să semene groaza în ele prin strigăte puternice, aruncînd o grindină de lănci și de săgeți asupra cailor înspăimîntați. Capii de oștire care comandau aripile, au primit ordin să-și lărgească aripile, așa fel încît nici să nu fie înconjurați, dacă se găsesc în rînduri prea strînse, dar nici să nu stînjenească mișcările liniei de bătaie. Cît privește poverile, împreună cu prizonierii, printre care erau și mama și copiii lui Darius, Alexandru a dispus să rămînă pe o măgură înaltă, nu departe de linia de bătaie, sub paza unui mic detașament. Aripa stîngă, ca de obicei, a fost lăsată sub comanda lui Parmenio, Alexandru conducînd aripa dreaptă.

Încă nu se ajunsese la o aruncătură de săgeată, cînd un dezertor persan numit Bion, sosi la Alexandru cu cea mai mare repeziciune cu putință, ca să-i dea de știre că Darius dispusese să se așeze

din loc în loc obstacole făcute din virfuri de fier înfipte în pământ, pe unde credea că adversarul avea să-și pornească în șarje cavaleria, și că aceste locuri au fost însemnate cu semne precise, pentru ca trupele persane să nu poată cădea în capcanele întinse macedonenilor. După ce dăde ordin să fie pus sub pază dezertorul, Alexandru convoacă pe mai-marii oștilor sale ; după ce le spune ceea ce i s-a adus la cunoștință, le recomandă să evite sectorul indicat și să-și avertizeze călăreții asupra primejdiei. Totuși, ostășimea macedoneană nu putu auzi complet îndrumările date de Alexandru, deoarece larma făcută de cele două armate împiedica auzirea lor, de aceea în văzul tuturor Alexandru trecind călare printre rândurile unităților le vorbea comandanților și celor din preajma lor în modul acesta :

XIV. „După ce-am străbătut atâtea țărîmuri în nădejdea biruinței, pentru care va trebui să dăm acum bătălia, ne-a mai rămas un singur moment hotărîtor !” El le aminti apoi de riul Granicus, de Munții Ciliciei, apoi de Siria și Egipt, țări cucerite cu prilejul trecerii pe lângă ele, uriașe îmbolduri pentru nădejdi și glorie. Persii ajunși din urmă din goana lor vor lupta, deoarece nu mai pot fugi : de trei zile stau pironiți în același loc, galbeni de frică, covârșiți de greutatea armelor lor ; dovada cea mai sigură a deznădejdii lor este faptul că-și prîjolesc orașele și-și dau foc ogoarelor ca o mărturisire că ceea ce n-au reușit să distrugă aparține vrăjmașului lor. Să nu se teamă de aceste nume, care n-au nici o semnificație, a unor nea-

muri necunoscute, căci sfârșitul decisiv al acestui război nu atîrnă de faptul de a se ști cine poartă numele de sciți și cine de cadusii. Pentru motivul că nu vă sînt cunoscuți, înseamnă că nici nu merită să-i cunoașteți. În schimb, cei viteji niciodată nu rămîn necunoscuți, pe cînd cei lași, smulși din bîrlogurile lor, nu aduc nimic în afară de numele lor. Dimpotrivă, macedonenii au lăsat o dîră atît de luminoasă în istorie prin vitejia lor, încît nu există loc pe întreg globul pămîntesc care să nu știe de asemenea luptători. Să se arunce o privire asupra acestor trupe în neorînduială ; ele n-au nimic altceva decît o suliță, alții, numai o praștie cu care aruncă pietre, și prea puțini dispun de arme adevărate. De aceea acolo vor fi mai mulți cei care vor sta, în schimb aici mai mulți cei care vor lupta. El nu le cere să lupte vitejește numai ei, dacă la rîndu-i nu va fi o pildă de vitejie : dînsul va lupta înaintea primelor steaguri. Să fie convinși că oricîte semne de răni va avea, tot atîtea semne de cinstire pentru ființa sa vor fi ; ei știu că dînsul e singurul care nu se înfruptă din prăzile comune capturate și că răsplata biruinței sale constă din cinstirea și acordarea de distincții ostașilor care iau parte la luptă. Acestea le grăiește el bravilor săi soldați.

Dacă totuși printre ostașii săi există vreunul care nu va fi la înălțime, lui îi va adresa numai aceste cuvinte : „Macedonenii au ajuns acolo de unde nu mai pot da înapoi și fugi. După ce-au străbătut asemenea distanțe și atîtea tărîmuri, după ce au lăsat înapoia lor atîtea ape și atîția munți, reîntoarcerea în patrie și la vatra fiecăruia trebuie asigurată numai prin tăria brațului !“ Prin asemenea cuvinte au fost îmbărbătați comandanții și ostașii pe lîngă care trecea Alexandru.

Darius se găsea la aripa stîngă însoțit de o trupă din rîndurile alor săi, formată din floarea călăreților și pedestrașilor. El privea cu dispreț numărul mic al dușmanilor, încredințat că extinderea ari-pilor macedonene constituie o linie de bătaie șu-bredă. El le vorbi de sus ostașilor săi dominîndu-i pe toți cu privirile datorită carului său înalt, ro-tindu-și ochii și făcînd gesturi cu mîinile, spre dreapta și spre stînga, către trupele care-l încon-jurau din toate părțile în felul acesta : „Voi, care puțin mai înainte erați stăpîinii țărilor pe care le udă aici Oceanul, acolo le închide Helespontul, trebuie să luptați nu pentru gloria, ci pentru sal-varea, precum și pentru libertatea voastră, care pentru voi e mai scumpă decît viața. Această zi va statornici, sau va pune capăt imperiului persan, cel mai mare din cîte a cunoscut evul nostru. La Granicus l-am înfruntat pe vrăjmaș numai cu o parte foarte mică din forțele noastre de luptă. Cei învinși în Cilicia se puteau retrage în Siria. Tigru-l și Eufratul constituiau pentru regatul nostru un mare sprijin. Am ajuns pînă acolo de unde nu mai avem încotro fugi dacă vom fi înfrinți. În spatele nostru totul a fost mistuit de focul și para unui război atît de îndelungat. Orașele nu mai au lo-cuitori, ogoarele nu mai au pluguri. Chiar soțiile și copiii însoțesc linia noastră de bătaie. Și, negre-șit, vor fi pradă sigură a vrăjmașului dacă nu pu-nem piepturile noastre pavază în fața celor mai dragi chezășii ale vieții noastre. În ceea ce mă pri-vește, am pregătit o oaste atît de uriașă, încît abia încape în această nemăsurată cîmpie. Am destui cai, destule arme. Am procurat provizii suficiente, ca să nu ducă lipsă mulțimea nesfîrșită a trupelor mele. Am ales pozițiile prielnice unde să se poată desfășura forțele liniei de bătaie. Celelalte sînt în

mîinile voastre : îndrăzniți numai să învingeți, și veți învinge toate armatele dușmane, care vor fi neputincioase în fața unor viteji ca voi ! Vitejia de care v-ați temut voi din partea macedonenilor pînă acum este o orbească cutezanță ; îndată ce li s-a topit primul avînt, încremenesc întocmai ca acele insecte care paralizează după ce și-au înfipt acul în victimă. Într-adevăr, aceste cimpii au dezvăluit efectivele mici ale trupelor macedonene, pe care munții Ciliciei le țînuseră ascunse. Vedeți cît de rare sînt rîndurile lor, cît de întinse aripile, cît de puțin adînc e centrul liniei de bătaie, cît de lipsit de trupe e Alexandru. Ultimile rînduri de macedoneni pe care comandantul lor i-a rînduit cu spatele la noi vă oferă acest spate. Macedonenii pot fi făcuți una cu pămîntul — v-o jur ! — de copitele cailor noștri, chiar de nu voi tăbări asupra lor decît cu carele cu coase. Dacă i-am învins în această bătălie, înseamnă că vom învinge și vom termina cu acest război, căci macedonenii nu mai au nici un loc unde să-și caute scăparea. Deoparte le închide drumul Eufратul, de cealaltă Tigrul, împiedicîndu-i să fugă. Ceea ce înainte aveau în sprijinul lor, acum li s-a întors împotriva-le. Trupele noastre sînt mobile și dotate cu armament ușor și potrivit, ale macedonenilor sînt încărcate cu prăzile capturate. Îi vom măcelări, prin urmare, pe dușmani, aceștia fiind stînjiți de capturile luate de la noi și aceeași stare de lucruri va fi și temeiul biruinței, și răsplata biruinței. Dacă există vreunul din voi pe care-l impresionează numele acestui neam, să se gîndească numai că noi avem în fața noastră armele macedonenilor, nu ființele macedonenilor. Am vărsat mult sînge și o tabără, și cealaltă. Dar întotdeauna cel care pierde mai mult e cel care dis-

pune de efective mai mici. Căci Alexandru, oricât de mare ar părea celor lași și fricoși, nu e decît un om ca oricare și — dacă mă credeți cumva — e o ființă temerară și nesăbuită care s-a bucurat de succese mai degrabă datorită fricii noastre, decît vitejiei lui. Nimic nu poate fi de lungă durată dacă nu se sprijină pe rațiune. Deși se pare că această cutezanță orbească e încununată de noroc, totuși Alexandru nu poate avea parte de noroc la nesfîrșit. În afară de aceasta, orice eveniment e de scurtă durată, și în lume orice lucru se schimbă, iar norocul niciodată nu vine pe nepusă masă, și nu e numai pentru unii, și nu are numai o singură față.

Poate că așa au rînduit zeii soarta imperiului persan ca, după ce l-au ridicat pe culmea cea mai înaltă a gloriei timp de 300 de ani de propășire, să-l zdruncine printr-un mare cutremur mai degrabă decît să-l doboare la pămînt și să ne amintească nouă de fragilitatea soartei omenești, de care uităm prea repede cînd totul ne merge prea bine. Cîndva noi am fost cei care am pornit războiul contra grecilor, de astă dată însă noi sîntem cei care ne străduim să alungăm războiul de la vetrele noastre, cînd a venit asupra noastră. Rînd pe rînd sîntem prinși de schimbările soartei. De bună seamă, un singur neam nu este în măsură să stăpînească un uriaș imperiu, deoarece ne-am întins și ne întindem mai mult decît se cuvine, înfigindu-ne și într-o parte și în cealaltă. Dar chiar de n-am avea nădejde de izbîndă, totuși ar trebui să ne dea imbolduri faptul că ne-a ajuns cuțitul la os. Mama mea, cele două fiice, eu însumi sînt captiv cu cea mai mare parte din ceea ce aparține ființei mele. Scoateți mădularele mele din aceste lanțuri, înapoiți-mi tot ce am mai drag pe lume, chezașii pentru care nici

voi înșivă nu șovăiți să muriți, mama, copiii, căci soția mi-am pierdut-o în temnița macedonenilor ! Să credeți că toți aceștia întind miinile către voi, că imploră pe zeii patriei, ajutorul vostru, mila voastră, vă cer o dovadă de credință, ca să-i eliberați din robie, ca să-i scăpați de cătușe, ca să-i izbăviți din chinurile vieții lor amare. Oare credeți că aceștia pot fi cu inima împăcată sclavii unui neam peste care ei înșiși refuză să fie regi ? Văd oastea vrăjmașă înaintind, însă cu cât se apropie ora hotărâtoare, cu atât pot spune că sînt mai puțin mulțumit de cele ce v-am spus. În numele zeilor, a părinților noștri, a focului veșnic care e purtat către altare, în numele luminii strălucitoare a soarelui care răsare între hotarele regatului meu, în numele amintirii veșnice a lui Cyrus, care a întemeiat primul imperiu persan, luîndu-l de la mezi și lydieni, apărați numele și neamul persan de ultima dezonoare ! Porniți cu avînt și plini de însuflețire pentru ca gloria pe care ați primit-o de la părinții voștri s-o lăsați în miinile urmașilor ! Purtați în mîna voastră dreaptă libertatea, sprijinul, nădejdea în viitorul vostru ! Oricine va disprețui moartea va scăpa de ea, în schimb moartea îl va ajunge pe cel fricos ! Eu sînt purtat în acest car nu numai potrivit obiceiului străbun, ci pentru a putea fi văzut de voi. Nu mă împotrivesc vouă să-mi urmați pilda, fie a vitejiei, fie a lașității !“

XV. În această vreme Alexandru, pentru a ocoli și sectorul cu capcanele indicate de dezertor și a ieși în întîmpinarea lui Darius, care comanda o aripă, ordonă trupelor sale să înainteze în dia-

gonală. Și Darius execută cu trupele sale o mișcare identică, dînd dispoziții lui Bessus ca să ordone cavaleriei massageților de a porni în șarjă asupra aripii drepte a lui Alexandru. El însuși avea în fața sa cărele cu coase, pe care, la un semnal dat, le-a lansat pe toate o dată asupra adversarului. Conducătorii carelor, lăsînd friul liber cailor, s-au năpustit să trîntească și să nimicească printr-un atac nu îndeajuns de prevăzător cîți mai mulți macedoneni. De-acuma pe unii ostași macedoneni îi sfîrtecau pe de o parte lăncile care ieșeau mult în afara cîrmei, iar pe de alta, coasele amplasate în ambele laturi ale carului. Macedonenii nu se repliau organizat și în fuga lor disperată învălmășiseră rîndurile.

Și Mazaeus la rîndul său virise groaza în macedonenii intrați în derută, cînd a ordonat unui detașament format dintr-o mie de călăreți să înconjoare poverile și bagajele dușmanilor și să le prade; el era încredințat că și prizonierii care erau tot acolo, cînd îi vor vedea pe ai săi apropiindu-se, vor rupe lanțurile. Acțiunea lui Mazaeus nu i-a scăpat ochiului versat al lui Parmenio, care se găsea în aripa stîngă: cu repeziciune îl trimite pe Polydamas la Alexandru, ca să-i arate primejdia și să-i ceară sfatul în legătură cu măsurile care trebuie luate. Regele macedonean, după ce l-a ascultat pe Polydamas, i-a spus acestuia: „Du-te și vestește-l pe Parmenio că dacă vom învinge în bătălie, ne vom recăpăta nu numai ce e al nostru, ci vom pune mîna și pe ceea ce aparține vrăjmașilor. Ca atare nu e momentul să scoată din frontul de luptă vreo forță, ci să lupte vitejește, ca un vrednic ostaș al lui Filip și al meu, nesinchisindu-se de pierderea bagajelor!” Între timp barbarii stîrniseră învălmășeală în campamentul poveri-

lor. După ce i-au măcelărit pe cei mai mulți dintre cei care le păzeau, prizonierii își sfărîmă lanțurile, înșfacă tot ce găsesc în cale cu care se puteau înarma și, grupindu-se cu călăreții persani, tabără asupra macedonenilor înconjurați din două părți; cei care erau în jurul lui Sisigambis scot strigăte de bucurie că a învins Darius, și dau de știre că dușmanii zac, făcuți una cu pămîntul în acel cumplit măcel, și că pînă la urmă au pus mîna și pe bagajele macedonenilor; negreșit, aceștia erau încredințați că aceeași situație este peste tot locul, și că perșii învingători s-au năpustit asupra prăzilor de capturat. Sisigambis, deși îndemnată de prizonieri să-și alunge jalea din suflet, a rămas totuși mai departe în același loc, unde se găsea mai înainte. N-a rostit o vorbă, nu și-a schimbat culoarea feței, ori chipul, în continuare a rămas nemîșcată, stînd jos, de teamă — cred eu — să nu zgîndăre norocul printr-o bucurie prea timpurie, astfel încît cei care se uitau la dînsa habar n-aveau ce dorește ea mai degrabă.

În această vreme Menidas, comandantul caveriei lui Alexandru, venise cu cîteva escadroane ca să dea ajutor la salvarea bagajelor (nu se știe dacă din propriul său imbold, sau din ordinul lui Alexandru); totuși Menidas n-a reușit să reziste în fața atacului cadusiilor și sciților, și ca urmare, după această încercare zădărnicită, și-a căutat refugiul la Alexandru, mai degrabă ca să mărturisească pierderea bagajelor decît că n-a fost în stare să le salveze. Mîhnirea regelui macedonean a fost mai puternică decît hotărîrea luată: se temea — și teama îi era îndreptățită — ca nu care cumva trupele macedonene preocupate de recăpătarea bagajelor lor să părăsească bătălia. De aceea îl trimite pe Aretes, comandantul trupelor de lăn-

cieri (purtau numele de purtători de sarisse), împotriva sciților. În acest timp carele persane care învălmășiseră trupele macedonene din prima linie de bătaie au fost lansate asupra falangei. Trupele macedonene ale acestei formațiuni de luptă neînfricate își deschid rîndurile și le primesc în mijlocul lor.

Trupele falangei formaseră o linie de bătaie asemănătoare unui val de parapete ; ei își alăturaseră sulitele și cu ele străpungeau din ambele laturi crupele cailor care galopau la voia întâmplării. Apoi înconjurară carele și începură să-i arunce de-a berbeleacul pe conductorii.

Cumplitul măcel al cailor și al conductorilor hăcuiți făcuse să se umple linia de bătaie cu mormane de leșuri dușmane. Conductorii nu-și mai puteau mîna cum trebuie caii înspăimîntați ; aceștia, din cauza deselor mișcări violente și bruște ale grumajilor, scăpaseră nu numai din juguri, ci răsturnaseră chiar carele. Caii răniți tirau leșurile perșilor doborîți ; înspăimîntați, nu mai puteau fi nici opriți, și vlăguiți de puteri, nu mai puteau nici galopa mai departe. Totuși un mic număr de care au reușit să ajungă pînă la ultimile rînduri ale armatei macedonene, unde cei peste care au nimerit și-au sfîrșit viața printr-o moarte cumplită : pentru că pe de o parte zăceau pe sol membre retezate ale ostașilor și pentru că pe de alta, nu simțeau durerile din pricina rănilor proaspete și a singelui cald ; fură văzuți și unii macedoneni cu trupurile mutilate și sleite de vlagă, care nu dădeau drumul la arme din mîini pînă se prăbușeau fără viață, după ce pierdeau mult sînge.

În același timp Aretes, după ce-l doborî pe comandantul sciților care jefuiseră bagajele, îi presa puternic pe dușmanii intrați în panică, însă au în-

tervenit după aceea bactrienii trimiși de Darius, care au întors norocul de partea lor în această luptă. Într-adevăr, la prima năvală mulți macedoneni au fost făcuți una cu pământul. Atunci perșii scoțind strigăte, așa cum de obicei le scot învingătorii, tăbăriră cu furie asupra macedonenilor, de parcă aceștia ar fi fost nimiciți pretutindeni. Atunci Alexandru își îmbărbătează trupele intrate în panică. El singur reînsufletește lupta care începuse să lincezească. Într-adevăr, în cele din urmă reușește să le insufle curaj macedonenilor și le ordonă să pornească asupra vrăjmașului. La aripa dreaptă a perșilor, linia de bătaie era formată din rînduri mai rare, căci bactrienii plecaseră de acolo, pentru a captura bagajele macedonenilor ; de aceea Alexandru dădu năvală asupra șirurilor dușmane dezlinate, și acolo făcu o adevărată baie de sînge, măcelărind numeroși dușmani.

În schimb perșii care se găseau în aripa stîngă, nădăjduind că-l vor putea încercui pe Alexandru, își lansară trupele lor la atac, năvălind asupra spatelui forțelor macedonene prinse în toiul luptei. Alexandru ar fi fost amenințat de o mare primejdie, fiind prins la mijloc de forțele atacatoare dacă, dînd pinteni cailor, călăreții agriani nu i-ar fi atacat pe barbarii care-l înconjuraseră pe regele macedonean și, lovindu-i pe la spate, nu i-ar fi silit să se întorcă asupra lor. Acum în ambele linii de bătaie se produsese învălmășeală. Alexandru avea de înfruntat dușmani și în față și în spate ; la rîndul lor cei care constituiau o primejdie pentru spatele trupelor lui Alexandru erau presați de cavaleria agrianelor ; totuși bactrienii, după jefuirea bagajelor macedonenilor, nu și-au mai putut reface rîndurile. Mai multe grupe de combatanți, avînd în același timp legăturile rupte cu trupele

lor, luptau fiecare pe cont propriu, acolo unde întâmplarea îi amestecase de-a valma cu alții.

Cei doi regi își înflăcărau ostașii la luptă, trupele ambelor tabere alcătuind acum o singură masă de luptători. Dar cei care erau doborâți într-un număr mai mare erau perșii. Totuși, era deopotrivă numărul celor răniți și într-o tabără și în cealaltă. Darius mergea în carul său, Alexandru mergea călare. Și pe unul și pe celălalt îi proteja floarea ostășimii, fără să țină seama de propria lor salvare, căci, dacă aveau să-și piardă regele, nu mai voiau să-și salveze viața, și de altfel nici nu mai puteau. De aceea fiecare din acești ostași socotea că e glorios să înfrunte moartea și să cadă sub privirile regelui său.

Cea mai mare primejdie o întâmpinau cei care asigurau protecția suveranului lor propriu, căci fiecare se străduia să cîștige gloria doborîrii regelui dușman. Însă fie că ceea ce s-a întâmplat a fost o impresie amăgitoare, fie că a fost o apariție reală, cei care erau în jurul lui Alexandru au fost îndreptunțați că au văzut un vultur zburînd în filfiit ușor, la mică înălțime deasupra capului lui Alexandru, și că acest vultur nu era îngrozit nici de zgomotul armelor, nici de gemetele și horcăielile muribunzilor : multă vreme s-a rotit în zbor în jurul calului lui Alexandru, asemenea unei păsări care mai degrabă planează decît zboară. Sigur este că Aristander, prezicătorul lui Alexandru, îmbrăcat în veșminte albe și purtînd în mîna dreaptă un ram de laur, arăta ostașilor macedoneni încordați în luptă acest vultur, ca semn de bună prevestire a unei izbînzii neîndoielnice. Ca urmare, avîntul nestăvilit și încrederea au înflăcărat sufletele macedonenilor în care puțin mai înainte intrase panica, și înflăcărarea atinse culmea cînd vizitiul carului lui Da-

rius, stînd jos în fața acestuia, a fost străpuns de o lance. Nici perșii și nici macedonenii nu s-au îndoit că regele persan a fost doborît. De aceea urletele de jale și strigătele scoase de-a valma de rudele și scutierii lui Darius stîrniră turburarea în rîndurile armatei persane, care pînă acum luptase cu sorți egali de izbîndă, ca și cea macedoneană. Persanii care-l escortau în partea stîngă părăsiseră lupta și carul și se porniseră pe fugă, care încotro. Grupa celor care luptaseră în partea dreaptă au luat în primire carul, introducîndu-l în mijlocul lor.

Se spune că Darius, scoțîndu-și sabia, a stat la îndoială dacă nu e mai bine pentru el să scape de rușinea fugii printr-o moarte onorabilă. Dîndu-și seama de pe carul său înalt că linia de bătaie persană nu părăsise încă în întregime lupta, îi fu rușine să-și părăsească trupele ; dar pe cînd tot șovăia între nădejde și deznădejde, perșii începură să cedeze terenul și-și dezlînară rîndurile, intrînd în neorînduială. După ce-și schimbă calul (căci vlăguise mai mulți cai), Alexandru îi lovi frontal pe perșii care mai rezistau și-i atacă pe la spate pe cei care fugeau. Ceea ce a urmat n-a mai fost o luptă, ci un măcel în toată legea, mai ales cînd și Darius și-a întors carul, pornindu-se pe fugă. Îvingătorul se ținea pe urmele fugarilor, însă un nor de praf care se ridica pînă în văzduh îi luase puțința vederii și urmării ; de aceea trupele macedonene cutreierau în sus și în jos, alergau ca în întuneric, strîngîndu-se laolaltă la auzul glasului său cunoscut, sau pornind de acolo la vreun semnal. Totuși, se deslușea zgomotul bicelor și frîielor cu care erau loviți din timp în timp caii care trăgeau carul lui

Darius. Acestea au fost singurele semne care au dat indicii asupra faptului că Darius a fugit, pierzându-i-se urmele.

XVL Însă la aripa stîngă macedoneană (pe care o avea sub comanda sa Parmenio, așa cum s-a spus mai înainte), lucrurile luaseră o cu totul altă întorsătură pentru ambele tabere. Atacîndu-i cu strășnicie pe dușmani cu întreaga sa cavalerie, Mazaeus presa corpul de cavalerie al macedonenilor, căci, avînd superioritate numerică, începuse să încercuiască de-acum trupele macedonene, cînd Parmenio ordonă să i se dea de veste lui Alexandru în ce situație critică se găsesc acolo macedonenii : dacă nu vine repede în ajutorul alor săi, nu-i mai poate împiedica să fugă care încotro. Alexandru străbătuse deja o lungă cale, ținîndu-se strîns pe urmele perșilor care fugeau, cînd i-a sosit neplăcuta veste a lui Parmenio. Călăreții care-i urmăreau pe dușmani primiră ordin să-și înfrîneze caii și întreaga-i oaste se opri locului, Alexandru clototînd de ciudă că i-a scăpat biruința din mînă, că Darius a izbutit să fugă și că el n-a putut să se țină pe urmele acestuia. Între timp lui Mazaeus i-a sosit vestea că regele perșilor a fost învins. De aceea, cu toate că dispunea de forțe mai puternice, înspăimîntat de soarta taberei sale, îi presa cu mai puțină ardoare pe macedonenii intrați în panică.

Parmenio n-avea habar de motivul încetîririi bruște și de la sine a luptei, însă profită cu iscusință de acest prilej pentru a învinge. El ordonă să fie chemați la dînsul călăreții tesalieni, cărora le grăi astfel : „Vedeți că în ăștia care de curînd ne presau nespuse de greu a intrat groaza și acum dau

deodată înapoi ? Nu-i de mirare că norocul regelui nostru a izbîndit și pentru noi. Pe tot cîmpul de bătaie sînt așternute leșurile perșilor măcelăriți. De ce mai zăboviți în loc ? Oare, într-adevăr, voi sînteți deopotrivă cu perșii care au luat-o la sănătoasa ?“ Era limpede că spusele lui Parmenio erau adevărate și nădejdea le dădu noi imbolduri tesalienilor intrați în panică, alungîndu-le disperarea ; de aceea aceștia, dînd pinteni cailor, tăbăriră asupra vrăjmașului. De astă dată perșii nu se mai retrăgeau pe nesimțite, ci în toată graba ; dar pentru că nu întorseseră încă spatele, acțiunea lor nu semăna a fugă. Totuși Parmenio, neștiind care era situația lui Alexandru la aripa dreaptă, conținu înaintarea trupelor sale. Găsind cîmpul liber pentru a fugi, Mazaeus nu a pornit la drum direct spre Babylon, ci, după ce a făcut un ocol mai mare, care pentru acest motiv era mai sigur, a trecut Tigrul și a intrat în Babylon cu resturile trupelor învinse.

Darius însoțit de cîțiva fugari se îndreptase către rîul Lycos. După trecerea acestuia, stătu la îndoială dacă nu e mai bine să rupă podul, căci i se dădu de veste că Alexandru e pe cale să sosească acolo. Însă își dădea seama că atîtea mii de ostași de-ai săi, care nu ajunseseră încă pînă la rîu, aveau să cadă pradă în mîinile dușmanilor dacă va rupe podul. De aceea el plecă de acolo. Și pentru că lăsase podul neatins, a spus că mai degrabă vrea să-l lase perșilor care fugeau, decît să le răpească puțința de a se salva. Darius, după ce a străbătut o imensă distanță cu prilejul fugii sale, cam pe la miezul nopții a ajuns la Arbela.

Cine și-ar putea închipui cu mintea, sau zugrăvi prin cuvinte atîtea întorsături ale soartei, acest cumplit măcel al trupelor persane, această fugă a

trupelor invinse, dezastrul și pieirea fie rînd pe rînd a cite unuia, fie a tuturor laolaltă ? În aceea singură zi soarta a grămădit evenimente aproape ale unui veac de existență. Unii persani se îndreptau pe drumul cel mai scurt, alții porniseră prin codri neumblați, pe poteci, pe hățisuri necunoscute de urmăritori. Călăreți și pedestrași fără comandanți, cu arme sau fără arme asupra lor, se amestecaseră de-a valma unii cu alții. Apoi mila făcînd loc fricii, cei care nu puteau continua drumul erau părăsiți, cuprinși de jale și gemînd și unii și alții. Mai cu seamă setea îi mistuia și pe cei vlăguiți de puteri, și pe cei răniți, pretutindenii perșii își așternuseră trupurile pe toate malurile apelor, sorbind cu gura larg deschisă apa care curgea, însă, deoarece băuseră cu lăcomie apă turbure, numai-decît li se umfla pîntecul din cauza nămolului care le producea colici, iar cînd dușmanul da peste ei, se trezeau cu alte răni proaspete. Unii perși, după ce ocupaseră malurile mai apropiate al rîurilor, se depărtară mai mult, ca să dea de vreun fir ascuns de apă, pentru a-și potoli setea ; însă nu nimereau decît peste bălți secate și inaccesibile, care îi induceau în eroare pe cei care căutau să-și stimpere setea. Din satele învecinate cu drumul, se făceau auzite strigătele aidoma urletelor ale bătrînilor și femeilor care, după obiceiul barbar, îl aclamau pe Darius salutîndu-l neconținut, ca pe regele lor.

Alexandru, așa cum s-a spus mai sus, după ce oprise avîntul trupelor sale, ajunsese la rîul Lycus, unde uriașe puhoai de fugari se grămădiseră pe pod ; cei mai mulți, pentru că dușmanul îi presa, s-au aruncat în apă, însă fiind împovărați de arme și istoviți de luptă și de fugă, fură înghițiți de virteturile apei ; aceștia pe de o parte nu mai încăpeau pe pod, dar pe de alta nici apa nu-i mai

cuprindea pe fugari, căci această mulțime, în neprevăderea ei, se grămădea neîncetat, venind cete după cete ; căci atunci când groaza pune stăpînire pe mințile oamenilor, aceștia se tem numai de ceea ce la început le stîrnise frica. Alexandru, la străduințele ostașilor săi de a le îngădui să-i urmărească pe vrăjmașii care se retrag nepedepsiți, le argumentă că armele macedonenilor sînt acum tocite, miinile le sînt obosite și trupurile istovite de atita alergătură, iar amurgul nopții stă să cadă. În realitate, el era preocupat de aripa stîngă, despre care era încredințat că se află în stare de luptă, de aceea hotărî să se întoarcă din drum pentru a de ajutor alor săi. Abia întoarse steagurile pentru a porni, cînd călăreții trimiși de Parmenio îi vestesc izbînda și din partea lui. Dar cea mai mare primejdie au întîmpinat-o macedonenii tot în decursul aceleiași zile, pe cînd Alexandru își readucea în tabără trupele. Îl urmau puțini ostași, însă nu în formație, ci în strigăte și ovații pentru victoria cîștigată, căci macedonenii erau convinși că toți vrăjmașii ori se împrăștiaseră fugind, ori căzuseră în luptă, cînd deodată a apărut o trupă de călăreți persani care mai întii s-au oprit din mers ; apoi, văzînd numărul mic al macedonenilor, s-au năpustit cu pilcurile lor de călăreți asupra acestora.

Alexandru mergea înaintea primelor rînduri, mai degrabă prefăcîndu-se că nu-l înspăimîntă această primejdie, decît disprețuînd-o ; însă nici atunci nu l-a părăsit norocul, ca în toate împrejurările grele : căci l-a străpuns cu lancea pe comandantul cavaleriei persane, care arzînd de dorința de a se măsura în luptă cu dînsul tăbărise asupra-i prea lipsit de prevedere. După ce acesta se prăbuși de pe cal, Alexandru îl doborî cu aceeași lance și

pe cel din vecinătatea lui, și după aceea pe mai mulți alții. Și escorta lui Alexandru porni la atac împotriva perșilor în neorînduială, însă nici dușmanii nu cădeau fără să pricinuiască în rîndurile macedonenilor pierderi ; totuși nicicînd ambele tabere rînduite în linie de bătaie nu s-au luptat cu o înverșunare mai mare ca aceste cete de ostași învîlmășiți. În cele din urmă deoarece barbarii au găsit cu cale că lăsatul amurgului le oferă un prilej mai sigur pentru fugă decît pentru luptă, s-au depărtat de acolo cu rîndurile împrăștiate. După ce a scăpat de această primejdie ieșită din comun, Alexandru s-a înapoiat nevătămat în tabără împreună cu ai săi.

Pierderile perșilor după evaluările pe care le-au putut face învingătorii, s-au ridicat la 40 000 de oameni, pe cînd macedonenii au avut de regretat ceva mai puțin de trei sute de ostași căzuți în luptă. Însă Alexandru și-a datorat această izbîndă într-o măsură mai mare vitejiei sale decît norocului său. El a învins cu vitejia și nu cu ajutorul pozițiilor prielnice ca mai înainte, căci își rînduise trupele sale în linie de bătaie cu cea mai mare pricepere, iar el fusese cît se poate de prompt în acțiunile sale ; n-a ținut seama de pierderea poverilor și bagajelor, și aceasta a constituit o temeinică măsură și un rodnic mijloc, atunci cînd și-a dat seama că în ansamblul ei situația pe frontul de luptă este extrem de critică. Alexandru s-a comportat ca un învingător, deși sfîrșitul bătăliei era îndoielnic ; căci a risipit și a pus pe fugă pe dușmanii intrați în derută, iar pe cînd fugeau, i-a urmărit mai degrabă cu multă prudentă decît cu un nestăvilit avînt, ceea ce cu greu s-ar putea concepe la o ființă atît de înflăcărată ca Alexandru. Căci, dacă ar fi continuat să se țină pe urmele trupelor persane

care se retrăgeau, în timp ce o parte din oastea sa era încleștată în luptă, ori ar fi fost învins din vina sa, ori ar fi izbîndit numai datorită vitejiei altora. Apoi, dacă s-ar fi temut de superioritatea numerică a cavaleriei adversarilor, care i-a ieșit în întîmpinare, chiar dacă ar fi izbîndit în acel moment, ar fi trebuit ori să fugă în chip rușinos, sau ar fi pierit într-un mod jalnic. Nici comandanților trupeiilor macedonene nu trebuia să le precupețim meritele, căci rănile pe care le-a primit fiecare sînt dovezi de mare bravură. Hephaestion a fost rănit la braț de o lance ; Perdicas și Coenus și Menidas erau cît pe aci să fie uciși de săgeți. Și dacă vrem să-i apreciem cu adevărat pe macedonenii care trăiau în acele vremuri, vom mărturisi că și regele Alexandru a fost cît se poate de demn de a avea asemenea slujitori, și că aceștia au fost cît se poate de demni de a avea un asemenea rege ¹.

---

¹ Bătălia de la Gaugamela (nu de la Arbela, cum ero-
nat o localizează Curtius), desfășurată în septembrie 331,
i.e.n., a fost una dintre cele mai decisive și mai mari,
prin proporțiile forțelor combatante și mai ales prin con-
secințele determinante și superioritatea tacticii. Alexandru
cel Mare a obținut o victorie decisivă tocmai în zona de
efort, în centrul frontului persan, pe care l-a străpuns
și dat peste cap, deși inițial uriașa cavalerie a lui Da-
rius, formată din contingente recrutate din Asia Cen-
trală, obținuse unele succese. Rezultatul final al acestei
zdrobitoare înfrîngerii a lui Darius a fost deschiderea
drumurilor către capitalele și importantele centre poli-
tice și economice, Babylon, Ecbatana, Susa, Persepolis,
capitularea succesivă a satrapilor aproape fără luptă,
acapararea imenselor resurse financiare ale tezaurelor
persane, dezmembrarea statului persan, anexarea satri-
piilor persane la imperiul macedonean, care a devenit cel
mai mare stat sclavagist al lumii antice.

SUMAR

<i>Quintus Curtius Rufus în limba română</i>	V
<i>Bibliografia consultată</i>	XXII
<i>Tablel cronologic (Alexandru cel Mare)</i>	XXV
<i>Cartea întâi (Completările lui J. Freinshemius)</i>	1
<i>Cartea a doua (Completarea lui J. Freinshemius)</i>	85
<i>Cartea a treia</i>	163
<i>Cartea a patra</i>	217

Redactor : TIBERIU AVRAMESCU
Tehnoredactor : ELENA CALUGARU

Apărut 1970. Hirtie zlar de 50 g/m². Format
700×920/32. Coli ed. 14,39. Coli tipar 10,75. A.
nr. 8295/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari și
mici 87—94=59

Tiparul executat sub comanda nr. 393
la Combinatul Poligrafic „Casa Scin-
teii”, Piața Scinteli nr. 1, București,
Republica Socialistă România

quintus curtius rufus

Bustul lui Alexandru tânăr, de Lysipp (sec. IV î.e.n.)

«Platon a scris o singură constituție și n-a izbutit să convingă pe nimeni s-o aplice, din pricină că era prea aspră, dar Alexandru, întemeind peste șaptezeci de cetăți în mijlocul unor popoare barbare și presărind Asia cu așezăminte elene, a smuls pe locuitorii de acolo din ghearele unei vieți sălbatice, care nu era departe de cea a fiarelor. Și puțini citim legile lui Platon, dar legilor lui Alexandru li s-au supus zeci de mii de oameni...»

Plutarh, *Fost-a Alexandru norocos sau viteaz?*

editura minerva

Lei 5